T.C
YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI
TÜRK EDEBİYATI BİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS

FETHİ NACİ'NİN "ELEŞTİRİ GÜNLÜKLERİ" ÜZERİNE BİR İNCELEME

DUYGU ALTIN
11723010

TEZ DANIŞMANI
PROF. DR. YAKUP ÇELİK

İSTANBUL
2014

T.C
YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI
TÜRK EDEBİYATI BİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS

FETHİ NACİ'NİN ELEŞTİRİ GÜNLÜKLERİ ÜZERİNE BİR İNCELEME

DUYGU ALTIN
11723010

Tezin Enstitüye Verildiği Tarih: 16.12.2014
Tezin Savunulduğu Tarih: 26.01.2015

Tez Oy birliği/ Oy çokluğu ile başarılı bulunmuştur.

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Yakup ÇELİK

Jüri Üyeleri: Doç. Dr. Ayşe Melda ÜNER

Yrd. Doç. Dr. Ali YILDIZ

İSTANBUL
Ocak, 2015

ÖZ

Fethi Naci'nin "Eleştiri Günlükleri"ne Bir İnceleme

Duygu ALTIN
Aralık, 2014

Eleştiri ve eleştirmenlik, birbiriyle bütünleşen bu iki kavram, Türk edebiyatının geçmişten günümüze en çok tartışılan konuları arasında yer almaktadır. Özellikle eleştirinin edebiyatımızda kuramlarla gelişen bir alan olmasından daha çok, beğenme-beğenmeme gibi veya çeşitli ideolojik kavramlara bağlı olarak oluşması, eleştiride öznellik - nesnellik sorunsalını gündeme getirmektedir. Fethi Naci, edebiyatımızda eleştiriye katkısı bulunmuş önemli eleştirmenlerimizden biridir. 1980-1995 yılları arasında kaleme aldığı "*Eleştiri Günlükleri*", deneme- eleştiri türünün önemli örnekleri arasında yer almaktadır. Bu bildiride, Fethi Naci'nin "*Eleştiri Günlükleri*" ele alınmakta ve yazarın incelemeleri eleştirel bir okumayla incelenmektedir. Çalışmamızda kaynak olarak, Fethi Naci'nin *Eleştiri Günlükleri* temel alınmıştır. Ayrıca Fethi Naci eleştirisindeki dönem değişimlerini ele alan Yıldız Ecevit'in "*Fethi Naci'de Toplumcu Estetiğin Üç Aşaması*" adlı makalesinden ve Türk edebiyatında eleştiri üzerine çalışmış yazarların eserlerinden yararlanılmıştır.

Anahtar kelimeler: günlük, deneme-eleştiri, Marksist eleştiri, öznel eleştiri

ABSTRACT

The Critisisim About Fethi Naci's " Diaries of Criticisim"
Duygu ALTIN
December,2014

Criticism and being a critic, the two concepts merged into one another, are two of the most discussed subjects in the history of Turkish literature. Furthermore, the lack of diversity in our criticism compared to the one in Western literature, constitutes one of the deficiencies of our criticism. Fethi Naci, whose style and approach along with his criticisim has been debated, is one of the prominent critics in our literature. Especially, his "Diaries of Criticism", which were written between 1980 and 1995, are among the significant examples of essay – criticism genre. His critical writings under this title have a particular importance in terms of presenting the problematics, like subjectivity – objectivity and ideological approach in criticism.In this study, Fethi Naci's *"Diaries of Criticism"* are discussed and his investigations are presented with a critical reading. We benefited from ***Eleştiri Günlükleri***as our references. We also benfited from Yıldız Ecevit's article named *"Three Stages of Socialist Aesthetics in Fethi Naci"*, which discusses the period changes in Fethi Naci's criticism, and some other works of different writers who had also studied on criticism in Turkish literature. The purpose of this study is to discuss the subjective, objective and ideological approaches in the writings of Fethi Naci who was influenced by the Marxist theory, to determine the discursivechanges in his criticism and to show his place in our history of criticism.

Keywords: Essay-criticism, diary, Socialist Aesthetics, idelogical approach

ÖNSÖZ

Modern Türk edebiyatında eleştirileriyle önemli bir yere sahip olan Fethi Naci (1927-2008), yazdığı inceleme ve eleştiri yazılarıyla Türk edebiyatında eleştiri türüne önemli katkılarda bulunmuştur. İlk eleştirisi yazısını, 1946'da Behçet Necatigil'in *Kapalı Çarşı* adlı şiir kitabı üzerine yayımlayan eleştirmen, kırk yıllık eleştirmenliğinde özellikle roman türünde kapsamlı eleştiri, inceleme yazıları kaleme almıştır. Bu çalışmada Fethi Naci'nin *Eleştiri Günlüğü* başlığını taşıyan eserleri incelenmiş (*Türk Romanında Ölçüt Sorunu I, Gücünü Yitiren Edebiyat II, Roman ve Yaşam III, Eleştiride Kırk Yıl IV, Kıskanmak V*) ve yazarın eleştiri anlayışı ndeğerlendirilmeye çalışılmıştır. Giriş bölümüden sonraki ikinci bölümde ilk olarak Fethi Naci'nin biyografisi, yazarın Anılar kitabı[1], "Eleştiride Kırk Yıl"[2] yazısı ve Semih Gümüşün " Yetmişinci Yaşında Fethi Naci'yle Konuşma"[3] başlıklı röportajı temel alınarak verilmiş ve yazarın yayımlanan eserleri kronolojik sıraya göre kısa bilgilerle tanıtılmıştır. İncelemenin üçüncü bölümünde "*Eleştiri Günlükleri'nde* İncelenen Roman ve Hikâyelerdeki Unsurlar" ele alınarak, yazarın eleştiri ölçütleri Marksist estetik kuramı çerçevesinde yorumlanmıştır. Dördüncü bölümde ise yazarın günlüklerde incelediği tespit edilen "Roman Türleri" başlıklar halinde ele alınmıştır. Beşinci bölümde yazarın "Türk Roman ve Yazarları"; altıncı bölümde ise "Şiir Eleştirileri" hakkında yazdığı yazılardaki görüşleri belirlenerek, tespitleri değerlendirilmiştir. Çalışmanın son bölümü yedinci bölüm eleştiri alanında otorite bir isim haline gelen Fethi Naci'nin eleştiri ve eleştirmenlere" bakışı "Eleştirinin Eleştirisi" başlığı altında ele alınmıştır.Tezde ana ve alt başlıklar yazarın eleştirileri ile ideolojik bakış açısı arasındaki doğrudan veya dolaylı olarak gelişen bağı tespit etmek üzerine temellenmektedir.

Edebiyatımızda, Marksist edebiyat kuramının eleştiri alanındaki en önemli isimlerinden biri olan Fethi Naci, yaşamının sonuna kadar bağlı kaldığı bu ideolojiyi, eleştirilerinin de çıkış noktası yapar. Eleştirmenin ideolojik bakış açısı, incelemelerinde bazen çok açık olarak yer verirken bazı yazılarında estetik görüşlerle açıklamaya çalıştığı tespitlerinin alt söyleminde sezilir. Bu noktada yazarın estetik ve ideoloji arasında değişen görüşlerinde toplumcu görüşlerinin ağır bastığı yazılarında eleştirmenliğin dışına düşerek ideolog/düşünür yönü ön plana çıkar. Fethi Naci'nin eleştirileri için tez

[1]Fethi Naci, **Anılar Kitabı**, (İstanbul: Sel Yayıncılık, 2009)
[2]Fethi Naci, **Eleştiride Kırk Yıl**, (İstanbul: Adam Yayınları, 1994)
[3]Semih Gümüş, " Yetmişinci Yaşında Fethi Naci'yle Konuşma", **Fethi Naci'ye Armağan**, ed. Semih Gümüş (İstanbul:Oğlak Yayınları, 1997)

kapsamında bir çalışma bulunmamaktadır. Fethi Naci eleştirisinin kapsamlı bir incelemesini Yıldız Ecevit, "Fethi Naci'de Toplumcu Estetiğin Üç Aşaması" adlı makalesinde ele almıştır. Eleştirmen hakkındaki bu çalışmada, Marksist estetiğin radikal görüşleriyle ilk yazılarını kaleme alan Fethi Naci'nin eleştirisindeki söylem değişimlerini incelemektedir. Fethi Naci edebiyat anlayışıyla 'toplumcu' dünya görüşünü bütünleştiren bir eleştirmen olarak edebiyat tarihimizde yerini alır.[4] Böylece çalışmamızın amacı, Fethi Naci'nin günlüklerini eleştirel bir okumayla yeniden ele almak ve onun eleştiri çizgisinde görüşlerinin nasıl şekillendiğini tespit etmektir. Hazırlanan bu çalışmada Fethi Naci'nin *Eleştiri Günlükleri* kaynak olarak alınmıştır. Çalışmamızın bütünlüğünü korumak ve Fethi Naci'nin eleştirilerine daha iyi odaklanabilmek için, yazarın görüşlerini günlükler çerçevesinde sınırlı tutulmuştur.

Fethi Naci'nin "Eleştiri Günlükleri"nin ayrıntılarıyla ele alındığı bu çalışmada öncellikle Prof. Dr. Yakup Çelik'i anmak ister; tez konusu bulmamda yaşadığım sıkıntılardan sonra bana eleştiri üzerinde çalışmam için öneride bulunduğu ve çalışmamın safhalarında bana yardımcı olduğu için ilk teşekkürümü kendisine borç bilirim. Yrd. Doç Dr. Ali Yıldız, tez çalışmam boyunca yardımlarını benden eksik etmemiş bir diğer hocamdır. Burada kendisini anarak hocama saygı ve teşekkürümü sunarım. Savunma jürisinde yer alan, pozitif tavrı, değerli bilgi birikimi ve görüşleriyle çalışmanın eksiklerini görmemi sağlayan Doç Dr. Ayşe Melda Üner'i ise tanımaktan büyük mutluluk duyduğumu söylyerek kendisine teşekkürümü iletirim. Hazırladığım çalışma boyunca takıldığım noktalarda benden desteklerini esirgemeyen arkadaşlarım Hülya Top, Seda Aydın, Nuri Melih Yıldırım ve Çağlar Altınsoy'u burada anmak isterim. Her zaman yanımda olan ailem ise bu çalışmanın menvi destekçisi olarak sonsuz teşekkürü hak etmektedir ve son olarak Fethi Naci'yi yakından tanımış biri olarak Turgay Fişekçi'nin davetimi geri çevirmeyip benimle görüştüğü için kendisine teşekkür eder, bu çalışma sayesinde onunla tanışmış olmaktan duyduğum mutluluğu ifade etmek isterim.

İstanbul, Aralık 2014 Duygu ALTIN

[4]Yıldız Ecevit, "Fethi Naci'de Toplumcu Estetiğin Üç Aşaması",**FethiNaci'ye Armağan**, ed. Semih Gümüş (İstanbul:Oğlak Yayınları, 1997)

İÇİNDEKİLER

TEZ ONAY SAYFASI

ÖZ ..... **iii**

ABSTRACT ..... **iv**

ÖNSÖZ ..... **v**

1.GİRİŞ **1**

2.İSMAİL(FETHİ) NACİ KALPAKÇIOĞLU HAYATI ve ESERLERİ **8**

2.1. İsmail (Fethi) Naci Kalpakçıoğlu'nun Hayatı 8

2.2.Fethi Naci'nin Eserleri 13

2.2.1.İnsan Tükenmez (1956) 13

2.2.2.Gerçek Saygısı (1959) 13

2.2.3.Edebiyat Yazıları (1976) 13

2.2.4.100 Soruda Türkiye'de Roman ve Toplumsal Değişme (1981) 14

2.2.5.Bir Hikâyeci Sait Faik-Bir Romancı Yaşar Kemal (1990) 14

2.2.6.Eleştiri Günlüğü: Türk Romanında Ölçüt Sorunu (1986), Gücünü Yitiren Edebiyat (1990), Roman ve Yaşam (1992), Eleştiride Kırk Yıl (1994), Kıskanmak (1998) 14

2.2.7.Yüzyılın 100 Türk Romanı (1999) 15

3.FETHİ NACİ'NİN ROMAN ve HİKÂYE ELEŞTİRİLERİNDE İNCELEDİĞİ UNSURLAR **16**

3.1. Romanda Biçim ve Anlatı Tekniği İncelemeleri 16

3.1.1. Türk Romancısının Biçim arayışları 16

3.1.2. Romanın Biçim ve Anlatım Tekniğinde İşlevsel Ölçüt 19

3.1.3. Romanın Biçim ve Anlatım Tekniğine Toplumsalcı Yaklaşım 23

3.1.4. Romanın Biçim ve Anlatı Tekniğine Estetik Yaklaşım 26

3.1.5.Hikâyede Biçim ve Anlatı Tekniği Eleştirisi 29

3.2.Romanda ve Hikâyede Anlatım Problemi 33

3.2.1.Romanda ve Hikâyede Anlatım Hataları 34

3.2.2 Romanda ve Hikâyede 'Süslü' Dil Eleştirisi 38

3.2.3.Romanda ve Hikâyede Sözcüklerin İşlevsel ve Çokanlamlı Kullanılması 42

3.3. Romanda ve Hikâyede Karakter 47

3.3.1.Roman ve Hikâyede Karakterleri İdealize Etme Sorunu.....50
3.3.2. Karakterlerin Kurgudaki Gerçekliği ve Tutarlılığı.....54
3.3.3. Kurguda Tip Problemi.....63
3.3.4. Kurguda Tarihi Karakterler Problemi.....67
3.3.5. Diğer Karakterler.....71
3.4. Roman ve Hikâyenin Fikri Yapısı.....74
3.5.Romanda ve Hikâyede Diğer Unsurlar.....79
3.5.1. Kurguda Ayrıntıların İşlevselliği.....79
3.5.2. Yazarların Bilgi Hataları.....82

4. ROMAN TÜRLERİ.....86
4.1. Tarihi Romanlar.....86
4.2.Siyasi Romanlar (12 Mart ve 12 Eylül Romanları).....89
4.3. Köy-Kırsal Kesim Romanları.....93
4.4. Polisiye Romanlar.....95
4.5. Çeviri Romanlar.....98
5. TÜRK ROMAN ve YAZARLARI.....105
5.1. 1980-1990 Döneminde Türk Romancılığı.....105
5.2. Türk Yazarları.....112

6. ŞİİR ELEŞTİRİLERİ.....118
6.1. Şiirde Anlatım ve Biçim.....118
6.2 Şiirde Gelenekten Yararlanma Meselesi.....121
6.3.Şairler Hakkında.....122
7. ELEŞTİRİNİN ELEŞTİRİSİ.....125
7.1.Eleştiri Hakkında.....125
7.3. Bilgi Yanlışları Hakkında.....132

SONUÇ.....135
KAYNAKÇA.....140
ÖZGEÇMİŞ.....142

1.GİRİŞ

Garplılaşma hareketi olarak bilinen ve tarihimizin en önemli olaylarından biri olan Tanzimat Fermanı, sosyal yaşamdan siyasete kadar, toplumun her alanında etkili olmuştur. Bu değişimin edebiyata yansımaları ise batıdan yapılan çeviri faaliyetleriyle gerçekleşmiştir.[5]

Böylece edebiyatımızda, Batı kaynaklı edebî metinlerin dilimize çevrilmesi roman ve oyun gibi türlerin yanında eleştirinin de ilk örneklerini ortaya çıkarmaktadır. Fakat bu örneklerin Batılı anlamda eleştirinin tam karşılığı olduğunu söylemek doğru olmayacaktır. Edebiyatta parlayan bu yeni fikirlerin ışığında eleştirinin göz önünde bulundurulması gereken noktalarını Tanzimat edebiyatçıları açıklanmaya başlasa[6] da, Batılı anlamda eleştirinin tarifi daha sonraki yıllarda gerçekleşmiştir.[7]

Tanzimat Dönemi'nin ilk eleştirisi, Şinasi'nin *Fatih Tezkiresi*'nin ikinci baskısındaki yaptığı değişimleri açıkladığı yazısıdır.[8]

Namık Kemal'in *Lisan-ı Osmaninin Edebiyatı Hakkında Bazı Mülahazatı Şamildir* ve *Celal Mukkaddimesi* adlı yazıları Tanzimat edebiyatının önemli eleştirileri arasında yer alır. Nitekim Ahmet Hamdi Tanpınar'a göre, eleştiri sahasında ilk anılacak yazarımız Namık Kemal'dir.[9]

Fakat Namık Kemal'in eleştirilerinin temelinde, sert bir üslûpla eski edebiyatı reddetmesi, dönemde kaleme alınan eleştiri yazılarının da belli bir konu alanında kısıtlı ve taraflı kalmasına neden olmuştur.

---

[5]Abdullah Uçman, "Tanzimat ve Servet-i Fünun Dönemi Türk Edebiyatında Eleştiri", **Hece Aylık Edebiyat Dergisi**, c.7, s.77-78-79 (2003), 48.

[6]Olcay Önertoy, **Edebiyatımızda Eleştiri, Tanzimat ve Servet-i Fünûn Dönemleri**, (Ankara: Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Basımevi, 1980),15.

[7]Uçman, **age**, 48.

[8]İnci Enginün, **Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Yeni Türk Edebiyatı (1839-1923),**1.bs. (İstanbul:Dergah Yayınları, 2006), 765.

[9]Ahmet Hamdi Tanpınar, **On Dokuzuncu Asır Türk Edebiyatı Tarihi**, 21.bs. (İstanbul:Dergah Yayınları,2013),298.

Tanzimat Edebiyatı'nın eleştiri çizgisinde anılacak bir başka isim, Ziya Paşa'dır. *Şiir ve İnşa*makalesi ve *Harabat* adlı antolojisinin *Mukaddimesinde* edebiyat hakkındaki görüşlerini dile getiren Ziya Paşa, bu yazılarıyla edebiyatımızda önemli tartışmalar içinde yer almıştır. Özellikle Namık Kemal'le girdikleri kalem tartışmaları, dönemin eleştiri anlayışını gösterdiği için ayrıca önem taşımaktadır.

Recaizâde Mahmut Ekrem ise, edebiyatta nesnel bir eleştirinin nasıl yapılacağını, Menemenlizâde Tahir'in *Elhan* adlı şiir kitabını tanıttığı *Takdir-i Elhan*'da ilk olarak açıklayan Tanzimat edebiyatçısıdır.[10]Ayrıca Recaizade Mahmut Ekrem, Namık Kemal'den sonra eski edebiyata ciddi eleştiriler yönelten edebiyatçıların başında olduğu gibi, Tanzimat devri eleştirisinin de önemli isimleri arasında sayılmaktadır.[11]*Zemzeme* mukaddimesiyle *Takdir-i Elhan*'nın yanı sıra R.M.Ekrem, 'hayaliyûn-hakikiyûn' tartışmasında, Beşir Fuat'a karşı Menemenlizâde Mehmet Tahir'in tarafında durmuş ve Muallim Naci ile eski-yeni edebiyat üzerine ciddi tartışmalara girmiştir.[12] Nitekim Muallim Naci de *Demdeme'*yi yazarak bu eleştirisinde R. Mahmut Ekrem'e cevap vermiştir.
Türk edebiyatının ilk tenkitli monografisi, *Victor Hugo* adlı eseri kaleme alan Beşir Fuad ise romantizme karşı natüralizmi savunur.Ayrıca yazarın bu çalışması, Tanzimat Devrine göre çok önemli ve eleştiri alanında ileri bir çalışma olarak kabul edilmiştir. Ayrıca 'hayâliyyun-hakikiyyun' tartışmasını başlatan Beşir Fuad, edebiyatımızda Namık Kemal, Abdülhâk Hamid Tarhan ve Recaizade Ekrem'le en üst noktaya ulaşan romantizmi, Hugo ve Zola tartışması üzerinden eleştirmiştir. Menemenlizade Midhat Efendi başta olmak üzere, Recaizade Ekrem, Beşir Fuad ve daha sonra Ahmet Mithat Efendi'nin de katılımıyla bu tartışma, eleştiri tarihimizin de önemli meselelerinden biri haline gelir.

Son olarak Tanzimat Dönemi'ndeki eleştiri çizgisini tamamlamak açısından Ahmed Midhat'ın bazı romanlarının mukaddimesi; Mizancı Murad Bey ve Nabızâde Nazım'ın eleştiri örneği oluşturacak bazı makaleleri, dönemin eleştiri yazıları arasında hatırlanmalıdır.[13]

[10]Önertoy, **Edebiyatımızda Eleştiri, Tanzimat ve Servet-i Fünûn Dönemleri**, 15.
[11]Uçman, "Tanzimat ve Servet-i Fünun Dönemi Türk Edebiyatında Eleştiri", 53.
[12]Enginün, **Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Yeni Türk Edebiyatı (1839-1923)**,783.
[13]Tanpınar,**On Dokuzuncu Asır Türk Edebiyatı Tarihi**,299-300.

Öyleyse denilebilir ki Tanzimat edebiyatında eleştiri, Batılılaşmanın sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Her ne kadar bu dönem sanatçıları, Batılı yazarlardan çeviriler yapsalar da eleştiride derinleşemedikleri söylenebilir. Bunun sebebi olarak, sanatçıların, yeni edebiyatın fikir savunuculuğunu üstlenmeleri, eleştirinin ağırlıklı olarak eski-yeni tartışmaları çevresinde yoğunlaşması olarak düşünülebilir.

Tanzimat sonrası edebiyatımızda eleştiri faaliyetleri her ne kadar tartışmalar çevresinde gelişmiş olsa da, 1985'ten sonra Servet-i Fünûn topluluğunun kurulmasına önemli katkıda bulunmuştur.[14] Böylece Tanzimat Döneminde edebiyatımızda önemi anlaşılmaya başlanan eleştiri, Servet-i Fünûn topluluğunda daha sistemli üzerinde durulan bir tür olmaya başlamaktadır.[15] Bu dönemde gelişen eleştirinin, Tanzimat sonrası edebiyatına göre daha sistemli olması Orhan Okay'a göre, Servet-i Fünûn yazarlarının Batılı anlamda eleştiride önlerinde oldukça zengin bir kaynak bulmalarıdır.[16] Bu kaynağa ulaşan dönem edebiyatçılarının Batıyı daha iyi tanımaları ve Batılı kaynaklardan yararlanmaları sonucunda eleştirinin ne olup ne olmadığı tartışılmaya da başlanır.[17]

Özellik bu dönem eleştirisinde, Fransız eleştirmen Hipplyte Taine'in etkileri görülür.[18] Kaynak olarak yararlandıkları Fransız eleştirmenlerinin düşünceleri ise Servet-i Fünûn edebiyatçıları arasında tartışmalara yol açar. Bu tartışmaların çerçevesinde eleştirinin görevi, eleştirmende bulunması gereken özellikler gibi konular dönemin edebiyatçıları tarafından açıklanma çalışılmıştır.[19]

Servet-i Fünûn edebiyatında eleştiri yazılarıyla ön plana çıkan isim, Ahmet Şuayp'tır. Yazılarını bu alanda kaleme alan yazar, monografilerini *Hayat ve Kitaplar* adlı eserinde toplamıştır.[20]

Yazarın bu eserindeki amacı, kimi Fransız ve Alman eleştirmen ve tarihçileri, Fransız eleştirmen Taine'in yöntemiyle incelemek ve okuruna tanıtmaktır.[21]

---

[14]Uçman, "Tanzimat ve Servet-i Fünun Dönemi Türk Edebiyatında Eleştiri", 60.
[15]Önertoy, **Edebiyatımızda Eleştiri, Tanzimat ve Servet-i Fünûn Dönemleri**,, 179.
[16]Okay, **Batılılaşma Devri Türk Edebiyatı**, 1.bs.(İstanbul: Dergah Yayınları, 2005), 78.
[17]Mehmet Rıfat, **Bizim Eleştirmenlerimiz**, 2.bs.(İstanbul: İş Bankası Yayınları, 2008), 51.
[18]Uçman, **age**, 60.
[19]Önertoy, **age**, 180.
[20]Enginün, **Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Yeni Türk Edebiyatı (1839-1923)**, 819.
[21]Rıfat, **age**,64

Tevfik Fikret, eleştiri alanında farklı bir yöntem izleyerek, dönemine göre yenilikçi bir anlayışla '*Musahabe-i Edebiye*' başlığı taşıyan yazılarında değişik konularda görüşlerini ortaya koyar. Bu yazılar, Avrupa'da çok yaygın olan étudelittéraire (edebi inceleme) tarzına benzemekte; edebiyatımızda edebî sohbet geleneğini başlattığı için de ayrı bir önem taşımaktadır.[22]

Servet-i Fünûn döneminde eleştiri alanındaki bir başka önemli inceleme, Halit Ziya Uşaklıgil'in *Hikâye* (1889) adını taşıyan eseridir. Yazar bu kitabında, Türk eleştirisinde ilk kez, kendi düşünceleri çerçevesinde kimi realist romanları, tarihi gelişimi ve bütün özelliklerini dikkate alarak bir bütün halinde inceler.[23]
Mehmet Rauf ve Hüseyin Cahid, Servet-i Fünûn Döneminde eleştiri alanında diğer sanatçılardır.

Edebiyatımızın bu döneminde eleştiri Batıdaki yöntemler takip edilerek okura sunulmuştur. Bu sebeple eleştirinin edebi bir tür olarak görülmesi Servet-i Fünun Döneminde gerçekleşmiştir.

Edebiyatımızda Ara Nesil olarak adlandırılan döneme gelindiğinde ise uygulamalı eleştiri karşımıza çıkmaktadır.
Bu dönem yazarları eleştirinin üzerinde teorik anlamda durdukları gibi belli edebi eser ve yazarlar hakkında değerlendirmelerde bulunmuşlardır. Menemenlizade Mehmet Tahir, Mehmet Ziver, Ali Kemal ve Mehmet Refet bu dönemde eleştiri yazıları kaleme alan sanatçılar arasındadır. [24]

Mütareke ve Milli Mücadele Döneminde eleştiri yazıları polemikler çerçevesinde devam eder. Özellikle bu dönemde ortaya çıkan yeni ideolojik tavrın eleştiriye yansımaları sonucunda eleştiri edebî tür olarak görülmekten daha çok, Türkçülük ve Milli Edebiyat, dilde sadeleşme ve hece aruz vezni arasındaki görüş ayrılıkların ele alındığı bir alan olarak karşımıza çıkmaktadır.[25]

1923-193 yılları arasında yaşanan siyasi ve köklü değişimlerin sonucu edebiyatımıza da yansır. Bu dönemde tarihini araştırmalar öne çıkarken edebiyat alanında antoloji ve edebiyat tarihi üzerinde çalışmalar olur. Eser eleştirilerinde şiir eleştirileri

[22]Uçman, **age**, 63.
[23]**age**, 65.
[24]Mahmut Babacan, "Ara Nesil'de Eleştiri", **Hece Aylık Edebiyat Dergisi**, c.7, s.77-78-79 (2003):78
[25]Âlim Kahraman, " XX. Yüzyılın İlk Çeyreği İçinde Türk Edebiyatında Eleştiri", **Hece Aylık Edebiyat Dergisi**, c.7, s.77-78-79 (2003): 99

genellikle şairler tarafından yapılmış ve bu görüşler daha çok eski ve yeni şiir anlayışı etrafında şekillenmiştir. Roman ve hikâye eleştirilerinde şiir anlayışından daha kuramsal bir eleştiri olduğu ileri sürülebilir. Fakat bu dönemde öznel/nesnel eleştiri tartışmaları devam etmiş ve önceki dönemlerde ele alınan eleştirinin tanımı, eleştirmenin görevleri gibi meselelerin üzerinde tekrar durulmuştur. Bu nedenle eleştiride Batı kaynaklı bilgilerin uygulamaya geçilmediği söylenebilir.[26]

1939-1960 Cumhuriyet dönemi edebî eleştirisine gelindiğinde, İkinci Dünya Savaşı, çok partili yaşama geçiş ve soğuk savaş siyasi alanda etkisini göstermiştir. Edebiyat alanında türlerin ivme kazandığı ve farklı seslerin ortaya çıktığı eleştiride değişimden söz edilebilir. Eleştiri alanında bu dönemde akla gelen eleştirmen, Nurullah Ataç'tır. İzlenimci ve nesnel eleştiri çizgisinde N.Ataç'ın eleştirmenliğini iki döneme ayırmak mümkündür. Eleştirmenin kendi zevkini, duygularını, düşüncelerini önceleyen bir tavırdan; eleştirmenin kişisel görüşlerinden daha çok eseri öne çıkardığı bir yaklaşıma geçer N. Ataç. Suut Kemal Yetkin öznel eleştiriyi önceleyen bir başka sanatçı olarak çıkar karşımıza. Ahmet Hamdi Tanpınar ve Mehmet Kaplan bilim adamı, incelemeci, edebiyatçı kişiliklerinin yanında eleştiri üzerine düşünen, çalışmalar ortaya koyan önemli isimlerdir. Tanpınar ve Kaplan, edebiyatımızda bir türlü gelişemeyen ve Batılı anlamına ulaşamamış eleştiri türünün önündeki engelleri arar ve bu konuda fikirlerini yazılarında ele alırlar. Bu nedenler arasında iki sanatçıya göre de toplumsal ve ruhsal nedenler önceliklidir.

Ayrıca Vedat Günyol, Sabahattin Eyüpoğlu, İsmail Habib, Suat Derviş, Agah Sırrı Levend, Yaşar Nabi Nayır, Tahir Alangu, Atilla İlhan eleştiri yazıları kaleme almış, eleştiri ve eleştirmen hakkındaki görüşlerini açıklamış diğer sanatçılar arasında yer almaktadır.[27]

[26]Betül Mutlu Özçelebi, "Cumhuriyet Döneminde Edebî Eleştiri (1923-1938),**Hece Aylık Edebiyat Dergisi**, c.7, s.77-78-79 (2003), 102-122.

[27]Hüseyin Özçelebi, "Cumhuriyet Döneminde Edebî Eleştiri",**Hece Aylık Edebiyat Dergisi**, c.7, s.77-78-79 (2003), 125-149.

1950 yıllarına gelindiğinde ise edebiyat dünyamızda birçok yeni eleştirmenin incelemelerinde görülmektedir. Bu yazarlar, eleştiriyi Batılı anlamda düşünen, sorgulayan ve üreten isimler olarak eleştiriye yeni bir soluk getirmişlerdir. Asım Bezirci, Hüseyin Cöntürk, Mehmet Fuat bu yeni eleştirmenler arasında yer alır. Marksist estetiği benimsemiş ve bu görüşler çerçevesinde eleştirilerini kaleme alan bir başka isim ise Fethi Naci'dir. Eleştiri alanında döneminde önemli bir isim haline gelen Fethi Naci'nin incelemeleri daha çok roman ve hikâye üzerinedir. Gerçekçi edebiyatın izinde yazdığı *Eleştiri Günlükleri* onun bu incelemelerinin toplandığı kitaplar halinde basılmıştır. Fethi Naci, incelemelerini kaleme aldığı yıllarda sanat çevrelerinde otorite olarak görülen bir eleştirmen olmuştur. Yazdıklarıyla kimi zaman eleştirilere hedef olan kimi zaman beğenilen Fethi Naci'nin Marksist edebiyat kuramını eleştirisinin çıkış noktası olarak gördüğünü, toplumcu gerçekçi eleştirisi çevresinde oluşturduğu kendine ait üslubu ve ölçütleriyle eleştiri tarihimizde göz ardı edilemeyecek bir yer edindiğini söyleyebiliriz.

Orhan Pamuk'un eleştirmen için şu yorumu yaptığını okuruz:

"Fethi Naci'nin benzersiz büyük başarısını ise edebiyatın, özellikle, Batı Medeniyet'ine ya da büyük düşüncelere açılan bir kapı değil, hayatın içine, günlük ayrıntılarına açılan bir şey olduğunu bütün bir kültüre kırk yılda sabırla öğretip kabul ettirmesidir."[28]

Fethi Naci eleştiri yazılarını öznel eleştiri anlayışına göre, büyük bir dikkat ve coşkuyla yazmıştır. Eleştirmenin öfkesi ve beğenisinin içtenliği, eleştirilerinde özgün ve renkli bir ses yakalamasını sağlar. Yıldız Ecevit, yazarın "Kimi yazılarında bir eleştirmenden çok, bir edebiyatçı"[29] olduğu görüşündedir.

Turgay Gönenç ise "Eleştiriyi edebiyatın yedeğinden çıkarıp, özgün kimliğine kavuşturuyordu Fethi Naci" [30] yorumunda bulunur ve Fethi Naci'nin bir üslup adamı olduğunu vurgular.

Mustafa Kutlu, Naci'nin hocası Nurullah Ataç gibi eleştiride hissiyatıyla hareket ettiğini ve eleştiriyi "gönül işi" olarak algıladığına işaret eder.[31]

Fethi Naci, roman ve hikâye unsurlarını edebiyat ve toplumcu gerçekçi görüş arasında, kimi zaman toplumculuğa kimi zaman biçimciliğe yakın olarak ele alır.

---

[28] Orhan Pamuk, "Yaşanmış Ayrıntı, **Fethi Naci'ye Armağan**, Haz. Semih Gümüş, (İstanbul: Oğlak Yayınları, 1997), 127.
[29] Yıldız Ecevit, "Fethi Naci'de Toplumcu Estetiğin Üç Aşaması",**age**, 118.
[30] Turgay Gönenç, "Fethi Naci ile Gelen",**age**, 96.
[31] Mustafa Kutlu, "Söze Zulmeylemek",**age,** 124.

Toplumcu görüşle biçimsel görüşleri arasındaki bu fikirsel değişimler onun bazı eleştirilerinde çelişkili bir yaklaşım ortaya çıkarır.

Eserleri kuramsal ele aldığı ve ideolojik görüşlerinin geri planda kaldığı incelemelerinde yazarın başarılı tespitlerde bulunduğunu söyleyebiliriz. Fethi Naci eleştirisinin başarısı ve gücü toplumcu görüş çerçevesinde eserlerini kaleme alan sanatçılara çoğu zaman tarafsız yaklaşmasıdır.

Fethi Naci ilk eleştiri yıllarında Marksizm'in Plehanovcu görüşleriyle eserleri incelemiş, fakat yazılarının merkezinde bulunan siyasi tavrı kendine yöneltiği bir öz eleştiriyle yeniden yorumlamıştır. Böylece toplumcu gerçekçi kuramın uç noktalarında başladığı eleştirmenliğe Lukacs'ın Marksist kurama getirdiği yenilikçi düşüncelerin çizgisinde devam etmiştir. Yazarın *Eleştiri Günlükleri* bu değişen görüşler çevresinden kaleme alınmıştır. Günlüklerde yazarın toplumcu görüşleri ile estetik yaklaşımı arasında değişen tavrı dikkat çeker. Sol çevrelerin eleştirildiği noktalarda eleştirmenin de yazarlara ideolojik yaklaşımı ön plana çıkar. Bu durumun tam zıttı olarak Fethi Naci, ilk yazılarından farklı olarak günlüklerde edebiyat katına çıkamayan eserleri de eleştirmektedir.

1980-1990 yıllarında yazdığı incelemelerle Fethi Naci, eleştirimizde Marksist estetik kuramın en önemli eleştirmenlerinden biri olarak Türk eleştiri tarihine geçmiştir. *On Türk Romanı* olarak başladığı *Yüzyılın 100 Türk Romanı* adlı çalışması romancılığımız için önemli bir başvuru kaynağıdır. Yazarın eleştiriye en büyük katkılarından biri de yazılarında kullandığı günlük ve samimi anlatımla eleştiriyi yaşamın içine katmasıdır. Farklı tavrı, içten anlatımı ve özgün tespitleriyle Fethi Naci, deneme-eleştiri türünün en başarılı örneklerini günlüklerde vermiştir.

2.İSMAİL(FETHİ) NACİ KALPAKÇIOĞLU HAYATI ve ESERLERİ

2.1. İsmail (Fethi)Naci Kalpakçıoğlu'nun Hayatı

1927 doğumlu eleştirmen ve yazar Fethi Naci'nin asıl adı İsmail Naci Kalpakçıoğlu'dur. ÇocukluğuGiresun'da geçen yazar, İlkokuldayken, yaz aylarında babasının karpuz sergisinde çalışır. Bu sebeple Sait Faik'in "*Karpuz Sergisi*" adlı hikâyesini ne zaman okusa çocukluğunu ve babasını anımsadığını, bu hikâyenin onda hüzünle karışık bir özlem uyandırdığını söyler.

Babası, Fethi Naci ilkokul sonlarına yaklaşırken bir dükkân açmış ve bu dükkânın tabelasını küçük Naci, özene bezene yazmıştır. Ortaokulun ikinci sınıfına geçtiği 1940 yılının yazında, bu güzel yazı yazma merakı ve tabelacı olma hayali, onun tabelacı Sami Bey'in yanında iki ay kadar çıraklık yapmasına da vesile olur. Fethi Naci, bu işi o kadar sever ki kendi yayınevini açıktan sonra bile dağıtımcılara gönderdiği kitap kolilerini tabela gibi yazmaya devam eder.

Tabela çıraklığı yaptığı o yıl, aynı zamanda Fethi Naci'nin Giresun'da lise olmadığı için parasız yatılı sınavlarına girdiği ve Erzurum Lisesi'ni kazandığı yıldır. Fethi Naci'nin ilk yazıs on altı yaşındayken, 1943'te *Erzurum* adlı bir yerel gazetede yayımlanır. Babaannesinin ölümü üzerine yazdığı bu yazıyı aynı gazete yazarın yayımladığı hikâyeler ve manzumeler izler.

Ahmet Hamdi Tanpınar'ın mektuplarında söz ettiği Sıtkı Dursunoğlu, Erzurum Lisesi'nde Fethi Naci'nin edebiyat öğretmeni olmuştur. Fethi Naci'nin çok sevdiği ve saydığı Sıtkı Dursunoğlu, onun yazmaya olan merakını öğrenince, *Erzurum Halk Evi Dergisi*, *Başak*'ta onun bir şiirinin yer almasına yardımcı olur.Erzurum Lisesi'ndeki yılları, okuma açısından Fethi Naci için çok verimli geçer.

Özellikle lisenin kütüphane düzenlenmesine okul arkadaşı Asım Bezirci ile yardım ederlerken, *Varlık* koleksiyonu, *Yurt, Dünya* ve *Adımlar Dergisi*'nin sayılarına ulaşma imkânı elde ederler. Nâzım Hikmet'in şiir kitaplarını; Nurullah Ataç'ın *Ulus* gazetesindeki yazılarını da lise yıllarında okuyan Fethi Naci, Fransızcasını

geliştirmek için Baudelaire *LesFleurdumal*'ini okumaya başlar. Yazarın şiire olan ilgisi lise yıllarına dayanır. Yahya Kemal'i, Tanpınar'ı, Dıranas ile Tarancı ve Ziya Osman Saba'yı o yıllarda en çok okuduğu şairler arasında sayar. Aynı yıllarda Sait Faik'in hikâyelerini keşfeden Fethi Naci, bu hikâyelerden bazı parçaları ezbere okur. Onuncu sınıfta *İzahlı Divan Şiiri Antolojisini* ders olarak gören Fethi Naci, divan şiirine olan ilgisini ilerleterek aruzu da öğrenir.

Lise öğrenimini 1945'te tamamladıktan sonra, Fethi Naci, İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi'nde yükseköğrenimine başlar. İstanbul'da yaşamak onun için en az üniversitede okumak kadar önemli bir durumdur. Çünkü Fethi Naci'nin müthiş bir edebiyat tutkusu vardır ve bu yüzden okumak ona yetmez; ayrıca okuduğu yazarlarla tanışmanın hayalini de kurmaktadır. Maddi zorluklar içinde olan ailenin geleceği Fethi Naci'nin okumasına bağlı olduğu için baba Fethi Ağa, oğlunu üniversite sınavlarına İstanbul'a yollayabilmek için evdeki çamaşır makinesini yirmi liraya satar. Fethi Naci, zorluklarla geçen ilk İstanbul günlerinin ardından bir kamu kuruluşunun bursunu kazanarak üniversite eğitimine devam eder. İktisat eğitiminin yanında edebiyattan asla kopmayan yazar, Giresun'da çıkan *Yeşilgireson*'da eleştiriler, ekonomik yazılar yazmaktadır.

Fethi Naci ilk eleştiri yazısını, 1946'da Behçet Necatigil'in*Kapalı Çarşı* adlı şiir kitabı üzerine yazar. Giresun Halkevi Dergisi *Aksu*'da yayımlanan bu yazısını, *Yeşilgireson*'da Cahit Sıtkı Tarancı'nın *Otuz Beş Yaş* adlı şiir kitabı için yazdığı eleştirisi takip eder.

İktisat Fakültesinden 1949'da mezun olan Fethi Naci, kazandığı bursun mecburî hizmet şartını tamamlamak için, Sümerbank Bez Fabrikasından çalışmaya başlar. İktisat Fakültesinde açılan asistanlık kadrosuna başvuruda bulunur fakat kadroya kabul edilmez. Bu olayın ardından yazar, İstanbul Yüksek Tahsil Gençlik Derneği yöneticiliğinden dolayı, Nisan 1951'de tutuklanır. Bir buçuk ayını hapishanede geçirdikten sonra beraat kararıyla salınır.

Tutukluluk sürecinden sonra yazar, Giresun'a döner ve dört ayını doğduğu, büyüdüğü bu şehirde geçirir. Fakat bu zaman dilimi Fethi Naci için çok zor geçer, çünkü komünist olmakla suçlanmış ve hapis yatmış yazara, şehirde iyi gözle bakılmaz. Bir arkadaşının bulduğu muhasebe işi sayesinde İstanbul'a geri dönme

imkânı elde eden eleştirmen, yaşadığı bu sıkıntılı dönemin onda bıraktığı izleri uzun yıllar taşır ve yirmi yıl boyunca Giresun'a gitmez.

15 Kasım 1951'de*Yeryüzü Dergisi'nde* Oktay Deniz takma adıyla yazılar yazmaya başlar. *Beraber* ve *Yeryüzü* dergilerinde de aynı isimle yazmaya devam etmektedir. Fakat onun bu yazıları, eleştiriden daha çok siyasal içerikli yazılardır. 1953 yılında edebiyata yeniden yaklaştığı "*Yazarın Gerçeğe Bakışı*" adlı yazısını, Ankara'da yayımlanan *Kaynak*dergisine yollar. Bu yazının bir önemli özelliği de yazarın, ilk kez babasının ismini adına ekleyerek yeni ve artık değişmeyecek olan 'Fethi Naci' takma adını kullanmış olmasıdır.

Yazar, *Kaynak*'ta yayımlanan yazısı hakkında Nurullah Ataç *Ulus* gazetesinde bir yazı kaleme alır. Ataç'ın bu yazısı Fethi Naci'yi çok mutlu eder, ona yazma şevki verir ve bu tarihten sonra yazarın eleştiri yazıları birbirini izler.

1956'da ilk kitabı, *İnsan Tükenmez* yayımlanır. Döneminde ses getiren yazarın bu ilk kitabı hakkında Nurullah Ataç, *Varlık* ve *Ulus* dergilerinde yazılar kaleme alırken; ayrıca Prof. Dr. Mehmet Kaplan kitabı beğendiğini yazar. Fakat kitap yayımlandıktan sonra toplatılır ve Fethi Naci mahkemeye verilir. Bu mahkemenin sonucu beraat olur. Ayrıca Ahmet Hamdi Tanpınar'la ilk karşılaşması bu mahkeme sürecinde gerçekleşir. Yazarın, kitap hakkında bilirkişinin hazırlayacağı rapor heyetinde Tanpınar da vardır. Fethi Naci, o gün, Tanpınar'ın kendisine gülümseyişini ve korucu bakışını asla unutmadığını anılarını yazdığı kitabında anlatır.

Beraat kararından sonra, Fethi Naci, *İnsan Tükenmez*'deki yazılarının taraflı olduğunu ve ideolojisinin edebî görüşlerinin önüne geçtiğini fark edince, 1958 yılında "Bir Autocritique Denemesi" başlıklı bir yazıyı kendine yönelttiği bir öz eleştiri olarak kaleme alır.

Askerliğini 1958 yılında, yaşı otuzu geçmişken yapan Fethi Naci, bu süreyi Ankara'da geçirir. Fakat askerlik edebiyat ve yazılardan onu koparmaz.

Muzaffer Erdost'un yönettiği *Pazar Postası*'na ve Salim Şengil'in yayımladığı *Dost* dergisine deneme ve eleştiri yazıları yazmaya başlar. Yazarın 1959'da bu yazılarından derlediği *Gerçek Saygısı* adlı ikinci kitabını yayımlanır.

Ayrıca yazar Ankara'da kaldığı bu askerlik süresini, Can Yücel, Turgut Uyar, Nezihe Meriç, Ahmet Arif ve Bilge Karasu ile arkadaşlıklarının şenlikli günleri olarak nitelendirir.

Askerliğini tamamladıktan sonra İstanbul'a geri dönen Fethi Naci, Emayetaş Fabrikasında işe girer. Fabrikada çalışırken 'Fethi Naci' imzasıyla yazmaya devam eder. *Pazar Postasında* "10 Türk Romanı" başlıklı bir eleştiri dizisine başlar, fakat dergisinin kapanmasıyla bu yazılar da son bulur.

1962 yılında Fethi Naci,*Vatan* gazetesinde ekonomik, siyasal yazılar kaleme aldığı, ikinci kitabının ismini taşıyan "Gerçek Saygı"sı adlı köşesinde fıkra yazarlığı yapmaktadır. Bu süre onun edebiyat yazılarına ara verdiği bir dönemi de beraberinde getirir.
Türkiye İşçi Partisi'nden 1964'te ihraç edilen Fethi Naci, 1966 yılına kadar *Yön* dergisinde siyasi yazılarına devam eder; ayrıca derginin sanat-edebiyat sayfalarını, Selahattin Hilav ve Edip Cansever'in yardımlarıyla yönetmektedir.

Emayetaş Fabrikası'ndaki işinden de çıkarılınca yazar, kendi yayınevini kurmak için girişimde bulunur. 1965 yılının Haziran ayında Gerçek Yayınevi'ni kuran Fethi Naci, *Yön*'de yazdığı yazılarından derlediği incelemelerini *Az Gelişmiş Ülkeler ve Sosyalizm* adıyla yayınevinin ilk kitabı; aynı yıl içinde *Emperyalizm Nedir?* adlı çalışmasını ise yayınevinin ikinci kitabı olarak basılır.

1968 yılında siyasal yazıları bırakarak edebiyata "kesin dönüş" yapma kararı alır. *Pazar Postası* için hazırladığı fakat derginin kapanmasıyla yarım kalan *10 Türk Romanı* adlı incelemesini tamamlar ve bu çalışma 1971'de yayımlanır. Aynı dönemde Mehmet Fuat'ın *Yeni Dergisi'*nde edebiyat yazılarıyazmaya devam etmektedir.

1971-1975 yılları arasında yazarın İsmail Cem ve Ercan Arıklı'nın çıkardıkları *Politika* gazetesinin edebiyat sayfasında haftada bir yayımlanan edebî içerikli yazıları yer alır.
1976 yılında Fethi Naci, bu yazıların arasından seçtiklerini*Edebiyat Yazıları* başlığı altında kitap haline getirir. Aynı yıl içinde, Fethi Naci büyük bir kayıp ve felaket yaşar; kızı Deniz ve eşi Emel Kalpakçıoğlu'nu trafik kazasında kaybeder. Bu felaket onun yaşamındaki en acı dönüm noktalarından biri olur. 24 Aralık 1976 tarihinin "ilk

ölüm günü" olduğuna karar verir.Bu talihsiz olaydan iki yıl sonra, Fethi Naci kızına ve eşine ithaf edeceği bir çalışmayla tekrar yazmaya başlar. 1981'de Türk romanı üzerine olan bu çalışma *100 SorudaTürkiye'de Roman ve Toplumsal Değişme*adıyla yayımlanır.

1980-1986 yılları arasında "*Eleştiri Günlüğü*" başlığı altında yazdığı yazılarını, *Türk Romanında Ölçüt Sorunu- Eleştiri Günlüğü-1,* adıyla 1986'da kitap olarak basılır.
Bu çalışmadan sonra, çeşitli dergilerde yazdığı eleştiri günlükleri yıllara göre ayrılarak sırayla kitap olarak yayımlanır. *Gücünü Yitiren Edebiyat*(1990) , *Roman ve Yaşam* (1992), *Eleştiride Kırk Yıl* (1994), *Kıskanmak* (1998) adıyla yayımlanan bu günlükler, Fethi Naci'nin 1986-1997 yıllarında yazdığı incelemelerini kapsamaktadır.Fethi Naci, 1968'den itibaren "edebiyata kesin dönüş" yaparak çalışmalarını, yazılarını edebiyatın çerçevesi içinde oluşturmaya çalışmıştır.

1960 yılında *10 Türk Romanı* adıyla *Pazar Postası* için hazırlamaya başladığı yazılarını, eleştirmenlik yaşamı boyunca çoğaltmış ve *Yüz Yılın 100 Türk Romanı* (1999) adlı kapsamlı bir çalışma haline getirmeye başarabilmiştir.Ayrıca bu çalışmasının yanında Reşat Nuri'nin, Yaşar Kemal'in romancılığı ve Sait Faik'in hikâyeleri üzerine incelemeler yayımlar. Kırk yıldan fazla uzun süren yazarlık, eleştirmenlik döneminde maddi ve manevi zorluklarla karşılaşmış olması, Fethi Naci'yi bir süre sonra eleştirmenlikten bıkkınlık duymasına yol açar. Özellikle yaptığı çalışmaların dergilerde yer bulmaması ve okurun ilgisizliği onu daha da üzmüştür. *Reşat Nuri'nin Romancılığı* (1995) hakkındaki çalışmasından sonra, Halit Ziya Uşaklıgil'in ve Ahmet Hamdi Tanpınar'ın romancılıkları üzerine birer kitap yazmak düşüncesine sahipken, bu ilgisiz ortamda yaşadığı kırgınlıklar dolayısıyla bu çalışmalarından da vazgeçer.

Romancıların, hikâyecilerin onunla kurdukları çıkar ilişkilerini onu nasıl yorduğunu, *Eleştiride Kırk Yıl* adlı kitabının giriş kısmında yaşamını ve eleştirmenliğini kısaca anlattığı yazısında okuruz.Eleştiride uzun bir yol yolcusu olan Fethi Naci, ilk yazısını 1943'te on dört yaşındayken yazar ve yetmiş beş yaşına geldiğinde edebiyat alanında yirmiyi aşan kitap yayımlamıştır. Türk edebiyatına özellikle eleştiriye büyük katkıları bulunan Fethi Naci, 23 Temmuz 2008'de yaşama veda eder.

2.2.Fethi Naci'nin Eserleri

2.2.1.İnsan Tükenmez (1956)

Fethi Naci'nin ilk kitabıdır. Bu kitabındaki yazılarında Marksizm'in klasiklerinden ve Fransız Marksistlerinden öğrendiklerini edebiyatımızın sorunlarına uygulamaya çalışır. Özellikle Plehanov'un eleştiri anlayışı kitabın çizgisini oluşturur. 1934'te gerçekleştirilen 'Sovyet Yazarlar Birliği Kongresi'nin ana ilkelerden yola çıkan Fethi Naci, bu ilk kitabında şair ve yazarları sadece sol görüşlü oldukları için "tutuğunu" ve çoğu görüşlerinin Türkiye gerçeklerine uymadığını fark ederek bir özeleştiri yayımlar.

2.2.2.Gerçek Saygısı (1959)

Muzaffer Erdost'un Açık Oturum Yayınları için Fethi Naci'den bir kitap istemesi üzerine, *Dost ve Pazar Postası* dergilerindeki yazılarını bir araya getiren Naci'nin ikinci kitabıdır. Bu kitabındaki yazılar, "Bir Autocritique Denemesi" adlı özeleştiriden sonra yazılarak, Fethi Naci'nin değişen eleştiri anlayışının ilk örneklerini içermektedir.

İnsan Tükenmez- Gerçek Saygısı, 1982 yılında tek kitap olarak Adam Yayınları'ndan basılmıştır.

2.2.3.Edebiyat Yazıları (1976)

Eleştiri-denemelerini bir araya getirdiği kitabıdır. Yaşar Kemal, Adalet Ağaoğlu, Ahmet Hamdi Tanpınar gibi romancılarımızın yanında; roman karakterleri, şiir ve hikâyeler üzerine görüşlerini kaleme aldığı yazıları yer alır. Ömer Lekesiz, bu kitabıyla Fethi Naci'nin eleştirideki kararlılığını belgelediğini ve tartışmasız eleştirmen konumuna yükseldiğini söyler**.**[32]

[32]Ömer Lekesiz, " Eleştiride Bir Uzun Yol Yolcusu: Fethi Naci", **Hece Dergisi**, s. 77-78-79, (2003), 688.

2.2.4.100 Soruda Türkiye'de Roman ve Toplumsal Değişme (1981)

Fethi Naci'nin soru ve cevap yöntemiyle kurduğu ve yönettiği bir yazı dizisi olarak hazırlanan kitabın amacı, öğretici ve nesnel bilgileri okura aktarmaktır.
Yazar, bu dizide kulaktan dolma hazır yargılara aldırmayarak, kendisini ilgilendiren romanlar üzerinde yazdığı yazıları için Ahmet Hamdi Tanpınar, Cevdet Kudret, Güzin Dino ve Berna Moran'dan yararlandığını ifade eder.[33]

2.2.5.Bir Hikâyeci Sait Faik-Bir Romancı Yaşar Kemal (1990)

Bu çalışmada yazar, çok sevdiği ve ayrı bir önem verdiği Sait Faik'in eserlerini dönemlere ayırarak, hikâyelerinin belli özelliklerini tespit etmeyi amaçlamıştır. Eserin bir diğer bölümünde ise Fethi Naci, Türk edebiyatında romancılığını çok beğendiği, övdüğü Yaşar Kemal ve onun eserleri hakkındaki görüşlerine yer vermektedir. [34]

2.2.6.Eleştiri Günlüğü: Türk Romanında Ölçüt Sorunu (1986), Gücünü Yitiren Edebiyat (1990), Roman ve Yaşam (1992), Eleştiride Kırk Yıl (1994), Kıskanmak (1998)

Fethi Naci'nin *Eleştiri Günlüğü* ana başlığı altında topladığı ve daha sonra kitap halinde basılan yazılarıdır. Günlükler, yazarın güncel görüşlerinin yanında roman, şiir, dil ve hikâye eleştirilerini de içermektedir. Deneme-eleştiri özellikleri taşıyan bu incelemeler, yazarın okuruna samimi yaklaşımı ve öznel eleştiri tutumuyla oluşturulmuştur.

[33]Fethi Naci, **100 Soruda Türkiye'de Roman ve Toplumsal Değişme**, 2.bs. (İstanbul: Gerçek Yayınevi, 1981): 508-509.
[34]Bu eser, 1998 yılında, **Sait Faik'in Hikâyeciliği**, **Yaşar Kemal'in Romancılığı** adıyla iki ayrı eser olarak basılmıştır.

2.2.7.Yüzyılın 100 Türk Romanı (1999)

Fethi Naci, bu yazı dizisine ilk olarak 1959 yılında, Pazar Postası'nda *"10 Türk Romanı"* adıyla başlar.

Dört yazı yazdıktan sonra, dergi kapanır.[35] 1971'de *"On Türk Romanı"* serisi tamamlanır. Yazarın roman üzerine hazırladığı bu incelemeler daha sonra *40 Yılda 40 Roman* (Oğlak Yayınları,1998), *50 Türk Romanı* (Oğlak Yayınları,1997) *60 Türk Romanı* (Oğlak Yayınları, 1998) son olarak *Yüzyılın 100 Türk Romanı* adıyla basılır.[36]

Altmış iki yazardan yüz eserin incelendiği bu çalışma, Fethi Naci'nin en kapsamlı çalışmasıdır. Eser, 1864 yılı, Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın *Utanmaz Adam* romanıyla başlayan inceleme/ eleştirileri 1965, Ahmet Karcılılar'ın *Yağmur Hüznü* adlı eseriyle son bulur. Türk romanın yaklaşık doksan yıllık sürecinin ele alındığı buçalışma, günümüzde Fethi Naci'nin en çok okunan kitapları arasında olup, romancılığımız ve eleştirimiz için önemli bir kaynaktır.

2.2.8.Fethi Naci'nin Diğer Eserleri:

Bu eserleri dışında Fethi Naci'nin ekonomi ve siyaset alanında yazdığı kitapları şunlardır:

- *Azgelişmiş Ülkeler ve Sosyalizm* (1965)
- *Emperyalizm Ya Da Pijama Giymiş Eşek Nedir?* (1965)
- *Azgelişmiş Ülkelerde Askeri Darbeler ve Demokrasi* (1966)
- *Kompradorsuz Türkiye* (1967)
- *100 Soruda Atatürk'ün Temel Görüşleri* (1968)

Ayrıca yazarın,1999 yılında hayatını kaleme aldığı Dönüp *Baktığımda* ve *Anılar Kitabı* adlı yayımlanan otobiyografik eserleri bulunmaktadır.

[35]Fethi Naci, **Eleştiride Kırk Yıl**, 1.bs. (İstanbul: Adam Yayıncılık, 1994): 14.
[36]Sadık Arslankaya, "On Romandan Yüz Romana", **Adam Sanat**, s.180 (2001): 88.

3.FETHİ NACİ'NİN ROMAN ve HİKÂYE ELEŞTİRİLERİNDE İNCELEDİĞİ UNSURLAR

3.1.RomandaBiçim ve Anlatı Tekniği İncelemeleri

Fethi Naci eleştirisinin ana kaynağı ve çıkış noktası Marksist edebiyat kuramıdır. İlk eleştiri kitabı *İnsan Tükenmez'*den (1956) son kitabı *Kıskanmak'*a (1998) kadar geçen sürede yazarın eleştiri görüşlerininsabit kalmadığı ve Marksist estetiğin uç noktası olan toplumsalcı gerçekçiliği geride bırakarak, daha biçimci eleştiriye yaklaştığı söylenebilir. Ancak Fethi Naci, eleştirisinde meydana gelen bu fikir değişimlerinin yanında toplumsallığın dışına düşmemeye çalışır. Eleştirilerindeki tespitlerde toplumsallık ve estetik arasındaki değişen görüşleri bu durumun açık bir kanıtıdır Fakat biçimci tavrın ön plana çıktığı yazılarında dahi toplumsal yaklaşımonun eleştirisinintemelini oluşturur. Fethi Naci eleştirisinin Marksist kuram çizgisinde oluşturulmuş ana ölçütleri bulunmaktadır. *Eleştiri Günlükleri*'nde roman ve hikâye incelemeleri onun belirlediği bu ölçütler çerçevesinde gelişir. Toplumsal gerçekçiliğin ön planda olduğu eleştirel görüşlerde, karakterler ve romanın temelini oluşturan fikrî yapı eserlerde incelenen diğer unsurların önüne geçmektedir.

Bu sebeple Fethi Naci'nin eleştirilerinde kurgu/yapı/biçim ve anlatım tekniği birinci planda yer almadığı gibi, yazarın roman ve hikâye eleştirilerinde, kapsamlı 'biçim/yapı/kurgu' incelemelerine girmediğini görürüz.[37]

[37]Yıldız Ecevit, "Fethi Naci'de Toplumcu Estetiğin Üç Aşaması", **Fethi Naci'ye Armağan**, ed. Semih Gümüş, (İstanbul:Oğlak Yayınları, 1997), 118.

Ancak Fethi Naci, romancılarımızın biçim arayışlarını önemsemiş ve yazarlarımızın kendine özgü bir roman yapısı, üslubu ve anlatı tekniği yaratmasını eleştirilerinde savunmuştur.[38]

Eleştirmenin biçim arayışlarında toplumu ve olayları iyi analize eden ve Batılı kaynakların yanında gelenekten beslenmesini başarabilen yazarların yanında bir tavır sergilemekte olduğu görülür.

3.1.1.Türk Romancısının Biçim Arayışları

Batı romanında biçim arayışlarının tarihsel, toplumsal temelleri vardır. Türk romanının bu temellere sahip olmadığını bilmektedir Fethi Naci, ancak bu durum yazarlarımız için bir neden olmamalıdır. Türk yazarı 1981'de yazıyordur ve gelişmeleri izleme olanağı vardır. Bu sebeple yazar, "önemli olanın yeni biçim arayışları içinde olan Türk romancısının Türk okuyucusuyla iletişim sağlayabilmesi" olduğunu söyler[39].

Fethi Naci, Batıdan alınan biçimlerle-Batılının anlayışına, duyuşuna göre- batılı toplumlara ait temaların işlenmesine karşı çıkar. Bu anlayışın ortaya çıkışında yaşanan çöküntü, yozlaşma, umutsuzluk kavramları üzerinde durur. Edebiyatımızda 'ithal ikamesi' sorununa dikkat çekerek çoğu edebiyatçımızın eserinin özünü ve biçimini Batıdan ithal etmekte olduğu görüşünü savunur.[40]Fethi Naci'ye göre şiirimizde 'divan geleneğinden' yararlanma Yahya Kemal'le, halk şiirinden yararlanma ise Melih Cevdet Anday'la çözüme ulaşmıştır ancak, romanda 'gelenek'ten yararlanma sorunu çözülememiş ve kendi tekniğini bulan Türk romancısıortaya çıkmamıştır.

*Türk Romanında Ölçüt Sorunu- Eleştiri Günlüğü I'*deOrhan Pamuk'unbu fikre yakın görüşlerine yer veren yazar göre Füsun Akatlı'dan başka 'ölçüt' sorununa dikkat çeken başka bir çıkmadığına dikkat çeker.
Fethi Naci, bu sebeple genç bir romancının (Orhan Pamuk), 'biçim' ve 'ölçüt' sorununu yeniden gündeme getirmesinden memnundur:

[38]Kaan Arslanoğlu, "Fethi Naci'nin Roman Eleştirisinde Yöntem ve Ölçütler", **age**, 134.
[39]Ecevit, **age**, 117.
[40]Fethi Naci, **Roman ve Yaşam**, 1bs. (İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2007), 10.

> " Bütün romancılar daha önceden kurulmuş yapılardan, bulunmuş, kullanılmış tekniklerden yola çıkarak işe başlarlar. Pek az romancı sonradan kendi yapısını ve özgün tekniğini bulabilir. Bu sanıldığı gibi yalnızca önemsiz bir biçimsel sorun değil bence. Sanırım birçok Türk romanının şaşılacak kadar birbirine benzemesinin nedeni de bu. Romancılarımızın çoğu biçim üzerinde fazla düşünmedikleri için, farkında bile olmadan hep aynı biçimi, sulandırılmış bir 19. Yüzyıl romanını çıkış noktası olarak alıyorlar. Oysa bu biçimin geçerliliğini sorguya çekmek Türk romanına derinlik kazandıracaktır."[41]

Orhan Pamuk, yazarın *Eleştiri Günlüğüne* aldığı konuşmayı, "kendi tekniğini keşfedebilmiş Türk romancısı yoktur!" sözleriyle tamamlar.

Fethi Naci, *Türk Romanın'da Ölçüt Sorunu* adlı eleştiri günlüğünde Türk romancılığında yeni bir isim olan Orhan Pamuk'un iki romanı hakkında eleştiri yazar.

Yazarınilk romanıolan *Cevdet Bey veOğulları* ile Fethi Naci, onu 'romanda büyük yetenek' olarak görürveroman için: "Hiç duraksamadan en beğendiği yirmi Türk romanı arasına alırdım." der.[42]Ayrıca Orhan Pamuk'unTürk romancılarının biçim yenlikleri hakkındaki görüşlerine günlüğünde yer vermesi Fethi Naci'nin 'kendi tekniğini' bulmuş Türk romancı genç yazarda olabileceğini bir dönem düşünmüş olduğunu söyleyebiliriz.

Fethi Naci'nin *Cevdet Bey ve Oğulları* romanı için yazdığı eleştiride ayrıca romanın yapısına değinildiğini okuruz:

> "Orhan Pamuk, zamanın akışını daha iyi gösterebilmek için, üç yerinden kesitler almış zamanın, durduğu zaman parçalarını enine boyuna inceliyor. 'İlksöz', bir tek günü anlatıyor. 24 Temmuz 1905. Cevdet Bey'in uyanışıyla başlıyor, geceleyin evine dönüşüyle bitiyor: 76 sayfa. İkinci bölüm, 31 yıllık bir atlamayla, 1936 Şubat'ında başlar, 10 Aralık 1939'da biter: 429 sayfa. Yeniden 31 yıllık bir atlama ve 'Sonsöz': ' Sonsöz' de 'İlksöz' gibi, sadece bir günü anlatır: 12 Aralık 1970. 64 sayfa. Cevdet Bey'in 'rüya'sıyla başlayan roman, Cevdet Bey'in torunu Ahmet'in 'çalışmak için' odasına girmesiyle biter".[43]

Fethi Naci'nin 'romanın yapısı ve bölümleri' eleştirisine örnek oluşturacak bu alıntıdan anlaşılacağı gibi ortaya konan görüşler kapsamlı bir incelemeden uzak romanın zamanı, sayfa sayısı ve bölümlerin başlangıcı-bitişi hakkında kısa bir tespittir.

Aynı günlükte Orhan Pamuk'un *Beyaz Kale* romanı üzerine bir eleştiri yazısı daha yazar. Günlüğün tarihi, 19 Ekim 1985'tir.

---

[41]Naci, **Türk Romanında Ölçüt Sorunu**, 1.bs.(İstanbul:Yapı Kredi Yayınları,2002),143.
[42]**age**, 107
[43]**age**, 104.

O. Pamuk, *Cevdet Bey ve Oğulları* (1982) ve *Beyaz Kale* (1985) romanları arasında *Sessiz Ev* (1983) adlı romanını da yayınlamıştır; fakat Fethi Naci, *Sessiz Ev* için bir günlük yazmaz ama *Beyaz Kale* için yazdığı eleştiride romanın tekniğini karşılaştırmalı bir yöntemle ortaya koyar.

> "(…) Orhan Pamuk, günümüz insanlarının yaşadığı *Sessiz Ev*'de yer yer kullandığı bilinç akışı gibi teknikleri kullanmaya kalkışmıyor (*Beyaz Kale*)" dedikten sonra üç romanın biçimlerini karşılaştırdığını okuruz.Orhan Pamuk'un üç romanında üç ayrı biçim, üç ayrı roman yapısı buluyoruz: İlk romanında on dokuzuncu yüzyıl romanının, bildiğimiz klasik romanın biçimi; ikinci romanında çağcıl romanın getirdiği yeni anlatım tekniklerinden yararlanan yeni bir biçim; Beyaz Kale'de ise düşle gerçeğin birbirine karıştığı geçmiş zaman geçen romana uygun yeni bir biçim."[44]

Fethi Naci, Orhan Pamuk'un biçimsel yeniliklere yaklaşımını önemser, fakat sunduğumuz alıntılar, onunkapsamlı kurgu/yapı/ biçim ve anlatım tekniği incelemelerine girmediği, yapı bozucu/yapısalcı vb. inceleme tekniklerini eleştiri anlayışında uygulamadığı ve görüşlerini genel yargılara dayandırdığını göstermektedir.

Yazar, romanın biçimini ve anlatım tekniğini ele alırken Marksist eleştiri anlayışına uyan bir tavır sergilemektedir. Bunun için eserde biçim ve anlatı yeniliğinde başlıca aradığı özelliğin bu unsurların kurguya olan katkısı/işlevselliği olduğunu söyleyebiliriz.

3.1.2. Romanın Biçim ve Anlatım Tekniğinde İşlevsel Ölçüt

Edebiyatta işlev, Marksist estetik kuramın önemle üzerinde durduğu bir konudur. Fakat burada söz konusu olan işlev, daha çok edebiyatın toplumcu gerçekçi bir yaklaşımla ele alınması olarak görülebilir. Yani Marks ve Engels, yazarın sosyal gerçekleri yansıtması ve toplumun içinde bulunduğu çelişkileri anlatması gerekliliğine vurgu yapıyorlardı.

Leninist görüşlerle partizanlığın radikal uçlarında gezinen edebiyatta işlevsellik, zamanla daha edebiyatça bir söyleme kayarak işlevselliğin insanları harekete geçirmesine dönüştü.[45]Ayrıca toplumcu gerçekçi kuramda, edebiyatın konusu ve eserin karakterleri tartışmaları, biçim/yapı/ anlatı tekniği gibi roman unsurlarının gölgede kalmasına neden oldu. Bu sebeple Marksist kuramı benimseyen sanatçılar,

---

[44]**age**, 274-275.

[45]Berna Moran, **Edebiyat Kuramları ve Eleştiri**, (İstanbul: İletişim Yayınları), 65.

konularının gerçeği yansıtmasına ve karakterlerinde tipik olanı yakalamaya; üslup ve teknikten daha önem verdiler.
Toplumcu estetik yaklaşımlı eleştirilerde, incelemelerinin merkezine işlevsel olanı, edebiyat aracılığıyla topluma hizmet eden eseri koydular.

Toplumcu gerçekçi kuramların işlevsel olan edebiyat ve unsurlarına verdiği önem ve önceliğin anlaşılması, Fethi Naci eleştirisindeki altı kalın çizgilerle çizilen "işlevsel" ölçütün önemini daha iyi kavramamızı sağlar. Yazar, eleştirilerinde işlevsel olan unsurları sık sık vurgulamaktadır. Biçim ve anlatı tekniğinde de karşımıza çıkan işlevsel ölçüt, toplumcu gerçekçi estetikte karşımıza çıkan işlevselden biraz farklılaşarak, daha çok yazarın kurguya katkısı olan biçimsel yenilikler çerçevesin gelişir. Ayrıca Fethi Naci'nin biçim/yapı/ anlatı tekniğine –tıpkı Marksist kuramda olduğu gibi- kapsamlı incelemeler/ eleştiriler yöneltmediğini de görmekteyiz.

Ayla Kutlu'nun *Hoşça kal Umut* adlı romanı hakkındaki eleştiri yazısında, eleştirmenin romanın biçimselliğine de değindiğini okuruz. Bu yazıda biçim üzerine ortaya konan düşünceler, onun işlevsel yapı/kurgu anlayışını göstermesi açısından önemlidir.

Fethi Naci, öncelikleromanının klasik bir zaman çizgisinde geliştiğini tespit etmiştir. Fakat düz bir zamanda ilerleyen romanın sonunu, anlatının başında verilmesi, yazarın biçim yeniliği yapmaya çalıştığını göstermektedir. Bu noktada Fethi Naci biçimsel bu değişimi işlev yönünden ele alır ve romandaki bu biçim yeniliğinin kurguda zorunlu olmadığını ve işlevsiz kaldığını ileri sürer. Ayrıca eleştirisini kanıtlamak için William Faulkner'ın*Ses ve Öfke* romanında kullandığı tekniği örnek göstererek şöyle demektedir, "Faulkner, romanında, zamanı çizgisel bir süreklilik içinde vermez, ama, bu romanda, yapısal bir gerekliliktir (…) Ayla Kutlu'da ise gerekli değil zorlama; bunun için işlevsel değil."[46]Ayrıca eleştirmen içinromanın biçim yeniliği sadece işlevsizlik kalmaz; anlatımda da aksaklığa neden olmaktadır. Çünkü yazar, romanın son bölümünü başa alarak Alagüz'ün ölümünü romanın başına taşımış ve böylece ölmüş biri romanda anlatıcı olarak karşımıza çıkmaktadır. Fethi Naci: "Roman boyunca, Algüz konuştukça hep bir hortlak konuşuyormuş gibi geldi bana."diyerek romanın biçimini hem işlevsiz olduğu hem de anlatımda karışıklığa neden olduğu için eleştirmektedir.[47]

[46]Fethi Naci, **Gücünü Yitiren Edebiyat**, 1.bs. (İstanbul: Destek Yayınevi, 2010), 474.
[47]**age**, 475.

Kurguda biçimin işlevsel olarak incelediği/eleştirdiği bir diğer roman ise, Mehmet Eroğlu'nun *Adını Unutan Adam*adlı romanıdır. Fethi Naci, bu yazısında romanın biçimsel özellikleriyle kurgudaki ayrıntıların uyuşması üzerinde durur:

> "Eroğlu'nun ilk üç romanında gördüğümüz biçimsel özellikleri bu romanında da görüyoruz: Anlatıcı, bildiği gerçeklerle ilintili ayrıntıları, sık sık bir merak öğesi olarak kullanıyor; okurun ilgisini sürekli uyanık tutuyor, bu da romanın okunmasını kolaylaştırıyor."[48]

Romanda ayrıntılar konusunda Lukacs'ın görüşlerine önem veren Fethi Naci için, kurguda yer alacak her ayrıntının öncelikle işlevi olması lazımdır. Bu ayrıntılar kurgunun öğeleri olmadığı sürece romanda gereksiz bir yığın bilgi olmaktan öteye geçemez. Lukacs'ın "aslında çok bağlı olarak gözlemlenmiş fakat hikâyede gerçek rolü olmayan ayrıntılarda bulunan saçmalık, önemsizlik" fikri, onun eleştirisinde ayrıntılar için önemli bir rol oynar.[49]Ayrıca, eleştirmenin Eroğlu için yazdığı eleştiride Roland Barthes'ın şu görüşleri de yer almaktadır, "Her işlevin özü, sözcük yerindeyse onun tohumudur, bu da, ilerde, aynı düzeyde, ya da başka yerde, başka bir düzeyde olgunlaşacak bir öğenin anlatısının tohumunu atmayı sağlayacaktır."[50]

Mehmet Eroğlu'nun romanda uyguladığıbiçim, yukarıda sözü edilen ayrıntı ve işlevsellik görüşleriyle uyuşmamaktadır. Çünkü Fethi Naci'ye göre romandaki anlatıcının gerçeklerin tümünü bildiğini veböylece yazarolmuş bitmiş olaylar hakkındaki bilgilerini olayların gelişimine katkıda bulunmadan 'gıdım gıdım' okuyucuya verdiğini savunur.

Sadece merak uyandırmak ve gerilim yaratmaktan öteye gidemeyen 'düğümler'i oluşturan biçimsel ayrıntılar ise işlevsizdir.[51] Fethi Naci, roman için öne sürdüğü bu düşüncelerini kuru bir işlevsizlik gerekçesine dayandırmak istemez bu sefer. Romandaki biçime farklı bir baçış katması için yazarın insansız bir roman ortaya koyduğunu ileri sürer:"Bence Mehmet Eroğlu'nun böyle bir teknik kullanması, belki garip gelecek ama *Adını Unutan Adam'da* gerçek anlatı kişisi, psikolojisi olmamasından kaynaklanıyor: İnsansız bir roman *Adını Unutan Adam*!"[52]sözleriylebiçimden toplumsallığa değişen çizgiyi görmek mümkün.

---

[48]**age**, 528.
[49]Fethi Naci, **Türkiye'de Roman ve Toplumsal Değişme**, 1.bs.(İstanbul: Gerçek Yayınevi, 1990), 472.
[50]**Gücünü Yitiren Edebiyat**, 529.
[51]Fethi Naci, **Gücünü Yitiren Edebiyat**, 529.
[52]**age**,530.

Daha önce belirttiğimiz karakterlerin kendini ortaya koymadığı bir anlatıda, biçim Marksist kuramda zayıf görülecektir. Elbette bu noktada, Fethi Naci'nin tam olarak toplumcu gerçekçilikte en önde olan karakter unsurunun yokluğu dolayısıyla biçimi eleştirdiğini söylenemez. Çünkü yazının devamında yazarın görüşlerini açmadığı ve tespitinin muğlâkta kaldığı görülür. Fakat gerçek anlatı kişisi, psikolojisi olmamasıyla biçimi birleştiren yazarın düşüncelerinin Marksist kuramla uyum gösterdiği düşünülebilir.

Günlüklerde biçim/ayrıntı/işlevsel unsuru kurguda başarıyla birleştiren roman olarak Umberto Eco'nun *GülünAdı*adlıeserine yer verilir. Fethi Naci'ye göre Eco, romandaki yedi ölümle ilgili ayrıntıları, kurguya işlevsel olarak yerleştirmiş ve yazar, polisiye romanları da aşan bu ipuçları öylesine başarıyla kullanmıştır ki kurgu usta bir yazarın izleri görülmektedir.[53]Ayrıca Fethi Naci,romanın içeriği ve biçim özelliklerinden yola çıkarak, Papa'nın temsilcileriyle İmparator'un temsilcilerinin tartıştıkları İsa'nın yoksulluğu bölümünü (647 sayfalık romanın 305 sayfası) tarihsel roman, geri kalan 342 sayfada anlatılan yedi günde yedi ölüm bölümünün ise polisiye roman olduğunu ileri sürer.[54] Böylece romanda iç içe geçmiş iki konunun var olduğunu tespit eder.

Marksist kuramda önemli bir yaklaşım olarak karşımıza çıkan işlevsel edebiyat, onun eleştirel ölçütlerinde ve roman unsurlarını incelediği yazılarında altı sıklıkla çizilen önemli bir kavramdır. Romanda uygulanan biçimsel yenilikler, ipuçları ya da ayrıntıların kurgudaki rollerini tespit ederken, hep işlevsel olan vurgulayan Fethi Naci'nin kapsamlı biçim/yapı/ anlatı tekniğini incelemelerine yer vermediğini söyleyebiliriz.

Ayrıca Gürsel Aytaç'ın "verilen hükmün belgelere dayandırılmış olması, okuyucuyu inandıracak alıntılarla beslenmesi, eleştirinin olmazsa olmaz şartıdır." görüşü romanda biçim ve anlatı tekniğinin incelendiği bölümlerde, Fethi Naci'nin uyguladığı bir eleştirel değer olarak çoğu zaman karşımıza çıkmamaktadır.[55]

[53]**age**,377.
[54]**age**,374.
[55]Gürsel Aytaç, **Genel Edebiyat Bilimi**, (İstanbul: Say Yayınları,2003), 255.

Biçim eleştirilerinde Fethi Naci'nin önemle üzerinde durduğu bir başka ölçütün, toplumcu gerçekçi estetikle uyumlu olarak, romanın toplumsalcı alt yapısıyla biçim yeniliğinin bütünlüğü olduğunu söyleyebiliriz.

3.1.3. Romanın Biçim ve Anlatım Tekniğine Toplumsalcı Yaklaşım

Marksist estetiğin temel aldığı yaklaşım, sanatçının toplumsal gerçekliği tarihi gelişim içinde edebi metne yansıtırken eğitici bir misyonla gelecek için 'ideal' olanı çizmeye çalışmasıdır. Bu sebeple sanatçı, kendini ve eserini toplumdan koparak ve topluma yabancılaşarak üretemez. Lukcas, edebiyatın modernleşmesi olarak insanın toplum ve tarihten soyutlanması ve 'yalnız' bir varlık olarak yansıtılmasına; psikopatolojik yaşantı veya bunalımı sanatın gerçekliği olarak kabul edilmesine eserin estetiğine zarar verdiği görüşüyle karşı çıkmaktadır. Burada Lukacs'ın öne sürdüğü görüş, 'yazarın perspektifi' kavramına işaret eder. Eğer yazar doğru bir perspektife sahipse, yani gerçekliği doğru bir tarihsel süreç içinde tahlil edebiliyorsa, bütünü tüm gerçekliği ile görebilir.[56]

Marksist eleştirmen, edebi eserin üzerine oturduğu sosyal yapıyı Marksizm'in ilkelerine göre değerlendiği için eserin iyiliği-kötülüğü hakkında buna göre hükmünü verir.[57]Fethi Naci eleştirisinde 'toplumsallık', incelediği metinlerde 'toplumsal bakış açısının yansıtılması' ve yazarın 'toplumsal dinamiği' doğru kavrayıp kavrayamadığını gibi meseleler önemli birer ölçüttür.[58] Bu sebeple yazarın eleştirisinde, Marksist estetik kuramın değerlerine uygun olarak eserin biçim ve anlatım tekniğinin toplumsal değişimle uyumlu olmasını gerektiğini ileri sürer.

Türk Romanında Ölçüt Sorunu adlı günlükte, *Bir Çizerin Yazılı Düşünceleri* başlığındaki yazısında, Ali Ulvi'nin biçim ve öz hakkında şu görüşlerine yer verilmektedir:

[56]Moran, **Edebiyat Kuramları ve Eleştiri**, 78-83.
[57]Ramazan Gülendam, "Marksist (Toplumcu) Edebiyat Eleştirisi", **Hece Dergisi**, s. 77-78-79 (2003),17.
[58]Yıldız Ecevit, "Fethi Naci'de Toplumcu Estetiğin Üç Aşaması", 119.

> "Sanatta biçim sadece bir istif, bir yerleştirmedir. Daha sağlam ve kapsamlı deyimle 'kurgu'dur. (…) Sanatta 'öz' ise konu ya da anlatılan şey değil, sadece ve sadece 'sanatçının konusunu algılayışıdır.' 'İçerik' ise biçimlendirilmemiş bütünün parçaları. Yani sanatçının konusundan aldıkları ile konusuna kattıkları. O kadar. Sonra sanatçının yeteneği, zekası, bilgisi, kültür birikimi, dünya görüşü ile bunları 'kurgu'layıp biçimlendirmesi ile sanat yapıtı oluşur…"

Fethi Naci'ye göre ise eserin biçimi ve eserin özünü anlamak için önce toplumsal olanı algılamak/kavramak lazımdır . Bunun için eserin biçiminden söz ederken, toplumsal olandan soyutlanmış bir kurgu/yapıdan söz etmek doğru olmayacaktır. Yazısında Ali Ulvi'nin görüşlerine karşı çıkan Fethi Naci, şu görüşleri ileri sürer:

> "(…)Ne var ki 'öz'den, 'biçim'den, ya da sanattan, edebiyattan söz açınca, hoşlansak da hoşlanmasak da, 'toplumsal' sözcüğünü kullanmak zorundayız. Çünkü 'öz'ü, 'toplumsal' sözcüğünü anmadan sadece 'sanatçının konusunu algılaması' diye tanımlarsak; 'biçim'i, 'toplumsal' sözcüğünü anmadan sadece 'bir istif, bir yerleştirme, bir kurgu' diye tanımlarsak, tanımlarımız ister istemez dural (statique) tanımlar olacaktır. (…) Ne var ki biçim de, öz de dural değil; devingendir. Ama bu devingenliği görebilmek için biçimin de, özün de toplumsal değişimle ilintisini görebilmek zorunlu."[59]

Böylece onun eleştirisinde, toplumsal değişimleri iyi tahlil edemeyen sanatçıların uyguladıkları biçimlerde eksik, kusurlu veya başarısız görüldüğü söylenebilir. Özellikle yazarın günlüklerde bu biçimsel eleştiri yaklaşımı, Fethi Naci'nin 'sol'u haksız yere eleştiren ya da 'teslimiyetçi romanlar' olarak gördüğü eserler incelemelerinde karşımıza çıkmaktadır.Tahsin Yücel'in Peygamber'in *Son Beş Günü* adlı romanı hakkındaki eleştiri bu görüşlere örnek olarak önemli bir örnektir.

Romanın biçimi üzerinde dikkatle duran Fethi Naci, eleştirisindeki tespitlerini edebiyatın sınırları içinde açıklamaya çalışır ve Lukacs'ın sanatçının sosyal gerçekliği yansıtmasında ortaya koyduğu 'tipik'olan ve 'genel' 'tümel' görüşleri üzerinden romanın biçimini inceler.

Yazar, romanın eksikliğini, yazarın yanılgısını "Tahsin Yücel'in hikâye biçiminde başlayıp bu hikâyeyi roman biçiminde yazmaya karar vermesinde, roman yazarken de romancı bakışıyla değil (X, gerçekliğin tümünü temsil eder mi? X'le yetinmeli mi?), hikâyecibakışıyla (Bir tepeden belirli yükseklikten görülebilen bir manzarayı göstermek…) yazması"[60] olduğu görüşündedir. Fakat Fethi Naci'nin eleştirisi biçimsel görüşlerden 'toplumsal' olanı eleştirmeye doğru kayar. Tahsin Yücel romanında, sol çevreleri eleştiren bir kurguya ve karakterlere yer verirken toplumsal değişimi, tarihi süreci doğru kavrayamamış/algılayamamıştır.

---

[59]Naci, **Türk Romanında Ölçüt Sorunu**, 143.

[60]Fethi Naci, **Roman ve Yaşam**, 1.bs. (İstanbul:Yapı Kredi Yayınları), 140.

Fethi Naci'ye göre romandaki başarısızlığın, yazardaki esikliğin asıl nedeni budur:

> "Tahsin Yücel, tipiklik sorununu hiç mi hiç aklına getirmediği için tikel durumları tümel durumlar gibi gösteriyor. Böylece – istemese de- Marksizm'i ve komünistleri gülünçleştiren, tek eleştiri yöneltmediği kurulu düzenin yanında yer alan bir romancı durumuna düşüyor. İçerik-biçim' ilişkisinin ters yüz edilmesi, içerik bakımından bu sonuçları doğururken, biçim bakımından da romanını başarısızlığa uğratıyor."[61]

Bu örnekten anlaşılacağı üzere Fethi Naci, biçimden yola çıkarak aslında romancının toplumsallığın dışına düşmesini eleştirmiştir.Böylece, tarihsel süreci iyi kavrayamayan sanatçı biçimsel tekniği romanında uygulamada başarısız kalacaktır.Ayrıca yazar, biçim ve toplumsalın uyumuna örnek olarak, *Peygamber'in Son Beş Günü* romanında birinci ve ikinci bölüm arasındakiuyumsuzluk üzerinde durur. Birinci bölüme eklenen, beş kişilik bir yazar ve araştırmacı topluluğu ile Tahsin Yücel, biçim sorununa çözüm getirmek istemiş çünkü birinci bölüm, kahramanların özgeçmişlerini yansıtmak için yeterli olmadığı gibi 'sol çevreleri' de göstermekte Fethi Naci'ye göre yetersiz kalmıştır. Biçim burada yeniden 'toplumsal' eleştiriye işaret eder ve 'sol çevre'leri yansıtmakta ortaya çıkar. Tahsin Yücel'in biçim sorunu buluşu da romanın yapısal başarısızlığı için çözüm olmamışt ve tam tersine romanın bölümleri arasında 'bağ' kurulamamıştır. Böylece ortaya anlatım sorunu doğmuş ve birinci bölümde anlatılanlar roman kurgusundan uzak, 'araştırma' niteliği taşırken ikinci bölüm romanın yapısıyla daha uyumludur.[62]

Fethi Naci'nin *Peygamber'in Son Beş Günü* için yazdığı inceleme, onun en uzun eleştirisidir. Eserin yapısını merkez alarak oluşturmaya çalıştığı ve biçim üzerinde ileri sürdüğü görüşleri, Marksist estetiğin 'toplumsal' ve 'tarihsel' görüşlerine daha yakın olduğu söylenebilir.

Biçim ve anlatının toplumsal anlayışı göre ele alındığı bir başka eser Atilla Birkiye'nin *Son Yemek* adlı romanıdır.

Romanda , yazar olan anlatıcı, kitabını yazarken tıkandığı bir esnada polisten kaçan bir gençten mektup alır. Anlatıcı-yazar, bu noktada biçimi mektupla birleştirir.

[61] **age**, 170.
[62] **age**, 160.

Fethi Naci göre, bu 'mektupçu buluş' romanın kötü kurgusunu kurtarmaya yeterli olmaz. Bu noktada üslubunu daha da keskinleştiren eleştirmen, yazarın 'okuyucuyu enayi yerine koymaya' çalıştığını söyler.[63]

Bu eleştiri unsuruna örnek bir başka eser Yılmaz Karakoyunlu'nun, *Güz Sancısı* romanıdır. Yazar romanın sonuna bir son deyiş eklemiştir; fakat Fethi Naci, bu sondeyişi, yazarın yüz doksan sayfada kurmak istediği romanının görüşünü bir sayfada yıkmak olduğunu ileri sürer. Eleştirmen göre romandaki bu biçimsel buluşun yazarın "yıkmaya çalışır gözüktüğü yerleşik değer yargılarına boyun eğmesine" neden olmaktan başka kurguya katkısı olmaz.[64]

Biçim/ yapı çerçevesinden toplumsal bir merkeze kayan eleştirilerinden farklı olarak Yaşar Kemal'in *Kanın Sesi* roman incelemesinde biçim üzerine Fethi Naci'nin farklı bir yaklaşımı ve tespitiyle karşılaşırız.

Fethi Naci, "Olay örgüsünün çok yetersiz olduğu romanda, bu kadar sınırlı bir konuda bir çocuk imgeleminin üretebildikleriyle romanı sürdürmenin olanaksız olduğu için romanın içinden yeni bir roman filizlendirdiği" tespitinde bulunur.[65]

Böylece Fethi Naci'ye göre yazar kurguda uyguladığı bu biçimsel yenilikle: "Hem romanını tekdüzelikten kurtarmakta, hem romanına yenilik getirmektedir."[66]Onun eleştirilerinde Yaşar Kemal, gerçekliği doğru kavrayan ve sanatçı perspektifini toplumsal/tarihsel olanla bütünleştiren yazar olarak karşımıza çıkar. Bu sebeple Fethi Naci'nin *Kanın Sesi*'nde biçimi ele alırken, yazarın bu yaklaşımlarını göz önünde tutarak, romanı incelediğini ileri sürebiliriz.

Fethi Naci, romanın unsurlarından biçimi ele alırken, yapının toplumsal olandan soyutlanarak açıklanamayacağı görüşündedir. Çünkü yazar biçimin durallığını değil; devingenliğini savunmaktadır. Marksist estetikte gerçekliği kavramak ve buna göre sanatsal bir perspektif oluşturmak isteyen sanatçının, toplumsal olanla bütünlük oluşturan tarihsel yaklaşımı göz ardı etmemesi gerekmektedir. Bu sebeple Fethi Naci'nin bazı incelemelerinde biçimden toplumsal gerçekliğe kayan tespitlerde bulunduğunu görmekteyiz. Tahsin Yücel'in, Atilla Birkiye'nin ve Yılmaz

[63]Fethi Naci, **Eleştiride Kırk Yıl**, (İstanbul:Adam Yayıncılık, 1994),56.
[64]**age**,19.
[65]Naci, **Roman ve Yaşam**, 25.
[66]**age**,25.

Karakoyunlu'nun romanları için yazdığı incelemelerinde Fethi Naci eserlerin biçimine değinirken aslında bu yazarları toplumsal/tarihsel süreci iyi kavrayamadıkları için eleştirmekte; Yaşar Kemal'e ise *Kanın Sesi* romanında gerçekliği doğru kavramış yazar olarak günlüklerde yer vermektedir.

Fethi Naci'nin günlüklerindebiçim/yapı incelemelerinde bir başka yaklaşım ise estetiktir.

3.1.4. Romanın Biçim ve Anlatı Tekniğine Estetik Yaklaşım

Fethi Naci'nin ilk eleştiri yazıları Marksist kuramın radikal görüşlerini içermektedir. Partizan bir bakış açışıyla ele aldığıilk yazılarında, Plehanov'un "Maddeci eleştiri bir eserin biçimini sosyolojik dile çevirmektir." ilkesini benimseyen yazar, düşünürün bununla yetinmemek gerektiğini, eserin biçimini de eleştirmek gerektiğini vurguladığını bilmesine karşın, bu görüşleri pratikte uygulayan örnek eksikliğinden içeriğe yönelik ve toplumbilimsel yanı ağır basan eleştirel kaleme alır.[67] Yazar yazılarındaki bu siyasi söylemlerden, yaklaşımlardan zamanla uzaklaşarak, edebiyata daha yakın eleştiriler kaleme alır.

Özellikle "Bir Autociritque" denemesinden sonra, Fethi Naci'nin eleştirel görüşleri gerçekçilikle estetik değerler arasında değişim gösterir. Yıldız Ecevit, onun eleştirisindeki bu 'gel-git'in değişen iki kavram arasındaki ağırlık noktası olduğunu söyler.[68] İşte bu ağrılık noktası günlüklerdeki bazı incelemelerde estetik noktaya kayar.

Ferit Edgü'nün *Eylülün Gölgesinde Bir Yazdı* adlı romanı, onun biçimi estetik olarak ele aldığı eser örneğidir.

Kısa-roman ve uzun- öykü arasında 'romans' olarak gördüğü romanı Fethi Naci iki ayrı hikâye olarak düşünür ve bu görüşünü şöyle açıklar:

> "1. Çakır'ın öyküsü- Ara- 2. Su Testileri denmiş. Ara sözcüğü cuk oturmuş burada. Tıpkı filmlerdeki gibi: Filmin ilk yarısı gösteriliyor, ara veriliyor, film yeniden başlıyor ve bir de bakıyorsunuz ki gördüğünüz filmin ilk yarıda gördüğümüz filmle bir ilintisi yok! (…) Çakır'ın hikâyesi, başlı başına bir hikâye. Uyuşturucu satışıyla uğraşanların hikâyesi de başlı başına bir

[67]Semih Gümüş, "Yetmişinci Yaşında Fethi Naci'yle Konuşma",**Fethi Naci'ye Armağan**, ed. Semih Gümüş (İstanbul:Oğlak Yayınları, 1997), 25.

[68]Ecevit, "Fethi Naci'de Toplumcu Estetiğin Üç Aşaması", 118.

hikâye. Ferit Edgü iki hikâyeyi, bir 'Ara' ekleyerek, kısa roman yapmak istemiş, ama olmuyor, onlar bir kez ilan etmişler bağımsızlıklarını."[69]

Peygamberin Son Beş Günü'nde 'iki bölümün' birbiri içinde 'eritilememesi' ve biçimsel başarısızlık üzerinde duran Fethi Naci eleştirisinin asıl nedenini, Tahsin Yücel'in aşırı yorumu dolayısıyla 'toplumsallığın' dışına düşmesi ile açıklamıştık. Tahsin Yücel'in romanındaki benzer biçimsel problem Ferid Edgü'nün romanında yer almaktadır; fakat Fethi Naci, bu incelemesinde yapı meselesine estetik değerleri ön plana alarak yaklaştığı söylenebilir.

Eleştirmen, Ferid Edgü'nün iki bölümü birbirine bağlamak için birinci bölümde yer alan Çakır'ı ikinci bölüme Kını'nin iç konuşması aracılığıyla taşımak istediğini fakat, biçimde bir uyum yakalamadığını ileri sürer. Fethi Naci, bu görüşlerini özgün ifadeleriyle şu şekilde açıklar:
"Su Testileri, kan grubu tutmadığı için, Çakır'ı kabul etmiyor! İki hikâyenin insanları, bütün benzer ve ortak yanlarına rağmen, başka çünkü dünyaları başka, dünyaya bakışları başka."[70]

Romanı için 'ilginç' bir yöntem bulan Ferid Edgü, Çakır'ın yaşamının panoramasını hayali fotoğraflar icat ederek okura aktarmaya çalışır. Böylece Fethi Naci, yöntemin anlatım tekniğini de belirlediğini ve yazarın okuyucunun kafasında fotoğrafları oluşturmak için Çakır'ın öyküsü bölümü başından sonuna betimlemeyle yazdığını tespit etmiştir.Romanda uygulanan yeni biçimlerin, kurguya 'işlevsel' olarak katkısı bulunması üzerinde önemle duran Fethi Naci, *Eylülün Gölgesi'nde BirYazdı'*da biçimdeki buluşla gelen anlatım tekniğinin romanın kurgusu açısından zorunlu olduğunu şu sözleri ile belirtir:

"Yöntem, gerçekten ilginç: Çünkü Çakır gibi birinin bütün yaşamı bu kadar aza sözcükle anlatabilmek (Kitaptaki otuz sayfa- boşluklar göz önüne alınırsa- gerçekte on-onbeş sayfa.) başka bir yöntemle olanaksız gibi geliyor bana."[71]

Fethi Naci'ye göre *Su Testileri* adlı ikinci bölümün biçim ve anlatı tekniği, foto-sözcük olarak tanımlanan birinci bölümden farklıdır ve bu bölümde betimlemeler yerini hareket ve konuşmalara bırakır. Böylece anlatıcıları tespit eden eleştirmen,

[69]Fethi Naci, **Gücünü Yitiren Edebiyat**,543.
[70]**age**,544.
[71]Fethi Naci, **Gücünü Yitiren Edebiyat**,545.

"Çakır'ın öyküsünde tek anlatıcı vardı; hikâye üçüncü kişi ağzından anlatılıyordu; *Su Testileri'nde* hem üçüncü kişi ağzından anlatan bir anlatıcı var, hem de anlatıcı kişilerin hemen hepsi anlatıcı görevini de üstleniyorlar."demektedir.

Eleştirmenin *Eylülün Gölgesin'de Bir Yazdı* incelemesinde romanın biçim ve anlatı tekniği üzerinde kapsamlı ve dikkatle durduğunu görmekteyiz. Yazarın incelemesini romanın yapısını ele alan kuramsal bir yaklaşımdan daha çok, yazarın romandaki biçim/yapı ve anlatı tekniği üzerine tespitleri olduğunu söyleyebiliriz.

Günlüklerde roman türünün dışında, yazarın hikâye eleştirileri bulunmaktadır.Bu sebeple bu bölümün son alt başlığı Fethi Naci'nin günlüklerde yer alan hikâye inceleme/eleştirilerinde biçim ve anlatım tekniği görüşlerine ayrılmıştır.

3.1.5.Hikâyede Biçim ve Anlatı Tekniği Eleştirisi

Eleştiri günlüklerindeki hikâye eleştirilerinde, roman incelemelerinde olduğu gibi, yazarın kapsamlı biçim/yapı ve anlatı tekniği üzerinde durmadığı ve hikâyelerin bu unsurlarına kısaca değinmediğini görmekteyiz. Fethi Naci'nin hikâye eleştirilerinin sayıca fazla olduğu günlük, '*Gücünü Yitiren Edebiyat- Eleştiri Günlükleri II'* dir. Bu günlükte Fethi Naci'nin on dört hikâye için inceleme kaleme aldığını görülür.
Fethi Naci hikâye eleştirilerinde, roman incelemelerinden çok farklı bir söylem geliştirmez. Romanlar için kullandığı ölçüt ve eleştiri anlayışıyla paralel yaklaşımı, hikâye incelemelerinde görmemiz mümkün.

Gücünü Yitiren Edebiyat'ın ilk incelemesi, Onat Kutlar'ın*Bahar İsyancıdır* adlı denemesi için yazarın kaleme aldığı eleştiridir. Fethi Naci, deneme olarak basılan eserin hikâye olduğu kanısındadır. Bu görüşünü ise eserin anlatımıyla açıklamaktadır:
"Denemede bir genelleme vardır, soyut bir anlatım vardır.Fakat Onat Kutlar'ın anlatımı 'somut' bir anlatım, genellikle somut bir olaydan ya da bir olgudan yola çıkıyor, hikâye anlatıyor, ancak zaman zaman bir genellemeye gidiyor."[72]

[72]Naci, **Gücünü Yitiren Edebiyat**,301.

Bahar İsyancıdır için yazarın ileri sürdüğü bu tespite benzer bir başka görüş, Tomris Uyar'ın *Yaza Yolculuk* hikâyelerini konu alan günlükte karşımıza çıkar. Fethi Naci'nin bu incelemesinde yeniden hikâyede somut-soyuttan söz etmesi önemlidir: "Bütün hikâyeler, toplumsal çalkantıları, bir hikâyenin verebileceği ölçülerle veriyor altını kalın kalın çizmeden, bağırmadan, abartmadan. Ve insanlarla, insanların özlemleriyle, yalnızlıklarıyla, umutsuzluklarıyla… soyut kavramlarla değil."[73]

Cemil Kavukçunun*Temmuz Suçlu* adlı kitabındaki biçimsellik ve anlatım üzerinde duran Fethi Naci, on dört hikâyeden biri olan *Sokak'*ta adlı hikâyede yazarın dil yetkinliğine işaret eder ve şu tespite bulunur:

"Sokak'ta, 'Kent sesleri yoksa ses de yoktu.'dedikten sonra bütün hikâyeyi bu cümleye göre kurması, 'ses' sözcüğünün yananlamına dikkati, neredeyse – şiir gibi- tek sözcüğün yerinden oynatılamaz bir biçim yetkinliğine ulaşması, beni çarptı birden."[74]

Aynıhikâyekitabında, *Özel Ulak* hikâyesinin de çarpıcı bir hikâye olduğunu söyleyen eleştirmen, yazarın'sözcüklerle görsellik' yakaladığını iler sürer. Bu biçimsel teknik için, "film seyreder gibi izliyorsunuz hikâyeyi" tespitinde bulunan Fethi Naci, bu duruma örnek, hikâyede üç kez tekrarlanarak taksiden yuvarlanan adamı gösterir.[75]

Cemil Kavukçunun *Uzak Noktalara Doğru* hikâye kitabında adını *Yalnızlar Rıhtımı* adlı hikâyesinden alan, *Perişanız Gecenin Karanlığında* başlıklı bölümde de benzer bir biçimsel teknik bulunduğunu yazar ve görüşlerinişöyle açıkladığını okuruz:

"Aynı insanları, aynı dünyayı anlatan, birbirine ulanan dört hikâye. Kahveci Yakup, birbirine ulanan bu hikâyeleri birleştiren bir menteşe gibi ya da Hitchcock gibi: Onun her filminde mutlaka görünmesi gibi Yakup her hikâyede mutlaka görünüyor." dedikten sonra, aynı hikâyenin kısaca anlatım tekniğinden bahseder.

"Üç bölümde üç kişinin okuyucuya anlatımı (Burt, Kuzu, Ercü) Raci adlı karakter aracılığıyla olur. Okuyucu bu üç kişiyi hikâyede görmemektedir."[76]

---

[73]**age**, 325.
[74]Naci, **Roman ve Yaşam**, 44.
[75]**age**, 45.
[76]Naci, **Kıskanmak**, 147.

Semra Özdamar'ın *Sessiz Çığlıklar* adli hikâye kitabında Fethi Naci, sinema tekniğinden tekrar bahseder.

> "Tepe camında kızıl ışıkların süzüldüğü çatı katına ulaştığında soluk soluğa kalmıştı. Birden içeriden telefonun çaldığını duydu. Telaşla, anahtarlığını yuvarlak topundan bulup çıkardı çantadan. Alışveriş paketlerini bir koluyla çenesi arasına bastırarak anahtarları yuvasında döndürdü. Kapıyı ardından çarparak koştu; köşede, yerde duran telefonu çömelerek kaptı."

Eleştirmen hikâyeden alınan bu kısmın 'görsellik' tespitine örnek oluşturacağını düşünmektedir.

Romanlardaki biçim ve anlatı tekniğini incelediği ve bu unsurlar hakkında ileri sürdüğü görüşlerine göre, Fethi Naci'nin hikâyeler hakkındaki görüşlerinin daha estetik ve başarılı olduğunu söyleyebiliriz. Özellikle Cemil Kavukçu'nun hikâyelerindeki biçimsellik ve anlatım üzerine tespit ettiği görüşler buna bir örnektir. Fakat her incelemesinde onun bu estetik yaklaşımı ortaya koyduğunu söyleyemeyiz. Kimi zaman öznel eleştirinin beğenme/beğenmeme yargısıyla hareket eden eleştirmeninin bu yaklaşımına örnek olarak Nazlı Eray'ın hikâyeleri hakkında yazdıkları örnek gösterilebilir.

Nazlı Eray'ın 'fantastik hikâye' türünde yazılmış olan *Eski Gece Parçaları* adlı hikâye kitabını yazar: "Nazlı Eray'ın aklına gelenleri gelişi güzel yazdığı hikâyeler. Ne bir dil kaygısı, ne biçim kaygısı, ne de bir kurgu kaygısı!''[77] sözleriyle eleştirir.

Böylece Gürsel Aytaç'ın "verilen hükmün belgelere dayandırılmış olması, okuyucuyu inandıracak alıntılarla beslenmesi, eleştirinin olmazsa olmaz şartıdır."[78]görüşünün dışına çıkan yazar, hikayenin biçim/kurgu ve anlatımını daha çok kişisel hükümle ele almaktadır. Biçimde yapılacak yeniliğin/buluşun veya tekniğin 'işlevsel' olması Fethi Naci'nin önemle üzerinde durduğu bir görüş olarak onun eleştirilerinde sıkça karşımıza çıkmaktadır.

Hikâye eleştirilerinde bu hususa dikkat eden yazar, Şebnem İşigüzel'in *Hanene Ay Doğacak*, hikâyesinde anlatımın sıradan olduğunu ve yazarın okuyucuyu şaşırtma ardına düşerek ilginç olmaya çalıştığını ileri sürer.Yapı olarak hikâyenin tamamlanmadığını tespit eden Fethi Naci, yazarın hikâyesini tamamlayabilmek için

[77]Naci, **Gücünü Yitiren Edebiyat**, 435.
[78]Gürsel Aytaç, **Genel Edebiyat Bilimi**, (İstanbul: Say Yayınları, 2003), 255.

baştaki paragrafı sonda tekrarladığını fakat bu tekrarın işlevsiz olduğuna dikkat çeker. [79]

Ahmet Hamdi Tanpınar'ın *Yaz Yağmuru adlı* hikâyesi, Fethi Naci'nin Sait Faik'ten sonra, ilk defa üçüncü kez okudu hikâye kitabıdır.[80] Hikâyenin anlatım tekniğin üzerinde duran Fethi Naci, Ahmet Hamdi Tanpınar'ın bilinçle önemli ayrıntıları 'uçurum ve karanlıkta' bıraktığını; bunun sebebini yazarın okuru bulanık ve belirsiz bir ortamda bırakarak etkilemek istemesiyle açıklar. Yazarın etkileme isteği açık olduğundan yazar göre "Tanpınar'ın isteğinin gerçekleşmesine pek olanak yoktur."[81] Hikâyenin anlatım tekniğini Oğuz Atay'ın *Tutunamayanlar* adlı romanıyla karşılaştırır ve Ahmet Hamdi Tanpınar'ın Sabri karakterinin öteki-ben'i olan Hacivat buluşunu, Oğuz Atay'ın Selim karakterinin öteki-beni olan Olric karakterine benzetir.

Hikâyenin biçim/anlatım tekniği üzerinde dururken kapsamlı eleştirel incelemelere yer vermez; fakat romandaki biçim unsurlarının ele alındığı günlüklerden farklı olarak hikâyedeki yapı ve anlatım tekniğine yazarın daha estetik yaklaştığını söyleyebiliriz.

Marksist edebiyat kuramını eleştirisinin çıkış noktası olarak görebileceğimiz Fethi Naci, bu kuramın, özellikle Lukacs'ın görüşleriyle paralellik gösteren teorileri çerçevesinden belirlediği eleştirel ölçütleriyle roman ve hikâye incelemeleri yapar. Bu sebeple eserinde kurgu, biçim/yapı ve anlatım tekniği unsularına yaklaşımını da genel olarak toplumcu gerçekçi kuramın çizgisi belirler.

Toplumcu gerçekçi eleştiri yaklaşımlarına uygun olarak Fethi Naci eserlerin biçim/yapı ve anlatı tekniğini kapsamlı ele almaz. Bu unsurları ele aldığı yazılarında da 'işlevsel' olan biçimsel yeniliklerin altını çizmektedir. Ayrıca yazar, bu görüşün yanında biçimin 'toplumsal' olandan ayrı düşünülemeyeceği fikrini ileri sürer. Böylece Lukacs'ın görüşlerine dayanarak, onun kurguda biçimsel yenilikleri deneyen yazarların, öncellikle 'toplumsal' ve 'tarihsel' gelişimi iyi kavrayan yazarlar olması gerektiğini savunan bir görüşe yakın durduğunu söyleyebiliriz.

[79] Naci, **Eleştiride Kırk Yıl**, 127.
[80] **age**, 162.
[81] **age**, 168.

Günlüklerde toplumcu gerçekçi görüşlerden farklı olarak eleştirmenin kimi incelemelerinde eserin biçimine değinirken ‘estetik’ bir söylem üzerinden eleştirisini kaleme aldığını okumaktayız. Roman eleştirilerine göre hikâye eleştirilerinde bu yaklaşım daha ön plandadır.

3.2.Romanda ve HikâyedeAnlatım Problemi

Fethi Naci’nin roman ve hikâye incelemelerinde/ eleştirilerinde üzerinde durduğu önemli bir başkaölçüt, eserindilidir. Günlüklerdeki eser incelemelerinde dil unsuru, onun üzerinde sıkça durduğu bir ölçüt olarak karşımıza çıksa da yazarın bu unsurun kapsamlı olarak ele alınmadığını söyleyebiliriz.

Eleştirmen anlatımı incelerken dikkat ettiği noktalar, anlatımda sanatçının dil yanlışları, temiz bir Türkçeden uzak aşırı ‘süslü’ anlatım; tekrar düşmesi ve gereksiz açıklamalar çerçevesindedir. Bu noktada onun dil konusundaki eleştirel tavrının Nurullah Ataç çizgisinde devam ettiğini ileri sürebiliriz.

Gündelik dille kurmaca dilini birbirinde ayıran Fethi Naci’ye göre yaşamın tüm ayrıntıları esere girmemelidir. Çünkü Marksist estetik görüşlere göre, yazar ‘genel’, ‘tümel’ olanı yansıtmalıdır. Bu sebeple yaşantıdaki her ayrıntı esere girmemeli, yazar tarafından ‘gerçekliği’ en iyi yansıtan ayrıntılar eserde yer almalıdır. Fethi Naci bu görüşe büyük önem vererek yazarın kurgusunda neyi, ne kadar okuyucusuna sunması gerektiğinin altını sıkça çizer.

Eserde söylenenlerin edebiyata özgü biçimde söylenmesini onun dil eleştirisinde önemli bir başka noktadır. Yazar, başarılı bir romancıdan beklediğinin karakterleri ‘gerçeğe uygun konuşturması’ olduğunu ileri sürer. Fethi Naci eleştirisinde bugörüşlerin, ‘yüce idealleri’eserde dile getirmekten daha önce geldiğini söyleyebiliriz.Fethi Naci, eleştirmenliğinin yanında ayrıca çok titiz bir okurdur. İnceleme kaleme alacağı eserleri dikkatle okur, detayları atlamaz; inceleyeceği eseri daha önce okumuşsa da tekrar okuyarak eleştirinin süzgecinden geçirir. Onun bu titiz/dikkatli tavrını, eserlerin dil unsurunu ele alırken daha net görmekteyiz.

Roman ve hikâye için yazdığı eleştirilerinin yanında, edebiyat türleri dışında kalan yapıtlarda da 'dil yanlışları' onun özel hassasiyet alanına girmektedir.
Hatta kimi zaman kendi dil yanlışlarını düzelterek 'öz- eleştiri' yaptığı yada eleştirmenin herhangi bir kelimenin nasıl yazıldığı aklına takılarak sözlükler, anlamlar arasında gezdiğini yazılarında takip etmekteyiz.

3.2.1.Romanda ve Hikâyede Anlatım Hataları

Fethi Naci eserleri dikkatli, titiz bir okumayla inceler. Dil yanlışları tespit ettiği eserler hakkında inceleme, eleştiri yazarken bu yanlışların üzerinde önemle durur. Yazara göre, bir şair ya da yazar 'anadilini' doğru kullanan kişi olmalıdır.

Onun yazılarında dil yanlışlarına karşı izlenen eleştirel tavrın, Nurullah Ataç yaklaşımının devamı olduğu söylenebilir. Fethi Naci'nin günlüklerde Nurullah Ataç'ı andığını, onun hakkında yazdığını ve eserlerine dönem dönembaşvurduğunu okuruz.*Ataç'ı Yeniden Okumak,* başlıklı günlüğünde Fethi Naci, "Bugünün okuyan kesimi Ataç'ı hep 'eleştirmen' olarak düşünür. Oysa Ataç'ın asıl önemi, eleştirmenliğinde değil, Türkçenin düz yazı dili olarak yeniden kurulmasıdır."[82]görüşlerini ileri sürer. Bir başka günlüğünde Nurullah Ataç'ın çevirisini yaptığı romandan yola çıkarak, "Bir başkası çevirmiş olsaydı romanı belki yarısında bırakırdım, ama Ataç'ın Türkçesini öylesine özlemişim ki bir solukta okudum…"[83]yorumunu yapar.Yazarların dil hataları karşısında Nurullah Ataç çizgisini devam ettirmesi, Fethi Naci'nin kimi zaman eleştirilmesine de sebep olmuştur.
Cahit Akın, N.Ataç ve F.Naci eleştirisini ele aldığı yazısında, onların dil hassasiyetlerine şu yorumu getirir:

> "Nurullah Ataç ve Fethi Naci'nin Cumhuriyet dönemi Türk edebiyat ortamına "eleştiri"yle "yön veren" iki ad olarak, meşruiyet ve otoritelerini, edebiyat ürünlerine birer Türkçe öğretmeni edasıyla yönettikleri "azarlayıcı" değerlendirmelerle kazandıkları söylenebilir."[84]

[82]Fethi Naci, **Roman ve Yaşam**, 268.
[83]Fethi Naci, **Gücünü Yitiren Edebiyat**, 330.
[84]Cahit Akın, "Eleştiride Meşruiyet- Otorite İlişkisi: Ataç ve Naci Örneği", s.106, **Kitap-lık** (2007), 100.

Dil yanlışları tespit ettiği eserlere, adeta kızgınlıkla yaklaşan yazar, Mercimek Ahmet'in "Söze Zulmeyleme!" sözünü, dil yanlışlarını alışkanlık haline getirmiş yazarlar için kullanmaktadır.[85]

Yaşar Kemal, yazara göre Türkçeyi en iyi kullanan, sade, gerçekçi bir anlatıma örnek yazarların başında gelmektedir. Fakat Fethi Naci, onun dil yanlışını tespit ettiğinde bunu göz ardı etmez ve eleştirisinde bu yanlışa yer verir. Yaşar Kemal'in *Deniz Küstü*adlı romanı hakkındaki yazısındaromanın dil yanlışları üzerine, mizahın anlatımına karıştığı özgün kalemiyle şöyle dediğini okuruz:

> "Dil ustası Yaşar Kemal, zaman zaman kendini, anlatmanın şehvetine kapılarak, çalakalem yazmaya başlıyor ve akıl almaz dil yanlışları yapıyor. " … kokoreç doğrayıp, üstüne biraz maydanoz, soğan, domates ekerek…" Evet, domates ekerek! Kokoreç değil de sanki tarla!"[86]

Üslûp yanlışı/hatası üzerinde durduğu bir başka roman Tahsin Yücel'in *Peygamber'in Son Beş Günü* adlı romanıdır.
Fethi Naci, öncellikle Tahsin Yücel'in 'burjuva' kelimesine karşılık olarak 'kenter' sözcüğünü kullanmasının yanlış olduğu üzerinde durur. Fethi Naci'ye göre, 'kenter' sözcüğü 'burjuvanın' karşıladığı anlamı zaten vermemektedir.

"Tahsin Yücel, aynı satırda 'kenter ya da proleter' diyebiliyor, 'deodoran' gibi, 'parfüm' gibi 'lumpen' gibi yabancı sözcükleri kullanabiliyor; tutmayan, tutmayacağı belli olan 'kenter' de direnmek neden?" diye soran Fethi Naci, ayrıca yazısının devamında 'sefertaslarının içerikleriyle' diyen yazarın bu yanlışlarından dolayı eleştirir.[87]

Günlüklerde, deyimlerin romanlarda yanlış kullanılması üzerinde sıkça durulur. Hatta incelemesini yazarken deyimlerin doğrusunu yazmadan geçmez Fethi Naci.
Bu eleştiri için Nazlı Eray'ın *Ay Falsıcı*adlı eseri örnek oluşturmaktadır. Romanın Türkçesi'ne 'bir bakan' eleştirmen, şöyle der:

> "… Öteki örnek: "Bu gece *el etek çekilince* (İtalik benim-FN) bu odada bir ölü ile randevum var. Bir şeyden 'el etek çekmek', 'o şeyle artık uğraşmaz olmak' demektir; 'el ayak çekilmek' ise 'herkes evine, yerine çekilip ortada kimsecikler kalmamak' demektir. 'El etek çekmek'le 'el ayak çekilmek' arasındaki farkı bilmeyeceksiniz, etekle ayağı birbirine karıştıracaksınız, yani Türkçe bilmeyeceksiniz ve …romancı olacaksınız. Ama hiçbir ülkede görülemeyen 'mucize', Türkiye'de sık sık görülüyor."[88]

---

[85]Fethi Naci, **Gücünü Yitiren Edebiyat**, 389.
[86]Naci, **Roman ve Yaşam**, 133.
[87]**age**, 164.
[88]Naci, **Eleştiride Kırk Yıl**, 35.

Yazarlardan eserlerini yazarken özen bekleyen Fethi Naci, ayrıca yazarların sözcükler üzerinde düşünmelerini istemektedir.

Atilla Birkiye*Son Yemek* adlı romanında bu özeni göstermeyen yazarlar arasındandır ve eleştirmen, "… tüm ona gönderilen, kimliği belirsiz mektupların…" diyor kitabının son cümlesinde, iki buçuk yıl çalıştığı kitabını, o cümleyi yeniden okuyup " ona gönderilen, kimliği belirsiz tüm mektupların…" diye düzeltmek gereğini duymuyor." [89]sözleriyle yazarın dil yanlışını dile getirir.

Bilgi hataları sonucu yapılan dil yanlışları, Fethi Naci eleştirisi içinde yer almaktadır. Bunun örneğini Ayla Kutlu'nun *Hoşça kal Umut* adlı romanında 'Gemliğe doğru/ Denizi göreceksin;/ Sakın şaşırma.' dizesinin yanlış yazımında görürüz.[90]

Yabancı eserleri yazar, çevirmenin çevirisi, dil yanlışları; sözcükleri Türkçeye aktarımı çerçevesinde dikkatle inceler. Çeviri için yorum yaparak, çevirmenin başarısı/ başarısızlığına günlüklerde değindiğini görmekteyiz.

Vargas Llosa'nın*Palomino Molero'yu Kim Öldürdü* adlı romanında çevirmen Ülker İnce'nin dil hatalarını üzerinde duran yazar şöyle demektedir:

> " 27. Sayfada 'adam yerine alınmayacak'denmiş, 'adam yerine konmayacak' denmesi gerekirdi. 31. Sayfada 'kulaklarımız yanıyordu' deniyor, 'kulaklarımız çınlıyordu' denmesi gerekmez miydi? 36. Sayfada, ilk cümledeki 'ancak' sözcüğünün hiç gereği yok. 53. Sayfada, ilk paragrafın ilk cümlesindeki 'birinin' sözcüğü yerini bulamamış, 'gerektiğini'den sonra gelse daha iyi olurdu."[91]

Fethi Naci'nin önemli ölçütlerinden biri olan dil hatalarına, romanlarda olduğu gibi hikâye incelemelerinde yer verir. Aynı yöntemle incelediği hikâyelerde üslûp yanlışlarını bularak, bu yanlışları alıntılarıyla okuruna sunar.

Güzin Dino'nun *Gel Zaman Git Zaman* adlı kitabı için kaleme alınan günlüğünde yazar, kitabın başka hiçbir unsuru hakkında yazısında yer vermeyerek, eserin sayfa sayısıyla dil yanlışlarınıalıntılar. Alıntılardan bir örnek olarak, "…sımsıkı yumruklaşmış ellerini…" 'Yumruklaşmak' kavgada olur; burada "… sımsıkı yumruk yaptığı ellerini…"denmesi gerektiğidir." [92]

[89]**age**, 57.
[90]Naci, **Gücünü Yitiren Edebiyat,** 483.
[91]Naci, **Roman ve Yaşam**, 89.
[92]**age**, 75.

Nezihe Oruçoğlu, yazarın*Zemheri Baharı Bekler Gibi* adlı kitabındaki dil yanlışlarını eleştirdiği bir başka hikâyecidir.

Hatta denilebilir ki dil yanlışları için en ağır eleştiriyi Nezihe Oruçoğlu'na yöneltmiştir.Fethi Naci, kitaptaki*Asfalt* adlı hikâye'den bir alıntı sunar yazısında:

"Asfalt çalışmaları hızla devam ediyordu. Mavi ağustos güneşinde asfaltın fırınsı harını soluyordu işçiler. Tüm bedenleri suya kesiyordu. Olanaksızı aşmanın, güzele ulaşmanın şevkiyle işiyordu gözleri."[93]

Bu anlatım üzerine Fethi Naci, Nezihe Meriç'in bu sözleri toplumcu gerçekçilik olarak gördüğünü fakat bu sözlerle yazan bir yazarın işçileri de okurlarını da enayi yerine koyduğunu ileri sürerek, eserde dilin kullanımı hakkındaki kızgınlığını gizleyemez.

Erhan Bener'in *Gece Gelen Ölüm* adlı hikâyesi, dil yanlışını mizahın anlatımına karıştığı özgü üslubuyla eleştirdiği bir başka kitaptır ve yazarın eserdeki üslûp bozulmasına örnek olarak şöyle dediğini okumaktayız:

> "Daha ilk sayfanın ilk paragrafında genç savcı yardımcısı Korkut'un 'kolay etki altında kalan, çatışmaktan, karşı çıkmaktan, direnmekten hoşlanmayan içsel yapısından söz ediyor;' içsel, Arapça 'dâhili' sıfatının Türkçe karşılığı ister istemez 'dahiliye mütehassısı' geliyor aklıma ve ardından mide, karaciğer, bağırsak… Oysa Erhan Bener, 'içsel' derken ' Akıl, gönül, istem gibi insanın tinsel varlığını oluşturan şeylerden herhangi biri'ni, 'insanın tinsel varlığı ile ilgili olan'ı düşünüyor . O zaman 'içsel' değil 'iç' demesi gerek."[94]

Dikkatli bir okur,eleştirmen olan Fethi Naci, roman ve hikâyeleri dil/üslûp yönünden dikkatle inceler; fakat onun bu yaklaşımı daha çok eserdeki dil yanlışlarını tespit etmeye yöneliktir. Bu sebeple eserin dil unsurunun günlüklerde kapsamlı ele alınmadığını söyleyebiliriz. Nurullah Ataç çizgisinde- özellikle üslûp eleştirilerinde- devam eden Fethi Naci, yazarlardan dil adına beklediği özeni göremediği yerlerde onlara 'dil dersi veren' eleştirmen tavrıyla yaklaşır. Bir yazarın eserinde belli sayıyı aşan dil yanlışı yapması eser hakkında olumsuz yargıya varmasına neden olur. Ayrıca günlüklerde roman ve hikâye dışındaki eserlerinde dil yanlışları üzerinde durduğunu okuruz. *Dil Yanlışları* başlığı adındaki günlüğünde Ömer Asım Aksoy'un *Dil Yanlışları* adlı kitabından uzun alıntılar yapar.[95]

[93]Naci, **Gücünü Yitiren Edebiyat,** 433.
[94]Naci, **Kıskanmak**, 68.
[95]Naci, **Roman ve Yaşam**, 70.

Dil Konusunda başlıklı günlüğünde ise yazar, Ferit Edgü'nün bir yazısında 'ansımak' dediğini okuması üzerine, 'ansımak' mı, 'anımsamak' mı olduğu üzerine sözlüklerden araştırma yaptığını görürüz.[96] Tabelalarda yazan 'bekleme yapılmaz' sözünegünlüğünde yer veren Fethi Naci okuruna kısa bir dil bilgisi dersi bile verir. Salah Birsel'i "Türkçenin canına okumakla" eleştirir. [97]

Fethi Naci ise yazarlardan dil bilinci, saygısı bekler; eserlerinde kullandıkları dilin hatasız olmasına dikkat etmelerinin gerektiğini savunur ve dil/üslûp eleştirilerini bu görüşlerin çerçevesinde oluşturur.

3.2.2 Romanda ve Hikâyede 'Süslü' Dil Eleştirisi

Fethi Naci'nin roman ve hikâye eleştirilerinde dilin sadeliği üzerinde durduğunu okuruz.Yazareserdeki aşırı 'süslü' dille karşı çıkar ve anlatımda bu üslûbu tercih eden yazarları 'felsefe yapmak, büyük söz söylemeye çalışmak'la eleştirir. Fethi Naci'ye göre yazar dilde gerçekçi olmadır. Bu yüzden eserde imgelerin ve sıfatların yoğun kullanımını hoş karşılamaz.Bu noktada onun yeniden toplumcu gerçekçi eleştirmen kimliğini hatırlatmak lazımdır. Sembolik/imgesel anlatımın karşısında yer alan toplumcu edebiyat, dilin zorlama değişimlerinden yana olmaz ve dilin gerçekleri yansıtmada sadeliğinden yana bir görüşü ileri sürer.

Samim Kocazgöz'ün " Edebiyattan önce yapılacak çok iş var." sözüne karşı çıkan Fethi Naci, "… edebiyattan önce yapılacak iş yoktur, 'edebiyat' vardır sadece."[98]der. Fakat 'edebiyat' yapmak Fethi Naci'ye göre süslü cümleler kullanmak değildir. Gerçekçi edebiyatta dilde yalınlığın önemli olduğunu vurgular.
'*Cümle', 'Tümce' Ve Yazınsal Dil Üzerine* başlıklı günlüğünde Roland Barhes'ın dil hakkındaki:
"(…) Demek ki, dilbilim, kendine tümceden daha büyük bir inceleme konusu edinemez, çünkü tümcenin ötesinde de yine başka tümceler vardır: Çiçeği betimlenmiş olan bitkibilimci, çiçek demetini betimlemekle uğraşmaz."

[96]Naci, **Türk Romanında Ölçüt Sorunu**, 97.
[97]**age**,114.
[98]Naci, **Gücünü Yitiren Edebiyat**, 538.

görüşlerine yer verir. Düşünürün bu görüşlerinden yola çıkarak, bazı yazarlarımızın yazınsal dille süslü cümleleri birbirine karıştırdıklarını ileri süren eleştirmen, bunun sebebinin ise, yazarların yazdıkları cümlelerin öteki cümlelerle ilişkisini düşünmedikleri olduğunu açıklamaktadır.[99]

Fethi Naci'nin 'yazınsal dil' hakkında başvurduğu bir diğer kaynak Akşit Göktürk'ün *Okuma Uğraşı* adlı kitabındaki görüşleridir. Akşit Göktürk, yazarın söylemiyle süslü dil için:
"Yazarlarımızın çabaları, yazdıkları romanları ya da hikâyeleri 'yazınsal bir dil'le yazma kaygısı içinde olduklarını gösteriyor. Ne var ki 'yazınsal dil'den anladıkları, genellikle, 'edebiyat yapma' olduğu" görüşlerini ileri sürer."[100]

Fethi Naci, 'süslü dil' ile 'yazınsal dili' birbirinden ayıramayan romancıları ve hikâyecileri,yukarıda sözü geçen görüşlerin çerçevesinde inceler ve'eğretileme, benzetme bolluğu, yalınlıktan uzaklaşma, süslü püslü yazma merakı' gibi kavramlar üzerinde durur. Eserde bu kavramların sayıca fazla olduğunu tespit ettiğinde eserlerin anlatımı hakkındaki yargısı olumsuz olur. Çünkü eleştrimen yazarın 'edebiyat yaptığını sandığını' ileri sürmektedir.

Fethi Naci'nin Türk yazarları arasında romancılığını en beğendiği isim, Yaşar Kemal'dir. Yazınsal dilini her fırsatta övdüğü, Yaşar Kemal'e 'süslü dil' eleştirisini *Deniz Küstü* adlı romanındaki anlatımı dolayısıyla kaleme alır. Romanı ilk okumaya başladığında bitiremediğini, bunun sebebinin romandaki abartılı parçaların onu romandan soğuttuğu şeklinde açıklar.[101]

Mehmet Eroğlu'nun Adını *Unutan Adam* adlı romanında Türkçeyi iyi kullandığını söyleyen Fethi Naci, kimi zaman 'güzel yazma' kaygısının romanına zarar verdiğini savunmaktadır. Mehmet Eroğlu'nun: "O gözler, içimdeki gece karanlığını temizleyip gökyüzünün maviliğine yükseltecek beni." cümlesi üzerinden yazarın roman dili üzerine düşünmesi gerektiğini belirtir.[102]

---

[99]Naci, **Roman ve Yaşam**, 16.
[100]**age**, 539.
[101]Naci, **Roman ve Yaşam**, 122.
[102]Naci, **Türk Romanında Ölçüt Sorunu**, 191.

Ayla Kutlu'nun *Hoşçakal Umut* adlı romanında kullanılan dili "yazınsal dil"den uzak bulan Fethi Naci, bu görüşlerini mizahın da söylemine karıştığı özgün bir tespitle dile getirdiğini okuruz:

> "Kadın yazarlar, kozmetik sanayini iyice bulaştırdılar edebiyata! Allıklı rujlu, farlı rimelli cümlelere bayılıyorlar! (…) Ayla Kutlu'nun romanından: "Işığından utanmış ve görünmez olmuştu güneş" (…) "Süslü" dil başka şeydir, "yazınsal" dil başka!"[103]

Yılmaz Karakoyunlu'nun *Güz Sancısı* adlı romanı yazara göre "edebiyat yapmak"la "edebiyat dili"nin birbirine karıştırıldığı bir başka roman örneğidir. Fethi Naci için, "… o süslü püslü cümleler, edebiyat yapmanın kötü örnekleri(dir.)"[104]

Hikâyelerde romanlarda olduğu gibi 'yazınsal dil'den uzak 'süslü dili' tespit ettiği eserler hakkında Fethi Naci'nin olumsuz yargılar ileri sürdüğünüokuruz.

İnci Aral'ın *Sevginin Eşsiz Kışı* adlı hikâye kitabında kullandığı dili 'süslü yazma merakı' olarak görür ve yazar, bu eleştirisine kanıt olarakhikâyeden seçtiği alıntıları sıralar.

"Anlam kazanmamış bir fısıltı gibiydi gece." / "… Güneşli bir pencere önünde yüzümün yansısına bakıp kim olduğumu soruyorum kendime geçen gün. Kendimi rüzgâra bırakarak yürüyorum. Uçuşarak, dağılan pisi otları gibi." [105]

Bu cümlelerieleştirmen 'süslü dile' örnek olarak gösterirken bu anlatımın 'yazınsal dil'den uzak olduğunun altını çizmektedir. Ayrıca İnci Aral'ın aynı hikâyesinde köylülerin konuşmalarını samimi bulmayan Fethi Naci, bu konuşmaların hikâyenin etki gücüne zarar verdiğini ileri sürer.

Gülderen Bilgilinin *Bir Gece Yolculuğu* adlı hikâyesininüslûbu üzerinde duran Fethi Naci, eser hakkında şu tespiti yapar:

> "Gülderen Bilgili, 'hikâye dilini' ustaca kullanıyor, 'gündelik dil' ile 'yazınsal dil'in ayrı diller olduğunu biliyor. (…) Ne var ki zaman zaman 'edebiyat yapmakla' 'yazınsal dili' karıştırıyor. Bir örnek: "Zamanın ekseninde çok eski bir noktayla yaşanılan an'ın gelgitindeydi."[106]

Ayşe Kulin'in *Foto Sabah Resimleri* adlı hikâyesi, günlüklerde Fethi Naci'nin üslubu üzerinde durduğu bir başka hikâye kitabıdır. "Yazınsal dil" başarısını bu hikâyede yakalayan Fethi Naci, bu görüşünü kanıtlamak için hikâyeden bir alıntılama yapar:

---

[103]Naci, **Gücünü Yitiren Edebiyat**, 482.
[104]Naci, **Eleştiride Kırk Yıl**, 19.
[105]Naci, **Gücünü Yitiren Edebiyat,** 429.
[106]**age**, 472.

> "Çaya Gelen Konuk'' adlı hikâyede, polisin kovaladığı genç bir eve zorla girmiştir. Kendini ve çocuğunu düşünen evin hanımı, genç adama iyi davranmaya çalışır, kahvaltı hazırlar. Ayşe Kulin şöyle sürdürüyor hikâyesini: "Birinci dilimi kuru kuru yedikten sonra, ikinci dilime yağ ve reçel sürdü." İşte "yazınsal dil" budur. Acemi bir hikayeci , " O kadar açtı ki önce birinci dilimi kuru kuru yedi, ikinci dilime yağ ve reçel sürdü." diye yazabilirdi, o zaman kullandığı dil, " yazınsal dil" değil, bir röportaj dili (kullanmalık dil) olurdu ve hikayenin etki gücü yok olurdu."[107]

Üslûp Üzerine adlı eleştiri günlüğünde Fethi Naci, Roland Barhes'ın, *Yazı Nedir?* Adlı kitabından R. Garaudy'nin romanlarında kullandığı dilin örneklerine yer vermektedir:

> " Roland Barhes'ınGaraudy'den alıntıladıkları bana bir yazarımızın "üslûp"unu düşündürdü; bir zamanlar üşenmemiş ben de o yazarımızın kimi cümlelerini gözler önüne sermiştim, "… duvara çarpıp tuzparça dağılan sürahinin zilzurna gülüşü…", "Camlarda köpekler gibi havlayan bir sürü yıldız.", "Kansız, içi geçmiş bir yağmur yağıyordu."[108]

Örnekleri sürdüren Fethi Naci, eleştirisini, " Türkçede " edebiyat yapmak" diye bir söz vardır; yukarıdaki örnekler, edebiyat yapmayı "roman dili (kurmaca dili) sanmanın sonuçları(dır)." tespitiyle tamamlar.[109]

Fakat alıntıdan anlaşılacağı üzere, Fethi Naci, bu yazarın ismini vermez. *Roman ve Hikâyenin Dili* başlıklı günlüğünden yola çıkarak, bu yazarın, kurguda 'süslü dil'eleştirilerine örnek olarak verdiği yazarlardan biri olabileceğini düşünebiliriz. Eserlerinden alıntılama yapılan yazarlar ise:Atilla İlhan, Erendiz Atasü, Kamuran Şipal, İnci Aral'dır.[110]

Fethi Naci'nin yabancı eserlerde 'süslü dil' eleştirisine örnek SylviaPlath'ın*Sırça Fanus* adlı romanı gösterebilir.
Bu roman için eleştiri yazdığı *Öz Yaşamın Romana Zararı* adlı günlüğünde, Fethi Naci, yazarın sıfatlara ve süslü yazmaya aşırı düşkün olduğunu ileri sürmektedir. Eleştirisinde, eserden bu görüşlerine örnek olacak bölümler seçer.

*Sırça Fanus'*u, Tezer Özlü'nün *Çocukluğun Soğuk Geceleriy'*le üslup bakımından karşılaştırır ve yazara göre, Tezer Özlü'nün anlattıklarına uygun bir üslûbu olduğunu; fakat SlviaPlath'ın, acılarını anlatırken süslü bir dil kullanmaktan kaçınmadığı görüşündedir. Ayrıca Fethi Naci, Plath'ın anlatımı için, "…Nem alacak

[107]Naci, **Roman ve Yaşam,** 245.
[108]Naci, **Gücünü Yitiren Edebiyat,** 442
[109]**age**, 443.
[110]**age**, 538.

felek benim, türküsünü neredeyse göbek atarak söyleyen türkücüleri" anımsattığını söyleyerek, eser için tespitini mizahi bir söylemle dile getirir.[111]

Denilebilir ki Fethi Naci, roman ve hikâyede üslûp üzerine eleştiri yaparken toplumcu gerçekçi çizgiden ayrılmaz veeserlerin, aşırı 'süslü' anlatımdan uzak bir dilleoluşturmaları gerektiğinin altını çizer.
Ayrıca 'yazınsal dil' ile 'süslü dil' arasındaki farkın üzerinde durur. Yazarları, 'edebiyat yapmak' ile 'edebî dil' arasındaki farkı belirlemede çoğu zaman başarılı olamadıklarını ileri sürmektedir. Fethi Naci'ye göre eserde 'imgeler'den yararlanmak ancak kurguda sözcüklerin çok anlamlı kullanılmasıyla gerçekleşebilir.
Bunu eserinde uygulamak isteyen yazarın ise üslûbu üzerinde düşünmesi ve çalışması gerekmektedir. Fethi Naci için, başarılı bir yazar ancak bu çalışma sonucu kendi üslubunu yaratabilir.

3.2.3.Romanda ve Hikâyede Sözcüklerin İşlevsel ve Çokanlamlı Kullanılması

Edebiyatta işlev, Marksist estetik kuramın önemle üzerinde durduğu bir konudur. Fakat burada söz konusu olan işlev, daha çok edebiyatın toplumcu gerçekçi bir yaklaşımla ele alınması olarak görülebilir. Yani Marks ve Engels, yazarın sosyal gerçekleri yansıtması ve toplumun içinde bulunduğu çelişkileri anlatması gerekliliğine vurgu yapıyorlardı. Leninist görüşlerle partizanlığın radikal uçlarında gezinen edebiyatta işlevsellik, zamanla daha edebiyatça bir söyleme kayarak işlevselliğin insanları harekete geçirmesine dönüştü.[112]

Toplumcu gerçekçi kuramların işlevsel olan edebiyat ve unsurlarına verdiği önem ve önceliğin anlaşılması, Fethi Naci eleştirisindeki altı kalın çizgilerle çizilen "işlevsel" ölçütün önemini daha iyi kavramamızı sağlar. Yazar, eleştirilerinde işlevsel olan unsurları sık sık vurgulamaktadır.

Günlüklerde incelenen eserlerin dil unsurundaki 'işlevsel' yaklaşımın, Marksist kuramın öne sürdüğü 'işlev' kavramıyla paralel, fakat daha farklı olduğunuda söylememiz gerekmektedir. Fethi Naci, eserdeki unsurların kurguya katkısına önem vermekte; eleştirilerinde bu görüşlerini tekrarlamaktadır.

[111]Naci, **Gücünü Yitiren Edebiyat,** 493.
[112]Moran, **Edebiyat Kuramları ve Eleştiri**, 66.

Günlük yaşamda, kişiler, sözcüklerinin işlevsel olup olmadığına bakmaksızın kullanırlar. Bu yüzden günlük dil,eleştirmene göre, yazarın zihni süzgecinden geçmeden romana ve hikâyeye doğrudan girmemelidir. Yazarın kurgusunda yeniden kurduğu dil, günlük dilden farklıdır çünkü sözcükler kurguda anlamını işlevsel olmaları ve çokanlamlı kullanılmaları sonucunda kazanırlar.

Bu yüzden Fethi Naci, 'günlük dil' ile 'yazı dilinin' birbirinden farklı olması gerektiğini savunur ve bu görüşlerini şöyle açıklar:

> "Bir romanı, daha doğrusu bir anlatıyı, günlük yaşamdan ayıran en önemli özellik, günlük yaşamın gelişigüzel hareketle, konuşmalarla vb. dolu olmasına karşılık, romanda en küçük ayrıntıya kadar her şeyin 'işlevsel' olmasıdır. (…) Anlatı yazan, cümlelerini yazarken, 'işlevsellik' sorununu 'çokanlamlılık'ı aklından çıkarmamak zorunda(dır)."[113]

Yazarın ileri sürdüğü bu görüşlerini eleştirel bir temele dayandırmak için, belli başlı düşünürlerin dildeki işlevsellik/çok anlamlık üzerine açıklamalarından yararlandığını görmekteyiz.Nitekim J. Paul Satre'ın günlüğünde yer verdiği görüşleri, onun yukarıda alıntılanan görüşleriyle paralellik gösterir:

> "Örneğin yazını bilimsel iletişimden ayıran, tek sesli, tek anlamlı olmayışıdır, dil sanatçısı, üzerlerine düşürdüğü ışıkla, verdiği ağırlıkla, sözcükleri değişik düzeylerde, birkaç anlama gelecek biçimde kullanabilen kişidir. Felsefede her cümle tek bir anlam taşımalıdır. "Düşünüyorum öyleyse varım." türlü yönden sayısız sonuç yaratabilir: ama cümle olarak yalnız Decartes'ın verdiği anlamı taşır. Buna karşılık Stendhal, "Julien, Verrieres çan kulesini görebildiği sürece sık sık dönüp baktı." cümlesini yazarken, romandaki kahramanın yaptığı hareketi dile getirmekte, ama bununla hem Julien'in duygularını dile getirmekte, hem de MadameRenal'inkileri anlatmış olmaktadır. Demek ki "Düşünüyorum öyleyse varım." gibi bir cümle kurmaktan çok daha zordur dört ayrı anlama gelen bir cümle kurmak." demektedir J. Paul Sartre.[114]

Bu görüşlerden yola çıkarak Fethi Naci'nin "Hayatımı yazsam roman olur!" sözüne karşı çıktığını görürüz. Çünkü Fethi Naci'ye göre roman ve hikâyenin en başta gelen özelliklerinden biridir " anlamca çokdeğerlilik."

Bu nedenle Fethi Naci, yazarlardan eserlerinin dili üzerine düşünmelerini; eserlerinde sözcüklerin işlevsel ve çokanlamlı olarak kurguya girmesine özen göstermelerinin önemli olduğunu vurgular.

Bu görüşlerine uygun gördüğü MarcelProust'un bir sözünü alıntılar Fethi Naci:

---

[113]Naci, **Roman ve Yaşam**, 16.

[114]Naci, **Gücünü Yitiren Edebiyat**, 422.

"Kitaplarımda her şeyden rastgele söz ettiğimi, kitaplarımın bir sözcük salatası olduğunu söylüyorlar. Oysa doğru değildir bu. Aynı ciltteki ya da izleyen ciltlerdeki bir ayrıntının habercisi olmayan bir ayrıntı yoktur."[115]

Eleştirmen, kurgusu üzerinde düşünmeyen, sözcüklerini çokanlamlı kullanamayan sanatçıların eserlerinin röportaj ya da makale dilinden kurtulamayacağı görüşündedir.

Sözcüklerin, cümlelerin çok anlam ve işlevselliği hakkında yararlandığı bir başka isim Umberto Eco'dur. Fethi Naci *Gücünü Yitiren Edebiyat* adlı eleştiri günlüğünde *Gülün Adı* romanı için uzun bir yazı kaleme alır. Bu yazısında Eco'nun roman sanatı hakkındaki görüşlerine de yer verir ve bu görüşlere dönem dönem başka günlüklerinde eserlerin dili üzerine incelemeler yaparken başvurduğunu görürüz.

Roman ve hikâyede çokanlam/yananlam kavramlarından bahsederken yazar, U.Eco'nun, J.Satre ile paralellik gösteren şu görüşlerine yer vermektedir:

> "Felsefi ya da bilimsel bir metinde yorumun payını en aza indirmeliyim; öyle ki, söylemek istediğimle ilgili hiçbir kuşku kalmasın. (…) Her deneme yazarının örneği, düşü (…) matematiksel denebilecek anlat biçimlerine ulaşmaktır. Bunun tersine, yazarın düşüyse, sözcüklerin çevresinde bir belirsizlik halesi bırakmaktır; belirsizliği kafasına takmış olduğu için yazmaz bunu, onun görevi her duygunun her durumun nasıl çelişkili, nasıl belirsiz olduğunu anlatmaktır."[116]

Fethi Naci'ye göre yazar, çokanlamlılığı 'sözcük' düzeyinde kavramamalıdır çünkü Akşit Göktürk:
"Bir metin yalnız sözcük düzeyindeki değil, ses, tümceler bütünü düzeyinde de, bir dilsel birim, doğrudan doğruya belirttiği anlamı yanı sıra, birçok başka anlamı da sezdirebilir." görüşünü savunmaktadır.[117]

Gülten Dayıoğlu'nun *Geriye Dönenler* adlı hikâyesi için eleştiri yazan Fethi Naci, yazarın "yazınsal dil"den uzak olduğunu ileri sürdüğü üslubunu irdeler. Yazar, eserin başında Almanya'daki gurbetçilerle bir söyleşiye yer vermektedir.

Eleştirmen ise, bu röportajlardan yola çıkılarak oluşturulmuş hikâyelerin 'kurmaca dil'den uzak 'gündelik dil' ile yazıldığını savunur. Böylece Fethi Naci'ye göre, Gülten Dayıoğlu hikâyelerini röportajlardan farklı bir üslupla yazma başarısını gösterememiştir.[118]

---

[115] **age,**460.
[116] Naci, **Roman ve Yaşam**, 17.
[117] Naci, **Gücünü Yitiren Edebiyat**, 423.
[118] **age**, 432.

Günlüklerde eserin üslubunda yananlam eksikliğinin eleştirildiği bir başka yazar, Necati Güngör'dür.*Unutulmaz Bir KadınResmi* adlı hikâye kitabındaki çokanlam eksikliği, Fethi Naci'ye göre eserin başarısını engellemektedir.[119] Bu eleştiri yazsında Fatma Erkman'ın şu görüşleri de yer almaktadır:

> "Bilimden, gündelik dil üstünden geçerek, sanata doğru gidildiğinde, düzanlamda gösterini arasındaki örtüşme yavaş yavaş keskinliğini yitirir. Düz anlam keskinliğini yitirdikçe, aynı gösterene bağlı anlamların sayısı artabilir. İşte, bu aşamada ortaya çıkan bu değişik anlamlara yanan-lamlar diyoruz. (…) Her sanat yapıtının, kendine özgü bir yeni şifresi, düzanlamın ötesinde bir ikinci 'okunuşu' vardır."[120]

Romanda ve hikâyede 'çokanlamlılığın' eserde başarılı uygulandığı eser için Tarık Dursun K.'nın*İmbatla Dol Kalbim* adlı hikâye kitabı örnek olarak gösterilebilir.Fethi Naci'ye göre, yazar eserin üslubuyla yananlamı yakalamıştır. Yazar görüşlerine örnek olarak kitaptan bir alıntı yapar:

> " Kerim Önündeki şarap bardağının çatlak ağzında sıkıntıyla parmağını dolaştırıyordu." Fethi Naci, yazarın bu cümleyle karakterinin psikolojisini hem de meyhanenin üçüncü sınıf bir yer olduğunu, böylece Kerim'in maddi durumu da okuruna anlatabildiği tespitini yapar.[121]

Yaşar Kemal'in *Kale Kapısı* adlı romanı anlatımda çok anlamlılığın uygulandığı bir bir başka eserdir. Mustafa ile Zaloğlu arasında geçen sahne Fethi Naci için romanda çok anlama örnek teşkil etmektedir. Eleştirmen, Yaşar Kemal burada bir anlatım ustalığı göstererek 'korku cehennemi' içinde yaşayan bir çocuğun, kurtarıcı olarak gördüğü Zaloğlu'nu ilk gördüğünde önce silahlarına, sonra bıyığına ve en son gözlerine baktırdığı görüşündedir.Fethi Naci eser hakkında:

> " Önce tüm silahlar, sonra pos bıyıklar ve en sonra gözler… Bir ruhsal çözümleme oluvermiştir betimleme: Yaşar Kemal, hem Zaloğlu'nun silahlarını birer birer anlatmakta, bunları anlatırken, hem de, korkan, kurtarıcı bekleyen bir çocuğun ruhsal durumunu dile getirmektedir. Yaşar Kemal, Mustafa'yı, sıradan biri gibi, önce Zaloğlu'nun gözlerine baktırsaydı Yaşar Kemal'in betimleme gücü ne olursa olsun yazdığı metin "çokanlamlı" bir metin olmayacaktı. Tespitini ileri sürmektedir.[122]

Oya Baydar'ın *Elveda Alyoşa* adlı hikâyesinde aynı yananlam gücünü bulaneleştirmen, bu durumu yazarın yaşanmışlıkları ustaca hikâyeleştirmesine bağlar. Ayrıca hikâyenin 'yazınsal dil' için de başarılı bir örnek olduğu düşüncesindedir.

Fethi Naci, romanda ve hikâyede tekrara düşen ve gereksiz açıklamalar yapan yazarları da eleştirir.

---

[119]**age**, 421.
[120]**age**, 422.
[121]**age**, 540.
[122]Naci, **Gücünü Yitiren Edebiyat,** 540.

Kaan Arslanoğlu, Fethi Naci'nin tekrara düşen yazarları eleştirmesini hakkında şu tespitte bulunur:

> "(…) Tekrarlardan hoşlanmaz. İster yanlışlık sonucu olsun, ister okuyucuya güvensizlikten kaynaklansın. Hatta bir romancının farklı iki eseri içindeki yinelemeleri bile doğru bulmaz. "Sanatçı, yalnız başkalarından değil, kendinden de 'intihal' yapmaz."der. Okura güvensizlik nedeniyle gereksiz açıklamaları da yerer."[123]

Nedim Gürsel'in *Sevgilim İstanbul* adlı hikâye kitabında, yazarın tekrara düştüğü noktaları tespit eden Fethi Naci, titiz bir okuma ve incelemeyle günlüğünde sırayla bu tekrarlara alıntılarıyla yer vermektedir.

Eleştirmen, yüz üç sayfalık kitapta bu kadar sık tekrara düşen yazar için:" Nedim Gürsel'in söyleyecek sözü yok, ıkına sıkına yazıyor; ıkına sıkına yazılan hikâyeler de işte böyle oluyor!" demektedir.[124]

Ayrıca Fethi Naci, İnci Aral'ın *Sevginin Eşsiz Kışı* adlı hikâyesinde " Yedi hikâyelik kitapta tekrarlara rastlamayı"yermektedir.[125]

Roman ve hikâyede, Fethi Naci, yazarlardan okuruna güvenmeleri gerektiği üzerinde önemle durur. Gereksiz açıklamaları, okura güvensizlik olarak gören Fethi Naci, dikkatle okuduğu eserlerde, bu tarz açıklamaları tespit ettiğinde, yazarı eleştirmekten geri durmaz.

Yaşar Kemal'in *Deniz Küstü* adlı romanın üslubunu inceleyen Fethi Naci, yazarın yananlamlılığı ustaca kullandığını söyler; fakat romanın 314. sayfasında tespit ettiği gereksiz açıklama için de şu eleştiriyi yapar:

> " Balıkçı Selim, kendince çok önemli bir konudan söz açtığı zaman, lügat paralamaya başlar: 'Sarı saçlı' sevgilisinden söz ederken 'iktiza' sözcüğünü kullanır… Mahmut'a Veziroğlu arsayı vermezse Veziroğlu'nu vuracağını anlatırken 'kelam' der… Ne var ki 'iktiza' için açıklama yapmayan, okura güvenen Yaşar Kemal, bu kez tutamaz kendini, "Sözüm demiyordu da, işin önemini daha büyüteceğini inandığından, kelamım diyordu." diye bir açıklamaya girişerek işi berbat eder!"[126]

Fethi Naci'nin bir başka gereksiz açıklama eleştirisini, Nezihe Meriç'in *Bir Kara Derin Kuyu* adlı hikâye hakkında yazar:

> "(…) Bir de – zaman zaman- gereksiz açıklamalar yapıyor Nezihe Meriç: "Memedali kaptan uyanınca 'günaydın' bilmez, 'merhaba' demez. Hatır sormaz. Melek Hanımdan yana bakmaz.

---

[123]Kaan Arslanoğlu, "Fethi Naci'nin Roman Eleştirisinde Yöntem ve Ölçütler", **Fethi Naci'ye Armağan**, ed. Semih Gümüş, (İstanbul:Oğlak Yayınları, 1997), 135.

[124]Naci, **age,** 491.

[125]**age**, 430.

[126]Naci, **Roman ve Yaşam**, 132.

> Ama onu uyandırmamak için usul yürür. 'Onu uyandırmamak için' sözcükleri gerekli mi? "Sivrisinek girmesin diye, tel kapayı kapamayı (usulca) unutmaz." Bunları yazdıktan sonra " Tüm ilgisini, sevgisini bu davranışıyla açıklar, anlatır." diye açıklamak gerekli mi? Okur anlamaz mı o kadarını!"[127]

Bu alıntılardan anlaşılacağı üzere Fethi Naci'nin hikâye eleştirilerinde roman unsurlarından farklı bir yöntem üzerinde durmağını söyleyebiliriz. Hikâye unsurlarında özellikle dil üzerine yoğunlaşan eleştirmen, yazılarını Marksist eleştirinin çerçevesinde oluşturur.

Eleştiri Günlüklerinde roman ve hikâyede yazarın önemle üzerinde durduğunu bir diğer unsur ise eserlerin karakterleridir.

3.3. Romanda ve Hikâyede Karakter

Fethi Naci eleştirisinde karakterler kapsamlı ve önemli bir yere sahiptir. Hatta denilebilir ki Fethi Naci, roman ve hikâye eleştirilerini karakterler hakkında yaptığı tespitler üzerine temellendirir. Bu ana ölçütün eleştirisindeki önemi, onun Marksist eleştiri kuramına bağlı olmasıyla açıklanabilir.Bu sebeple onun eleştirisinde karakterler için ortaya koyduğu ölçütlerin anlaşılabilmesi adına öncellikle toplumcu gerçekçi edebiyatın karaktere bakışını ele almamız gerekmektedir.

Marksist edebiyat kuramı, Marx ve Engels'in tarihi maddecilik görüşünden yola çıkarak sanat ve bazı sanatçılar hakkındaki fikirlerinin belli ilkelere bağlanması sonucu oluşturulmuştur. Bunların başında " tipik durumlarda tipik karakterler" ilkesi yer almaktadır. Bu görüşe bağlı olan sanatçı, eseriyle topluma örnek olacak karakterler sunar.

Yazarın sorumluluğu, var olan kişileri, durumları gerçekçi yansıtmanın yanında, gelecekteki topluma ve insana eserlerinde yer vermesidir. Böylece Marksist edebiyat kuramında yazardan toplumun inşasında rol almasının beklendiğini söyleyebiliriz.Berna Moran, bu durumu şöyle açıklar:

> " Gerçekçiler topluma bakıp da bunun özünü yansıtacak şekilde yazmak istedikleri zaman mevcut olan bir durumu ve tipleri çiziyorlardı. Toplumcu gerçekçi ise bugün mevcut olan bazı değerlerin, kurumların vb. görüşüşteki sağlamlıklarına rağmen göçmeye mahkûm olduklarını bilir ve bir yandan bunu belirtirken, bir yandan da, henüz mevcut olmayan ve belki varlığı pek sezilmeyen yeni bir şeyin doğmakta olduğunu gösterir."[128]

---

[127] **age**, 30.
[128] Moran, **Edebiyat Kuramları**, 49.

Toplumcu gerçekçi edebiyatın partizan çizgisinde önemle üzerinde durulan kavramlarından biri 'olumlu kahraman'dır. Sovyet edebiyatında devrime kadar eserlerde öne çıkan bir tip, genellikle, zeki, duyarlı fakat karamsar ve toplum için harekete geçemeyen kişilerdi. Berna Moran'ın da altını çizdiği gibi toplumcu gerçekçiler bu tipi 'gereksiz adam' olarak nitelendiriyorlardı. Marksist estetik bu tipin karşısına 'olumlu tipi' çıkardı ve ondokuzuncu yüzyılın bu 'gereksiz kahramanları' edebiyattan uzaklaştırıldı. Böylece edebiyatın olumlu kahramanları aracılığıyla planlanmış yeni geleceğin kişileri ortaya çıkabilirdi. Fakat bu 'olumlu tip' yaklaşımı sonucu edebiyat parti çizgisinde şekillendiği gibi; eserlerde birbirinin aynı ve gerçeklerden uzak karakterler türemeye başladı.
Tartışmaları beraberinde getiren, gerçeklerden uzak olduğu düşünülen kahramanların sonuç olarak Jdannov'un söylemiyle 'devrimci romantizmi' temsil ettiğine karar verildi.

Romanda 'olumlu tip', 'tipik karakterler' görüşü, belli bir zaman sonra Marksist eleştirmenler tarafından sorgulanmaya ve eksik görülmeye başlandı. Bu isimlerin başında, Marksist edebiyat kuramına yeni bir bakış açısı getiren ve Fethi Naci'nin eleştiri çizgisini belirleyen George Lukacs bulunmaktadır. Lukac, Marksis estetik kuramın savunduğu görüşleri eleştirel olarak ele alırken 'olumlu kahramanlar' konusunu yeniden yorumlar.

Devrimci romantizmle birleştirilen bu kahramanların tipik olanı değil, şematik olanı temsil ettiğini savunan Lukacs, eserlerde yer alan karakterlerin gerçeklerden uzak olduğunu altını çizmektedir.[129]Toplumcu gerçekçi edebiyat, Lukacs'ın görüşlerinden sonra ortaya çıkan belli düşünürler sayesinde daha da gelişir ve değişime uğrar.

Bu düşünürler Marksist edebiyat kuramının bağlı olduğu katı kuralları eleştirir ve sanatın parti programına bağlı olarak belli şemalarla oluşturulmasının eserin estetik yönünün tamamen göz ardı edilmesine yol açtığını ileri sürerler. Böylece, siyasi görüşlerin aracı haline gelen edebiyat, gerçekleri yansıtmaktan uzak düşmekte ve epik, şematik, karton kahramanların övülmesi haline dönüşmektedir.Louis Althusser, toplumcu gerçekçi edebiyatın ideoloji sorununu farklı bir görüşle ele alır. Berna Moran, Althusser'in görüşlerine şu şekilde açıklık getirir:

[129]Moran, **Edebiyat Kuramları,** 54.

> " (…) Demek ki Althusser'e göre gerçekçi edebiyat ideolojiyi ham madde olarak kullanan, onu kendine özgü yollardan işleyip dönüştürerek yeni bir ürün veren bir pratiktir. Edebiyatı yansıtıcı ayna olarak görmek yanlıştır; edebiyat bir üretimdir ve ürettiği şey " dönüştürülmüş" görünürlük kazanmış ve dolayısıyla kendini ele vermiş ideolojidir. (…) Böylece edebiyat, bilim ile ideoloji gibi bir yanılsamadır ne de gerçek bilgidir. İdeolojiyi kavratmak bakımından okuru bilimsel bir anlayışa doğru yönelten bir ara aşamadır."[130]

Pierre Macherey'inFethi Naci'nin günlüklerindekaynak olarak yararlandığını okuduğumuz görüşlerini Terry Eagleton geliştirmiştir.

Denilebilir ki toplumcu gerçekçi edebiyatın başlangıçtaki katı, partizan 'olumlu kahraman, tip' görüşleri zaman içindeMarksist kuramcılar tarafından eleştirildiği ve bu görüşlerin yeniden yorumlandığıdır.

Fethi Naci'nin incelemelerinde kapsamlı durduğu 'kahraman/tip/karakter' eleştirisinin çizgisini kavrayabilmek için, Marksist estetiğin 'karakterlere' yaklaşımını ve zamanla değişen bu görüşlerin tarihi sürecini bilmek önemlidir. Çünkü yazar, eleştirisinin ilk yıllarında Jdanov'un öne sürdüğü 'devrimci romantizm'in çerçevesinde 'olumlu tip' kavramını önemle savunmaktadır. *İnsan Tükenmez'*iyazdığı dönemlerde eleştirel ilkelerini, toplumcu gerçekçiliğin en önemli ölçütü olan 'olumlu kahramanlar' görüşüyle bütünleştiren yazar, eserlerde insanlar için örnek olacak tiplerin yer alması gerektiğini ileri sürmektedir.[131]Fakat zaman içinde diğer görüşlerinde olduğu gibi, eleştirmenin 'kahramanlar' hakkındaki fikirleri değişim gösterir. Yazarın Lukacs'ın görüşleri çizgisinde ele aldığı 'karakterleri' daha olgun bir söyleme ulaşır. Böylece eleştirmen 'şematik olan', 'ete-kemiğe bürünemeyen', 'kartonlaşmış kahramanları' incelemelerinde ciddi şekilde eleştirir.

Fethi Naci incelemelerinde kapsamlı 'karakter ve tip' tespitlerinde bulunur.Eleştirisinin ana ölçütlerinden birini oluşturan bu görüşleri/tespitleri şu başlıklar altında toplayabiliriz:

1) Romanda ve Hikâyede Karakterleri İdealize Etme Sorunu
2) Karakterlerin Kurgudaki Gerçekliği ve Tutarlılığı
3) Kurguda Tip Problemi
4) Kurguda Tarihi Karakterler Problemi
5) Diğer Karakterler

[130]**age**, 60.
[131]Ecevit, "Fethi Naci'de Toplumcu Estetiğin Üç Aşaması", 104.

3.3.1.Roman ve Hikâyede Karakterleri İdealize Etme Sorunu

Toplumcu gerçekçi edebiyatınöne sürdüğü 'olumlu tip/karakter' görüşü, zaman içinde Marksist kuramcılar tarafından eleştirilmiş ve yeniden ele alınmıştır. Devrimci romantizmle birleştirilen Jdanov'un görüşlerine göre: "Olumlu kahraman geleceğin örnek adamı olacak kişidir." Fakat Lukacs bu görüşe eleştirel yaklaşarak 'olumlu kahraman' meselesini yeniden yorumlar. Bir romanda harman yarışını kazanmak için saatlerce aç kalan karakterleri örnek gösteren Lukacs, bu durumun 'tipik' olanı değil, şematik olanı yansıttığını savunur. Bu sebeple düşünür, devrimci romantizm'den doğan toplumcu gerçekçiliğin edebiyatı zedelediğini ileri sürer.[132]

Fethi Naci, *İnsan Tükenmez* adlı eserinde "öbür insanlar için örnek olacak tipler"[133] görüşünü savunurken, zaman içinde görüşleri değişmiş ve Lukcas'ın Marksist estetik görüşlerine paralel bir eleştirel çizgiye geçmiştir. Böylece yazar, 'olumlu tip' meselesini eleştirirken, özellikle yazarların 'karakterleri idealize' etmeleri üzerinde durur.

Günlüklerde eleştirmenin özellikle 12 Mart ve 12 Eylül askeri darbe dönemlerini anlatan romanlarda, kahramanların yazar tarafından idealize edilmesi problemi üzerinde önemle durduğunu ve bu konu hakkında kapsamlı incelemeler yaptığını görmekteyiz.Yazara göre, bu romanların en büyük eksikliği işçileri, devrimcileri, solcuları gerçeğe uygun şekilde anlatmamalarıdır. Bu problem ancak yazarın kahramanlarını çizerken, toplumdan, tarihi gelişimlerden ve gerçeklerden ayrılmamasıyla çözülebilir. Yoksa yazar, iyi ve kötü olan 'karton kişiler' yaratmaktan öteye geçemez. Bu sebeple Fethi Naci, toplumcu gerçekçi olduğunu söyleyen yazarlardan kişilerini kusurlarıyla anlatmalarını bekler.Ancak,olumlu ve olumsuz yanlarıyla ele alınan karakterlerin "ete kemiğe" bürünebileceğini savunur. Yüceltilen kişilerin ise birer şablon, karton olmaktan kurtulamayacağı görüşünü yazılarında altını sıkça çizer.Ayrıca Fethi Naci'ye göre, toplumcu gerçekçi yazarların 'olumlu tip' kaygısı, yazarın bir siyasi parti sözcüsüne dönüşmesine ve yaratma özgürlüğünü yitirmesine yol açmaktadır. Oysaki yazarın görevi siyasal sorunlara çözüm bulmak değildir.Bu yanlışa düşen yazarlar, 12 Eylül ve 12 Mart askeri darbe

[132]Moran, **Edebiyat Kuramları**, 57.
[133]Ecevit, "Fethi Naci'de Toplumcu Estetiğin Üç Aşaması", 104.

dönemlerini konu aldıkları romanlarıyla okurun gerçeklerle yüzleşmesini engellemişlerdir.

Fethi Naci'nin Mehmet Eroğlu'nun *Issızlığın Ortasında* adlı romanındaki kişiler için şu yorumu yaptığını okuruz:

> "Mehmet Eroğlu, '12 Mart dönemi'ne, çok açılı bir bakışla ve 12 Mart romanlarında göremediğimiz yeni roman kişileriyle yaklaşıyor (…) kişileri romanlarımızda pek rastlayamadığımız bir nesnellikle, eleştirel bir görüşle değerlendirebiliyor; 'devrimci gençler' yok, 'genç insanlar' var *Issızlığın Ortasında'*da; insan olmanın bütün karmaşıklığıyla"[134]

Mehmet Eroğlu'nun bir başka romanı *Adını Unutan Adam* için yazdığı eleştiride ise Fethi Naci'nin görüşlerinin değiştiğini okuruz.

Eleştirmen, yazarın bir önceki romanında bulduğu devrimci karakterlere nesnel yaklaşımının bu romanda yer almadığını ileri sürer. Romanda karşımıza çıkan devrimci karakter Ali, Fethi Naci'ye göre 'idealize' edilmiş bir kahramandır. Bu görüşüne kanıt olması için romanda Ali'nin ölümü üzerine yazılan kısmı örnek verir.

> " (…) Ali'nin ölüm nedenini de bir 'insanlık durumu' gibi anlatır Mehmet Eroğlu: "Yerde marullar vardı. Eğer dümdüz koşsaydım marulları ezecektim."; Ali, dümdüz koşmamış dikenli tellerin olduğu yöne doğru koşmuş ve dikenli telleri geçerken vurulmuştur. Anlatıcı bu ölümü Petra'ya anlatırken şöyle der: " Marullara basamadı, çünkü çiftçi babası küçükken ona etkili şeylerin nasıl zorluk ve emekle yetiştiğini anlatmıştı."[135]

Fethi Naci'ye göre, yirmi bir yaşındaki bir gencin yüceltilerek romanda anlatılması, bu karakteri karton bir kişiye dönüştürmektedir. Devrimci Ali'nin ölümünü bu şekilde anlatan yazar, onun gençlik zaaflarına romanda yer vermez. İşte bu durum karakterin 'idealleştirilmesine' ve gerçeklikten uzak olmasına neden olmaktadır. Tıpkı Lukacs'ın saatlerce aç kalarak harman yarışını kazanmak isteyen 'olumlu kahramanlar' için söylediğine benzer bir tespitte bulunur yazar.

Fethi Naci, toplumcu gerçekçi yazarların devrimci gençleri hazır kalıplarla anlatmasını yerer. Yazarlardan bu gençlerin iç dünyalarına, zayıf yanlarına ve düşünce yapılarına romanlarında yer vermelerini ister. Böylece anlatılan karakterler soyut olmaktan çıkacak ve somut kişiler olarak okurun dünyasında yaşayacaktır.

Fatih Atilla'nın *Akdeniz'in Kıyısında* adlı romanın başarısını işçileri idealize etme yanlışına düşmemesine bağlayan Fethi Naci, Kaan Arslanoğlu'nun *Devrimciler* adlı

[134]Naci, **Türk Romanında Ölçüt Sorunu**, 190.
[135]Naci, **Gücünü Yitiren Edebiyat**, 532.

romanında da böyle bir başarı yakalar.Bu roman için Fethi Naci'nin şu tespiti yaptığını okuruz:

> "Genç yaşında büyük bir yaşam deneyimiyle yazan Arslanoğlu'nun 'Devrimciler'i, gazetelerde, televizyonlarda duyurulduğu biçimde 'sayısal, soyut varlıklar' olmaktan çıkarak ete kemiğe bürünüyorlar: Yaşamlarıyla, doğru ve yanlış düşünceleriyle, özeleştirileriyle."[136]

Günlüklerde sadece devrimci kişilerin değil, Türk köylüsüne, halkına da yazarların yaklaşımı ele alınır. Kişilerin tek taraflı yansıtılmasına karşı çıkan Fethi Naci, köylünün ya da kasabalıların anlatımında, devrimci karakterlerde olduğu gibi, yazarlardan nesnellik bekler.

Yaşar Kemal, edebiyatımızda Türk köylüsünü iyi ve kötü yanlarıyla anlatabilen en başarılı yazardır Fethi Naci için. Onun romanlarında köylüler ne idealize edilir ne de tek taraflı karton kişiler olarak sunulur.

Tüm zaaflarıyla anlatılan köylüler, Yaşar Kemal'in gözlem gücünün başarısı olarak karşımıza çıkar ve eleştirmen bu durum için şu tespiti yapmaktadır:
"Romancılarımız, Türk köylüsünü ya idealize etmişlerdir, ya köylülerin kimi davranışlarını, düşünüşlerini saklamışlardır. (…) Bir Yaşar Kemal vardır romanımızda köylüleri 'olduğu gibi' gösteren."[137]

Habib Bektaş'ın *Gölgenin Kokusu* adlı romanında kasabalıları anlatan yazarın nesnelliği inceleyen Fethi Naci, yazarın aynı yaklaşımını siyasi eyleme katılan kişilerinde olduğunu söyler:
"Kasaba insanlarını anlatırken, çoğunlukta olan çıkarcıları anlatmakla birlikte, insanca davranabilen kasabalıları da anlatan Habib Bektaş, siyasi eyleme katılanların yanılgıları ve yanlış davranışları karşısında hoşgörü göstermiyor."[138]

Hikâyelerlerde romanlarda olduğu gibi kişilerin 'idealize edilmesi' üzerinde duran Fethi Naci, Süalp Çekmece'nin *Firari Rengim Kırmızı* adlı hikâye kitabında anlatılan gençlerin güçlü ve zayıf yanlarıyla ele alınmasını yazar şu sözleriyle yorumlar:

"Kısaca, "o gençler", gazetelerde ve televizyonda olduğu gibi bir "sayı" olmaktan kurtularak ete kemiğe bürünüyorlar, yaşamımıza karışıyorlar."[139]

---

[136]Naci, **Kıskanmak,** 201.
[137]Naci, **Türk Romanında Ölçüt Sorunu**, 278.
[138]Naci, **Kıskanmak**, 248.
[139]Naci, **Gücünü Yitiren Edebiyat**, 307.

Buna benzer bir tespiti eleştirmenin, İzzet Harun Akçay'ın Bir *Mektup Yazmak İstiyorum* adlı hikâye kitabı için yazdığını okuruz. Bu hikâye kitabında anlatılan devrimci gençlerin ne övgü ne de sövgüye ait bir söylemiyle değil, hatalarıyla sevaplarıyla sadece gerçek insanlar olarak anlatıldığı üzerinde durur Fethi Naci.[140]

Halkın ve köylünün anlatımında Yaşar Kemal'in romanlarındaki nesnel yaklaşımı, Refik Halit'in *Memleket Hikâyeleri* arasında yer alan *Yatır* adlı hikâye bulanmasını Fethi Naci:

"Yazarın dinsel dünya görüşüyle köylülerin çıkarcı-gerçekçi davranışının karşıtlığı, bu karşıtlığa karşın yazarın tam bir nesnellikle köylülerin çıkarcı- gerçekçi tutumlarını yansıtabilmesi"[141] olduğunu savunur.

Manuel Puig'in*Örümcek Kadının Öpücüğü* adlı romanındaanlatılan bir eşcinsel ve bir devrimci karaktere, yazarın bir insan olarak baktığı üzerinde duran Fethi Naci, iki karakterin güçlü ve zayıf yanlarıyla anlatılmasının önemini vurgular.[142]

'Olumlu kahraman' fikrini savunan eleştirmenin zaman içinde görüşleri değişmiş ve karakterler ölçütü için Lukacs'ın görüşleriyle paralel olan fikirleri savunmuştur. Günlüklerde incelenen eserlerde önemle üzerinde durduğu ölçütlerden biri olan karakter meselesi, yazarın kapsamlı olarak ele aldığı konuların başında gelir. Fethi Naci, eserlerinde çizdikleri karakterleri 'idealize eden' yazarları yermektedir. Çünkü 'şablon' ve 'karton' terimlerini kullandığı bu karakterler gerçeklerden uzak olarak kurguda yer almaktadırlar. Yazarın bu konudaki eleştirilerinin daha çok 'devrimciler' ve 'Türk köylüsü' üzerine yoğunlaştığını söyleyebiliriz. Eleştirmene göre bu kişiler, insani zaafları ile kurguda yer almalıdırlar. Böylece 'idealize edilen' değil; gerçeğe yakın kişiler kurguda yer almış olacaktır.

Roman kişileri ile gerçek yaşamdaki kişiler arasındaki ayrımlara değinen yazarın incelemelerinde, karakterlerin gerçeklik ve tutarlıkları önemli bir yere sahiptir.

[140]Naci, **Eleştiride Kırk Yıl**, 110.
[141]Naci, **Gücünü Yitiren Edebiyat,** 285.
[142]**age**, 313.

3.3.2. Karakterlerin Kurgudaki Gerçekliği ve Tutarlılığı

Fethi Naci romanda ve hikâye incelemelerinde karakterlerin gerçekliği üzerinde önemle durur. Romanı gerçek yaşamdan ayıran Fethi Naci, yazarlardan kahramanlarını roman sanatının gerçekliği çerçevesinde yaratmalarını bekler. Denilebilir ki karakterler ancak romanın sanatının kurallarına göre oluşturulursa okurun dünyasında yaşayan 'gerçek' kişilere dönüşebilir. Bunun için eserin kahramanlarını dikkatle inceleyen Fethi Naci, bu konuda yazarın ne ölçüde başarılı olup olmadığını günlüklerinde tespit eder. *Roman Sanatı* adlı incelemesinde E. M. Forster, "Roman, günlük yaşamda gerçekliği bulunmayan, kendine özgü kuralları olan bir sanat yapıtıdır; romandaki kişiler işte bu kurallara uygun biçimde yaşadıkları zaman gerçeklik kazanırlar."[143]görüşünü ileri sürmektedir. Nitekim Fethi Naci de Forster'ın bu görüşüne önem vererek kurgudaki karakterlerin gerçekliği ölçütünü düşünürün bu görüşleri çerçevesinde temellendirir.

100 Soruda Türkiye'de Roman ve Toplumsal Değişme adlı kitabında Fethi Naci, roman kişileri ile gerçek kişiler arasındaki ayrıma yer verir. Yazar, romancının gerçek kişilerden yola çıkarak bir karakter yarattığını bilmektedir, fakat ona göre romancı gerçek yaşamdan kurgusuna kattığı karakteri olduğu gibi göstermez. Yani ona bir şeyler katar, kimi niteliklerini değiştirir, kimi zaman bazı niteliklerinden hiç söz açmayabilir. Eleştirmen burada altını önemle çizdiği bir noktaya vurgu yapar ve önemli olanın romancının kişisini çok iyi tanıması olduğunu ve yazarın roman düzeni içinde bir denge kurabilmek için karakterinin hangi özelliklerinden bahsedeceğini, hangilerinden bahsetmeyeceğini bilmesi gerektiğini sözlerine ekler.[144]

Eleştirmenin bu görüşleri, Forster'ın "Roman yazarı bir kişi hakkında her şeyi biliyorsa o kişi gerçektir. Yazar bildiklerinin hepsini bize anlatmak istemeyebilir; bildiklerinin çoğunu, hatta herkesin açıkça görebileceği şeyleri bile gizleyebilir. Ancak söz konusu kişi hakkındaki her şeyi açıklamamış da olsa, romancı biz de her şeyin açıklanabileceği yolunda bir duygu uyandıracaktır. Bu duygu ise, günlük

[143]E.M. Forster, **Roman Sanatı**, (İstanbul: Adam Yayınları,2001), 102.
[144]Fethi Naci, **100 Soruda Türkiye'de Roman ve Toplumsal Değişme**, (İstanbul: Gerçek Yayınevi, 1990), 474-478.

yaşamda hiçbir zaman edinemeyeceğimiz bir gerçeklik izlenimi yaratır."[145] görüşleriyle paralellik göstermektedir.

Roman sanatının gerçeklerine göre yaşaması gerektiğine inandığı karakterlerin üzerinde duran Fethi Naci, yazarın bunu ancak yarattığı kişilerin özelliklerini eserde sözle değil davranışla aktarabildiği sürece başarabileceğini ileri sürer.
Bunun gerçekleşebilmesi için romanda ayrıntıların işlevsel kullanması ve karakterlerin iç dünyasına yer verilmesi gerektiği görüşündedir. Ancak bu kurallar gerçekleştiği zaman Forster'ın savunduğu şekilde kurguda yaşayan gerçek karakterler, okurun zihin dünyasında yaşamaya başlayacaktır.

Jose Ortega Y. Gasset roman karakterleri hakkında şöyle bir tespitte bulunur:

> " Eğer bir romanda "Pedro huysuzdu" sözlerini okursam, bundan yazarın kendi betimlemesinden yola çıkarak beni Pedro'nun huysuzluğunu hayalimde canlandırmaya davet ettiği sonucunu çıkarırım. Demek oluyor ki, beni romancı olmaya zorluyor.
> Oysa bence etkili olan bunun tam tersidir: Romancı gelsin, bana öyle gözle görülür olaylar sunsun ki, ben kendim Pedro'yu keşfetmeye, onu huysuz biri olarak tanımlamaya seve seve zorlanayım."[146]

Bu görüşler, Fethi Naci'nin romandaki karakterlerde aradığı ölçütlerle benzer olması bakımdan önemlidir.Eleştirmenin kurgudaki kişilerin gerçekliği ve tutarlılığı üzerinde önemle durduğu bir başka husus, yazarın karakterlerine olan hâkimiyetidir.

Halide Edip ve Yakup Kadri gibi romancılardan yola çıkarak, yazarların savundukları bir görüş olan, karakterin yazara hâkimiyeti görüşünün karşısında yer alan Fethi Naci, yazarın başarısının kurguda yarattığı kişileri üzerinde ne ölçüde hâkim olduğuna bağlı olduğunu savunmaktadır. Umberto Eco'nun*Gülün Adı* adlı romanının karakteri William hakkında, "…duygulanamazdı çünkü mayası başkaydı."[147]sözleri, onun bu görüşlerine önemli bir kanıt oluşturmaktadır.

Micheal Butor'un, "Goriot Baba, Balzac'ın bize anlattığıdır." sözlerine yazarın günlüğünde yer verdiğini okuruz. Böylece Fethi Naci'nin,"Yaşam yazına girince yaşamın kendisi yazın olur." görüşünün onun eleştirilerinde karakterler için kullandığı ölçütlerde geçerli olduğunu söyleyebiliriz.[148]

---

[145]**age**, 103.
[146]Jose Ortega Y. Gasset, **Sanatın İnsansızlaştırılması ve Roman Üstüne Düşünceler**, (İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2013), 65.
[147]Naci, **Türk Romanında Ölçüt Sorunu**, 467.
[148]Naci, **Gücünü Yitiren Edebiyat,** 464-465.

Günlüklerdeki incelemelerinde eserdeki karakterlerin gerçekliği hakkında Fethi Naci'nin kimi zaman toplumcu gerçekçi eleştiriye bağlı görüşlerinin ağır bastığını okumaktayız.Onunbu yaklaşım daha çok devrimci veya sol görüşlü karakterlerin yer verildiği eserlerde, yazarların gerçekçi tutumdan uzaklaşarak, bu kişileri olduklarından farklı göstermelerine karşı yoğunlaşmaktadır. Toplumcu gerçekçi olduklarını söyleyen bu yazarların, geçmiş dönemlerle yüzleşmek adına, belli bir siyasi çevrenin insanlarını küçük düşürmelerini, yermelerini hatta aşağılamalarının karşısında duran eleştirmen, bu yazarlara olumsuz eleştiriler yöneltir.

Fethi Naci eleştirisinde kahramanların tutarlılığı görüşlerine, karakterlerin kurguda gerçekçi olarak yansıtılmasında önemli bir rol oynadığını görüşlerimize ekleyebiliriz. Tutarlılık ölçütünü, kahramanların konuşmaları ve davranışlarında arayan eleştirmen, kişilerin kurdaki tutarsızlığını yazarın dalgınlıkları, hataları olarak görmektedir. Eğer yazarın bu tutarsızlıklarını kurguyu zedeleyecek şekilde tespit ederse, romancının karakteri hakkında bilgisini sorgular.

Adalet Ağaoğlu, *Üç Beş Kişi* adlı romanında yer alan Ferit Sakarya karakteri için, "Ekonomiyi çok iyi bilen bu sanayici tipi ilgililerce tartışılırsa ben bir romancı olarak görevimi yerine getirmiş olurum."[149]demektedir.

Fethi Naci, Adalet Ağaoğlu'nun bu sözlerine roman sanatına uygun olmadığı gerekçesiyle karşı çıkar. *Kimdir Bu Ferit Sakarya?*başlığını taşıyan eleştiri günlüğünde, Ferit Sakarya'nın romanın içinde varlık kazanamadığını; yazarın romanın baş kişisini diğer karakterlerin gözünden okura aktardığını eserden yaptığı alıntılamalarla açıklar. Böylece eleştirmene göre, kişilerin kurguda gerçekçi olabilmesi için, yazarın betimlemeler yerine davranışlara ve kişinin iç dünyasını yer vermesi gerektiği kuralını Adalet Ağaoğlu, Ferit Sakarya için gerçekleştiremez. Dolayısıyla Fethi Naci, Ferit Sakarya karakteri için ilk eleştirisini bu yönde yapar:

> " … Görüyorsunuz, Adalet Ağaoğlu, Ferit Sakarya'nın niteliklerini, Ferit Sakarya'nın öteki roman kişileriyle ilişkilerindeki davranışlarıyla, olay örgüleriyle belirtmiyor; birtakım roman kişilerine söyletiyor bu nitelikleri. Bunun için de Ferit Sakarya, " ete kemiğe bürünerek" çıkmıyor ortaya, sanki bir "montaj" sonucu çıkıyor."[150]

Ayrıca eleştirmen, bu karakterin, Adalet Ağaoğlu'nun "Türk romanına girmesi gerektiğine inandığı" kadar, önemli bir karakter olmadığını savunur. Bu görüşünü ise

[149]Naci, **Türk Romanında Ölçüt Sorunu**, 199.
[150]**age,** 202.

Ferit Sakarya'nın romandaki tutarsız davranışlarına bağlar. Roman boyunca diğer karakterler tarafından övülen Ferit Sakarya'nın yeğeninin sevgilisini elinden alan ve bu kişi birlikte olduktan sonra yatağın üstüne yüklüce para bırakıp giden bir adam olması onun bu görüşlerine kanıttır.

Ferit Sakarya'nın Adalet Ağaoğlu'nun söylediği gibi "ekonomiyi çok iyi bilen" bir kişi olmadığını düşünen Fethi Naci, karakterin görüşlerinin gerçekten uzak olmasını incelemesinde yerer:

> " Ferit Sakarya'nın, bir tüccarın "Bunda bizim karımız ne olacak?" diye sorması üzerine, "Elimden bir cinayet çıkacaktı!" demesinin ekonomik-toplumsal gerçeklikle, işadamlarının gerçek düşünceleriyle hiç mi hiç ilintisi yoktur; bir işadamı, bir "tüccar"ın böyle düşünmesini çok olağan karşılar. Ağaoğlu, yarattığı tipe iftira ediyor!"[151]

Romanda, aydınlar ve bilim adamlarınıngerçekten uzak şekilde anlatılmasına yer veren Fethi Naci, Ağaoğlu'nun karakterlerinin o dönem aydın ve bilim adamlarının genelini temsil edemeyeceği görüşündedir.

> "(…) ekonomik, toplumsal, siyasal gerçekleri yansıtmak isteyen bir romancı, bu gerçekleri kişiliklerinde somutlaştıracak tipleri seçerken, bu seçimi gönlüne göre yapamaz.(…) Umutsuz, karamsar, boş vermiş, bezgin aydınların, bilim adamlarının yaşadığı Ankara'da, 1980'in Haziranında, umutlu, iyimser, çalışkan, doğru belledikleri yolda dimdik yürüyen aydınlar, bilim adamları yok muydu?"[152]

Fethi Naci'ye göre, Ahmet Altan'ın *Sudaki İz* adlı romanın karakterleri "belli bir şablona göre imal edilmiş" tiplerin yer aldığı bir başka romandır.

Romanda devrimci gençler olarak sunulan Bülent, Necip ve Fazıl'a "gerçekler"den tamamen uzak kişilerdir:

> "Ahmet Altan, Necip'i, Fazıla'yı, Bülent'i anlatırken basit şemalarla yetinmiş: Necip olsun, Fazıla ile Bülent olsun, ülkemizdeki yönetici çevrelerin, sermaye çevrelerinin, demokratik özgürlüklerden korkan çevrelerin kamuoyunda yıllardır tekrarladıkları "devrimci protiplerdir": (…) Ahmet Altan, beylik yakıştırmalar dışında, o gençlerin hiçbir "insani" dramını göremiyor; anlattıkları, çiğnene çiğnene sakız haline gelmiş hazırlop yorumlar olmaktan öte gidemiyor."[153]

Bu yorumunda Fethi Naci'nin toplumcu gerçekçi bakışının altını kalın çizgilerle çizmek istediğini görebiliriz. Nitekim devrimci gençlerin ve sol çevrelerin idealize edilmesini nesnel bir yaklaşımla ele almış olsa da, tam tersi olarak 'bu gençlerin' eserlerde yerilmesinin, hatta ona göre, aşağılanmasını bir o kadar yermektedir. Fethi Naci, özellikle 12 Eylültemalı romanlarda sol görüşlü kişileri yermek adına "rezil romanlar" yazıldığını söyleyerek, kalemini olabildiğince sivrileştirir. Kimi

[151] **age,** 206.
[152] Naci, **Türk Romanında Ölçüt Sorunu**, 211.
[153] **age**, 258.

yorumlarında kişisel duygularının ve siyasi görüşlerinin eleştirmenliğinin önüne geçtiğini söyleyebiliriz.

Ne Aptal Çocuklar Bunlar, Ne kötü Çocuklar! başlıklı eleştiri günlüğünde Ahmet Altan'ı devrimcileri gerçekten uzak anlatmasını şu sözleriyle eleştirmesi bu duruma örnek olarak gösterilebilir:

> " Okurun sağduyusunu böylesine küçümseyen, kendi kuşağından gençleri böylesine aşağılayan, egemen güçlerin kamuoyuna kabul ettirmeye çalıştıkları "devrimci protipleri"ni "devrimci gençlik" diye böylesine pervasızlıkla betimleyeme çalışan bir başka roman okumadım. Ve ilk kez bir romanı okuduktan sonra duyduğum tek duygu sadece "tiksinti" oldu."[154]

Ayla Kutlu'nun *Hoşçakal Umut* romanın başkahramanı Oruç, Fethi Naci'ye göre tutarsızlıkları ön plana çıkan bir başka roman karakteridir. Eleştirmen görüşlerini, yazarın Oruç karakteri üzerine yeterinde düşünmediği ve onu tanımadığına bağlar. Kahramanın tutarsızlıklarını göstermek için eleştirmen yazısında romandan bazı alıntılamalar yapmaktadır:

" Algüz,117. sayfada, Oruç'un "Her hareketin inceliği" anımsıyor;118. Sayfada "… terasa donla çıkıp çamaşır asan… Oruç'u!"[155]

Fethi Naci'ye göre, roman kişisi gerçek yaşamdan daha tutarlı davranmalıdır. Bu tutarlılığın gerçekleşmediği romanlar, protip kişileri anlatmaktan öteye gidemez. Böyle romanlarda yazarın sözcülüğünü yapan 'şablon kişilerin' bir araya geldiğini savunan Fethi Naci, eserin edebi gücünün yoksunluğunu vurgular ve romanın giderek makaleye yaklaştığını ileri sürer.

Tarık Buğra'nın *Dünyanın En Pis Sokağı* adlı romanın karakterleri, Fethi Naci'ye göre yazarın politik görüşlerini savunmak için kurguda yer alır ve bu sebeple gerçeklerden tamamen uzaktırlar:

"İç zenginliği olan roman kişilerini değil, polis romanlarındaki gibi, belirli amaçlara hizmet eden kuklalar ya da Tarık Buğra'nın düşüncelerinin işaretleri(dir.)"[156]

Tahsin Yücel'in *Peygamber'in Son Beş Günü* adlı romanı için yazdığı uzun inceleme yazısında Fethi Naci'nin üzerinde dikkatle durduğu nokta romanın kişileridir.Bu

[154] **age**, 260.
[155] Naci, **Gücünü Yitiren Edebiyat**, 479.
[156] **age**, 301.

roman için yazılmış günlükte eleştirmenin roman kişilerini neden gerçeği temsil etmediklerini anlatmak adına büyük bir çaba sarf ettiğini görürüz.

Bu eleştiride toplumcu görüşü öne çıkan Fethi Naci, romanın mizahı yönünü göz ardı ederek, Tahsin Yücel'e olumsuz eleştiriler yöneltir. Romancının, bir iddiayı doğrulamak adına, gerçekleri tahrif ettiğini ileri sürer ve romanın ana karakteri Peygamber aracılığıyla anlatılmak istenen sol çevreler karşısında, Fethi Naci adeta öfkesini gizleyemez ve yazarın yarattığı bu karakter için şöyle der:
"Tahsin Yücel'in "Marksist ozan" diye yarattığı 'tip', işte bu. Böyle şair mi olur be!"[157]

Romanın diğer karakterleri Fehmi Gülmez, Mujik Necmi, Martakçı Maruf, solcu ozanlar ve gençler Fethi Naci'ye göre, Peygamber gibi, sol çevreleri anlatmaktan uzak, insani değerlerden yoksundurlar.

Atilla Birkiye'nin*Son Yemek* adlı romanındaki yazar-kahramanın sürekli korku içinde olmasını gerçekten uzak bulur Fethi Naci.

> "Polis korkusu, işkence korkusu,akıl hastanesine kapatılma korkusu,… Ne yapmış bu yazar niçin korkuyor? 80 sayfa boyunca kahramanın elinden gelen iki şeyin "herkesin övgüler yadırdığıpilav"yla "kendisini çok övündüğü salata" olduğunu öğreniyoruz. Darbeden sonraki dört yılda sadece "birkaç hikâye ve makale" yazmış. Böylesine sümsük biri niçin korkar polisten işkenceden!"[158]

Yazar Polisle Kol Kola adlı eleştiri günlüğünde Ahmet Ümit'in *Sis ve Gece* adlı romanın karakteri Sedat, *Analiz* adlı Mehmet Eymür'ün yayımladığı raporlardan esinlenerek oluşturulmuş bir kişi olduğunu okuruz. Fethi Naci, incelemesinde ileri sürdüğü bu tespiti hakkında şöyle sorar:

> "Romanda MİT'le ilgili bütün bilgiler Analiz'den. "Ne zararı var? Başka türlü olabilir mi?" diyenler çıkabilir Ne var ki romanın kahramanı da bir MİT mensubu Anlatıcı da aynı kişi: Sedat. Bu durumda, " Sedat bir roman kişisi, anlattıkları romancıyı bağlamaz!" denebilir mi?"[159]

Eleştirmen, bu romanda hem gerçeklerin tahrif edildiğini hem de Sedat'ın kurmaca dünya içinde yapmaması gerekenleri yaptığını savunur. Ayrıca romanın iki genç devrimcisi Sinan'a ve Fahri'ye yazarın tarafsız yaklaşmadığı görüşündedir.

---

[157]Naci, **Roman ve Yaşam**, 146.
[158]Naci, **Eleştiride Kırk Yıl,** 56.
[159]Naci, **Kıskanmak**, 189.

Denilebilir ki *Sis ve Gece* romanı Fethi Naci eleştirisinde gerçeklerden uzak karakterle oluşturulmuştur.

Şimdiye kadarki örnekler Fethi Naci eleştirisinde kişilerin gerçekten uzak, kurmaca dünyasında tutarsız yansıtılan ve onun söylemiyle "ete-kemiğe" bürünemeyen, belli bir şablona göre oluşturulmuş kişilerdir.

Günlüklerde karakterlerini kurmaca dünyanın kurallarıyla oluşturmuş, kurguda tutarlı yansıtmış ve tarafsız ele alabilmiş romancı olarak Yaşar Kemal yeralmaktadır. Romanlarında Türk köylüsünü özellikle Çukurova insanını ele alan yazar için Fethi Naci şöyle demektedir:

> " Romancılarımız, Türk köylüsünü ya idealize etmişlerdir, ya da köylülerin kimi davranışlarını, düşünüşlerini saklamışlar (…) Bir Yaşar Kemal vardır romanımızda köylüleri "olduğu gibi" gösteren; Yaşar Kemal, yaşantısına ve tanıklığına bağlı kalmış, gerçeklikten sapmamıştır."[160]

Fethi Naci, "…söz konusu kişi hakkındaki her şeyi açıklamamış da olsa, romancı bizde her şeyin açıklanabileceği yolunda bir duygu uyandıracaktır."[161]görüşlerinin Yaşar Kemal'in romancılığında bulunduğunu savunur.

Fethi Naci:

> " Yaşar Kemal, yazdığının roman olduğunu hiçbir zaman unutmaz; anlattığı çevrenin ekonomik-toplumsal yapısını bütün ayrıntılarıyla bilir, ama bu geniş bilginin romana girmesi gereken büyük kısmını yazma ustalığı gösterir. Yaşar Kemal, romancı olduğunu hiçbir zaman unutmaz; bunun için uzaktan bakılınca hep birbirine benzer görünen köylüleri hiç de birbirine benzemediklerini, öyle akla kara gibi şematik tasniflerle köylülerin anlatılamayacağını, hepsinin ayrı bir iç dünyası olduğunu… gösterir."[162]tespitinde bulunur.

Bunun için Fethi Naci'ye göre, Yaşar Kemal'in romanlarındaki Türk köylüsü, "bütün ilkelliklerine, bütün cahilliklerin rağmen, insan olmanın karmaşıklığı içindedirler."[163] Hatta Fethi Naci, Yaşar Kemal'in kişileri anlatmasındaki bu başarısını daha ileriye taşıyarak yazarı ve onun roman kişilerini, dünya edebiyatının önemli yazarları ve karakteriyle karşılaştırır.

Ölmez Otu romanında Memidik karakteriyle köylü Hamlet yarattığını, *Deniz Küstü* romanının balıkçı Selim'in Hemingway'ın (*İhtiyar Adam ve Deniz*) balıkçısına benzediğini ileri sürer. Ayrıca İnce Mehmed IV'te anlatılan köylülerle Gogol'un *Ölü Canlar* ve Çehov'un *Bozkır* adlı eserlerindeki köylülerin benzerlikleri üstünde durur. Bu örneklerden anlaşılacağı gibi, Fethi Naci, Yaşar Kemal'in romancılığına büyük

[160]Naci, **Türk Romanında Ölçüt Sorunu**, 278.
[161]E.M.Forster, **Roman Sanatı**, 103.
[162]Naci, **Türk Romanında Ölçüt Sorunu,** 278.
[163]**age**, 70.

bir övgüyle yaklaşır. Fethi Naci'nin kişilerin kurgudaki gerçekliği üzerinde dururken dikkat ettiği hususlardan biri, yazarın karakterlerini okura iç dünyası ve olaylarla tanıtması gerektiğidir.

Yaşar Kemal, *Kale Kapısı* romanında, "Mustafa'nın ruhsal durumunu, olaylarla, konuşmalarla, kimi zaman betimlemelerle"[164] vererek, Fethi Naci'ye göre bu ölçütü başarıyla yerine getirir. Yazarın, *Kanın Sesi* romanı için yazdığı eleştiride, Fethi Naci'nin benzer bir başarıdan söz ettiğini okuruz.

Nahid Sırrı Örik'in *Kıskanmak* romanındaki Seniha karakterinin kıskançlığını romanda ustalıkla vermektedir. Ayrıca sadece Seniha değil romanın diğer karakterleri eleştirmenin tespitine göre ustalıkla çizilmiştir. Nahid Sırrı'nın "roman kişilerinin ruhsal durumlarını çok ustaca belirttiğini"[165] söyleyerek roman hakkında olumlu yargıya varır.

Fethi Naci'nin kişilerin kurgudaki gerçekliğini ve tutarlılığını aynı ölçütleri göz önünde tutarak, hikâyeeleştirilerinde yer verdiğini söyleyebiliriz.

Bir Gece Yolculuğu hikâye kitabı üzerinde yazdığı eleştiride, Fethi Naci: " Ruhsal durumları ustaca veriyor Gülderen Bilgili: Bir davranışla, bir hareketle, bir konuşmayla."[166]tespitini yapar.

Peygamber'in Son Beş Günü romanındaki kişileri eleştiren Fethi Naci, Tahsin Yücel'in *Aykırı Öyküler* adlı kitabındaki karakterleri dikkatle inceleyerek, Tahsin Yücel'in betimlediği çevreleri hazır kalıplara ve düşüncelere dayandırmadan okura sunduğunu ileri sürmektedir.

Nezihe Meriç'in *Bir Kara Derin Kuyu* adlı hikâye kitabına ise ilginç bir tespitte bulunduğunu okuruz. Hikâye kitabında anlatılanların çoğunun mutfakta geçmesini eleştiren Fethi Naci, yazarın, bu kadın karakterle toplumsal çalkantıları dile getiremeyeceğini savunur.

Mehmet Güler'in *Ferhad Gibi* adlı hikâyesindeki anlatılan kömür işçisi Mehmet'in "açlığını unutarak" çalışmasını gerçeklikten uzak bulur. Fethi Naci, bu hikâyede anlatılan kişilerin: (…) kömür işçileri diye anlattıkları gerçeklikle ilişkisi olmayan

[164]Naci, **Türk Romanında Ölçüt Sorunu,** 295.
[165]Naci, **Kıskanmak**, 48
[166]Naci, **Gücünü Yitiren Edebiyat**, 471.

kişiler, ancak raydan çıkmış bir hayal gücünün uydurabileceği kişiler."[167]olduğunu söyler.

Eleştiri Günlüklerinde kapsamlı karakter incelemeler yapan Fethi Naci kahramanların 'gerçekliği' ve 'tutarlılığı' kavramları üzerinde önemle durur. Eleştirmene göre roman kişileri ile gerçek yaşamdaki kişiler arasında ayrım bulunmakta ve bu sebeple kurguda karakterler roman sanatının kurallarına göre oluşturulmalıdır. Yazar, gerçek hayattaki kişilerden yararlanarak bir roman karakteri oluştursa dahi yaratmış olduğu kişiyi gerçekte olduğu gibi göstermez. Böylece yazar, yarattığı kişilerin gerçekliğini de okuruna yansıtmış olacaktır.

Karakterin gerçekliğinde Fethi Naci'nin önemle üzerinde durduğu bir başka hususun kahramanların bir iç drama sahip olmasıdır. Bu görüş, karakterlerin kurguda davranışları ve iç dünyasıyla şekillenmesine işaret eder. Ayrıca eleştirmenin ileri sürdüğü bu görüşler, Jose Ortega Y. Gasset'ınPedro'nun huysuzluğunun yazarın söylemesini değil, okurun keşfetmesi gerektiği tespitiyle paralellik göstermektedir.[168]

Eğer yazar, yarattığı karakterlere hâkimse ve onları çok iyi tanıyorsa bu durum da eleştirmene göre kahramanların gerçekliğinde büyük öneme sahiptir. Çünkü yazar, roman dünyası içinde hangi ayrıntılara yer vermesi ya da hangilerini gizlemesi gerektiğini bilmelidir. Bu durum ancak, yazarın karakterini ne ölçüde tanıdığına bağlı olarak gerçekleşir ve kurguda başarıya ulaşır. Fethi Naci, bu noktada E.M Forster'ın "Roman yazarı bir kişi hakkında her şeyi biliyorsa o kişi gerçektir. Yazar bildiklerinin hepsini bize anlatmak istemeyebilir; bildiklerinin çoğunu, hatta herkesin görebileceği şeyleri bile gizleyebilir." görüşleri çerçevesinde tespitlerini açıklar.[169]

Roman kahramanın tutarlılığı Fethi Naci eleştirisinde karakterler için üzerinde önemle durulan bir başka husustur. Eleştiri kaleme aldığı eserleri dikkatle okuyan Fethi Naci, karakterlerin tutarsız davranışlarını yerer. Bu durumu yazarın yarattığı kahramanını tanımamasına bağlar. Umberto Eco'nun *Gülün Adı* romanının kahramanı William için " duygulanamazdı çünkü mayası başkaydı." sözleri, onun günlüklerinde sık sık tekrarladığı bir görüş olarak yer alır.[170]

[167]Naci, **Eleştiride Kırk Yıl**, 99.
[168]Gasset, **Sanatın İnsansızlaştırılması**, 65.
[169]Forster, **Roman Sanatı**, 103.
[170]Naci, **Türk Romanında Ölçüt Sorunu**, 467.

Devrimci gençleri yada sol çevreleri temsil eden karakterlerin eserlerde gerçeklerden uzak olarak anlatılması Fethi Naci'nin günlüklerde yer verdiği ve olumsuz eleştiri yaptığı konular arasında yer almaktadır.Çünkü bu karakterler genel olanı yansıtmaktan uzaktırlar ve tümeli temsil eden 'tip'ler olarak ele alınamazlar.
Buradan Fethi Naci'nin roman kişilerini incelerken üzerinde durduğu bir başka önemli ölçütü romanda 'tip' meselesini ele almamız gerekmektedir.

3.3.3. Kurguda Tip Problemi

Fethi Naci, roman kişilerini incelerken yazarın oluşturduğu bu karakterlerle geneli ne kadar temsil edebildiği üzerinde dikkatle durur. Özellikle 12 Mart ve 12 Eylül romancılığında dönenim gençlerinin, sol çevrelerinin doğru yansıtılması çerçevesinde karakterin tipikliği ölçütünü temellendirir. Toplumcu gerçekçi veya yakın tarihi anlatan yazarlardan, geneli temsil edecek kahramanlara eserlerinde yer vermelerinin altını önemle çizer. Bu dabizi Fethi Naci'de 'tip' sorununa götürür.

Gerçekçi edebiyat, eserin merkezine tipik olan kahramanları koyar venatüralistlerden farklı bir şekilde, roman kişilerinin tarihi özden kopamayacağının altını çizer.[171] Toplumcu gerçekçiler sanat aracılığıyla sosyal gerçekliği yansıtan bir görüşle eserlerini kaleme alırlar. Bunun için belli bir takım insanları, olayları ve durumları yansıtmayı amaçlarlar. Bu sebeple 'tipik' olanla 'genel' ve 'tümel' i temsil edebilirler. Yazarın 'tipik' olana ulaşabilmesi için gerçekliği doğru kavraması Marksist estetikte önemli bir ölçüttür.[172]

Fethi Naci 'tipik' kavramını bireysel ve toplumsal olanın sentezi olarak görür. Onun için önemli olan "roman kahramanlarının toplumsal çelişkileri yansıtan bir tipiklikle" ele alınabilmesidir. Bu durum, eserde anlatılan tarihsel kesitin belli özellikleriyle, roman kahramanın 'tipik' özelliklerinin uyumlu olmasını gerektirmektedir.[173] Onun bu görüşleri, Lukacs'ın "Bir hikaye kahramanı ancak kendi öz benliği toplumdaki

[171]Moran, **Edebiyat Kuramları**, 53-54.
[172]**age**, 83.
[173]Ecevit, "Fethi Naci'de Toplumcu Estetiğin Üç Aşaması", 110.

nesnel güçlerce belirlendiği zaman teknik anlamda tipik bir kahramandır." tespiti çerçevesinde oluşmuştur.

Balzac ve Stendhal'ın kahramanları düşünüre göre "toplumsal grubun bütün temel görünümlerini yansıtan olağanüstü niteliklere" sahip oldukları için tipik kahramanlar olarak edebiyat tarihine geçmiştirler.

Türkiye'de Roman ve Toplumsal Değişme adlı çalışmasında Türk romanında 'tipik' kişiler meselesini ele alan Fethi Naci, Lukasc'ın görüşlerinden yola çıkarak, romancılığımızda 'tipik' kişilerin olmamasını Batı'daki ekonomik, sınıfsal ve siyasi gelişmelerin toplumumuzda gerçekleşmemesine bağlar. Bizim romancılarımız eleştirmene göre, Tanzimat edebiyatından başlayarak "tipik olanı değil, tuhaf olanı" işlemişlerdir.[174]

Murat Belge, tip için şu tanımı yapar :

> "…bireysel özelliklerinden, yani çeşitli huyları, davranışları ve düşünüş biçimleri, içsel gelişim ve değişimlerden pek fazla söz edilmeyip, daha çok dıştan görünüşüyle ele alınan, nesnel şekilde gösterilen, benzerlerinin temsilciliğini yapabilmek için genel niteliklerle donatılmış, öncellikle toplumsal gerçekliğin bir kesitini yansıtan, ve –iddiaya göre- bu arada kendi hayatını yaşamaya pek fırsat bulamayan kişidir."[175]

Berna Moran ise tipin, " bir dönemin tarihsel koşullarıyla belirlenmiş kişiliğini çizen roman kişisi"[176] olduğunu söyler.Moran'nın tanımlaması, Lukacs'ın "tip" görüşüyle paralellik göstermektedir.

*Niçin Yadsımak?*başlığını taşıyan eleştiri günlüğünde, Fethi Naci'nin 'tip' kavramı üzerinde durduğunu okuruz. Halide Edip'in, "Eserlerinizdeki kahramanlar hakiki midir, hayali midir?" sorusuna, " Hem hakikidir hem de hayalidir. Çünkü ekserisi bir tanenin değil, birkaç insanın yakından tetkikinden vücut bulmuştur." yanıtı üzerine Fethi Naci, Gorki'nin 'tip' üzerine görüşlerine yer verir:

> "Yazar tanıdığı bir bakkalı, bir memur ya da işçiyi anlatırken, o bir tek kişinin aslında az çok benzer ve "kâğıttaki hayal" olmaktan öte gitmeyen bir fotoğrafını oluşturmuş, ama onun toplumsal ya da eğitsel özelliklerine hiç değinmemişse, insan ya da yaşam bilgimize hemen hemen hiçbir katkıda bulunmamış demektir. Ama eğer, yazar o tek bakkal, memur ya da işçide yirmi, otuz ya da hatta yüz bakkalın, memur ya da işçi sınıfsal özelliklerinin, alışkanlıklarının, tavır, hareket, inanç ve konuşma biçiminin en özgün örneklerini sergilemişse, bu özellikleri tek bir bakkal, memur ya da işçinin kişiliğinde özetleyebilmiş, toplayabilmişse, bir tip yaratmış demektir."[177]

---

[174]Naci, **Türk Romanında Roman ve Toplumsal Değişme**, 478-479.
[175]Murat Belge, **Edebiyat Üstüne Yazılar**, 4.bs., (İstanbul: İletişim Yayınları,2012), 20.
[176]Berna Moran, **Edebiyat Üzerine Makaleler**, 4 bs.,(İstanbul: İletişim Yayınları, 2012),158.
[177]Naci, **Türk Edebiyatında Ölçüt Sorunu**, 87.

Denilebilir ki Fethi Naci'ye göre karakterlerin 'tip' olabilmesi için temsil ettiği grubun temel özelliklerini yansıtması ve içinde yaşadığı düşünülen tarihsel dönemin belirli niteliklerine sahip olması gerekmektedir.

Adalet Ağaoğlu'nun *Üç Beş Kişi* romanında, sadece umutsuz bilim adamlarına yer verilmesi üzerine, Fethi Naci, "…umutlu bilim adamları yok muydu?"[178]diye sorar. Ahmet Altan'ın *Sudaki İz* romanındaki Necip, Fazıla, Bülent gibi gençlerin devrimcilerin arasında elbet olduğunu ama bütün gençliği temsil etmediklerini savunur.[179]

"İç çatışması olmayan insanlarla roman yazılamayacağını"[180]düşünen Fethi Naci'ye göre, Yaşar Kemal, Türk köylüsünde 'tip' kavramını başarı şekilde yakalamıştır. Fakat karakterlerin tipikliği meselesi, onun eleştirisine göre, yakın tarihi yazmak isteyen romancılarımızda çözülmemiş bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır.

Eleştirmenin bu görüşlerine örnek olarak *Peygamberin Son Beş Günü* adlı roman için yazdığı günlüğü örnek gösterilebiliriz. Bu noktada yazar, Tahsin Yücel'in romanı için oluşturduğu Peygamber adlı kişinin "tuhaf bir tip" olduğunu, ama yazarın söylediği gibi "sol çevreyi", "Marksist bir ozanı" temsil edemeyen, yani "tipik olmayan" bir tip olduğu görüşünü savunur.[181]

Görüşlerini kanıtlamak için Lukacs'ın "tip" hakkındaki şu tespitlerine yer verir:
"… Sormamız gereken soru "X gerçeklikte var mıdır?" değil, "X gerçekliğin tümünü temsil eder mi?" olmalıdır. Sonra gene sorulacak soru "X edebiyatın dışında bırakılmalı mı? değil, "X'le yetinmeli midir?"[182]

Fethi Naci bu soruları ve görüşlerin çerçevesinde: "Peygamber, gerçekliğin tümünü temsil eder mi? Peygamberle yetinmeli mi?"[183] diyerek romanın kahramanının tipikliğini sorgular.
Eleştirmen, romancılarımızın 'batılılaşmayla' gelen Tanzimat'tan bu yana "tipik olanı değil tuhaf olanı" anlattıklarını ve bu sebeple karakterlerini "tarihsel sürecin belli bir döneminde" ortaya çıktıklarını göz ardı ettikleri düşüncesindedir.[184]

---

[178]**age**, 211
[179]**age**, 258
[180]**age**, 59
[181]Naci, **Roman ve Yaşam**, 139.
[182]**age**,140
[183]**age**, 141.

Denilebilir ki Fethi Naci'ye göre, Peygamber karakteri, sol çevreleri temsil eden, 'tipik' roman kişisi olmaktan tamamen uzaktır. Çünkü eleştirmen, okura tipik olarak sunulan ve aslında tümeli temsil etmeyen bu karakterlerin "romancıların kuramsal düşüncelerini özetleyen karton kişiler" olduğu görüşündedir. Hazır kalıp ve düşüncelerle eserlerde yer alan bu kahramanlar, Fethi Naci eleştirisinde 'şablon ya da karton' kişiler olarak yer almaktadır.

Fethi Naci'nin tipiklik meselesi üzerinde durduğu bir başka roman kişisi, Adalet Ağaoğlu'nun *Üç Beş Kişi* adlı romanının ana kahramanı Ferit Sakarya'dır. Adalet Ağaoğlu, yarattığı bu tip için, "ekonomiyi çok iyi bilen sanayici tipi"[185] olduğunu söyler. Fakat eleştirmen, Lukacs'ın "Bir hikâye kahramanı ancak kendi öz benliğini toplumdaki nesnel güçlerce belirlendiği zaman teknik anlamda tipik bir kahramandır."[186]görüşlerinin çerçevesinde yazarın savunduğu gibi bir tip yaratamadığını ileri sürmektedir.

Bu görüşlerine kanıt olarak, Ferit Sakarya'nın " bir sınıfın temsilcisi olarak tipik özellikleri"nin verilmemesini göstererek, roman kişisinin Ağaoğlu'nun söylediği gibi bir grubun temsilcisi olmayacağı görüşündedir.

Eleştiri günlüklerinde Fethi Naci'nin roman kişilerini kapsamlı incelediğini söyleyebiliriz. Eleştirmen kahramanlar için belirlediği ana ölçütlerden biri de roman kişisinin tipiklidir. Bu noktada onun eleştirisinde Lukasc'ın 'tip' kavramı için ileri sürdüğü görüşler önemli yer tutmaktadır.

Roman kişisinin tipikliğini toplumcu gerçekçi görüşle ele alan Fethi Naci, "roman kahramanlarına günümüz Türkiye'sinin toplumsal çelişkilerini yansıtan bir tipiklik"[187] çizgisinde kurguda yer alması gerektiğini savunmaktadır. Onun bu görüşleri, Lukacs'ın " Bir hikâye kahramanı ancak kendi öz benliği toplumdaki nesnel güçlerce belirlendiği zaman teknik anlamda tipik bir kahramandır." tespiti çerçevesinde şekillenmiştir.

---

[184]Naci, **Türkiye'de Roman ve Toplumsal Değişme**, 479.
[185]Naci, **Türk Romanında Ölçüt Sorunu**, 208.
[186]**age**, 208.
[187]Fethi Naci, **Türkiye'de Roman ve Toplumsal Değişme**, 474.

Eleştirmen, günlüklerinde "toplumsal gerçekliğin içinde tipik olanı yansıtan"[188]yazarlara olumlu yargılarda bulunurken, Türk köylüsünü, devrimci gençleri ve sol çevreleri 'tümel' olmayan; tarihi gerçekliklerden kopuk ve hazır bilgilerle oluşturulmuş roman kişileriyle okuruna sunan yazarları da yermektedir.

Fethi Naci için roman kişisinin tipikliği önemli bir meseledir ve ancak eserde, bireyselle toplumsalın uyumlu etkileşimini kurabilen yazarların kahramanları tipik olanı yansıtmaktadır.[189]

Fethi Naci tipiklik kavramına, Murat Belge'nin belirlediği gibi:
"Marxçı eleştirideki –ama Marxçı eleştirinin ülküsel gerçekliği değil, gerçek gerçekliği savunan dalındaki- kullanışına göre "tip" bireyselliklerden bir şey yitirmeksizin, birtakım genel kategorilerin veya çağdaş özelliklerin de temsilciliğini yapabilen, yani "tipik" olan roman kişilerini anlatır."[190]tespiti çerçevesinde yaklaşmaktadır.

Fethi Naci'nin Lukacs'ın görüşleri çizgisinde oluşturduğu roman kişisinin tipikliği onun eleştirisinde karakterlerde aradığı en önemli özelliklerden biridir. Karakterlerinde toplumsalla bireyseli sentezleyen yazar, kişilerini roman sanatının kurallarına uygun biçimde ele almış ve oluşturmak istediği 'tip'leri başarılı bir şekilde kurgusuna yansıtabilmiştir.

3.3.4. Kurguda Tarihi Karakterler Problemi

Fethi Naci, eleştirilerinde yakın tarihi yazmanın ya da tarihi kişilerin kurguda yer almasının zorluğu üzerinde durur. Tarihi kendine kaynak olarak alan yazarın belli sorumlulukları olduğunu vurgulayan eleştirmen, bunların en başında, yazarın tarihi kendi görüşleri çerçevesinde tahrif etmemesi, eserinde tarihe bakışında nesnel tutum sergilemesi gerekliliği gelmektedir. Tarihi figürlere kurgusunda yer veren yazarın, Fethi Naci'ye göre hatalı olduğu asıl nokta, tarihi kişilikleri romanında belli kurallar gözetmeksizin, canın istediği gibi anlatmasıdır. Bu durum tarihin de romanda tahrif edilmesine yol açmaktadır. Eleştirilerinde toplumcu gerçekçi fikirlerden beslenen

[188]**age**, 473.
[189]Yıldız Ecevit, "Fethi Naci'de Toplumcu Estetiğin Üç Aşaması", 111.
[190]Murat Belge, **Edebiyat Yazıları**, 23.

Fethi Naci'nin tarihi roman ve kişilere bakış açısında önemle üzerinde durduğu 'tarihin tahrif' edilmesi görüşü, onun tarihi romana yaklaşımında 'romantik tarihçi' çizgisinde olduğunu göstermektedir. Hülya Argunşah, bu yaklaşımı şöyle açıklamaktadır:

> "Yazar önündeki malzemeden seçme hakkına sahiptir. Eserine konu olarak alacağı ve işleyeceği hadiseyi/insanı/ zamanı seçebileceği gibi seçtiklerini de istediği şekilde işleyebilir, ona yeni yorumlar katabilir. Ancak romantik tarihçi görüş bunun karşısındadır. Yazara şahsi olmak hakkını "tahrif" veya "inkâr" etmemek şartıyla verir."[191]

Fethi Naci'nin bu yaklaşımını, Serbest Fıkra dönenimi romanlarında konu edinen iki romancı için yazdığı eleştiride ortaya koyduğunu görmekteyiz. Kemal Tahir'in *Yol Ayrımı* ve Tarık Buğra'nın *Yağmur'u Beklerken*romanlarını karşılaştırdığı eleştirisinde şöyle der:

"Tarihsel olayları romanlaştırırken romancı, gerçek kişilere, gerçek kişiler hakkında, gerçeğe uymayan sözler ettiremez."[192]

Onun tarihi roman için ileri sürdüğü bu şart önemle üzerinde durduğu bir husustur ve bu sebeple Kemal Tahir'i *Yol Ayrımı* romanında, Ahmet Ağaoğlu'nun anılarını yeri geldiğinde tahrif etmesini; yeri geldiğinde olduğu gibi, kendi sözleriymiş gibi romana monte etmesini yermektedir.

Ayrıca eleştirmene göre, bu tahrifin bir başka göstergesi ise Kemal Tahir'in romanda tarihi kişileri siyasi görüşüne göre istediği gibi kurguda konuşturmaktan çekinmemesidir. Fethi Naci, başta Kemal Tahir olmak üzere, tarihi eserlerinde konu alan romancılarda olumsuzeleştirdiği bu yaklaşımı şu şekilde açıklar:

> "Bizde, bir romancı, birtakım, toplumsal sorunlara kafasında çözüm yolları bulduktan sonra, bu kuramsal çözümleri dile getirecek açıklayıcı kişiler çizmek için tarihten yararlanmaya kalkıştı mı, gerçek tarihsel kişileri romanında dilediği ölçüde sokmaktan ve dilediği gibi konuşturmaktan çekinmiyor."[193]

Gürsel Korat, " Romanda büyük kahramanlar ve tarihsel olayların yapısı hakkında konuşmak mı yoksa tarihsel bir zemin üzerinde, estetiğin imkânları içinde, insani hakikatle yüzleşmek mi? Bu ikisinden birine yönelmenin bir politik seçim olduğunu açıkça iddia ediyorum."[194] sözleriyle kurguda tarihi roman ve figürlerin politik ve estetik boyutunun ne kadar ince bir çizgiyle birbirinden ayrıldığını vurgular ve ekler:

---

[191]Hülya Argunşah, "Tarihi Romanın Yükselişi", **Hece Dergisi**, s.77-78-79, 445.
[192]Naci, **Türk Edebiyatında Ölçüt Sorunu**, 46.
[193]**age**, 56.
[194]Gürsel Korat, "Romanda Tarih", **Kitap-lık,**s.Temmuz-Ağustos (2009), 24.

" Tarihsel romanda tarihi kişiler ve tarihsel önermeler, kurmacanın önüne geçerse, yapılan iş siyaset ve propaganda olur."[195]

Tarik Buğra, eleştirmene göre siyasi görüşü olarak Kemal Tahir'e yakındır, fakat yazar*Yağmuru Beklerken* adlı romanındaSerbest Fıkra dönemini romancı yaklaşımıyla ve kurgu içinde gerçekliğe uygun kişilerle ele almaktadır.

Fethi Naci eleştirisinde tarihi kişiler hakkında üzerinde durulan bir diğer husus ise, tarihte önemli yere sahip kişilerin romanda nasıl yer alması gerektiğidir. Onun bu konuda Lukcas ve Balzac'ın görüşlerinden yararlandığını okuruz. Lukacs'ın:

> "Fakat büyük tarihsel olaylar ve tarihteki büyük figürler, toplumun gelişiminin somut tipler biçiminde gösterilişine çok ender olarak uydurulabilir. Balzac'ın yapıtlarında Napolyon'un, çok ender olarak ve hep kısa süre için görülmesi bir rastlantı değildir."[196]sözleri Fethi Naci'nin önemsediği ve benimsediği görüşlerdir.

Ayrıca onun tarihsel kişilerin romanda yer alması fikrini etkileyen bir diğer görüş Balzac'ın şu tespitidir:

> " Roman, büyük tarihsel figürlerin görülüşüne ancak ikinci derecede karakterler olarak katlanır. (…) bütün bu kişiler ancak kısa sürede görünürler sahnede, o da bu edebi biçimin dokuduğu dramatik konu, onların sahnede görünmesini gerekli kıldığı zaman, yoksa okuyucu birçok ikinci dereceden karakterlerle tanışmadan ve büyük tarihi kişinin yakında ortaya çıkışına karşı tepkilerini paylaşmadan önce değil."[197]

Hülya Argunşah'ın da tarihi kişilerin romanda nasıl yer alması gerektiği konusunda şu yorumu yaptığını okuruz:

> " Tarihi romanın ikinci önemli şartı tarihe bağlılık, başka bir söyleyişle gerçekliktir. Buna "gerçeklik vehmi" denilebilir. (…) Burada unutulmaması gereken tarihi romanın tarih bilimin ortaya çıkardığı gerçeğe fazla tahammül edemediğidir. Mesela bu sebeple tarihi roman, büyük tarihi kişileri doğrudan doğruya anlatamaz, onları etrafındaki kişilerle tanımlar."[198]

Fethi Naci için bu durumun en başarılı örneğinin Nahid Sırrı Örik'in tarihi tezli romanı *Abdül Hamit Düşerken'*dir. Romanın iki yüz altmış beş sayfa olmasına karşın tarihte önemli bir karakter olan Sultan'ın sadece yirmi iki sayfada anlatılmasını eleştirmen başarılı bulur. Nitekim yazar, Balzac'ın görüşlerini romanına uygulamış, Sultan'a çok kısa ve gerekli anlarda kurguda yer vermiştir.Bu görüşlerin yanında Fethi Naci, bir başka ölçüt olarak, belli bir tarihi dönemi anlatan

[195]Korat, "Romanda Tarih", 25.
[196]GeorgLukacs, **Avrupa Gerçekliği,**çev. Mehmet H. Doğan (İstanbul: Payel Yayınevi, 1977), 98.
[198]Argunşah, "Tarihi Romanın Yükselişi", 444.

romanlardakikişilerin de, roman sanatına uygun olarak yaşamasını ve iç çatışmaları olan insanlar olarak okura anlatılmasını ister.

Gürsel Korat bu konuyu şöyle ifade etmiştir:

> " Büyük tarihsel kişiler hakkında yazmak, büyük roman yazmak anlamına gelmediği gibi, tarihte hiç işitilmemiş kişiler hakkında yazmak da önemsiz şeyler yazıldığı anlamına gelmez. Tarihsel roman yazan kişisinin estetik normları, genel roman estetiğinin normlarından hiçbir biçimde ayrılmaz"[199]

Bu görüşlere yakın olarak Fethi Naci'nin önemli siyasi-toplumsal olayları anlatan başarılı tarihi romanların dönemin etkilerini ve değişimlerini halkın aracılığıyla verebilen romanlar olduğunu düşündüğünü söyleyebiliriz. Fethi Naci'nin şu tespiti bu görüşümüzü kanıtlar niteliktedir:

> "Tarih, insanların yaptığı tarihi insanlardan soyutlayarak anlatır. Unutmayalım: Bir bilimdir tarih. Oysa roman bir edebiyat türüdür; tarihi, tarihsel olaylar olarak değil, bu olayların insanlar üzerindeki etkileriyle anlatır, yani insanları anlatır, somut insan çatışmalarını anlatır, roman, bunun dışına çıkarsa, edebiyatın da dışına çıkar."[200]

Bunun için eleştirmen Reşat Nuri'nin romanlarında tarihi olayların, özellikle belli bir dönemin gerçekçi kişilerle ustaca çizilmesini başarılı bulur, fakat Yakup Kadri'nin tarihsel açıdan ilginç olan romanlarındaki kişilerin iç çatışmadan yoksun olmaları dolayısıyla, yazarın romanlarını edebi açıdan güçsüz görmektedir.

Fethi Naci, yukarıda alıntıladığımız görüşlerini 12 Mart ve 12 Eylül dönemlerini konu edinen romanlar için tekrarlar. Bu romanlarda toplumu derinden etkilemiş olan yakın tarihin anlatılması, eleştirmenin tarihi kişilere ve olaylara bakışını, bu romanları incelerken de yinelendiğini okuruz. Yakın tarihi yazmanın zorluğuna değinen eleştirmen, bu romanlarda anlatılan kişilere yazarın bakışının taraflı olmasını, kahramanların idealize edilmesini ve karakterlerin gerçeklikten uzak anlatılmasını yermektedir.

Tarihi kişileri ve olayları post-modern teknikle eserlerinde anlatan Orhan Pamuk'un *Beyaz Kale* romanındaki kişiler Fethi Naci'nin ilgisini çeker. Türk romancılığının önemli bir meselesi haline gelen Doğu-Batı sorununun romanın temel meselesi olduğunu söyleyen eleştirmen, yazarı asıl başarılı kılanın romancılığımızda daha önce denenmemiş bir tarzda tarihi kişilere olan yaklaşımı olduğunu ileri sürer.

Denilebilir ki Fethi Naci, tarihi karakterlere 'romantik tarihçi'görüşleri çerçevesinde yaklaşır. Bu sebeple yazarların tarihi olayları/kişileri ele aldıkları eserlerdetarihin

[199]Korat, "Romanda Tarih", 26.
[200]Naci, **Türk Romanında Ölçüt Sorunu**, 56.

gerçeklerini kendi dünya görüşlerine göre tahrif etmemeleri gerektiğinin altını çizer. Eleştirmen kurgunun başlı başına yazarın elinde yeniden yaratıldığını, gerçeklerin dönüştürüldüğünü çoğu zaman kabul etse de gerçeklerin tahrif edildiğini düşündüğü yerde yazarlara olumsuz eleştirel yöneltmektedir. Oysa tarihi romanlar, yazarın tarihten beslendiği, fakat bu tarihi gerçekliği kurmacaya göre yeniden inşa ettiği romanlardır. Tarihi roman yazarını'tarihi gerçekliğe' çağıran eleştirmenin bu görüşü günlüklerde sık sık vurguladığı kurgunun gerçek yaşamdan farklı olduğu görüşüyle uyuşmamaktadır. Bu yüzden tarihi roman kişilerinin tarihi gerçeklere uyması gerekliliği üzerinde önemle durması, onun eleştirilerinde belli çelişkileri ortaya çıkarmaktadır. Sonuçta, romancı tarihten kaynak olarak beslenebilir fakat Naci'nin eleştirdiği gibi kurmaca dünya içinde bu gerçekliklere uymayabilir.

Günlüklerde yer alan incelemelerde roman kişileri onun kapsamlı olarak ele aldığı konuların başında gelir. Roman kişinin idealize edilmesi, gerçekliği- "ete kemiğe bürünmesi"- ve tipikliği Fethi Naci eleştirisinin önemli ölçütlerindendir.

Bu ölçütler dışında eleştirmenin eserlerin kişilerini incelerken 'hüzünle ilişkilendirdiği ya da kendine yakın bulduğu, beğendiği roman kahramanlarına günlüğünde yer verdiğini okuruz.

3.3.5. Diğer Karakterler

Fethi Naci eleştirisinde siyasi, tarihi romanların ve kişilerin ele alındığı incelemelerin yanında onun çok sevdiği, 'hüzünle' ilişkilendirdiği karakterlere günlüklerinde yer verdiğini ve bu karakterlerden sevgiyle söz ettiğini okuruz. Hatta kimi karakterlerde kendi yaşamından bir parça bulduğunu söyleyebiliriz. Yaşamın içinde, sıradan olarak görülen bu karakterlerde, 'acı', 'bireyin dramı', 'okurun kalbine dokunan hüzünle karışık bir şeyler' olduğundan söz eder.

Ferit Edgü'nün *Eylülün Gölgesinde Bir Yazdı* romanındaki Çakır karakteri, eleştirmenin bu görüşlerine örnek olacak kahramandır ve onun hikâyesinden çok etkilenerekşöyle der:

> "Atlarla yaşayıp atlarla ölen, bütün ömrünce bir kadını sevmemiş, bütün ömrünce bir kadın tarafından fark edilmemiş, ana nedir-baba nedir bilmemiş, gene de sevgiyle dolu, insanları seven, hayvanları seven (İncir ağaçlarına dadanan kargaları bile! O kargalara bir taş

> atmamış, bir korkuluk bile dikmemiştir bahçesine), beyin oğluna harika masallar anlatan, alabildiğine yalnız, alabildiğine çalışkan, alabildiğine iyi Kambur Çakır… Güzelim Çakır!"[201]

Yaşar Kemal'in *Deniz Küstü* romanındaki Selim karakteri Fethi Naci için sıradan insanın güzelliklerini içinde barındıran bir kahraman olarak günlüklerde karşımıza çıkar:

> "Yaşar Kemal, 'lumpen' denebilecek bir çevrede yaşayan balıkçı Selim'in kişiliğinde halkımızın kimi erdemlerini yaşatmak istemiş: Doğa sevgisi, insan sevgisi, merhamet, yardım isteyene yardım etmek, az konuşmak, 'topraktan (ya da denizden- kısaca doğadan) öğrenip kitapsız bilmek', inandıkları için gözünü kırpmadan sonuna kadar savaşmak, sevince bütün yüreğiyle sevmek…"[202]

Steinbeck'in*Kasımpatları* hikâyesinin kahramanları olan, kocasının sevgisizliğinden bıkmış Elisa ve evlerine gelen tamircinin işi koparabilmek, böylece karnını doyurabilmek için, kasımpatılarla ilgileniyormuş gibi gözükmesi Fethi Naci'nin bu iki karaktere bakışını belirler.

V.S.Naipaul'un*Miguel Sokağı'nda* anlatılan "iyi huylu serserilerde" eleştirmen gençlinin havasını bulduğundan söz eder.Çehov'un*Acı* hikâyesinde atıyla dertleşen kahramanın, Çakır'ın hikâyesinde olduğu gibi, onu çok etkilediğinden bahseder. Ayrıca Çehov'un *Güzeller* adlı hikâyesindeki ermeni kız için " …garip bir hüzün uyandırıyor, bulanık, düşle karışık, bir hüzün, insana bir daha ele geçiremeyeceği bir şeyleri yitirdiğini sezdiren bir hüzün…"[203]yorumunu yapar.

Onat Kutlar'ın*Bahar İsyancıdır* hikâye kitabındaki *Kardelenler* adlı bölümünde, "erken açan kardelenin" acılı hikâyesini okurken, kendini ağlamamak için zor tutuğundan söz eden Fethi Naci, aynı kitabın *Doğu 5* başlıklı hikâyesinde Steinbeck 'in *Kahvaltı* adlı hikâyesini çağrıştıran bir duygu olduğunu ileri sürer. Bu iki hikâyeyi çok sevmesinin nedenini, yaşamından bir parça bulmasına bağlar.[204]

Tarık Dursun K'nın*Hasangiller ve Rıza Bey Aile Evi* romanlarında "mahalle arkadaşlığı"nın onda uyandırdığı nostaljiyi eleştirmen çok sevdiğini yazmaktadır.[205]

AgotaKristof'un*Büyük Defter* adlı romanında savaşın acımasız gerçeğinin, ikiz karakterlerin yaşamlarında ve kişiliklerinde somutlaşması ise onu adeta allak bullak eder.[206]

---

[201]Naci,**Gücünü Yitiren Edebiyat,** 546.
[202]Naci, **Roman ve Yaşam**, 130-131.
[203]Naci,**Gücünü Yitiren Edebiyat**, 406.
[204]**age**, 301.
[205]**age**, 287.

Fethi Naci eleştirisinde roman kişileri önemli yer tutmaktadır ve eleştirmenin günlüklerde kapsamlı olarak bu ölçütün üzerine eğildiğini söyleyebiliriz. Marksist estetik çizgisinde ölçütlerini belirleyen yazar, romanda ve hikâyede karakterleri bu görüşler çerçevesinde inceler fakat "olumlu tip" kaygısıyla yazan yazarları eleştirmektedir. Özellikle "karakterin idealize" edilmesine karşı çıkan eleştirmen, E. M.Forster'ın roman kişisi için ileri sürdüğü görüşlerinden yararlanarak, yazarlardan, kahramanlarını kurmacının gerçekliğine uygun oluşturmalarını gerektiğinin altını önemle çizer. Ayrıca Lukacs'ın "kişilerin (…) roman sanatının kurallarına uygun biçimde yaşamaları" görüşü, onun karakterlerin "gerçekliği- ete kemiğe bürünmesi" ölçütünün temelini oluşturur. Umberto Eco'nun karakteri Williams için "…duygulanamazdı çünkü mayası başkaydı." sözleri, onun günlüklerinde sık sık tekrarladığı bir görüş olarak yer almaktadır. Çünkü eleştirmen tutarlı bulmadığı karakterleri günlüklerinde yermektedir ve karakterlerin yazara hâkimiyeti gibi sözlere ehemmiyet vermez.

Başarılı bir yazarın kahramanlarını çok iyi tanıdığını savunur. Böylece yazarın okuruna kahramanın her özelliğinden söz etmesi gerekmediğini vurgular.

Roman kişisinin tipikliği onun eserlerde en önem verdiği özelliklerin başında gelmektedir. Bu ölçütünde yararlandığı görüşler Lukacs'a aittir. Onun öne sürdüğü 'tipiklik' kavramı çerçevesinde Fethi Naci, karakterlerin 'tip' özelliklerini inceler. Eleştirmen, bir karakterin tip olabilmesi için ait olduğu tarihsel dönemin ve temsil ettiği grubun temel özelliklerini yansıtması şartını ileri sürer. Ayrıca "bireyselle toplumsalın uyumlu bileşimi" bu hususta önemli ölçütüdür. Tarihi roman kişilerin incelerken ise altını çizdiği görüş, yazarın siyasi görüşlerine göre gerçekleri tahrif etmemesi şeklinde açıklanabilir. Onun bu görüşü 'romantik tarihçi' tutumla paralellik göstermektedir.Son olarak kendi yaşamından bir parça bulduğu, 'acı, hüzün' gibi kavramları yakaladığı, 'bireyin dramını' başarıyla gözler önüne seren, böylece 'insanın kalbine dokunan' hatta 'kanla yazılmış' olarak gördüğü romanların kişilerine günlüklerinde olumlu eleştirel yazar ve "böyle yazılmış kitaplar içinde kötüsüne rastlamadım."[207]tespitini yapar.

---

[206]**age**, 275.

[207]Naci, **Gücünü Yitiren Edebiyat**, 548.

3.4. Roman ve Hikâyenin Fikri Yapısı

Eleştirisinin kaynağı Marksist edebiyat kuramı olan Fethi Naci, incelediği metinlerde, yazarın tarihsel ve toplumsal değişim/dönüşümlere olan bakış açısını önemli bir ana ölçüt olarak alır. Eleştirmene göre yazar, toplumsal açıdan sorumlulukları olan kişidir. Bu görüşüyleedebiyatın amacının eğlendirmek olduğunu söyleyen Orhan Pamuk'un karşısında yer almaktadır. Toplumsal değişimlerin yazar tarafından kavranmasına sadece romanın ya da hikâyenin fikri yapısı olarak bakmaz, toplumdaki değişimleri yeterince önemsemeyen, bunların gerisinde kalan yazarların, roman unsurlarında yenilikçi bir yaklaşımı elde edemeyeceklerini savunur. Böylece eleştirmenin iyi bir roman yazmanın ana ölçütünü, toplumsal değişimlerin gerisinde kalmamak olarak vurguladığını söyleyebiliriz. Onun bu görüşleri Marksist kuramla paralellik göstermektedir.

Berna Moran, gerçekçilik için: "Yazarın görevi toplumun belli bir dönemindeki gelişim doğrultusunu belirleyen tarihsel güçleri yani, toplumun iç yapısını ve dinamiğini kavramak"[208] olduğunu söyler. Nitekim Lukacs bu görüşü yazarın "tarihsel perspektifi doğru kavraması " olarak açıklar.

Fethi Naci roman metinlerinde yazarın fikirlerinin temelinde tarihsel ve toplumsal değişimin izlerini saptamaya çalışır. Özellikle belirli bir tarihi dönemi ele alan ve roman kişileri bu tarihsellikten çıkmış eserleri dikkatle inceler. Onun eleştirisinin ilk yıllarındaki radikal görüşleri, günlük yazılarında yerini daha estetik yaklaşıma bırakmıştırve bu sebeple "her toplumcu eser iyidir." görüşünü savunan toplumcu gerçekçiliğin radikal kanadından sıyrılan eleştirmen, eserlerin toplumcu fikri yapısına önem verir fakat her toplumcu eserin iyi olmadığının da bilincindedir.
Lukacs'ın Marksist eleştiride belirlediği, iyi eserlerin toplumcu fikri yapısı olduğunu ama her toplumcu eserin iyi olmadığı fikri eleştirisinin çizgisi olarak belirler. Berna Moran bu görüşü benimseyen Marksist eleştirmenlerin tavrını şu şekilde açıklamaktadır:

> " Eserin iyi olması için toplumcu olması gereklidir, ama her toplumcu eser iyi değildir, çünkü toplumculuk tek başına sanat değeri sağlamaz. Başka türlü söyleyelim: toplumculuk, gerekli şarttır, ama yeterli şart değildir. Öyleyse başka şartların da yerine getirilmesi beklenmektedir ki bunlar estetik meziyetlerdir."[209]

[208] Moran, **Edebiyat Kuramlar**, 50.
[209] **age**, 81.

Fethi Naci estetik değeri göz ardı eden, böylece, toplumsallık adına, edebiyatın dışına düşen yazarları yerer ve yüksek değerlerden bahseden her eserin iyi olamayacağını: "Oysa bir cüce, Uludağ'ın doruğuna da çıksa cücedir."[210] ifadesiyle belirtir. Ayrıca eleştirmen " Sanatçı, bir dünya görüşü varsa, bu dünya görüşünü, "sanatına katmaz", bu görüş sanatında zaten "mündemiçtir."; " sanatçının konusunu algılayışı"nı bu "dünya görüşü" belirler."[211]der.Onun bu görüşlerinde Ernest Fisher'ın Marksist eleştiri kuramına getirdiği yenilikçi düşüncelerin izini bulmak mümkündür. Fisher "Bir eseri yalnız "ilerici" ya da "gerici" oluşuna göre yargılayamayız"[212] görüşünü savunmaktadır.

Berna Moran da, Fisher'ın "toplumcu gerçekçilik" yerine "toplumcu sanat" demeyi daha uygun bulduğunu, çünkü önemli olanın belli bir yöntem değil sanatçının toplumcu tutumu olduğunun altını çizer.

Fisher' a göre, toplumcu sanat için belli biçimler yoktur, toplumcu bakış vardır.[213]Fethi Naci de, bir sanatçının önce roman sorunlarına çözüm getirmeden, toplumsal sorunlara çözüm getiremeyeceğinin üzerinde önemle durur.[214]

Hatta Adalet Ağaoğlu'nun *Üç Beş Kişi* adlı romanına yönelttiği bir eleştirisinde, yazar: "Yanlış görüşlerle de iyi romanlar yazılabilir romanın yazınsal değeri varsa."[215]tespitinde bulunur. Oysaki görüşlerine her fırsatta başvurduğu Lukacs: " Yanlış bir dünya görüşüyle yazılmış bir eserin sanat değerinden kaybedeceğini"[216] savunmaktadır.

Nitekim Fethi Naci, her toplumcu eserin iyi eser olmadığını, yazarın öncellikle işinin edebiyat olduğunu savunur; fakatyazarlardan değişen koşulları kavramalarını ve eserlerinde toplumsal gerçekleri ve tarihitahrif etmeden aktarmalarını bekler. Ayrıca eleştirmen toplumcu bakışta önemli olanın, "reçete-çözümlerin" , "batıdan ithal" edilen biçimsel yeniliklerin, konuların olmadığını, yazarların, sanatçıların toplumun değişen koşulları kavramalarının önemli olduğunun altını çizer.[217] Çünkü Fethi Naci'ye göre:

---

[210]Naci, **Türk Edebiyatında Ölçüt Sorunu**, 249.
[211]**age**, 181.
[212]Ernest Fisher, **Sanatın Gerçekliği**, çev. Cevat Çapan, (İstanbul: Payel Yayınevi, 1995), 163.
[213]Moran, **Edebiyat Kuramları ve Eleştiri**, 86-87.
[214]Fethi Naci, **Edebiyat Yazıları,** (İstanbul: Gerçek Yayınevi, 1976), 470.
[215]Naci,**Gücünü Yitiren Edebiyat**, 522.
[216]Moran, **Edebiyat Kuramları ve Eleştiri**, 82.
[217]Naci, **Türk Edebiyatında Ölçüt Sorunu**, 76.

"… edebiyatçı, istediği kadar içinde yaşadığı günlük yaşamla uyuşmazlık halinde olsun, bu yaşama karşı olsun, ayrılamaz bu yaşamdan, bu çürümüşlüğü yazmak zorundadır."[218]

Fakat toplumsal gerçekleri eserinde bir çözüm yolu bulmak için araç olarak kullanan yazarları yermektedir. Eleştirmen toplumsal sorunlara çözüm aramanın "ne sanatçının görevi olduğunu de üstesinden gelebileceği bir iş olduğunu" vurgular. Yazarlar, siyasi problemlere "temelden çözüm" isteğiyle yaklaşamazlar. Bu yaklaşımı edebiyatına taşıyan yazarların, dünya görüşlerini dile getirmeleri için eserlerinde oluşturdukları kişilere, Fethi Naci, "…karşılıklı oturup bu romancıların kuramsal düşüncelerini özetlemeye yarayan karton kişiler, roman kişileri değil, romancı borazanları!"[219]demektedir.

Romanın fikri yapısı üzerinde durduğu Tarık Buğra'nın*Dünyanın En Pis Sokağı* adlı eserindeki kişileri, yazarın siyasal düşüncelerini dile getirmesi için araç olarak kullanmasını yerer:

> "Klasik romanın gerektirdiği olay örgüsü, kişiler yerine x'leri, y'leri görüyorsunuz roman boyunca. İç zenginliği olan roman kişileri değil, polis romanlarındaki gibi, belirli amaçlara hizmet eden kuklalar ya da Tarık Buğra'nın düşüncelerinin işaretleri."[220]

Ayrıca eleştirmen, sol veya sağ görüşlerin edebiyatta sloganlaştırılmasının karşısında durur. Sanatçılar, yazarlar parti edebiyatı yapmaktan kaçınmalıdırlar. Çünkü Fethi Naci'ye göre, "olumlu tipler" yaratan ya da gerçekleri kendi siyasal görüşüne göre eserinde tahrif eden yazarlardan özgün olması beklenemez. Çünkübu yazarlar, bilinçli veya bilinçsiz bir şekilde var olan egemen güçlerin savunuculuğunu yapmaktadırlar.

Engels, 1885'te yazdığı bir mektupta "taraf tutucu edebiyata karşı olmadığını fakat yazarın tarafgirliğini açıkça ortaya koymaması ve eserdeki durumdan ve eylemden çıkmaması"[221] gerektiğini ileri sürmüştür. Fethi Naci, bu görüşle paralel olarak edebiyatın bir bilim dalı olan sosyoloji ya da tarihteki yanlış veya doğruların tartışıldığı, düşüncelerin kanıtlanmaya çalışıldığı bir disiplin olmadığı gibi siyasetin bir kolu da olamayacağını savunur. Eleştirmene göre sorunlara kesin çözümler

---

[218]Naci, **Gücünü Yitiren Edebiyat,** 520.
[219]Naci,**Türk Edebiyatında Ölçüt Sorunu**, 78.
[220]Naci, **Gücünü Yitiren Edebiyat**, 300.
[221]Moran, **Edebiyat Kuramlar ve Eleştiri**, 65.

üretmek sanatçıların, yazarların işi değil, bilim adamlarının işidir. Bunun için hazır kalıplarla yazılmış, reçete çözüm üreten, yazarın tarafını açıkça belli ettiği eserleri olumsuz eleştirir ve bu eserlerin başarısız olmasının kaçınılmaz olduğunu vurgular.

Pınar Kür'ün edebiyata yaklaşımını belirleyen " insan sevmediği kişiler hakkında iyi roman yazamaz" sözünü bir romancıya uygun bulmaz. Siyasal görüşünü edebiyatına açıkça taşıyan, hatta bunu sevmek ve sevmemek şeklinde açıklayan yazarı Fethi Naci, " … ne demeli? En iyisi hiçbir şey dememeli!" şeklinde eleştirir.[222]

Yanlış bir dünya görüşüyle yazılmış, gerçekleri tahrif etmiş ya da tarihsellikle toplumsalın sentezini iyi kavrayamamış bazı yazarların eserlerini "teslimiyetçi" bir çerçevede oluşturduklarını savunur.
Fikri yapısı yanlış kurgulanmış olan eserlerin dönemin var olan güçlerine katkıda bulunduğunu düşünen eleştirmen, bu roman için "teslimiyetçi roman" kavramını kullanır.

Ayla Kutlu'nun *Elveda Umut* romanını, fikri yapısından dolayı Fethi Naci, "teslimiyetçi bir roman" olarak görür ve ileri sürdüğü bu görüşlerini şu şekilde açıklar:
" Gençlik hareketleri elbette eleştirilebilir, ama bu eleştiriler " teslimiyetçi" bir görüşle sonuçlanırsa; eleştiri artık eleştiri olmaktan çıkar, kurulu düzen savunuculuğu olur."[223]

Burada Marksist eleştirinin eseri belirli sosyal yapı çevresinde eleştirmesi ön plana çıkmaktadır. Berna Moran, bu kurama bağlı eleştirmenlerin bu yaklaşımı için:

> " Eleştirici eseri belirleyen sosyal yapıyı (düzeni) Marksist açıdan yargılar, ondan yana veya ona karşı olur. Eserin yazarı da eleştirici gibi o düzene karşıysa ideolojik yönden bekleneni vermiş sayılır, değilse eseri kusurludur, zararlıdır. Marksist eleştiri her şeyden önce içeriğin eleştirisidir. Eserin konusu, olayları, kişileri, kahramanları, sömürücü ve yönetici bir sınıfın çıkarlarını sürdürmesine yardımcı olamamalı, ezilen sınıfların çıkarlarına ters düşmemelidir."[224]der.

Bu görüşler çerçevesinde, Fethi Naci, romancılardan gerçekleri tahrif etmeden eserlerinde kurguya dönüştürmeleri şartının altını çizer, fakat gelecek için umutlu bakışı okura aktarabilmek ona göre yazarın bir başka sorumluluğudur. Bunu

[222]Naci, **Gücünü Yitiren Edebiyat,** 413.
[223]**age**, 480.
[224]Berna Moran, **Edebiyat Kuramları ve Eleştiri**, 79.

başaramayan romancı, eleştirmene göre Ayla Kutlu'nun romanında olduğu gibi, "teslimiyetçi" bir tavır sergilemiş olacaktır.

Yıldız Ecevit, onun geleceğe ve insana olan bu iyimser, umutlu romancı yaklaşımını eserlerinde yakaladığı yazarın Yaşar Kemal olduğunu söyler. Çünkü Fethi Naci'ye göre yazar, "en çetin şartlar içinde bile daha iyi bir dünya için çalışmanın mümkün olduğuna inanmaktadır, insanın gücüne inanıyordur, iyiliğe, vefaya inanıyordur."[225]

Fethi Naci, sanatın tek amacının eğlendirmek olduğuna inanmaz, bu görüşü savunanların karşısında durur. Sanatın eğitici, bilgi aktarıcı yönüne karşı değildir. Marksist görüşün savunduğu gibi, hiçbir eserin elbette ki politik bakımdan tarafsız olması beklenemez.
Eserlerin okur ve toplum üzerindeki politik etkilerinin daima söz konusu olduğunu düşünür; fakat Fethi Naci'ye göre önemli olan yazarın hiçbir zaman roman yazdığını unutmamasıdır.

Sonuç olarak denilebilir ki, Fethi Naci, eleştirilerinde eserin fikri yapısını dikkatle tespit etmeye çalışır fakat her toplumsalcı romanın başarılı olduğunu düşünmez. Hatta en ciddi eleştirilerini toplumcu yazarlar için kaleme alır. Onun eleştirilerinde yazarların en önemli sorumluluğunun, gerçekleri toplumsal olaylarla kavrayabilmesi ve metnin alt yapısına yerleştirdiği toplumcu söylemini ise estetik değerler içinde okura yansıtabilmesi olduğunu görürüz. Bunun için yazarların açıkça tarafgirliğini ortaya koymasına da karşı çıkan Fethi Naci'nin eleştirilerinde kimi zaman toplumcu görüşlerin, kimi zaman estetik yaklaşımın altını çizdiğini görürüz. Bu durum yazarın zaman zaman eleştirilerinde çelişkiye düşmesine sebep olsa da roman veya hikâyenin alt metninde, Marksist eleştiri kuramına bağlı olarak oluşturduğu toplumcu gerçekçi ölçütlerini eleştirilerinde daima önemini korur. Öyle ki, Fethi Naci 1989 yılında daha önceki ılımlı tavrını bir kenara bırakır ve yazarlardan toplumdaki "yaşanan çürümüşlüğü" yazmalarını isteyen günlüğü kaleme alır. Hatta bunun bir zorunluluk olduğunu dile getirir. İleriki yıllarda ise, özellikle post-modern ve fantastik anlatı biçimlerinin öne çıkmasıyla eserin fikri yapısının zarar gördüğünü düşünerek, yazarların topluma ve toplumun değişen değerlerine kayıtsız kalmalarına olumsuz eleştirel yönelten günlükler kaleme alır.

[225]Fethi Naci, **İnsan Tükenmez**, (İstanbul: Adam Yayıncılık,1997), 17.

3.5.Romanda ve HikâyedeDiğer Unsurlar

Fethi Naci roman ve hikâye incelemelerinde anlatım tekniği, üslup ve karakterler üzerinde önemle durduğunu söyleyebiliriz. Yazarın eleştirisinin temeli bu unsurlardan oluşturmaktadır. *Günlükler'*de bu temel unsurların yanı sıra Fethi Naci'nin sık sık tekrarladığı ve ele aldığı diğer unsurlar bulunmaktadır. Eleştirmen 'ayrıntıların işlevsel' olması ve 'yazarların eserlerindeki dalgınlıkları ya da hataları' üzerine titizlikle durmuş ve yazılarında bu hususlara önemle değinmiştir.

3.5.1.Kurguda Ayrıntıların İşlevselliği

Fethi Naci'nin metin incelemelerinde önem verdiği diğer unsurlardan biri kurguda ayrıntıların işlevselliğidir. Fethi Naci'nin " Roman ne ile yazılır? Sanıyorum ayrıntılarla"[226] cümlesi onun bu ölçüte gösterdiği önemi vurgulamaktadır. Eleştirmene göre yazarın kullandığı her ayrıntının kurguya bir katkısı olmalıdır. Yazar ayrıntıları iyi kullanmışsa, Fethi Naci eleştirisinde mutlaka bundan söz eder; eğer bunun tam tersini, yani yazarın ayrıntıları gelişi güzel kullandığını tespit ederse, adeta yazardan not kırar.

Marksist estetikte, sanatın amacı sosyal gerçekliği yansıtılması olarak görülür. Edebiyat ise bu gerçekliği eserler aracılığıyla somutlaştırır. Bunun için Lukacs yazarın gerçekliği doğru aktarabilmesi için tipik olanın yansıtması ilkesi üzerinde önemle durur. Peki yazar bunu nasıl yapacaktır? Öncellikle yazar, gerçekliği doğru olarak kavramalıdır; bu da yazarın tarihselle toplumsalı sentezlemesine bağlıdır. Eğer yazar gerçekliği kavramışsa ve bu senteze ulaşmışsa yazarın perspektifi tümeli yansıtacak şekilde ayrıntıları da seçebilir. Böylelikle sanatçı ayrıntıları gelişi güzel eserine yığmak yerine, "hem kişisel hem de tipik nitelik taşıyan" ayrıntılarla eserini oluşturur.[227] Çünkü Marksist estetiğe yeni bir yorum getiren Lukacs, "Sanat önemli olanı tutmak, önemsizi çıkarmaktır." tespitinde bulunur. Nitekim düşünüre göre,

[226]Naci, **Türkiye'de Roman ve Toplumsal Değişme**, 436.
[227]Moran, **Edebiyat Kuramları ve Eleştiri**, 83.

ayrıntıları belli bir perspektife dayandırmadan, eserde gelişi güzel yığmak sadece yüzeysel gerçekliği yansıtmaya yarar.[228]

Fethi Naci roman ve hikâye incelemelerinde ayrıntıların işlevselliği ölçütünü ele alırken, Lukacs'ın bu düşüncelerine bağlı kalır. *Türkiye'de Roman ve Toplumsal Değişme* adlı eserinde bu konu hakkında düşünürden alıntılama yaptığını okuruz.

Romanda ayrıntıların önemi ve yaşadığını yazmak üzerine düşüncelerini açıklarken şöyle demektedir:

> "Lukacs'ın, "aslına çok bağlı olarak gözlemlenmiş fakat hikayede gerçek bir rolü olamayan ayrıntılarda bulunan saçmalık, önemsizlik" sözlerinden romancılarımızın özellikle tuğla gibi romanlar yazmaya özenen romancılarımızın alacakları çok ders vardır, sanıyorum."[229]

Eleştirmen roman ve hikâyedeki ayrıntıların işlevselliği eleştiri ölçütünde, Lukacs'ın görüşlerinden başka, başvurduğu farklı kaynaklar/tespitler vardır. Bu tespitlerin başında Çehov'un "Bir oyunda tüfekten söz edilmişse oyunun sonunda o tüfek patlamalıdır." sözü gelmektedir. Ayrıca görüşlerine sıkça başvurduğu Rolan Barthes'ın *İnroduction a l'analysestruc-turaledesrecits* adlı incelemesinden bahsettiği:

"…eğer *Un coeursimple*'de, belirli bir anda, görünüşte üzerinde durmandan, Pont-Eveque kaymakamının kızlarının bir papağanları olduğunu bize öğretiyorsa, bu daha sonra Felicite'nin yaşamında bu papağanın büyük önemi olacağı içindir." örneğini, ayrıntıların işlevselliğini incelerken Fethi Naci'nin sıkça başvurduğu görüş olduğunu söyleyebiliriz.[230]

Ayrıca yazarın Marcel Proust'un "Kitaplarımda her şeyden rastgele söz ettiğimi, kitaplarımın bir sözcük salatası olduğunu söylüyorlar. Oysa doğru değildir bu. Aynı ciltteki ya da izleyen ciltlerdeki bir ayrıntının habercisi olmayan bir ayrıntı yoktur."[231]cümlesine eleştiri günlüğünde yer verdiğini okuruz.

Eleştiri yazısı kaleme alacağı romanları dikkatle okuyan Fethi Naci, titizlikle ayrıntıların peşinden giderek, kurgudaki işlevselliğini tespit etmeye çalışır. Ayla Kutlu'nun *Elveda Umut* adlı romanındaki ayrıntılar için eleştirmen şu tespitte bulunur:

---

[228] **age,**53.
[229] Naci, **Türkiye'de Roman ve Toplumsal Değişme**, 472.
[230] **age**, 482.
[231] Naci, **Roman ve Yaşam**, 50.

"Ayla Kutlu, Oruç'a babası hakkında şunları söyletiyor: "Babam, görevli olarak güneyde bir yere gitmişti. Görevi gizliydi. Gizliliğe gerçekten uyardı." Roman bitiyor ve Oruç'un babasının "gizli görev"ine bir daha değinilmiyor."[232]"Sorun ayrıntıların işlevselliği sorunu. (…) Bir anlatıda en küçük bir ayrıntının bile bir anlamı vardır."[233]diyen Fethi Naci'nin eleştirdiği bir başka romancı ise Mehmet Eroğlu'dur. *Adını Unutan Adam* romanında, eleştirmenkurguda ayrıntıları işlevsel bulmaz.

Bunun sebebini, romandaki ayrıntıların polis romanlarında olduğu gibi okurun merakını canlı tutmaya yarayan düğümler olarak kullanıldığı tespitiyle açıklamaktadır.[234]

Tarık Dursun K.'nın ise *İmbatla Dol Kalbim* adlı romanında yazarın, "…ayrıntıya ve gereksiz sözcüklerden kaçınmaya ya da sözcük ekonomisine ne kadar önem verdiği"[235] üzerinde durur.

Aynı şekilde İnci Aral da *Sevginin Eşsiz Kışı* adlı hikâyesinde ayrıntıları ustaca kullanan bir başka yazardır. Nitekim Fethi Naci, "…bunun sonucu olarak, kimi hikâyelerde, hikâyeyi okurken, zaman zaman dönüp birkaç sayfa önceki bir sözcüğe, bir konuşmaya bakmak gerekiyor; hikâye okudukça aydınlanıyor."[236]demektedir.

Romanın karakterleri ve tekniğine olumsuz eleştiriler yaptığı *Peygamber'in Son Beş Günü*'nde, Fethi Naci, yazarın işlevsel ayrıntıları ustaca kullandığını tespit eder.[237]

Ayrıca, yazarlığını çok beğendiği Yaşar Kemal'in *Deniz Küstü* romanında "ayrıntı fukaralığı" yaşadığını söyleyerek yazarı yermektedir.[238]

Örneklerden ve alıntılardan anlaşılacağı üzere Fethi Naci, ayrıntıların işlevselliği ölçütünde Marksist edebiyat kuramın özellikle Lukacs'ın görüşlerini kaynak olarak almaktadır. Lukacs'ın " Sanat önemli olanı tutmak, önemsizi çıkarmaktır."[239] tespiti Naci'nin ayrıntıları işlerken temel aldığı görüşlerin başında gelmektedir.

---

[232]Naci, **Gücünü Yitiren Edebiyat**, 482.
[233]**age**, 482.
[234]Naci, **Gücünü Yitiren Edebiyat,**529.
[235]**age**, 365.
[236]**age**, 429.
[237]Naci, **Roman ve Yaşam**, 162.
[238]Naci,**Roman ve Yaşam**, 123.
[239]Georg Lukacs, **Çağdaş Gerçekçiliğin Anlamı**, çev. Çevat Çapan (İstanbul: Payel Yayınevi, 2000) 60.

Ayrıntıların yazar tarafından bilinçle seçilmesi ve kurguya katkısı olmayacak olan ayrıntının elenmesi Marksist edebiyat görüşü çizgisindeki yazarları,doğalcı yazarlardan ayırmaktadır. Doğalcılar kurguda ne kadar çok ayrıntı kullanırlarsa o kadar gerçekliği yansıttıklarını düşünürlerken, tipik olanın peşinde olan toplumcu gerçekçi yazar, ayrıntılarını belli bir perspektife dayandırmalıdır.

Yani denilebilir ki sanatçı ayrıntıları gelişi güzel eserine yığmakla gerçekliği yansıtmayacağının farkında olmalıdır.[240]

Fethi Naci için ayrıntıların işlevselliği kadar yazarın bilgisi de eleştirisinin ölçütleri arasındandır. Günlüklerde, eleştirmenin dikkatle okuduğu eserlerde yazarın dalgınlıkları ve bilgi hatalarına yer verdiğini ve bu konu üzerinde önemle durduğunu söyleyebiliriz.

3.5.2. Yazarların Bilgi Hataları

Fethi Naci'nin eleştirilerinde ele aldığıbir diğer ölçüt yazarların kurgudaki dalgınlıkları ya da hatalarıdır. Dikkatli bir eleştirmen/okur olan Fethi Naci içinmetinlerdeki ayrıntılar kadar; hataları, yazarın dalgınlıklarını tespit etmek önemlidir. Özellikle eleştirmenin yazarın üslubunu ve roman kişilerini incelerken bu dikkatin titizlik derecesine vardığını söyleyebiliriz.

Yazarların çalakalem yazması, yazdıkları üzerine düşünmemesini yeren Fethi Naci, bu dalgınlıkların, hataların ortaya çıkmasında bu dikkatsizliğin olduğunu ileri sürmektedir.Çünkü eleştirmene göre, yazar yazım yanlışlarına, ifadelerine ve gerekse de roman kişisinin tutarlı olmasına dikkat etmelidir. Bu ölçütlerin noksanlığı kurguda noksanlıklar ortaya çıkarır. Romanın üslubunu incelerken Fethi Naci'nin gösterdiği "öğretmen tavrı" onun bazı incelemelerinde yeniden karşımıza çıkar.

Ahmet Ümit'in *Sis ve Gece* romanında yazarın hatalarını tespit eden Fethi Naci şu yorumu yapar:

> " Mine'nin annesi kocası Metin için önce " Çok çirkin bir adamdı." diyor, altı satır sonra şunları: "…yakışıklı sayılmasa da…" Küçük oğlanların satıldığı Pandorosa otelinin resepsiyonunda oturan kişi için dört defa "şişman adam" dokuz defa "adam" diyen A. Ümit bir defa da "çocuk" diyor!"[241]

[240]Georg Lukacs, **Çağdaş Gerçekçiliğin Anlamı**, 53.
[241]Naci, **Kıskanmak**, 192.

Eleştirmene göre, romandaki bu örnekler yazarın dikkatsizliğini ortaya koymaktadır. Yazarın dalgınlıkları/hatalarına örnek olarak *Peygamber'in Son Beş Günü* romanında eleştirmenin tespit ettiği yerler şöyledir :

> "163. sayfada Peygamber, ilk kez Marlboro içer : "Hemen bir sigara alıp yaktı, daha ilk solukta öksürdü." Ertesi sabah: "… bir de Marlboro yaktı, sindire sindire içti."[242]
> Mehmet Eroğlu'nun *Adını Unutan Adam* adlı romanı eleştirmenin kurgudaki hataları tespit ettiği bir başka eserdir. Yazarın romandaki zaman hatası üzerinde titizlikle duran Fethi Naci, romanın 1969 yılındaki olayları anlattığını ayrıntılardan tespit eder ve "Öyküleme zamanını 1969'a göre hesaplamak mümkün. Hep "18 yıl sözü geçer romanda boyunca. (…) Demek ki öyküleme zamanı 1987. Oysa Milliyetteki, Cumhuriyetteki konuşmalarına bakılırsa, Mehmet Eroğlu, öyküleme zamanını 1988 sanıyor." tespitiyle yazarın dalgınlığını eleştirir.[243]

Eserdeki bilgi yanlışlarını aynı titizlikle ortaya çıkaran Fethi Naci, Tahsin Yücel'in Peygamber'in *Son Beş Günü'ndeki* bilgi yanlışı için ise eleştirmen:
" 36. sayfada, "… birkaç eski tüfek, bir Almancı bavulunun başına üşüşmüş köylüler gibi çevresinde toplanarak…"diyor. Tahsin Yücel; 1942-1943 yıllarıdır; o yıllarda ne "Almancı" vardı, ne "Almancı bavulu"[244] demektedir.

Adalet Ağaoğlu'nun *Hayır*...adlı romanında geçen ve bir yerlerden anımsadığını düşündüğü BorisHarloff isminin peşine düşen Fethi Naci, yaptığı araştırmalar sonucunda ilginç bir tespite varır ve bu ismin Ferit Edgü tarafından uydurulduğunu fark eder. Bu kişiden Hollandalı yazar diye bahseden Ağaoğlu'nun yanılgısını da ortaya koymuş olur. Bu örnek Fethi Naci'nin okumalarındaki titizliği göstermesi açısından önemlidir.

Bazı incelemelerinde ise eleştirmen, yazarları ekonomi ya da siyasi tarih bilmemekle yerer. Bu bilgi yanlışını tespit ettiği yerlerde görüşlerini kanıtlamak için Fethi Naci'nin kimi zaman akademik kaynaklara başvurduğunu okuruz. Kemal Tahir'in *Yol Ayrımı* romanı için yazdığı eleştiride, roman incelemesine geçmeden önce, Naci'nin akademik kaynaklardan dönemle ilgili alıntılar yaptığını okuruz. Bu kısım, bir eleştiri yazsından daha çok okuru dönem hakkında bilgilendirme amacıyla adeta ders niteliğini taşıyan kaynaklara yer verilen bölümdür. Eleştirmenin amacı ise bu alıntılarla romandaki bilgi hatalarını ortaya çıkarmakta ve ileri sürdüğü görüşlerini kanıtlamaktır.

---

[242]Naci, **Roman ve Yaşam**, 163.
[243]Naci, **Gücünü Yitiren Edebiyat**, 535.
[244]Naci, **Roman ve Yaşam**, 163.

Yazarların belli bir birikimle yazmaları gerektiğine inan Fethi Naci'ye göre, Adalet Ağaoğlu'nun *Üç Beş Kişi* adlı romanında "ekonomiyi çok iyi bilen" roman kişisi olarak Ferit Sakarya'yı yaratmış olması, Ağaoğlu'nun en basit ekonomik kavramları bile bilmediğini göstermektedir.

Denilebilir ki Fethi Naci, yazarların kurguları üzerinde düşünmelerini, hatalarını düzeltmelerini ve belli bir birikim sonucunda eserlerini oluşturmalarını bekler fakat bu durum onun kimi zaman eleştirinin sınırları dışına düşmesine neden olur.

Fethi Naci, eleştiri günlüklerinde romanın metalaşması üzerinde de durmaktadır. Kitaba yatırım yapan sermayenin kar etme amacıyla, romancılığımızın "gerçek yazın" değerini düşürdüğünü savunur.

Özellikle çok satmak ve kâr etmek amaçlı romanlardaki metalaşmış cinselliğin karşında durur ve bu durum hakkında şu tespiti yapar:

"Cinsellik elbette edebiyatın uzak duramayacağı bir konu; ama cinselliğe bir konu ya da bir sorun olarak yaklaşmak başka şey, cinselliği bir satış öğesi olarak kullanmak başka şey." [245]

Daha önce iki romancımızın 1980'lerde cinsellik sömürüsünü denediklerinden söz eder. Bu romancılar, Naci'ye göre, Selim İleri ve Atilla İlhan'dır.

Eleştiride Kırk Yıl adını taşıyan günlüklerinde cinselliğin romanlarda metalaştırılması ve satış amaçlı sömürülmesi meselesine tekrar dönen eleştirmen, Şebnem İşigüzel için kaleme aldığı incelemesinde yazarı "cinselliği" kullanmakla yermektedir. *Hanene Ay Doğacak* adlı hikâye kitabındaki "mide bulandırıcı" bulunduğu cinselliği sert bir dille eleştirir:

> "Kimi okurların, kimi yazarların "hikâyelere yalnızca ahlak açısından baktığımı" söyleyeceklerini biliyorum. Çünkü daha şimdiden İşigüzel'in hikâyelerini "çok cesur" bulduklarını söyleyen "akl-ı evvel" yazarlar çıktı. (…) böyle sözlerle edebiyat eseri yaratılamaz (…) Edebiyatın toplumsal bir ahlakla bağlantılı olduğu gerçeğini bir yana itemeyeceğimizi (Jakobson) galiba sık sık anımsatmak gerekecek!"[246]

Alıntıdan anlaşılacağı üzere görüşlerinin tepki alacağının farkında olan eleştirmen, bu tepkiyi azaltmak ve ileri sürdüğü tespitlerine temel olması için Jakobson'un görüşlerine değinmeyi uygun görmektedir.

[245] Naci, **Eleştiride Kırk Yıl**, 126.
[246] **age**,130.

Çalışmanın bu bölümünde Fethi Naci eleştirisinin ana ölçütlerini Marksist estetik çerçevesinde tespit edilmiş ve bu eleştiri ölçütleri günlüklerden örnek ve alıntılarla açıklanmaya çalışılmıştır.

Yazarın toplumcu gerçekçi çizgide sürdürdüğü eleştiri anlayışında ideolojik yaklaşımla estetik arasında değişen tespitlerini, ana ölçütleri çerçevesinde ele almanın doğru olacağı görüşündeyiz. Böylece eleştirmenin belirlediği bu ölçütlere kimi zaman ideolojik kimi zaman estetik bir söylem karıştığını ileri sürebiliriz.

Kapsamlı biçim, anlatı tekniği ve üslup incelemelerine girmeyen eleştirmenin estetik ve toplumcu gerçekçi görüşler arasında değişen yaklaşımını roman kişileri ve romanın fikri yapısı ölçütlerinde okumakta ve ayrıca ayrıntıların işlevselliğinde de gerçekçi edebiyatın iz düşümleri açık bir şekilde fark edilmektedir.

Günlüklerde roman ve hikâye unsurları için belirlenen ölçütlerin temeli toplumcu gerçekçi kuram/eleştiridir. Fakat eleştirmenin bağlı kaldığı gerçekçi eleştirinin, özellikle Lukacs'ın görüşlerini kendine özgü bir üslupla ele aldığını söyleyebiliriz.
Denilebilir ki Fethi Naci, roman ve hikâye unsurlarını incelerken kaynağı toplumcu gerçekçi edebiyata uzanan ana ölçütlerini yeniden değiştirmiş/dönüştürmüştür. Böylece günlüklerde "toplumsal eğilimli izlenimci eleştirinin" örnekleri yer almaktadır.

4. ROMAN TÜRLERİ

Fethi Naci'nin eleştiri günlüklerinde incelediğiyada tespitlerini ileri sürdüğü roman türleri bulunmaktadır. Bunları şu şekilde sıralayabiliriz:

1) Tarihi Romanlar
2) Siyasi Romanlar (12 Eylül-12 Mart Romanları)
3) Köy Romanları
4) Polisiye Romanlar
5) Çeviri Romanlar

4.1.TarihiRomanlar

Fethi Naci, 1982'de yazdığı *Tarih ve Roman* başlıklı eleştiri günlüğünde teorik olarak, tarihi romanlar üzerinde durur. Eleştirmene göre tarihi roman yazmak zordur, özellikle yakın tarihi yazmak isteyen romancıların durumunun daha zor olduğunu ileri sürmektedir. Bu durum için Aragon'un*Komünistler* romanını yarım bırakmasını örnek gösteren eleştirmenin ayrıca aynı günlükte tarihi roman türünde, gerçek tarihsel kişilerden ne denli ölçüde söz edilmesi gerektiği üzerine durduğunu okuruz. Bu noktada Lukcas'ın düşüncelerine yer veren Fethi Naci, önemli tarihi kişilerinromanda sadece gerekli yerlerde ve kısa gözükmesi gerekliliğini savunur. Yazar bu görüşleri çerçevesinde Nahid Sırrı Örik'in *Sultan Hamid Düşerken* romanında Sultanın sadece yirmi iki sayfada anlatılmasını başarılır bulur.[247]
Fethi Naci'nin tarihi romanlar üzerinde özellikle durduğu bir başka husus tarihi gerçeklerin romanda tahrif edilmesi görüşüdür.

Eleştirmenin yazarın gerçekleri hayal dünyasına göre değiştirmesinin karşından olan romantik tarih anlayışı çerçevesinden görüşlerini ileri sürdüğünü söyleyebiliriz. HülyaArgunşah'romantik tarihçi' kavramını şuşekilde açıklar:

[247]Naci, **Türk Romanında Ölçüt Sorunu**, 54.

" Yazar, önündeki malzemeden seçme hakkına sahiptir. Eserine konu olarak alacağı ve işleyeceği hadiseyi / insanı / zamanı seçebileceği gibi seçtiklerini de istediği şekilde işleyebilir, ona yeni yorumlar katabilir. Ancak romantik tarihçi görüş bunun karşısındadır. Yazara şahsi olmak hakkını "tahrif" veya "inkar etmemek" şartıyla verir."[248]

Fethi Naci'ye göre yazar, tarihi roman kişilerini istediği gibi konuşturamaz ya da tarihi gerçekleri kendi görüşüne göre değiştiremez. Gerçekleri ve tarihi olduğu gibi anlatmak eleştirmen için yazarın sorumlulukları arasında yer almaktadır.

Eleştiri Günlüğünde Kemal Tahir'in romanlarını gerçekleri tahrif ettiği gerekçesiyle yerdiğini okuruz. *Yol Ayrımı* romanında, Kemal Tahir, Serbest Fıkra'yı anlatmak için Ahmet Ağaoğlu'nun anılarından yararlanmıştır. Ağaoğlu'nun anılarından bazı bölümler olduğu gibi romana monte edilmiş ve ayrıcayazar, buanıları tahrif etmekten çekinmemiştir. [249]

Kemal Tahir'in *Yol Ayrımı* romanının tam karşısına Tarık Buğra'nın *Yağmur'u Beklerken* romanını koyan Fethi Naci, "Kemal Tahir'de bulamadığımızı Tarık Buğra'da buluyoruz: Siyasal, toplumsal gerçekliklere tam bir romancı yaklaşımı."[250]yorumunu yapar. Çünkü Naci, Kemal Tahir'in tarihi olaylara romancı gibi değil sosyolog gibi yaklaştığını savunurken, Tarık Buğra'nın ise tarihi olayları insanlar aracılığı ile anlatmasını başarılı bulur.

Eleştirmene göre, tarih, insanların yaptığı tarihi insanlardan soyutlayarak anlatır. Oysa roman bir edebiyat türüdür; tarihi, tarihsel olaylar olarak değil, bu olayların insanlar üzerindeki etkileriyle anlatır, yani insanları anlatır, somut insan çatışmalarını anlatır, roman bunun dışına çıkarsa edebiyatın da dışına çıkmış olur.[251]

Naci'nin buradaki yanılgısı iki romancının olayları ele alışının farklı olduğunu kabul etmemesidir.
Tarık Buğra Serbest Fıkra olaylarını küçük bir kasabadaki insanlar aracılığıyla anlatırken Kemal Tahir, Ahmet Ağaoğlu'nun anılarından yararlanarak dönemi aktarmayı tercih etmiştir.

Hülya Argunşah, tarihi romanlar için şu tespiti yapar:

[248]Hülya Argunşah, "Tarihi Romanın Yükselişi", 445.
[249]Naci, **Türk Romanında Ölçüt Sorunu**, 48.
[250]**age**, 49.
[251]**age**, 56.

> "Roman tarihten faydalanmaktadır ama onun bütün verilerine bağlı kalmak zorunda değildir. Çünkü roman, gerçeğin dilde yeniden inşası yoludur. Bu yüzden tarihi romanda gerçeklik, tarihi gerçeklikle yer değiştirmiştir. Yazar, tespit edilebilmiş tarihi gerçeklikten hareket etmiştir, fakat romanın kendine özgü değerler dünyasında yeni bir bütün meydana getirmiştir"[252]

Fethi Naci, romancının işinin tarih yazmak değil roman yazmak olduğunu savunsa da gerçeklerin tahrif edilmesi konusunda rahatsızdır. Bu görüşleri onun kimi yorumlarında çelişkili tespitler ortaya koymasına neden olur.

Orhan Pamuk *Beyaz Kale* romanında, tarihi romancılığımızda daha önce görmediğimiz farklı bir anlatımla Doğu- Batı sorununu ele aldığını söyleyen Fethi Naci, roman hakkında şu yorumu yapar:

> " Orhan Pamuk, soruna sadece kişilerin özleyişleri, merakları, mutlulukları açısından bakmıyor; öyle olsaydı, romanı geçmişe dönük bir bilim kurgu romanı okur gibi keyifle okurduk; oysa kişileri aşan tarihsel bir anlamı var romanın."[253]

Bu örneklerden anlaşılacağı üzere Fethi Naci, günlüklerde tarihsel roman üzerinde dururken toplumcu gerçekçi görüşleri çerçevesinde tespitlerini ileri sürmekte ve özellikle Lukasc'ın görüşlerinden uzun alıntılarla görüşlerini açıklamaya çalıştığını okumaktayız .Böylece eleştirmenin tarihi romanlarda gerçeklerin tahrif edilmemesi şartının temelinde ideolojik yaklaşımın bulunduğu söyleyebiliriz.

Günlüklerde tarihi roman incelemeleri sayıca fazla olarak karşımıza çıkmaz.
Lukacs ve Balzac'ın tarihi roman görüşleri, onun fikirlerinin çerçevesini oluşturur. Bu görüşler ise daha çok tarihi gerçeklerin tahrif edilmemesi etrafında şekillenir. Fethi Naci, tarihin bir bilim olduğunu fakat edebiyata yansıyan tarihin ise insanlar üzerindeki etkileriyle kurguya dönüştüğünün altını çizmektedir.

Eleştirilerinde yakın tarihi yazmanın zorluğu üzerinde duran Fethi Naci'ye göre 12 Mart ve 12 Eylül romanlarında yazarların bu yüzden yorum farklılığına düşmesi kaçınılmazdır. Ayrıca yakın tarihimizin tarafsız ve gerçekçi olarak edebiyatımızda anlatılmadığını savunur ve bu durumu yerer. Bu durumun sebebini olayların çok yakın tarihte gerçekleşmesine bağlar veAragon'nun*Komünistler* romanını aynı sebeple bitirememesini örnek gösterir. Eleştirmen yakın tarihi yazmak isteyen sanatçıların tarafsız olmalarını ve olayların derinlerdeki oluşumuna nüfuz etmelerini bekler. Hülya Argunşah, yakın tarihi yazmak isteyen sanatçılar için olay ve zamanın arasındaki mesafeye dikkat çekerek, "Tarihi romanda, eserin yazılış zamanı ile

[252]Hülya Argunşah, "Tarihi Romanın Yükselişi" , 441.
[253]Naci,**Türk Romanında Ölçüt Sorunu**, 275.

anlattığı zaman arasında olup bitme ve tarihe mal olma gibi bir tamamlanma süreci beklenmektedir." tespitini yapar. Bu yüzden Argunşah, yazarın bizzat tanık olduğu ve gelecekte tarihe mal olacak önemli toplumsal olayların anlatıldığı romanlar için "tarihi roman" tanımlamasını uygun bulmaz. Bu romanlar için Batıda kullanılan "devir romanı" adlandırmasını teklif edilebileceğini söyler. Çünkü Argunşah, yakın tarihi anlatan romanlar ve yazarlar için, Fethi Naci'nin fikirlerine yakın bir tespitte bulunur ve şöyle der:

" (…) Çünkü tarihi roman yazarından, eserini yazmadan önce bir araştırma ve öğrenme süreci bekliyoruz. Vak'a zamanı ile anlatma zamanı arasındaki mesafe daraldıkça/kısaldıkça şahsi izlenimler ortaya çıkmakta ve kurgu bu izlenimlerle farklılaşmaktadır."[254]

Bunun için Fethi Naci'nin darbeler dönemini konu alan romanlara "tarihi roman" olarak yaklaşırken ihtiyatlı davrandığını söyleyebiliriz. Ayrıca bu romanlar için "tarihi roman" adlandırmasından kaçınır ve bu romanlardan daha çok yakın tarihi anlatan romanlar olarak söz etmeyi tercih eder.

4.2.Siyasi Romanlar (12 Mart ve 12 Eylül Romanları)

Fethi Naci, incelemelerinde toplumcu gerçekçi eleştirel görüşleri temel almaktadır. Bu nedenle yazarın siyasi romanları bağlı olduğu bu kuramın çerçevesinde ele aldığı görülmektedir. Günlüklerde önemle üzerinde durduğu ve siyasi olarak nitelendirdiği romanlar, özellikle 12 Mart ve 12 Eylül askeri darbe sonrasını ele alan, toplumcu gerçekçi yazarların eserlerdir.

Öncelikle denilebilir ki Fethi Naci bu dönemleri "gerçekçi" ve "tarafsız bir şekilde" yansıtan romanların edebiyatımızda bulunmadığı görüşündedir. Fakat Adalet Ağaoğlu'nun *Bir Düğün Gecesi* romanını bu görüşlerin dışında tutar.[255]

Ahmet Kekeç'in *Darbeler ve Romanlar* adlı incelemesinde Ağaoğlu'nun bu romanı için, Fethi Naci'nin görüşleriyle paralel olarak şu yorumu yaptığını okuruz:

"Adalet Ağaoğlu, 12 Mart'ın mazmunlaştırdığı edebiyata prim vermiyor. Devrimciler var, ama mağdur edebiyatı yok. İşkence görenler var, ama kahramanlık ve direniş destanı yok. İlk kez, iç konuşma tekniğinin ustaca kullanıldığı ve bireyin psişik derinliklerine inebilen akıllı uslu bir 12 Mart romanıyla karşı karşıyayız."[256]

[254]Hülya Argunşah, "Tarihi Romanın Yükselişi", 444.
[255]Naci, **Türk Romanında Ölçüt Sorunu**, 55.
[256]Ahmet Kekeç, "Darbeler ve Romanlar", **Hece**, s.77-78-79 (2010), 94.

Eleştirmenin 12 Mart romancılarında bulduğu kusurlu yan, romancıların karakterleri, kişileri idealize etmeleridir. Bu sebeple Fethi Naci, toplumcu yazarların "olumlu tip" kaygısına düşmeleri sonucu eserlerinde sol çevreyi gerçekçi yansıtamayan, "karton kişileri", "şematik kişileri" yaratmalarının kaçınılmaz olduğunu vurgular.

Mehmet Eroğlu'nun *Adını Unutan Adam* adlı romanındaki devrimci Ali karakterini idealize bularak roman hakkındaki günlükte yazarı yerer. Buna benzer bir eleştiriyi Ayla Kutlu'nun *Hoşça KalUmut* romanındaki Oruç karakteri hakkında yazdığını okuruz. Ona göre anlatılacak devrimcilerin, iç dünyalarına, düşünce yapılarına, güçlü zayıf yanlarına romanlarda yer verilmeli; kısacası anlatılan kişiler, gazetelerin, televizyonların verdiği gibi bir sayı olmaktan kurtulup ete kemiğe bürünmeli, yaşamımıza karışmalıdırlar.[257]

Berna Moran, 12 Mart romanlarında hep aynı şekilde anlatılan, romanda edilgin rol oynayan kişiler hakkında şu yorumu yapar:

" (…) Bunlar sayısız kolları olan büyük bir yaratığın karşısında çaresiz durumdadırlar. Genelde roman kahramanları etkinlikleriyle olaylara yön veren, hiç değilse olay örgüsünün gelişiminde kararlarıyla rol oynayan kişilerdir. 12 Mart romanlarında ise devrimci genç, başına gelenlere katlanmak zorunda olan bir solcudur. Olaylara yön veren ise karşı güçlerdir. Bu romanlarda acımasız yaratığın kollarından biri devrimcinin evinin kapısından içeri uzanır ve onu yakalar götürür. O andan itibaren devrimci genç edilgin duruma düşer."[258]

Fethi Naci'ye göre 12 Mart romanlarında karakterlerin sürekli idealize edilerek verilmesi ve aynı şekilde anlatılması yazarların: " … sadece "işkence"yi ve bireysel kahramanlıkları görmüş ve göstermiş, daha derindeki oluşumlara nüfus edememelerinden"[259] kaynaklanmaktadır.

Murat Belge:"12 Mart döneminin, belli başlı özelliklerinden biri, işkence sorunuydu. 12 Mart dönemiyle ilgili romanlara baktığımızda, aynı sorunun orada da en belirleyici işleve sahip olduğunu görüyoruz." demektedir.[260]

Fethi Naci, 12 Eylül romanları için:

> "12 Mart romanlarıyla, 12 Eylül romanları arasındaki en önemli içerik farkı şudur: 12 Mart romanlarında, hapislere düşen, işkenceler gören, öldürülen "devrimci" gençlere ağıt yakılırken, 12 Eylül romanlarında " devrimci" gençlere saldırılmaktadır."[261]görüşlerini ileri sürer.

[257]Naci, **Gücünü Yitiren Edebiyat**, 307.
[258]Berna Moran, **Türk Romanına Eleştirel Bakış III**, 9. Baskı (İletişim Yayınları, İstanbul:2003), 14.
[259]Berna Moran, **Türk Romanına Eleştirel Bakış III**, 55.
[260]Murat Belge, **Edebiyat Üstüne Yazılar**, (İstanbul: İletişim Yayınları, 2012), 99.
[261]Fethi Naci, **Yüzyılın 100 Türk Romanı**,(İstanbul: İş Bankası Yayınları, 37.

Bunun için eleştirmen Tahsin Yücel'in *Peygamber'in Son Beş Günü*, Ahmet Altan'ın *Sudaki İz*romanlarına olumsuz eleştiriler yöneltir ve bu yazarların gerçekleri tahrif ederek sol çevreleri küçük düşürdüklerini, aşağıladıklarını savunur.

12 Mart romanlarındaki "idealize edilen" karakterlerin yerini 12 Eylül romanlarında geneli temsil edemeyen, tipik olamayan kişiler sorunu alır. Özellikle *Peygamber'in Son Beş* günü adlı romanda bu konuya geniş yer verir Fethi Naci. Sonuç olarak, yazar *Üç Beş Kişi* adlı romanın baş kahramanı Ferit Sakarya'nın ya da *Sudaki İz* romanındaki devrimci gençler olarak anlatılan Fazıla ve Necip karakterlerinin toplumun içinde yer alan fakat bu kişilerin "sol çevreleri" yansıtan, tipik karakterler olmadıklarının altını kalın çizgilerle çizer.

Fethi Naci'nin siyasî romanlarda eleştirdiği bir başka husus, romancının sorunlara çözüm yollarını eserleriyle aramaya çalışmasıdır. Eleştirmene göre " Oysa sanatçının ne görevidir bu sorunlara çözüm yolları bulmak, ne de üstesinden gelebileceği bir iş!"[262]
Çünkü eleştirmene göre " Hangi siyasal örgüt bilebilmiş bu çözümü ki bir sanatçı bilebilsin! (…) Kulaktan dolma ya da çeviri kitaptan aktarma reçetesi yok(tur) bu çözümün."[263]

Oysaki 12 Mart ve 12 Eylül romancılığında siyasal çözümlere sorun arayan yazarların, "olumlu tip" kaygısına düşerek, sorunlara çözüm getirmek için eserlerini araç olarak görmeleri sonucuyazarların bir partinin çizgisine gireceğini vurgular. Böylece yazar, yaratma özgürlüğünü de yitirmiş olacaktır.[264]

Eleştirmene göre 12 Eylül romanlarının bir başka eleştirilecek yanı ise, teslimiyetçi anlayışla yazılmalarıdır. Fethi Naci, yazarlardan var olan sorunlara çözüm getirmesini beklemez; fakat toplumcu gerçekçi yazarlardan, romanlarında umutlu bakışı elden bırakmamaları gerekliliğinin önemi üzerinde durur.

Ayla Kutlu'nun *Hoşça Kal Umut* romanını "teslimiyetçi bir roman" olarak gören eleştirmen, bunun sebebini romandaki devrimci tip olarak sunulan Oruç'un romanın sonundaki sözleri olduğunu ileri sürer. Naci'ye göre, "Ayla Kutlu, "dünyayı

[262]Naci, **Gücünü Yitiren Edebiyat**, 521.
[263]Naci,**Türk Romanında Ölçüt Sorunu**, 78.
[264]Naci, **Gücünü Yitiren Edebiyat**, 521.

değiştirme görevinin kendisine verilmiş olmadığını" kabullenmeyi övmekte, "dünyaya uyum çabası"nı " yetinme bilinci" olarak tanımlamaktadır."[265]

12 Eylül romanlarına gelindiğinde eleştirmenin görüşlerini daha sert bir üslupla dile getirdiğini söyleyebiliriz. Çünkü Fethi Naci'ye göre 12 Eylül romanları, 12 Mart romanlarındaki gibi devrimci gençleri, sol görüşlü aydınları yüceltmez, tam tersine bu kişilere saldırmak hatta aşağılamak için kaleme alınmıştır. Bilinçli veya bilinçsiz olarak yazarın bu saldırgan tavrının altında, eleştirmen 'teslimiyeti' ve var olan egemen güçlerle işbirliği görür. Çünkü Fethi Naci, ister sağ, ister sol olan politikacıların " (…) gerçeğin değil, çıkarlarına uygun olanların söylenmesini isterler, kayıtsız şartsız desteklenmek isterler, bütün görüşlerinin tartışmasız onanmasını, uygun bulunmasını isterler." görüşünü ileri sürmektedir.[266]

Yazar, Ahmet Altan'ın *Sudaki İz* romanını " (…) egemen güçlerin kamuoyuna kabul ettirmeye çalıştıkları "devrimci protipleri"ni "devrimci gençlik" diye böylesine pervasızlıkla betimlemeye çalışan başka roman okumadım."[267]sözleriyle yerer.
Berna Moran: "12 Eylül darbesinden sonra yazarın toplumsal sorunlara eğilmesi güçleşmişti.
Dış dünyayı, toplumu yansıtmak ve bunun için gerçekçi yöntemi kullanmak artık yazarları fazla ilgilendirmiyordu."[268]sözleriyle 12 Eylül döneminden sonra Türk romanındaki değişikliğe dikkat çekmektedir.

Fethi Naci 12 Mart romancılarını karakterleri "idealize etme" yönünden eleştirirken incelemelerinde nesnel bir bakış açısına yer verir ve ileri sürdüğü görüşlerini belli başlı kuramlarla, örneklerle destekler. Ayrıca toplumcu edebiyatın sorunlara çözüm bulmak adına yazılmış, edebiyat seviyesine yükselememiş eserlerin tarafsızca ele alır. Fakat 12 Eylül romanlarında iseeleştirmenin söyleminin ciddi şekilde değiştiği görülür. Bu noktada Fethi Naci'nin toplumcu görüşlerin çerçevesinde ve daha çok ideolojik bir yaklaşımla siyasî romanları incelediği görülür. Nitekim bu durum, onun eleştirilerinde kimi zaman kişisel görüşlerinin ağır basmasına ve ileri sürdüğü görüşlere duygularının karışmasına neden olur. Özellikle bu durum eleştirmene göre yazarların teslimiyetçi tavırlarının ve romanlarındaki geneli yansıtamayan tiplerin ortaya çıktığını öne sürdüğü yazılarında açık bir şekilde görülebilir.

[265]Naci, **Yüzyılın 100 Türk Romanı**, 37.
[266]Naci, **Gücünü Yitiren Edebiyat**, 521.
[267]Naci, **Türk Romanında Ölçüt Sorunu**, 260.
[268]Berna Moran, **Türk Romanına Eleştirel Bir Bakış III**, (İstanbul: İletişim Yayınları,1998), 53.

Fethi Naci, yakın tarihin romancılarımız tarafından başarılı şekilde ele alınamadığını ileri sürer; fakat eleştirmen köy-kırsal kesimi konu alan romanlarımızda Türk köylüsünün gerçekçi anlatımıyla başarılı eserlerin yazıldığı görüşündedir.

4.3. Köy-Kırsal Kesim Romanları

Eleştiri günlüklerinde karşımıza çıkan bir başka roman türü köy romanlarıdır. Tarihi romanlarda olduğu gibi Fethi Naci'nin incelediği köy romanı sayısı azdır. Fethi Naci'nin köy romanları hakkında üzerinde durduğu, söz ettiği tek romancı Yaşar Kemal ve onun romanlarıdır.

Ramazan Kaplan, köy romanı için, "Türkiye'de daha geniş kapsamlı anlam çerçevesine sahip "köy edebiyatı"nın, romana özgü kullanımını içerir."[269]demektedir.

Fethi Naci ise, "Romanda gerçekçilik demek bir zamanlar, neredeyse romanda köyden söz açmak demekti" [270]tespitinde bulunur.

Eleştirmen, bu durumu Türkiye'nin bir tarım ülkesi olmasının yanında köy romanının edebiyatımızda büyük ilgi görmesinin bir dönem köy enstitüsünden yetişen romancılar sayesinde olduğunu söyler.[271] Ramazan Kaplan köyü ve köylüyü konu alan romanların ilk örneklerinin Tanzimat döneminde görüldüğünü; ancak "Türk edebiyatında, "köy romanı ve romancılığı" anlayışı çevresinde tanınan eserler, köy enstitülü yazarların edebi hayatta varlıklarını göstermelerinden sonradır"[272] görüşlerini iler sürer.

Tüm bu fikirlerin yanında Fethi Naci, köy enstitülü yazarların romanlarında, yaşamlarında tanık oldukları gerçeklerden beslendiğine dikkat çeker. Buna örnek olarak Yaşar Kemal'in "Bu üçlü, benim yaşantım ve tanıklığımdır"[273] sözünü göstermektedir. Ayrıca eleştirmenin köy yaşamının içinden çıkmış yazarlar için şu yorumu yaptığını okuruz:

"Romancılarımız da, hikâyecilerimiz de eserlerinin malzemesi olarak genellikle kendi yaşantılarını kullanırlar. Zeyyat Selimoğlu hikâyelerinde Karadeniz

[269]Ramazan Kaplan, "Köy Romanı", **Hece Dergisi**, s. 65-66-67 (2002), 275.
[270]Fethi Naci, **Türkiye'de Roman ve Toplumsal Değişme**,(İstanbul: Gerçek Yayınevi,1990), 261.
[271]Naci,**Türk Romanında Ölçüt Sorunu**, 24.
[272]Kaplan, "Köy Romanı", 275.
[273]Naci,**Türk Romanında Ölçüt Sorunu**, 24.

insanlarından söz açarken, bilirsiniz ki Yaşar Kemal ya da Orhan Kemal, Çukurova insanlarından söz açacaktır."[274]

Fethi Naci, edebiyatımızdaki köy romanlarının çoğunun edebiyat eseri katına ulaşamadıklarına dikkat çeker. Bunun nedenini ise yazarların köye bir romancı yaklaşımıyla değil, toplumbilimci gibi yaklaştıklarından kaynaklandığını savunur.[275] Ramazan Kaplan, Fethi Naci'nin bu görüşleriyle paralel olarak "köy romanları"nın sosyal roman çeşidinin içinde yer aldığını söyler. Fakat köy romanlarının sınırları iyi belirlenmezse ve roman sanatının önceliklerini yazar göz ardı ederse, bu romanların sosyolojik bir tutanak haline gelmesinin kaçınılmaz olduğunu vurgulamaktadır.[276]

Köy yazarlarının edebiyattan uzak tutumlarını eleştiren Fethi Naci, bu durumun yazarların "köy insanını" anlatmak yerine, köy insanın "ekonomik ve toplumsal" sorunlarını anlatmaya öncelik vermesinden dolayı olduğunu ileri sürmektedir.

Kısacası yazarlar kırsal kesimlerdeki sorunları dile getirmek için köy insanına araç olarak bakar. Ramazan Kaplan:

" (…) Türk köylüsü, şu ya da bu ölçüde maddi hayatıyla romana girmiştir. Ancak, kendi özel dünyasındaki Türk köylüsünü, köy romanlarının pek çoğunda bulmak mümkün değildir. Köy romanlarının büyük kısmında, neredeyse aynı biçimde duyan, düşünen ve hareket eden varlıklardır köylüler." [277]tespitini yapar.

Yaşar Kemal, Türk köylüsünü romancılığımızda en iyi anlatan yazardır Fethi Naci için. Onun romanlarında Türk köylüsü idealize edilmeden, gerçeklere uygun olarak anlatılır. Çünkü eleştirmene göre:

> " Yaşar Kemal, romancı olduğunu hiçbir zaman unutmaz; bunun için uzaktan bakınca hep birbirine benzer görünen köylüleri hiç de birbirleriyle benzemediklerini, öyle akla kara gibi şematik tasniflerle köylülerin anlatılamayacağını, hepsinin ayrı bir iç dünyası olduğunu, bireysiz olduğu söylenen köy topluluklarında unutulmaz bireysel dramların yaşanabileceğini göster(diğini)"[278]

Ayrıca Yaşar Kemal'in başarısı sadece köylüleri olduğu gibi anlatmaktan kaynaklanmaz. Yazar, köylünün yaşadığı toplumsal ve ekonomik sorunları romana sosyolojik bilgi halinde yığmadığı gibi, bu sorunları kişilerin üzerindeki etkileriyle işlemeyi de başarabilmiştir.

---

[274]Naci, **Türkiye'de Roman ve Toplumsal Değişme**, 263.
[275]**age**, 268.
[276]Kaplan, **age**, 276.
[277]Kaplan, "Köy Romanı", 277.
[278]Naci, **Türk Romanında Ölçüt Sorunu**, 278.

Köy romanlarının eskisi kadar yazılmadığı ve okunmadığı hakkında bir tespitte bulunan Naci: "(…)Bunun nedenini Türkiye'nin geçirmekte olduğu yapısal değişiklikten çok, birtakım romancılarımızın roman anlayışında aramak gerek(tiğini)"[279] ileri sürmektedir. Fakir Baykurt'un *Romanımız Ne Durumda?* başlıklı bir yazısında köy romancılarının " bireyi savsakladıklarını" itiraf etmesi üzerine, Fethi Naci: " Bireyi savsaklayarak" belki başka şeyler yapılabilir, ama yapılamayacağı kesinlikle belli olan bir şey var: Roman yazmak."[280]yorumunu yapar.

Fethi Naci, *Yüzyılın 100 Türk Romanı* adlı incelemesinde köy romanları için Yaşar Kemal'in yanında, Kemal Tahir, Talip Apaydın, Fakir Baykurt, Ömer Saragöl'den roman incelemeleri yapar. Eleştiri günlüklerinde ise köy romancısı olarak karşımıza tek romancı ismi, Yaşar Kemal çıkar. Bunun için örnek gösterilen tek romancıyla eleştiri günlüklerinde köy romanı hakkında yapılan incelemelerin nesnel olduğunu söylemek doğru bir yargı olmayacaktır.

Denilebilir ki onun köy romanı hakkındaki düşünceleri tarihi romanlarda olduğu gibi, yazarın romancı tutumundan uzak tavrının eleştirisidir. Eleştirmen köy romanı yazarlarının hazır kalıplarla kırsalın sorunlarına yaklaşımı, köy insanını geri plana iten anlatımlarının karşısında durur. Romanın birey olduğunu savunan Fethi Naci, bu yazarlardan öncelikle köy insanın dramlarına yer vermelerini bekler.
Günlüklerde tarihi veya köy romanlarından daha çok polisiye romanların yer aldığını söyleyebiliriz. İncelemelerde sıkça karşımıza çıkan polisiye türü için Fethi Naci'nin eleştirmen kimliğinin dışında bu romanlara kişisel bir ilgisi olduğu düşünebilir.

4.4. Polisiye Romanlar

Eleştiri Günlüklerinde karşımıza çıkan bir diğer roman türü polisiye romanlardır. Özellikle çeviri polisiye romanlara Fethi Naci'nin eleştirmenliğinin dışında okur olarak ilgisi olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır.
Polisiye romanın edebi değeri, neden okunduğu ve benzer başlıklar geçmişten günümüze tartışıla gelmiştir. Tacettin Şimşek, nitelikli edebi eserlerin raflarda beklerken, polisiye romanların, her zevk seviyesinden, her meslekten ve yaş

[279]Naci, **Yüzyılın 100 Türk Romanı**, 22.
[280]Naci,**Türkiye'de Roman ve Toplumsal Değişme**, 469.

grubundan okuyucu bulmasına dikkat çekerek polisiye romanlar hakkında şöyle bir tespitte bulunur:

> "Başta İncil ve Kur'an olmak üzere mukaddes kitapların ardında en çok satanlar/ en çok okunanlar arasında polisiye romanların liste başı olması önemli bir veridir.(…)
> Öyleyse bunun nedenleri üzerinde düşünülmelidir. İnsanda doğuştan var olan merak duygusunun tatmini ilk akla gelen sebep olabilir. (…) Okuyucunun, karmaşık olayları çözümleme konusunda romankahramanı ile yarışma isteği de romandan alınan zevk çerçevesinde düşünülebilir."[281]

Murat Belge polis romanlarının dünyada en çok okunan tür olması için: "İlk anda bu kitapların hemen hemen her zaman kullandığı "bilmece" öğesinin çekiciliği düşünülebilir. Kitabı yazanın serpiştirmeyi seçtiği ipuçlarına göre "kimin katil olduğunu" bulup çıkarmanın zevki, biraz gelişmiş bir bulmaca çözme keyfi veriyor."[282]demektedir.

Fatih Özgüven *Neden Polisiye Roman Okuruz?*başlıklı incelemesinde: "Cinayet ya da suç bahanedir; asıl hoşumuza giden saat gibi işlemeye başlayan olaylar zinciridir. Klasik polisiye yazarlarından, 'çarklar dönmeye başladığında' tatlı bir tık-tık-tık sesi duyarsınız adeta… Kitabı 'elinden bırakmamak' bundandır." [283]yorumu yapar.

Polisiye romanların Fethi Naci eleştirisinde diğer roman türlerinde olduğu gibi belli bir başlık altında incelenmediğini görürüz. Fakat eleştiri günlüklerinde sayıca azımsanmayacak polis romanının ele alınması üzerine, çalışmadaroman türleri başlığında polisiye romana yer vermeyi uygun bulduk.

Fethi Naci, eleştiri günlüklerinden anlaşılacağı üzere, polisiye roman meraklılarındandır. Bu roman türünü incelediği eleştiri günlüklerindeki yorumlarından, merakı dışında polisiye romanlar hakkında bilgi sahibi olduğu da ortaya çıkmaktadır.

Yazar, Umberto Eco'nun *Gülün Adı* adlı romanı için bir polisiye başyapıtı olduğunu ileri sürer. Romandaki polis komiseri Rahip William'ın, Lukacs'ın günümüzde korku ve güvensizliğe dayanan polis romanlarından farklı olarak, burjuva yaşayışını koruyanlarda olduğu gibi " her şeyi bilirliğini" yücelten bir karakter olduğunu tespitini yapar.[284]

Mehmet Eroğlu'nun *Adını Unutan Adam* romanında ayrıntıların işleyişinde polisiye roman tekniği bulur. Ayrıca romanda gerçek anlatı kişisi psikolojisinin

---

[281]Tacettin Şimşek, "Romadaki Hafiye ya da Polisiye Roman", **Hece Dergisi**, s.65-66-67 (2002), 511.
[282]Murat Belge, **Edebiyat Üstüne Yazılar**, (İstanbul: İletişim Yayınları, 2012), 37.
[283]Fatih Özgüven, "Neden Polisiye Roman Okuruz*?",* **Virgül Dergisi**, s.5 (1998), 2.
[284]Naci, **Gücünü Yitiren Edebiyat**, 376.

bulunmamasını Roland Barhes'ın Agatha Christi ile ilgili olarak verdiği örnekle açıklar.[285]

Eleştiride Kırk Yıl adlı eleştiri günlüğünde DashiellHammett'ın*İnce Adam* romanı üzerinde bir inceleme kaleme alır. Bu yazıda, Naci'nin polisiye romanlar hakkında bazı fikirlerini bulabiliriz. Özellikle Hammett'ın diğer polisiye romanlardan farklı olan üslubu ve anlatım tekniği üzerinde duran eleştirmen, roman tekniği için "Hammett'ın kalemi kamera gibidir, sanki yazmaz, gösterir."[286]demektedir.

Başka bir incelemesinde DashiellHammett ve RaymondChandler'ın polis romanlarının tekniğini değiştirmiş olmalarından bahseder. Bu iki yazar, eleştirmenin tespitine göre "özel dedektif" romanlarının kurucusudur.

Fethi Naci'ye göre bu yazarların romanlarında:

> "Bize, önceden işlenmiş bir cinayet anlatılmaz artık; hikâye, hareketle, eylemle birlikte gider. Özel dedektifler klasik romanlarda olduğu gibi, salonlarda oturup ipuçları çözümleyerek, uzun akıl yürütmelerle değil, sokakla bütünleşerek, sürekli hareket ederek bulurlar suçluları."[287]

Ömer Türkeş: "DashiellHammet'i biraz farklı tutmamızın altında yatan nedenlerden bir tanesi, onun kitaplarının sayısının bir seri yaratacak niteliğe ulaşmamış, daha doğrusu seri yaratma düşüncesiyle yazılmamış olmasında."[288]yorumunu yapar.

Eleştirmen günlüklerde yer verdiği Manuel VaguezMontalban'ın*Merkez Komitesi Cinayetinin* adlı romanın "siyasi polisiye" olduğunu söyler.[289] Ayrıca Naci'ye göre, yukarıda alıntıladığımız Hammett ve Chandler'ın polisiye romana getirdikleri yenilikler*, Merkez Komitesi Cinayetinde* yer almaktadır.

*Palomino Moleryo'yu Kim Öldürdü*adlı polisiye romanı için onun " Vargas Llosa'nin romanın adı polis romanlarını çağrıştırıyor, ama bir ilgisi yok polis romanlarıyla: Bir cinayetin araştırılması yoluyla yaşadığı toplumun anatomisini ustaca gözler önüne seriyor Vargas Llosa. (…) Cinayetin araştırılması, romanın kolay okunmasını sağlıyor."[290]tespitinde bulunduğunu okuruz.

---

[285]**age**, 530.
[286]Naci, **Eleştiride Kırk Yıl,** 63.
[287]Naci, **Roman ve Yaşam,** 205-206.
[288]A.Ömer Türkeş, "Yeni Polisiye Diziler, Yine Eski Kalıplar*"*, **Virgül Dergisi**, s.5(1998), 3.
[289]Naci, **age**, 203.
[290]**age**, 88.

Sis ve Gece adlı polisiye romanında Ahmet Ümit'in anlatımını sürükleyici bulan Fethi Naci, bir polisiye romanı için bu tarz bir anlatımın önemli olduğunu vurgular.[291]

Denilebilir ki Fethi Naci, polisiye romanlara eleştirmen kimliğinin dışında okur olarak özel bir ilgi duyar ve eleştiri günlüklerinde yer verir. Fakat bu romanlar hakkında kuramsal ve teorik olarak fikirlerini açıkladığı görülmez. Polisiye romanlara daha çok "kitap tanıtım" yazıları gibi yaklaşır ve genelde romanların konularını özetleyerek günlüklerini kaleme alır.Günlüğünde yer verdiği polisiye romanların genellikle çeviri romanlar olması dikkat çekicidir.

Ahmet Ümit dışında günlüklerde yerli polisiye roman incelemesi yer almaz. Bunun nedenini Fethi Naci *Niçin Polisiye RomanYazılmıyor?* adlı yazısında bulabiliriz

Çünkü eleştirmen Türkiye'de, Batıda olduğu gibi, polisiye romanın yazılmadığı görüşündedir ve yazara göreoysaki Türk toplumun da giderek suç toplumu haline gelmektedir.[292]

Günlüklerde Fethi Naci'nin polisiye romanların edebiyatımızdaki örneklerinden daha çok çeviri romanlar üzerinde durduğu görülür. Ayrıca eleştiri günlüklerinde sadece polisiye türünde değil yabancı roman incelemelerine yer verilmektedir.

4.5. Çeviri Romanlar

Fethi Naci eleştirilerinde, Batı'da romanın burjuva yaşam sonucu ortaya çıktığını, biz de ise romanın Batı'dan ithal edildiğine dair bilgilerle sıkça karşılaşırız. Eleştirmen,*Yüzyılın 100 Türk Romanı* incelemesinin giriş kısmında, romancılığımızın gelişim sürecini kaleme alır. *Türkiye'de Roman Var Mı?* ya da *Türk Romanında Ölçüt* sorunu adlı eleştiri günlüklerinde romancılığımız üzerine çok tartışılacak görüşlerine yer verir. Romancılığımızın ulusal sınırlar içerisinde kaldığını, iç tüketime yönelik romanlar yazıldığını söyleyerek romancılığımızda ölçüt sorununu gündeme getirir ve Türk romanları için ayrı, Batı romanları için ayrı ölçüt

[291]Naci, **Kıskanmak**, 192.
[292]Naci, **Kıskanmak**, 187.

kullanamayacağımızı, romanlar için ölçütün tek olduğu fikrini savunur.[293]Eleştirileri günlüklerinde sayıca fazla çeviri roman incelemesine yer verilmiş olmasını, eleştirmenin bu görüşleriyle açıklayabiliriz.

Çeviri roman incelemesine en fazla yer verilen günlüğün *Eleştiri Günlüğü II*'dir. Fethi Naci çeviri romanlar arasında tür olarak siyasi ve polisiye romanlara daha fazla yer vermiştir. En uzun incelemesini çeviri romanlar arasında Umberto Eco'nun *Gülün Adı* adlı romanı için yazar ve Eco'nun karakterler hakkındaki görüşlerini farklı eleştirilerinde tekrarladığı görülür.

Eleştiri Günlüklerinde çeviri roman incelemelerinde Fethi Naci'nin kapsamlı incelemelere girmediğini söyleyebiliriz.

Bu eleştiri yazılarının çoğu genellikle romanı tanıtımı çerçevesinde kaleme alınarakincelemenin ana başlıklarını romanın konusu, romanın karakterleri oluşturur. Bu başlıkların yanında bazı çeviri romanlarda Naci'nin yazarın tekniği, üslubu üstünde durduğunu okuruz.

Fakat bu başlıklar yukarıda belirttiğimiz gibi eleştirmenin tespitlerini içermez ve genelde eserde var olanı tanıtmak şeklinde eleştirilerinde yer almaktadır.

Çeviri siyasi romanlardan toplumcu gerçekçi görüşüne yakın olanları günlüklerde incelemek için seçtiğini söyleyebiliriz. *Polonya'da Bir Kuş Var* ya da *Tropiklerde ŞafakGörünümü* adlı romanlar örnek gösterilebilir. Ayrıca eleştirmen polisiye roman incelemelerinde de ağırlıklı olarak çeviri romanlara yer vermektedir. *Merkez Komitesi Cinayeti* ve *İnce Adam* bu romanlardandır.

Fethi Naci'nin çeviri roman eleştirilerinde kapsamlı incelemeler yaptığını söyleyemeyiz; fakat bu roman incelemelerinde dünya edebiyatının çeşitli yazarlarına yer verdiğini ve böylece günlüklerdeki çeviri roman incelemelerindegeniş bir yelpazeye ulaştığını söyleyebiliriz. Bu görüşe örnek olarak eleştiri günlüklerinde karşımıza çıkan, Japon yazar, *Osamu Dazai* (*Batan Güneş*), Kübalı yazar *G. Cabre Infante (Tropiklerde Şafak Görünümü)*ya da dünya edebiyatının önemli isimlerinden *Gabriel Garcia Marquez, İtalio Svevo(Yaşlılık)* ve *Umberto Eco(Gülün Adı)* gibi isimler gösterilebilir.

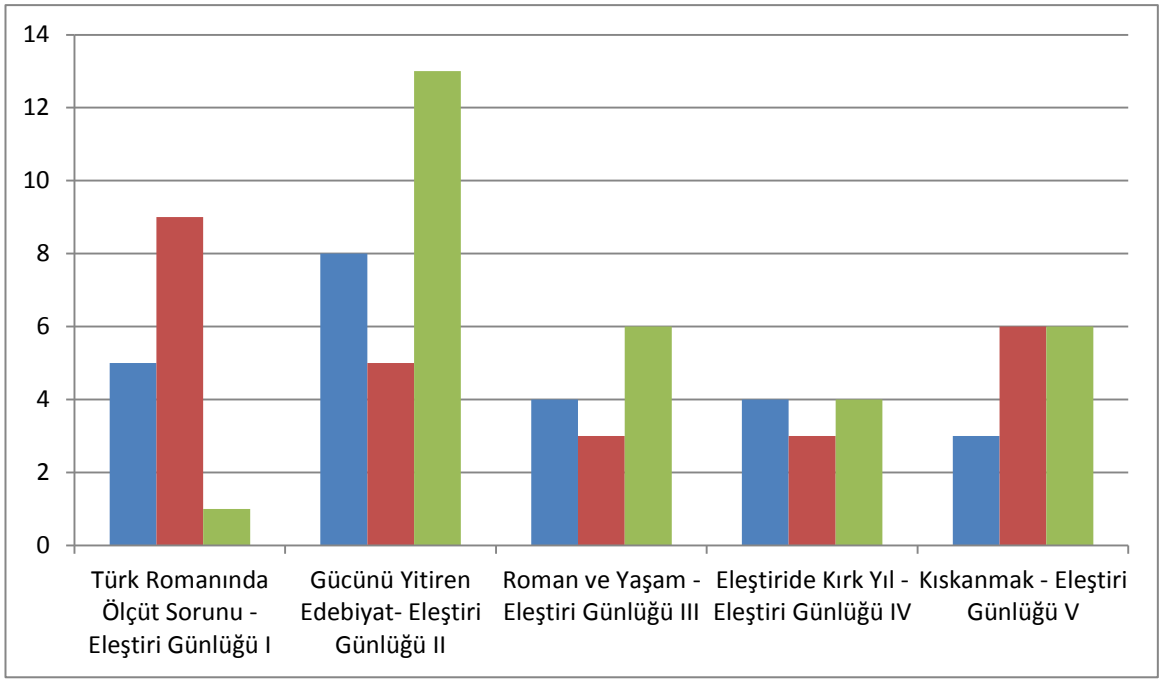
Günlüklerde kapsamlı çeviri incelemelerine girilmez; fakat Fethi Naci, Türk romancılığının yanında yabancı romanlara yer vererek günlüklerin sınırını

[293]Naci,**Türk Romanında Ölçüt Sorunu**, 22.

genişletmiştir. Böylece Batı ve Türk romanı için ölçütün aynı olması gerektiği görüşünü günlüklerinde uygulamaya çalıştığını söyleyebiliriz. Ayrıca yazılarında çeviri eserlere yer vermesi, okurlarının sadece ulusal değil dünya edebiyatından da haberdar olmasına katkısı bulunduğunu düşünülebilir.

Roman, Fethi Naci eleştirisinde en önemli edebiyat türü olarak karşımıza çıkar. Hikâye ve şiir incelemelerinin, romana göre daha geri planda olduğu açıktır. Eleştiri günlüklerinde çeşitli roman türlerinin incelemeleri ve bu türler hakkında eleştirmenin görüşleri yer almaktadır. Tarihi, siyasi ve polisiye roman ya da köy-kırsaldan söz eden romanlar bu türler arasında bulunmaktadır. Ayrıca Fethi Naci günlüklerinde dünya edebiyatına yer vererek eleştirisinin yelpazesini çeşitlendirdiği ya da genişlettiğini söyleyebiliriz.

Tablo 1- Eleştiri Günlüklerinde İncelenen Yerli Roman, Çeviri Roman ve Hikâye Sayısı

Günlüklerde İncelenenHikâyeler

Günlüklerde İncelenen Yerli Romanlar

Günlüklerde İncelenen Çeviri Romanlar

Türk Romanında Ölçüt Sorunu (Eleştiri Günlüğü I)

Yerli romanlar: *Esir Şehrin İnsanları, Yol Ayrımı* (Kemal Tahir), *Yağmuru Beklerken* (Tarık Buğra), *Beyaz Kale, Cevdet Bey ve Oğulları* (Orhan Pamuk), *Cadı Ağacı* (Ayla Kutlu), *Isısızlığın Ortasında* (Mehmet Eroğlu), *Üç Beş Kişi* (Adalet Ağaoğlu), *Sudaki İz* (Ahmet Altan),*Kale Kapısı* (Yaşar Kemal)

Hikâyeler: *Giz* (Salim Şengil)

Çeviri Romanlar: *Polonya'da Bir Kuş Var* (Romain Gray), *Karar Gecesi* (Micheal del Castillo), *Zeno'nun Bilinci* (İtalo Svevo), *Deri Değiştirmek* (Carlos Fuentes), *Miquel Sokağı* (V.S Naipaul)

Gücünü Yitiren Edebiyat (Eleştiri Günlüğü II)

Yerli romanlar: *İmbatla Dol Kalbim*(Tarık Dursun K.), *Hoşça kal Umut* (Ayla Kutlu) , *Adını Unutan Adam* (Mehmet Eroğlu), *Eylülün Gölgesinde Bir Yazdı* (Ferid Edgü), *Akdenizin Kıyısında*(Fatih Atilla)

Hikâyeler: *Bahar İsyancıdır* (Onat Kutlar), *Yaza Yolculuk* (Tomris Uyar), *Sevgilim İstanbul* (Nedim Gürsel), *Unutulmaz Bir Kadın Resmi* (Necati Güngör), *Sevginin Eşsiz Kışı* (İnci Aral), *Geriye Dönenler* (Gülten Dayıoğlu), *Zemheri Baharı Bekler Gibi* (Nezihe Oruç), *Sessiz Çığlıklar* (Semra Özdamar), *Eski Gece Parçaları* (Nazlı Eray), *Bir Gece Yolculuğu* (Gülderen Bilgili), *Memleket Hikâyeleri* (Refik Halid Karay), *Ey Gece Kapını Üstüme Kapat* (Ahmet Oktay), *Firari Rengim Kırmızı* (Süalp Çekmeci)

Çeviri Romanlar: *Senilita*(Italo Svevo), *Oyunun Kuralı* (Leonardo Sciascia), *Örümcek Kadının Öpücüğü,* (Manuel Puig), *Varolmanın Dayanılmaz Hafifliği, Gülüşün ve Unutuşun Kitabı*(Milan Kundera), *Gülün Adı*(Umberto Eco), *Toprak Acısı*(Manuel Scorza), *Büyük Defter*(Agota Kristof)

Roman ve Yaşam (Eleştiri Günlüğü III)

Yerli Roman: *Kanın Sesi, Deniz Küstü* (Yaşar Kemal), *Peygamberin Son Beş* Günü (Tahsin Yücel)

Hikâyeler: *Bir Kara Derin Kuyu* (Nezihe Meriç), *Temmuz Suçlu* (Cemil Kavukçu), *Aykırı Öyküler* (Tahsin Yücel), *Alleben Öyküleri* (Ülkü Tamer), *Elveda Alyoşa* (Oya Baydar), *Kasımpatıları* (Steinbeck)

Çeviri Romanlar:*Yüzbaşı ve Kadın Taburu, Palomino Molero'yu Kim Öldürdü?* (MarioVargos Llosa), *Merkez Komitesi Cinayeti* (Manuel Vazquez Montalban) *Yolun Sonu*(John Le Carre)

Eleştiride Kırk Yıl (Eleştiri Günlüğü IV)

Yerli Roman: *Ay Falcısı* (Nazlı Eray), *Son Yemek* (Atilla Birkiye), *Güz Sancısı* (Yılmaz Karakoyun)

Hikâyeler: *Sessiz Muhalefet* (İbrahim Erdem), *Mavi Şehir* (İzzet Harun), *Hanene Ay Doğacak* (Şebnem İşigüzel), *Yaz Yağmuru* (Ahmet Hamdi Tanpınar)

Çeviri Roman: *Şairin Gücü* (Nicalos Castillo), *İnce Adam* (Dashiell Hammett), *Çarpık Sevda* (MaxFrish), *Zoo. Aşktan Söz Etmeyen Mektuplar* (ViktorSklovski)

Kıskanmak (Eleştiri Günlüğü V)

Yerli Roman: *Kıskanmak* (Nahid Sırrı Örik), *Çulluk, Sis ve Gece* (Ahmet Ümit), *Devrimciler* (Kaan Arslanoğlu), *Yanık Buğdaylar*(Ahmet Günbay Yıldız), *Gölgenin Kokusu* (Habib Bektaş)

Hikâyeler: *Gece Gelen Ölüm* (Erhan Bener) *İshak* (Onat Kutlar) *Uzak Noktaya Doğru* (Cemil Kavukçu), *Vatandaş* (Tahsin Yücel), *FotoSabah Resimleri* (Ayşe Kulin)

Çeviri Romanlar:*Batan Güneş*(Osamu Dazai), *Tropiklerde Şafak* Görünümü (G. Cabrera Infante), *Kuru Bir Mevsim*(Andre Brink)

5. TÜRK ROMAN ve YAZARLARI

5.1. 1980-1990 Döneminde Türk Romancılığı

Eleştiri Günlüklerinde, Fethi Naci'nin incelemeleri romanlar üzerinde yoğunlaşır ve eleştirmen eserleri Marksist eleştirinin belli ölçütlerine göre değerlendirir. Yargılarını bu ölçütlerin çerçevesinde belirleyen Fethi Naci'nin ancak romanlarımız ya da romancılığımız hakkındaki görüşleri incelemeleriyle sınırlı kalmaz. Türk romancılığı üzerine öne sürdüğü ve döneminde büyük tartışmalara yol açan fikirleri de eleştiri günlüklerinde yer almaktadır. Bu yazılarından öne çıkanı, tartışılanı*Türkiye'de Roman Var mı?*başlıklı eleştiri günlüğü olduğu söylenebilir. Fethi Naci bu yazısında kısaca Türk roman tarihini ele aldıktan sonra, Türkiye'de romancılığı geciktiren nedenleri üzerinde durur. Eleştirmene göre, Batıda burjuva yaşamının sonucu ortaya çıkan roman türünün merkezinde "birey" vardır. Fakat Osmanlı toplumunun ekonomik yapısının "birey"in ortaya çıkmasını engellediği görüşündedir. Romancılığımızın gecikmesinin ekonomik nedenleri dışında, Osmanlıdaki sosyal yaşam anlayışı, düz yazının gelişmemiş olması ya da Ahmet Hamdi Tanpınar'ın öne sürdüğü gibi, Müslüman doğunun ruhbilimsel araştırmayı pek az tanımış olması Fethi Naci'nin gösterdiği diğer nedenler arasında yer alır.[294]

Geçmişten günümüze Türk Romancılarını yeniden okuyan Fethi Naci, "Okur olarak yirmi sayfasını okumaya katlanamayacağım nice romanı, yazar olarak sabırla, titizlikle, notlar alarak sonuna kadar okudum."[295]demektedir.

[294]Naci, **Türk Romanında Ölçüt Sorunu,** 14.
[295]**age**, 15.

Yeniden okumalarının sonunda "Önemsenmiş çoğu romancımızın birtakım ünlü romanlarının çoktan "sizlere ömür" olduğunu açıkça gördüm; yeniden değerlendirilmemelerine borçluydular ünlerinin sürmesini."[296]tespitini yapar.

Bu görüşlerden sonra, edebiyatımızda büyük bir tepki uyandıracak, Türk romancılığı üzerine o çok meşhur yargısını söyler. Fethi Naci'ye göre, Türkiye'de roman vardır fakat ne kadar futbol varsa romancılığımız da o kadardır.[297] Bunun sebebini ise evrensel olamayan, kendi sınırları içinde pazarı kendine yeterli gören bir roman anlayışına bağlar. Bu durum ayrıca Fethi Naci için romanda "ölçüt" sorununu beraberinde getirmektedir. Batılı romancıların kendilerine ölçüt olarak görecekleri önlerinde dev romancılar olduğunu; fakat biz de böyle bir şeyin olmadığını savunur. Bunun için Batılı romanlar için ayrı, kendi romanımız için ayrı ölçüt kullanamayacağımızdan, ölçütün tek ve aynı olduğunu görüşlerine ekler. Hatta yeni çıkan bir romancımızı Ahmet Hamdi Tanpınar'la, Yaşar Kemal'le ya da Halit Ziya'yla karşılaştırmanın bir anlam taşımadığı görüşündedir.[298] Oysaki burada Fethi Naci, gerçekçi ve doğru bir tespitle romancılığımıza yaklaşamaz. Çünkü eleştiri günlüklerinde her fırsatta övgülerle yaklaştığı Yaşar Kemal'i ele almamız bile bu düşüncenin dayandığı çelişkili yapıyı ortaya koyacaktır. Burhan Günel, Del Duca ödülünü kazanan sadece Yaşar Kemal'in değil birçok Batılı romancının olduğuna dikkat çeker.*İnceMemed'in* Batı edebiyatında gördüğü ilgi ise, edebiyatımızda göz ardı edilemez bir başka başarıdır.

Ayrıca Burhan Günel, *Ortadirek* romanına övgüler yağdıran Fethi Naci'nin içine düştüğü bu çelişki durum için:

> " Bunları yazabilmiş bir eleştirmenin Türk romanını yoksayabilmesi için ya belleğini yitirmesi ya da Yaşar Kemal'i Türk romancısı olarak düşünmemesi gerekir. (…) Romanlar arasında ayrı ölçütler kullanılamayacağına göre Naci kendisiyle çelişmiş olmalı. Çünkü aynı Naci Yaşar Kemal de dâhil tüm romancılarımızı küçümsüyordu. (…)"[299]demektedir.

Romancılığımız için ortaya attığı tespiti çelişkisini ortaya koyan bir başka örnek ise Ahmet Hamdi Tanpınar'ı en büyük Türk romancısı[300] ilan edip daha sonra yeni çıkan romancılarımıza ölçüt olarak gösterilemeyeceğini söylemesidir.

---

[296]Naci, **Türk Romanında Ölçüt Sorunu**, 15.
[297]**age,** 16.
[298]**age**, 21.
[299]Burhan Günel, "Fethi Naci'nin Ufak Tefek İşleri", **Yazko Edebiyat**, s.36 (1983), 15.
[300]Naci, **Türk Romanında Ölçüt Sorunu**, 15.

1980'de eleştirmenin romancılığımız için ortaya attığı bu görüşlerinde, Halit Ziya'dan başlayarak Türk romancılığı için çok önemli isimlerin üzerinden atladığını ve romancılığımız için hedef olarak Batı romanlarını işaret ettiğini görürüz.

Oysaki on sene sonra, 1991 yılında kaleme aldığı *Edebiyatımızda "İthal İkamesi"Sorunu* başlıklı yazısında görüşlerinin tamamen değiştiğini okuruz.

Eleştirmen bu yazıda,romancılarımızı "batılı yazarları" taklit etmekle eleştirir ve Türk toplumuna uymayan Batılı değerleri romancılarımızın anlatma çabalarını edebiyatımızdaki yozlaşma ve çöküntü olarak görür. Türk romanı için Batıyı ölçüt olarak gösteren Fethi Naci, artık Batıya öykünme, Batılı gibi duyup-düşünmeyi edebiyatımızda "ithal ikamesi" sorunu olarak görmektedir. [301]

Bunun için romancılığımızda aradığı ölçütler, daha önce savunduğu Batılı hedeften farklı olarak, yazarlarımızın Türk toplumunun değerlerini, gerçeklerini iyi kavraması ve en önemlisi "kendi geleneğimizin özgün sesi"ni eserlerinde yakalayabilmesi olarak onun eleştirilerinde değişen bir çizgi izler. Daha önce Yaşar Kemal'i yeni çıkan romancılarımıza örnek gösterilemeyeceğini savunan Fethi Naci, romancılığımızda "kendi özgün sesi"miz olarak Yaşar Kemal'e adeta dört elle sarılır. Görüşlerindeki bu değişimFethi Naci'nin romancılarımızı "toplumcu" olmamakla eleştirdiği dönemin de başlangıcıdır.

Gücünü Yitiren Edebiyat adlı 1985'te yazdığı eleştiri günlüğünde romancılarımızın kabuk değişimini, yeni anlatım tarzlarını benimsemelerini, Fethi Naci, romancılarımızın gerçeklerden uzaklaşması olarak görür.

Berna Moran ise romancılarımızın yeni arayışlarını şu şekilde değerlendirir :

> " (…) 12 Eylül darbesinden sonra yazarın toplumsal sorunlara eğilmesi güçleşmişti. Dış dünyayı, toplumu yansıtmak ve bunun için gerçekçi yöntemi kullanmak artık yazarları fazla ilgilendirmiyordu. Böylece toplumsal değişimlerle yazınsal gelişmeler 1980'li yıllarda yeni arayışlara girişen yenilikçi (avantgarde) yazarları Türk romanında köktenci bir değişiklik yaratmalarına neden oldu."[302]

Romanımızdaki değişim, Fethi Naci'nin 1980 yıllarında hedef belirttiği Batı romancılarının edebiyatımızdaki etkisinin sonucuydu. Özellikle 1950 kuşağı edebiyatçılarıyla ortaya çıkan daha sonra toplumcu eserlerin öne geçmesiyle bir süre geri planda kalan, yeni bir anlatım türü, bu dönem edebiyatında tekrar yükselişe

[301]Naci, **Roman ve Yaşam**, 10.
[302]Berna Moran, **Türk Romanına Eleştirel Bir Bakış III**, 53.

geçer. Çünkü klasik anlatım teknikleri ya da siyasi romanlar etkilerini yitirmiş, romancılığımızda yeni bir dönem başlamıştır.

Fethi Naci'nin Orhan Pamuk'tan, yazarın ilk romanı *Cevdet Bey ve Oğulları*için yazdığı incelemesinde, "romanda büyük bir yetenek"[303] olarak söz etmesi, Pamuk'un Türk romancılığında bu yeni anlatım tarzının en bilinen isimlerinden olması dolayısıyla önemlidir.

Romancılığımızın içine girdiği bu değişime,FethiNaci'nin eleştirilerinde değişen görüşlerle yaklaştığını söyleyebiliriz.*Türk Romanında Ölçüt Sorunu* adlı eleştiri günlüğünde, 1983 yılında yazdığı yazılarda, eleştirmenin romancılığımızdaki bu değişme çok mesafeli ve eleştirel yaklaşmadığı görülür. Fakat 1985 yılındaki günlüklerinde, toplumcu edebiyatın önüne geçen bu yeni arayışın karşında bir tavır alır. Çünkü ona göre romancılarımız toplumcu romanlar olarak gördükleri eserlerinde 'sol çevreleri' küçük düşürmektedir ya da romancılığımızda yeni gelişen 'avantgarde' olarak adlandıran romanlarla, gerçeklere tamamen sırtlarını çevirmektedirler.

Onun eleştirilerinde, Adalet Ağaoğlu ve Ahmet Altan, 12 Eylül sonrası yazdıkları romanlarla 'sol çevreleri' küçük düşüren, gerçekleri tahrif eden romancılar olarak karşımıza çıkmaktadır. 1980 yıllarındaki Türk romanları için Fethi Naci:

" 12 Eylül darbesiyle Türkiye'de yaşanan altüst oluşan siyasal yanına biraz ilgi göstermiş, bunu yaparken de kurulu düzenin yanında yer almıştır; ekonomik-toplumsal yaşamdaki değişimler romanımıza yansımamıştır."[304]tespitini iler sürer.

Feridun Andaç 1980 yıllardaki romancılığımız için:

> " (…) gelişkin bir düzeysizliğin sarmaladığı yazın-kültür ortamımızda, romandan, romancıdan yana da çok söz edilen yıllar oldu. Medya pazarında öne çıkarılan yazar/ romancı kimlikleri, ortaya konulan ürünleri(ni)n niteliksel yanlarını gölgeledi diyebilirim. (…) Çoğalan, çoğaldıkça da birbirine benzeyen yazarlar kümesi yazın ortamında boy verdi"[305] demektedir.

A.Mümtaz İdil'in 1980 sonrası Türk romanına bakışı, Fethi Naci'nin görüşleriyle paraleldir. Mümtaz İdil'e göre, romancılarımız bu yıllarda bir günah çıkarma ile dünyayı yeniden kavradıklarını göstermek için birbiriyle adeta yarış haline girerler.

[303]Naci, **Türk Romanında Ölçüt Sorunu**, 107.
[304]Naci, **Yüzyılın 100 Türk Romanı**, 36.
[305]Feridun Andaç, "1980'li yıllarda Romancılığımızın Görünümü*"*, **Varlık Dergisi**, (1990), 4.

Ayrıca Mümtaz İdil, bu dönem edebiyatında "hızlı bir geçmişi reddetmek" sürecinin de başladığını görüşündedir.[306]

Öner Yağcı: "80'lerden sonraki Türk romanını birkaç genç yazarın soluğuna bağlamak isteyenlerin, artık "önlenemeyen çöküşe" doğru gittiklerini inanıyorum."[307]demektedir.

Ahmet Altan, 1980-1990 yılları arasında romanımızdaki yaşanan süreci, Türkiye'deki "koro edebiyatçılığının" kesinkes bittiği bir dönem olarak değerlendirir. Bu on yıllık sürecin en önemli karakteristik özelliğinin, yazarlarımızın, yeni biçimlere, yeni konulara, yeni fantezilerle bezenmiş bir "arayış" ve kişiselleşme dönemi olduğunu söyleyerek Fethi Naci'nin ve onunla paralel görüşleri olan kişilerin fikirlerinden ayrılır.[308]

1989 yılına gelindiğinde Fethi Naci, romancılığımızın sadece gücünü yitirdiğini dile getirmez, yazarlarımızın toplumda yaşanan çürümüşlüğü yazmalarını adeta bir sorumluluk olarakgörmektedir.[309]

Denilebilir ki bu on yıllık süreç içerisinde (1980-1990) onun romancılığımız hakkındaki değişen çizgisi çok açık bir şekilde takip edilebilir. Başta evrensel olarak görmediği romancılarımız için hedef gösterdiği Batı ölçüt yerini, toplumcu bakışa bırakmıştır.

1990 yılına gelindiğinde Batı edebiyatında ve dünyadaki değişen anlatımın tekniklerinin romancılığımıza yansıması daha görünür hale gelmiştir. Darbeler sonrası toplumcu edebiyatın yerini post-modern, avantgard yada gerçeküstücülük denilen yeni anlatım türleri ve teknikleri almıştır. Fethi Naci'nin 1980 yıllarının başında belirttiği şekilde artık Batı edebiyatı ile yakından alakalı genç yazarlar yetişmektedir. Fakat Naci, düşüncelerinde bir dönüş yaparak, toplumcu edebiyatın romancılığımızda eskisi kadar ilgi görmemesinden hoşnut değildir. 1990 yılında Orhan Pamuk'un *Kara Kitap* adlı romanı yayımlanır. Eleştirmenin daha önceki eleştitilerinde övgüyle söz ettiği, Pamuk için de görüşleri artık farklıdır.

---

[306]A. Mümtaz İdil, "80 Sonrası Türk Romanına Estetik Bir Bakış*"*, **age**, 8.
[307]**age**, 16.
[308]**age**, 15.
[309]Naci, **Gücünü Yitiren Edebiyat**, 520.

Daha önce yazarlarımızın Avrupa'dan yenilikleri ithal etmesine karşı çıkan Fethi Naci, Orhan Pamuk'u Amerikan'dan "post-modernizmi" ithal etmekle eleştirir. Ayrıca Pamuk'un yazarın görevinin "eğlendirmek" olduğunu söylemesi üzerine Fethi Naci, "Doğrusu değer yargıları altüst olmuş, halkı geçim derdinde, aydını bezgin, karamsar, umutsuz bir Türkiye için- edebiyatın başka işlevlerini bir yana bırakma özelliğiyle- geçerli bir anlayış, uzlaşıcı bir edebiyat için biçilmiş kaftan." demektedir.[310]

Tahsin Yücel'in 1992 yılında yayımlanan *Peygamber'in Son Beş Günü* adlı romanı ise Fethi Naci'nin adeta hışmına uğrar. Bu roman için uzun bir eleştiri yazısı yazan eleştirmen bu yazıda sadece Tahsin Yücel'i eleştirmekle kalmaz; sert bir dille eleştirdiği, toplumcu edebiyatın dışına düştüğünü savunduğu tüm yazarları yermekte olduğu düşünülebilir. Bu sebepten dolayı, Fethi Naci'nin bir roman hakkında yazdığı en uzun eleştirisi yazısı ortaya çıkar.

Denilebilir ki Fethi Naci, 1990 yılları romancılığını gününü sorgulamaktan uzak, toplumsal düzenle uyumlu olarak görmektedir ve bu sebeple bu dönem yazarlarını sert bir üslupla yermektedir. Ayrıca bu yıllarda romancılığımızda Kaan Arslanoğlu'nu, Habib Bektaş'ı, hikâyeciliğimizde Cemil Kavukçu'yu, Mehmet Zaman Saçlıoğlu'nu beğendiğini görüşlerimize eklemeliyiz.

Fethi Naci'nin eleştiri günlüklerinde 1990 yıllarının çok satan romanları üzerine yorum yaptığını okuruz. Dergâh dergisinde, Fatma Karabıyık Barbarasoğlu'nun çok satan kitaplar üzerine yazdığı denemesi Naci'nin ilgisini çeker ve bu denemede Barbarosoğlu'nun kitapların çok ilgi görmesini belli başlıklar altında topladığını günlüğünde yer verir. Bu başlıklar şöyledir:
Kitleiletişim araçları, Yazarın başka sahadaki ünü, Muzır bulunan, yasaklanan kitaplara olan ilgi, Kitabın zamanında doğmuş olması, Kitabın sade bir dille yazılmış olması, Yazarın kadın olması.[311]

Fethi Naci, özellikle *Kadının Adı Yok*adlıve ona benzeyen romanların çok satmasını başka bir nedene daha bağlar.

[310]Naci, **Yüzyılın 100 Türk Romanı**, 39.
[311]Fatma Karabıyık Barbarosoğlu, "Kadının Adı Yok ve Gülün Adı Kitaplarının Esas Alındığı Çok Satan Kitaplar Üzerine Deneme", **Dergah** (1992), 10.

Bu görüşler için 1940 yıllarında Behice Boran'ın çok satan romanlar üzerine yaptığı bir araştırmayı örnek alır.

1990 yıllarında çok satan romanların evde oturan kızlara hitap ettiğini oysaki günümüzde bu kızların artık değişen toplum koşullarında çalışan genç kızlar dönüştüğünü vurgular. Fakat romanların çok satmak için yöntemi aynı kalır. Duygu Asena, Fethi Naci'ye göre, 1940 yıllarında Muazzez Tahsin'lerin, KerimeNadir'lerin bakış açsını sürdürdüğü için çok satanlar arasında yerini almaktadır.[312]

Günlüklerde Fethi Naci'nin 1980-1990 yılları arasın romancılığımız için değişen görüşleri yer almaktadır. Onun romancılığımız hakkındaki görüşleri Batı edebiyatında var olan fakat bizde var olmayan örnek ya da ölçüt yazar fikrinden, toplumcu tutuma doğru eğrilir. Batıda burjuva sınıfından doğan romanın, Osmanlı toplumunda Tanzimat'tan sonra yer bulması hakkında tespitlerde bulunur ve romancılığımızı futbolla karşılaştırarak döneminde tartışmalara neden olacak görüşleri ileri sürer. Fakat onun bu görüşlerinin hem eksik hem de çelişkili olduğu günlükler yıllara göre takip edildiğinde ortaya çıkmaktadır. Gelecek kuşaklara örnek olacak büyük bir Türk romancısının eksikliğine dair görüşleri bu çelişkinin önemli bir yanını oluşturur. Çünkü Batı ve Türk romancılığı arasında bir ölçüt farkı olamayacağını savunan Fethi Naci, günlüklerde övgüyle bahsettiği, romancılığını çok beğendiği Yaşar Kemal'in Batıda aldığı başarıları göz ardı etmektedir. Sadece Yaşar Kemal'i değil, Tanpınar ya da Kemal Tahir gibi romancılarımızı yok sayarak romancılığımızı zedeleyen, küçümseyen bir görüş ileri sürmüştür.

Batı romancılığını ölçüt olarak edebiyatımızın önüne koyan eleştirmen zamanla fikir değişikliğine gider ve romancılarımızın Batıya özenen ve toplumun dokusuyla uyuşmayan eserler vermelerini olumsuz eleştirir. Bu noktada eleştirmenin toplumcu görüşlerinin altını daha kalın çizmeye başladığı söylenebilir. Yazarların Batıdan ithal ettikleri fikirleri yerine topluma dönük eserler vermeleri gerektiğini ileri sürer. Özellikle 12 Eylül askeri darbesinden sonra romancılığımızdaki değişimlerin karşında bir tavır alan Fethi Naci, edebiyatımızın gücünü yitirdiğine inananlar arasında yer alan bir görüş geliştirmiştir. Post-modern, gerçeküstü gibi yeni roman teknikleri karşısında ideolojik bir tutumla toplumcu gerçekçi edebiyatın ateşli bir savunucu olarak günlüklerde eleştirilerini yapar. Böylece Batı edebiyatının roman

[312]Naci, **Roman ve Yaşam**, 118.

anlayışımızı hızla etkilediği ve değiştirdiği bu dönemde Fethi Naci'nin eleştirilerinin yönünün değiştiği açıktır.

Denilebilir ki eleştirmenin romancılığımıza bakışında Batı ölçütlerinin yerini toplumcu gerçekçi ölçütler almıştır. Buradan onun romancılığımız üzerine fikirlerinden, romancılar hakkındaki fikirlerine geçiş yapabiliriz.

Fethi Naci için bir romanın büyüklüğünü, o romanı yeniden okuma isteğine bağladır.[313] Bu yüzden onun övdüğü ya da yerdiği belli başlı romancılar, eleştiri günlüklerinde karşımıza çıkmaktadır.

5.2. Türk Yazarları

Fethi Naci, eleştiri yazdığı yıllarda, edebiyat dünyasında otorite bir isim haline gelmiştir. Eleştiri Günlüklerinde, edebiyatımızın önemli yazarlarını kimi zaman övdüğü kimi zaman ise sert bir dille yerdiğini okuruz. Elbette ki birçok romancı ve hikâyeci, onun eleştiri günlüklerinde yer almıştır; bu başlıkta onun en çok üzerinde durduğu yazarlara yer verilmiştir.

Türk Romanında Ölçüt Sorunu adlı eleştiri günlüğünde, romancılığımızın en önemli isimlerinden biri olan Kemal Tahir'i yarattığı roman kahramanına düşman olmakla yeren Fethi Naci,*Esir Şehrin İnsanları* ve *Esir Şehrin Mahpusu* adlı romanlarda karşımıza çıkan Kamil Bey karakterinin, *Yol Ayrımı* adlı romanda, Kemal Tahir tarafından nasıl başka bir insan haline getirildiği bu eleştirinin ana merkezini oluşturur. Kamil Bey karakterinin değişimini ortaya koyabilmek için eleştirmen, romanlardan uzun alıntılamalar yapar. Eleştirisinin sonunu ise, Kemal Tahir'in, aslında Kamil Bey aracılığıyla, Nazım Hikmet'le hesaplaşmak olduğunu ileri sürdüğü görüşüyle tamamlar.[314]

Fethi Naci'nin Kemal Tahir'in romanları için bu incelemeleri eleştiri yazısı olmaktan çok uzak olduğu gibi, vardığı yargıyla eleştirinin dışına düştüğünü söyleyebiliriz. *Eleştiri Günlüklerinde* Kemal Tahir'e ve onun romancılığına tek taraflı yaklaşıldığını ve yazarı daima yeren bir tavır olduğu açıktır. Fethi Naci'nin bu davranışının

[313]Naci, **Gücünü Yitiren Edebiyat**, 372.
[314]Naci, **Türk Romanında Ölçüt Sorunu**, 40.

tamamen kişisel olduğunu ve eleştirinin sınırları içinde açıklanabilir bir yanı bulunmadığını görüşlerimize ekleyebiliriz.

Ahmet Hamdi Tanpınar, Fethi Naci için en büyük Türk romancısıdır. Tanpınar'dan"Zaman zaman yeniden okumak isteği duyduğum tek Türk romancısı."[315]diye söz etmektedir. Onun Tanpınar'a olan sevgisi sadece romancılığını beğenmesinden ileri gelmez. Tanpınar'dan başka kimseden bu kadar övgüyle söz etmemesinin altında yatan bir başka sebep bulunduğu düşünülebilir. Bunun için Naci'nin yaşamına dikkatle bakmak gerekmektedir.

1956 yılında Fethi Naci'nin *İnsan Tükenmez* adlı kitabı, 142. Maddeden dolayı toplatılır ve Naci, mahkemeye verilerek hakkında yedi buçuk yıl hapis istemiyle yargılanır. Bu yargılama esnasında bilirkişi kurulunda Ahmet Hamdi Tanpınar da yer almaktadır. Fethi Naci, 1958 Nisanında ağır ceza mahkemesinde Tanpınar'la karşılaşmasını şöyle anlatır:

> " 1958 Nisanında bir öğleden sonra bilirkişiler ve ben, 2. Ağır Ceza salonunda bulunacaktık. Kapıda bekliyordum. Üç bilir kişi birden geldi: Burhan Felek bana bakmadı bile, hemen salona girdi; İktisat Fakültesi'nden hocam Hıfzı Timur şöyle bir baktı, geçti. Ve bu satırları yazmama neden olan Ahmet Hamdi Tanpınar, bir an durdu, dostça gülümsüyor, tatlı tatlı bakarak, sanki bakışlarıyla sırtımı okşuyordu. (…) Tanpınar dendi mi hep o gülüş, hep o koruyucu bakış gelir aklıma."[316]

O gün beraat eden Fethi Naci, bu karşılaşmadan yaklaşık yirmi yıl sonra *Türkiye'de Roman Var Mı?* başlıklı, edebiyat dünyasında çok ses getirecek eleştiri günlüğünde, Tanpınar'ı en iyi Türk romancısı olarak anarak adeta geçmişte yaşanan bu anıya saygısını sunmaktadır. Ayrıca bazı eleştiri günlüklerinde yazarın Tanpınar'ın görüşlerine yer verdiğini okuruz. *Eleştiride Kırk Yıl* adlı günlüklerin dördüncü serisinde 1993 tarihli olan yazı, Ahmet Hamdi Tanpınar'ın "Yaz Yağmuru" adlı hikâyesi üzerine kaleme alınmıştır.

Elbette ki Ahmet Hamdi Tanpınar'ın edebiyat dünyasındaki yeri ve önemi tartışılamaz derecede büyüktür; fakat bu olaydan anlaşılacağı üzere, Naci'nin, Tanpınar'a olan bakışı sadece edebiyatın sınırları içinde açıklanamaz.

Tarık Buğra, eleştiri günlüklerinde Fethi Naci'nin kimi zaman övdüğü kimi zaman yerdiği bir başka yazarımızdır. Tarık Buğra'nın *Yağmur'u Beklerken* adlı romanını,

[315]Naci, **Türk Romanında Ölçüt Sorunu** ,15.
[316]Fethi Naci, **Anılar**, (İstanbul: Sel Yayıncılık, 2009), 79.

Kemal Tahir'in *Yol Ayrımı* romanıyla karşılaştırarak bu yazısında Tarık Buğra'yı öven ve Kemal Tahir'i yeren bir eleştiri kaleme alır.
Dünyanın En Pis Sokağı adlı romanında ise Tarık Buğra'nın politik tercihleriyle eserini kaleme aldığını savunarak eleştirmenin yazara olan tavrı değişir.Ayrıca bu eleştiri, 1993 yılında Tarık Buğra ve Fethi Naci arasında gerilime sebep olur.

Tarık Buğra'nın bazı konuşmalarında, Fethi Naci için: "Naci'yi sayar, severim. Romandan iyi anlar. Birikimi vardır. İşini de önemser. Fakat ne çare, yalnızlığı göze alamamıştır; politik tercihleri vardır ve onlarla sınırlıdır: Övülecek bir samimiyetle benimsemiştir onları. Eseriniz o tarafa aykırı geldi mi keçileri kaçırıverir, koyverir dizginleri, haksızlaşmaktan korkmaz." sözleri Fethi Naci'nin yazar hakkındaki görüşlerinin değişmesine sebep olur.

Beş romanı hakkında yazdığı eleştiriler süresince, Tarık Buğra'dan herhangi bir tepki almadığını, tam tersine karşılaştıkları ortamlarda birbirleriye selamlaştıklarını, konuştuklarını söyleyen eleştirmen, Tarık Buğra'nın bu açıklamalarına kadar, onun eleştiriye hoşgörülü bakan yazarlardan olduğunu düşündüğünü söyler. Fakat Tarık Buğra'nın bu sözleri, Fethi Naci'nin karşı savunmaya geçmesine ve yazarın onun sözlerini kafasına göre yargıladığı düşüncesine varmasına neden olur.[317]

Eleştiri Günlüklerinde, Yaşar Kemal, Fethi Naci'nin en çok sözünü ettiği romancıdır. Yazarın *Kanın Sesi, Kale Kapısı, Deniz Küstü* romanları hakkındaki eleştiri yazıları günlüklerde yer alır.Ayrıca Yaşar Kemal, Fethi Naci'nin özel yaşamında görüştüğü, dostluğu olduğu bir isimdir.Fethi Naci'ye göre Yaşar Kemal, Türk köylüsünü romancılığımızda en iyi anlatan yazarımızdır. Eleştirmenonun yaşamının tanıklığına dayanan eseriyle romancılığımızda yerelden evrensele yükseldiği görüşündedir.Fakat Fethi Naci, Türk romanına ölçüt olabilecek yazarlar arasında Yaşar Kemal'i anmaz ve Tanpınar haricinde romancılığımızın önünde büyük bir yazar olmadığını da ileri sürer.

Ferid Edgü, Naci'nin dostları arasında bulunan bir başka yazardır. *Eylülün Gölgesinde Bir Yazdı* için yazdığı eleştiride, romanın "kanla yazılan" romanlardan olduğunu söyleyerek yazarı büyük bir coşkuyla över.
Yazarla olan bir anısını günlüğünde yer veren Fethi Naci bu anıyı şöyle yazar:

[317]Naci, **Eleştiride Kırk Yıl**, 71.

> " (…) Bu arada, okumanın, yüzmenin, içmenin yanı sıra, ilk defa, hoşuma giden bir "meşgale" daha buldum; Bahçe ile uğraşmak. Bahçeye domates, biber ve patlıcan fideleri dikmiştik (…) İlk günler yeni açan fideleri Ferit'e göstererek, "Bak domatesler çiçek açtı!" demiştim; Ferit kahkahayı basarak, "Ne domatesi, biber o!" demişti."[318]

Sait Faik, Fethi Naci'nin öykücülüğümüzde en beğendiği yazardır. 1990 yıllarında yazdığı eleştiri günlüklerinde, Sait Faik'ten daha sık bahsetmeye başladığını okuruz. Eleştirmenin yazara olan olumlu yaklaşımı edebiyatın sınırları dışında, onun öykülerinde kendi yaşamından bazı kesitler bulması görüşüyle de açıklanabilir. Sait Faik'i, ortaokulu bitirdiği yıl, Giresun Halkevi'nin kitaplığında keşfeden Fethi Naci, onun *Semaver, Sarnıç, Şahmerdan* adlı öykülerini tekrar tekrar okur. Yazarın *Bir Karpuz Sergisi*adlı hikâyesinde ise çocukluğunu bulduğunu ve bu hikâyenin yazları babasının sattığı karpuz sergisinde geçen çocukluğunun o dönemlerini anımsattığı söyler.[319]Ayrıca Fethi Naci'nin Sait Faik'in öykücülüğü hakkında çalışması bulunmaktadır.[320]

Fethi Naci, Mustafa Kutlu'nun da belirttiği gibi, sevdiği ve sevmediği yazarları, eleştiri günlüklerinde ortaya koymaktan çekinmez. Bu yaklaşımı, onun edebiyatı, kimi zaman "gönül işi" olarak gördüğünü ortaya koyar.[321] Bu bölümdeki örnek ve alıntılardan anlaşılacağı üzere, Naci'nin bazı yazarlara yaklaşımın altında yatan tavrın, bu anlayış olduğunu ve onun bazı eleştirilerinde romancılar ve eserler hakkındaki tespitlerinde şahsi görüşleriyle hareket etiğini söyleyebiliriz.

Oysaki Fethi Naci, bir konuşmasında, "Benim için "yazar" değil "eser" vardır. Bir yazar, bir eserini beğendiğim zaman bütün eserlerini de beğeneceğimi sanıyor. Keşke öyle olsa! O zaman kimse bana darılmaz."[322]sözleriyle eleştirilerindeki tutumu açıklamaya çalışır. Fakat dost olduğu yazarlara kullandığı dilin daha özenli olduğu fakat bunun tam tersi olarak, bazı anlaşmazlıklara düştüğü yazarlara karşı sert eleştirilerde bulunduğu günlüklerde açıktır. Fakat bu durum yazarın eleştirilerinde, her zaman geçerli değildir.

M. Sadık Aslankara, Fethi Naci'nin bir romancıyı ele almasının altında yatan sebeplerin hem güzelduyusal hem de ahlaksal yaklaşımları içerdiği

[318]Naci, **Anılar Kitabı**, 116.
[319]Naci, **Türk Romanında Ölçüt Sorunu**, 28.
[320]Bu eser **"Sait Faik'in Hikâyeciliği"** adıyla (1998) yayımlanmıştır.
[321]Mustafa Kutlu, "Söze Zulmeylemek", **Fethi Naci'ye Armağan**, ed. Semih Gümüş (İstanbul: Oğlak Armağan Kitapları, 1997), 124.
[322]Semih Gümüş, "Yetmişinci Yaşında Fethi Naci'yle Konuşma*",* **age**, 45.

görüşündedir.[323]Örneğin dostları arasında bulunduğunu bildiğimiz Nezihe Meriç'i *Bir Kara Derin Kuyu*; öğrencilik yıllarından beri tanıdığı Oktay Akbal'ı da *Ey Gece Kapını ÜstümKapat* adlı hikâyesi için eleştirdiğini okuruz.

Ayrıca Fethi Naci toplumcu yazarlar olarak gördüğü Adalet Ağaoğlu'nun ve Tahsin Yücel'in romanlarında 'sol çevreleri' küçük düşürdüklerini düşünerek yermektedir.Böylece onun eleştirilerinde nesnel yaklaştığı ve eksik yanlarını gördüğü yazarları eleştirmekten çekinmediğini de görüşlerimize ekleyebiliriz.

Eleştirinin daima nankör ve insanı yıpratan bir iş olduğunu dile getiren Fethi Naci, eleştirmenliğinin kırkıncı yılına geldiğinde, " Romancıların, hikâyecilerin, şairlerin çoğunun benimle ilişkileri bir çıkar ilişkisidir. Alışmışımdır buna, olağan sayarım. Düşündüğümü apaçık yazmaktan çekinmediğim için bana darılan yazarların sayısı yirmiyi buldu."[324]diyerek sitemini ayrıca dile getirmiştir.

[323]M. Sadık Aslankara, "On Romandan Yüz Romana*"*, **Adam Sanat**, s.180 (2001), 91.
[324]Naci, **Eleştiride Kırk Yıl**, 17.

6. ŞİİR ELEŞTİRİLERİ

Eleştiri Günlüklerinde, Fethi Naci, şiir hakkında sayıca en fazla eleştiri yazısına *Türk Romanında Ölçüt Sorunu* adlı günlüklerinde yer verir ve eleştirmenin 1990 yıllarına ait günlüklerinde şiir eleştirilerinin sayıca azaldığı, roman ve hikâye incelemelerinin ön plana çıktığı görülmektedir.

Fethi Naci, şiir hakkındaki yazılarında Türk şiirinin geçmişten günümüze gelen çizgisini çizmeye çalıştığını söyleyebiliriz. Bu eleştirilerinde yazarın üzerinde önemle durduğu konu ise "şiirimizde gelenekten yararlanma" olduğu görülmektedir.Bu noktada, eleştirmenin Yahya Kemal'i, eleştirilerinde sıkça andığını okuruz. Ayrıca eleştirmenin Tevfik Fikret, Ahmet Haşim'in; Melih Cevdet Anday, Turgut Uyar'ın şiirleri üzerine görüşleri *Türk Romanında Ölçüt Sorunu* adlı günlüğünde yer almaktadır.

Fethi Naci'nin şiir hakkındaki görüşlerini bir kuramın veya ölçütlerin altında topladığını söyleyemeyiz. Bunun için şiiri konu alan günlüklerinde genel olarak, şairler ve bu şairlerin şiirleri üzerine yoğunlaşmıştır.Eleştirmen bu yazılarında, roman ve hikâye eleştirilerinden farklı olarak şiir üzerine fikirlerini dile getirmektedir. Bu nedenle bu yazılarda belli bir sistem ya da kuramsal ayrıntılar yer almaz. Yazarın şiir yazılarında öne çıkan hususun, şiirimizin geçmişle olan bağı, gelenekten yararlanma ve şiirdeki özgün üslup olduğu belirlenebilir. Ayrıca bu incelemeler Türk şiiri ile sınırlı kalarak, roman ve hikâye incelemelerinde olduğu gibi geniş bir yelpaze içermez.Marksist estetiğin şiiri geri plana atan kuramsal görüşlerinin etkisiyle Fethi Naci şiir üzerine yazılarında toplumcu gerçekçi kuramcılardan alıntılama yapmadığı görülür. Rus Formalistlerini okuduğunu bildiğimiz eleştirmen, bu düşünürlerin ise sadece görüşlerinden alıntılamalar yapar, fakat bu görüşleri incelemelerinde uygulamaz.Böylece denilebilir kiFethi Naci şiir eleştirilerini kişisel görüşleri çerçevesinde oluşturmuştur.

6. ŞİİR ELEŞTİRİLERİ

6.1. Şiirde Anlatım ve Biçim

Fethi Naci'nin eleştiri günlüğünde şu alıntılamayı yaptığını okuruz, "Varoluş nedenini duygularda bulan bütün edebiyat eserleri tüylerimi ürpertiyor." Orhan Pamuk'a ait olan bu görüşlerle kendi görüşlerinin paralel olduğunu düşünen Naci, "Şiirin duygularla değil, sözcüklerle yazıldığını binlerce kez tekrarladığımı Orhan Pamuk bilir; sözcükleri yan yana getirmek ise "duygu" işi değil, "akıl" işidir."[325]demektedir. Bu sebeple, Oktay Rıfat'ın, *Ölmek ve Aşk ve Avarelik Üzerine Şiirler* adlı kitabında yer alan, Adam Yayınlarından çıkan yeni baskısında, şairin Türkçe kaygısıyla, *Karga* şiirindeki yaptığı değişiklikleri eleştirir.

"Sen ömrün hercümercinde/ Daima aydınlık ve güzelsin." dizelerinin, yeni baskıda değiştirilerek, *"Sen ömrün kargaşasında / Hep aydınlık ve güzelsin."* olarak yer almasını, Naci, şairin Türkçe kaygısı olarak görür. Bunun için, "Ama şiir

[325]**age**,144.

Türkçeleşmemiş, şiirlikten çıkmış." sözleriyle eleştirisini dile getirir. Bunun sebebini sözcüklerle açıklayan Naci, eski baskılarda yer alan "hercümerc" sözcüğünün, kargaşayla aynı anlamı taşı da, ses olarak şiire daha iyi uyduğunu; ayrıca "hep"inde "daima"yı karşılamadığını savunur.[326]

Buna benzer bir eleştiriyi Fethi Naci'nin, A. Kadir için yaptığını okuruz. Tevfik Fikret'in şiirlerinin, "Şekil mekil, dil mil bir yana, özün dipdiri yaşa(dığını)." fark eden A.Kadir, şairin şiirlerini sadeleştirerek, *Bugün Diliyle Tevfik Fikret* adlı bir kitap yayımlar. [327]

Oysaki Naci, şiirdeki biçim ve dilin, özle birlikte, şiirin vazgeçilmez bir unsuru olduğunu önemle savunur.[328]A. Kadir'in "şekil mekil, dil mil" olarak gördüğü Tevfik Fikret'in şiir sadeleştirmelerinden örnekler veren yazar, bu görüşünü açıklamaya çalışır.

"Fikret'in herkesçe bilinen o ünlü dizesi, *"Fikri hür, irfanı hür, vicdanı hür bir şairim."* "yepyeni bir ağızla" şu hale gelmiş: *"İşte böyle bir şairim ben. Tepeden tırnağa özgür."* diyen Fethi Naci, A. Kadir'in busadeleştirmelerinde, Nazım Hikmet'in etkisinin olduğunu ilei sürmektedir.[329]

Dil ve biçimin şiirin özünü de oluşturduğunu savunan Fethi Naci, Eluard'ın "Bir gün gelecek, şiir sadece kafa ile okunacak."[330]sözlerine günlüğünde yer verir. Eleştirmenin Nazım Hikmet'in şiiri üzerinden, şiirde üslubu, farklı bir yaklaşımla ele aldığını görürüz. Sanatçının vatanından uzakta bulunmasını, sadece fiziksel ve ruhsal bir gurbet değil, bu uzaklığın ve yaşanan gurbetliğin dil içinde geçerli olduğunu söyleyerek, bunun adını "dil gurbeti" koyan Fethi Naci şöyle demektedir:

"Bir sanatçı için dil gurbeti, gurbetlerin en zoru olsa gerek; Türkçeden uzak olmak, Türkiye'den uzak olmaktan daha acıdır bir şair için. Türkçeyi duymamak, yazdığı bir şiiri bir Türk dostuna okuyamamak, çarşıda pazarda, o canlı, o kıpır kıpır Türkçe konuşmalarını dinleyememek…" diyen Fethi Naci, Nazım Hikmet'in de Türkçeden ve Türkiye'den uzakta olduğu dönemlerde yazdığı şiirlerinin başarısızlığını, bu dil gurbetine bağlar.[331]

---

[326]**age**, 101.
[327]**age**, 160.
[328]Naci, **Türk Romanında Ölçüt Sorunu**, 167.
[329]**age**, 168.
[330]**age** ,163.
[331]**age**, 148

Şairler Sözcükleri mi Seviyor Kadınları mı? başlıklı eleştiri günlüğünde, Divan edebiyatında sevgili için kullanılan kavramları, günümüz edebiyatındaki aşk şiirleriyle karşılaştırır. Sonuç olarak şiirde duygulara değil, sözcüklere önem veren ve şiirin akılla yazılacağına inan Fethi Naci, bu görüşlerini: " Şairler için önemli olan ne aşk, ne de kadınlar, sadece şiir." [332]sözleriyle tekrarlamaktadır.

Ahmet Muhip Dıranıs'ın şiirinden bahsederken, " Dıranas'ın şiiri denince "şiirin yapısı ve şiirin dili gelir."[333]diyerek, yazar şiirde önem verdiği iki kavramın, şairin şiirinde olduğunu işaret eder.

Dıranas'ın Fahriye Abla şiirine, espriyle yaklaşan Fethi Naci, Fahriye ablanın, bir Erzincanlıya varmasının şöyle açıklar:

"Niçin Erzincanlıya varmış Fahriye Abla? Nedeni açık: " Delikanlı" sözcüğüne kafiye bulmak zorunluluğu! (…) Böylece edebiyatımızda ilk kez bir kadın, kafiye yüzünden, bir Erzincanlıyla evlenmek zorunda kalıyor."[334]

Şair Şavkar Altınel'in,*İvan Turgenyev Sürgünde* adlı şiiri için yazdığı günlüğünde, "Şiire, fazlıklaratıla atıla varılır. Hani rakı için "çoğu zarar" derler ya, bu söz asıl şiir için geçerlidir. Sözcüklerin çoğu zarardır şiir için."[335]yorumunu yaptığınıokuruz.

İlhan Berk'in *Galata* adlı şiir kitabını ilk sayfasını okuduğunda elinden attığından bahseden Naci bu durumu şu şekilde açıklar:

" Kitabın başında "şiir" yazıyor; niçin öyle yazdığı belli: Şiir dili gündelik dilin mantığına uymadığı için şiir dilinde yanlış aranamaz, "şiir" diye bir kayıt koydun mu büyük bir gönül rahatlığıyla içinde Türkçenin canına okuyabilirsin!"[336]

Bu sebepten Naci, İlhan Berk'in şiirdeki dilini sert bir dille eleştirir ve şair için "İlhan Berk, yeryüzünün hiçbir ülkesinde göremeyeceğimiz bir mucizeyi gerçekleştirmiş, anadilini öğrenmeden ünlü bir şair olabilmiştir!"[337]der.

Eleştirmenin şiir üslûbu hakkındaki görüşleri daha çok "şiirin duygularla değil daha çok mantıkla yazılacağı" çerçevesinde şekillenir. Bu sebeple şairin dil kaygısından uzak olması gerektiğini vurgular. Fakat bu kaygı şiir dilini tahrip etmekten uzak olmalıdır. Nitekim Fethi Naci, şiir yazımında ya da sadeleştirilmesinde özeni,

[332]Naci,**Eleştiride Kırk Yıl,** 94.
[333]**age**, 120.
[334]Naci,**Türk Romanında Ölçüt Sorunu**, 122.
[335]**age**, 116.
[336]Naci, **Gücünü Yitiren Edebiyat**, 455.
[337]**age**, 311.

kaygıyı ve dikkatle kullanılan bir dili tercih etmektedir. Ayrıca eleştirmenin şiir dili üzerinde vurguladığı bir diğer nokta şairin fazlıkları atarak şiire ulaşacağı fikridir. Şair ancak yaşadığı toplumun içinde yaşayan dille bir arada olduğu sürece şiirinin gücünü koruyabilir. Yoksa "dil gurbeti" şairin üslubunu da etkileyecektir.

Eleştirmenin şiirin dili üzerine olan bu görüşlerden anlaşılacağı gibi, günlüklerde kapsamlı şiir eleştirileri yer almaz. Şiirden söz eden yazılar ise daha çok onun kişisel görüşleri ve tespitleri yer alır. Bu durumun sebebi olarak toplumcu gerçekçi kuramın şiir türü üzerine yoğunlaşmaması olarak görülebilir.
Fethi Naci'nin, eleştiri günlüklerinde, şiir hakkında üzerinde durduğu bir başka konu, "şiirimizde gelenekten yararlanma" meselesi olduğunu söyleyebiliriz.

6.2 Şiirde Gelenekten Yararlanma Meselesi

Şiirimizde gelenekten yararlanma sorunu, geçmişten günümüze kadar, edebiyatımızda tartışıla gelmiş bir konudur. Şiir hakkındaki görüşlerine yer verdiği eleştiri yazılarında, Fethi Naci'nin aynı meseleyi irdelediğini görebiliriz.
Fakat onun konuyu ele alışı biraz daha farklıdır, çünkü Naci'ye göre, bu mesele zaten, yıllar önce çözülmüştür.

Şiirini "yetenek"le değil; akılıyla, kültürüyle, emeğiyle yazan tüm şairler için, gelenekten yararlanma meselesinin daima önemli bir sorun olduğunu söyleyen Fethi Naci, şairlerin meseleyi ele aldıkları bakış açısının yanlış olduğunu vurgular. Çünkü ona göre, "Eski şiirimizden nasıl yararlanabiliriz?" sorusu yerine, "Eski şiirimizden nasıl yararlanılmıştır?" sorunu sormak, bu mesele üzerinde düşünenleri daha doğru bir çözüm yoluna götürecektir.Bu soruya verilecek cevaptan önce Naci, Türk şiirinin tarihsel gelişimine bakmanın zorunlu olduğu görüşündedir. Çünkü bu tarihsel inceleme, şiirimizde daha öncegelenekten nasıl yararlanıldığını, yani tartışılan bir konunun aslında çözüme daha önce kavuşmuş olduğunu fark etmemiz için önemlidir.[338]Bu sorunu çözüme kavuşturan, şairimiz ise, Naci'ye göre, Yahya Kemal'dir. Şair, Türk'ün "evde ve sokakta konuştuğu dil"e şiirinde ulaşmak için sadece Edebiyat-ı Cedide'nin diline karşı çıkmaz; Fransa'da on yıl yaşayan, böylece

[338]**Türk Romanında Ölçüt Sorunu**, 159.

Batı'nın şiirini tanıma olanağı bulan şairin, bu şiirin içeriğinin yanı sıra biçimine ve diline de aynı dikkatle bakabilmiştir. Eleştirmen, Yahya Kemal hakkında, "içinde yaşadığı dönemin, Edebiyat-ı Cedide dilinin, Tanzimat dilinin üzerinden atlayarak, eski şiirimizin bu birkaç yüz dizelik şiir birikiminden yararlanmasını bilmiş, böylece, hem yeni bir şiir dili kurmuş, hem de "geleneksel şiirimizin sesi"ni bulmuştur." görüşlerini ileri sürer.İşte bu sebeple, ona göre "eski şiirden yararlanma" sorunu, Yahya Kemal'in kurduğu dil, biçim ve içerikle mükemmel bir çözüme zaten kavuşmuştur.[339]

Fethi Naci, Osmanlı şiir geleneğinden yararlanma sorununda olduğu gibi, "Ya halk şiiri? Halk şiirinden yararlanmak olanağı var mı?"[340]diyerek aynı sorunu, halk şiiri için ortaya koyar. Yazar, Melih Cevdet Anday'ın *Karacaoğlan'ın Bir Şiiri Üzerine Çeşitlemeleri* adlı kitabı, Naci'ye bu soruyu düşündürür. Melih Cevdet'in şiirlerindeki sözcükleri Karacaoğlan'ın şiirlerindeki sözcüklerle aynı görür, fakat Melih Cevdet'in şiirlerinin yepyeni, çağcıl bir tarafı olduğunu da vurgular. "Siz bir sorunu kuramsal olarak tartışırken bir büyük sanatçı gelir, o sorunu kılgısal olarak çözüverir. Melih Cevdet de aynı şeyi yapmış."[341]diyen Fethi Naci, böylece Halk şiirinden yararlanma sorununu çözmüş şairimiz olarak, Melih Cevdet'in şiirlerini işaret etmektedir.

Fethi Naci, şiirde gelenekten yararlanma konusunu, Divan Edebiyatı ve Halk şiiri çerçevesinde açıklamaya çalışmıştır. Yazarın günlüklerde bu sorunları ele alışı ve çözüm olarak gösterdiği fikirler kapsamlı olarak yer almaz fakat eleştirmenin meseleye yaklaşımı ve tespitlerinin farklı bir bakış açısı sunduğunu söyleyebiliriz.

Fethi Naci'nin şiir hakkında görüşlerinin yanında şairler için düşüncelerini günlüklerde yer almaktadır.

6.3.Şairler Hakkında

Eleştiri Günlükleri'nde, şiir hakkında teorik ya da pratik bilgilerden daha çok, Naci'nin şairler hakkındaki yorumları yer almaktadır. Yazarın şiir hakkındaki yazılarında belli ölçütler ya da kuramsal fikirler yer almaz. Yazarın bu eleştirileri,

[339]Naci,**Türk Romanında Ölçüt Sorunu**, 161.
[340]**age**, 196.
[341]**age**, 198.

ortaya konulan şairi ve şiiri kapsamlı incelemekten daha çok, onun beğenilerini ve şahsi görüşlerini dile getirdiği yazılar olduğu söylenebilir.

1940 kuşağı şairlerinden olan Mehmet Kemal'in, Garip Hareketi'nin ortaya çıkışını "tek parti dönemine" bağlamasını ve " Örneğin Garip akımı ikinci savaş yıllarında ön alırken, 40 Kuşağı diye adlandırdıklarımızı gölgede komamışlar mıdır?"[342]diye sormasını, Naci, çok sert bir dille eleştirerek1940 Kuşağı şairlerinin gölgede kalmalarının sebebinin Garip şairlerinin olmadığını;bu kuşağın yeteneksizlikleri yüzünden geri kaldığını ileri sürer.

Bu noktada eleştirmenin Mehmet Kemal'e duyduğu öfke sonucu, bir kuşağın tüm şairlerini yargılamasının, ne derece doğru olduğu sorulabilir. Tek bir şair üzerinden, bir dönem var olan ve şiir yazan tüm kuşak hakkında genelleme yapmak, eleştirinin dışına düşmektir.

Ayrıca Mehmet Kemal'in "… Tek parti döneminin son yıllarına doğru Garipçiler neredeydi; Dinamo, Nazım, A. Kadir ve öteki arkadaşlar neredeydi?" sorusu üzerine Naci, " Şair için, şiir için değerlendirme ölçütü nedir? Ortaya konan eser mi, hapiste ya da sürgünde olup olmamak mı?"[343]sorusunu yöneltir. Burada ise onun eleştirmek olarak haklı bir tavır aldığı söylenebilir.Çünkü Fethi Naci'nin edebiyat karşısında, siyasi değerle öne çıkmaya çalışan; fakat eserlerin edebi önemi arka plana atan yazarları ve şairleri, nesnel bir yaklaşımla eleştirdiğini söyleyebiliriz.

Tevfik Fikret'i "İnsan Fikret" ve "Şair Fikret" olarak ayrı ayrı düşündüğünü yazar, Fethi Naci. Bunun sebebini ise, Oktay Albay'ın, Fikret için söylediği "bir düşünce savaşçısı, gerçek bir insan, haksızlıklar önünde boyun eğmeyen bir aydın" sözleriyle açıklar. Naci, onun kişisel yaşamıyla örnek bir şair olduğunu düşünür; fakat şarin şiirini, düşünceleri için araç olarak kullanmasının da karşında yer alır. Ona göre, Tevfik Fikret, "… ne istemediğini bilen, ama ne istediğini bilmeyen, aydınlık geleceklere giden yolu göremeyen bir şair(dir)."[344]

Fikret hakkındaki görüşlerini kanıtlamak için, Ahmet Hamdi Tanpınar'ın Edebiyat *Üzerine Makaleler* ve Yahya Kemal'in, Cevdet Perin'le yaptığı bir konuşmadan

[342]Naci,**Türk Romanında Ölçüt Sorunu** 73.
[343]Naci, G**ücünü Yitiren Edebiyat**, 74.
[344]**age**, 166.

alıntılama yapar. Sonuç olarak Fethi Naci, " İyi bir şair değildi Fikret."[345]tespitiyle şair hakkında çok kişisel bir görüş ileri sürer.

Ahmet Hamdi Tanpınar'ın en büyük Türk romancısı olduğunu söyleyen Fethi Naci, Tanpınar'ın şiiri hakkında aynı düşüncede değildir. Mehmet Kaplan'ın:

> " Tanpınar, 1900-1950 yılları arasında hece ile vücuda gelen şiirin şaheserlerini yaratmıştır. Bu devrin hececileri arasından tek bir isim seçmek lazım gelse, ben şahsen onu seçer ve son çağ Türk şiirinde tek başına mermer bir abide gibi yükselen Yahya Kemal'in yanına yerleştirirdim."[346]

sözlerini abartılı bir yargı olarak görür.Çünkü eleştirmen Tanpınar'ın romancılığını çok beğendiğini fakat şiirde aynı başarıyı yakalayamadığı görüşündedir.

Fethi Naci'nin, Hilmi Yavuz için, "şiirlerini sevdiğim, ilgiyle izlediğim bir şair; şiirini bilinçle yazan, bunun için de ne yaptığını bile bir şair."[347]yorumunu okuruz.

İlhan Berk'in ise şairliğini bir mucize olarak gören yazar,bunun sebebini ise şöyle açıklar günlüğünde:"İlhan Berk, yeryüzünün hiçbir ülkesinde göremeyeceğimiz bir mucizeyi gerçekleştirmiş, anadilini öğrenmeden ünlü bir şair olabilmiştir!"[348]

Eleştiri günlüklerinde, Naci'nin şiir üzerine olan yazılarında, roman da olduğu gibi belli ölçütler bulunmaz. Bu incelemelerdeki yorum ve yargıları, daha çok onun şiir hakkındaki kişisel görüşleri ve beğenilerini ortaya koymaktadır. Bu sebeple denilebilir ki günlüklerde kapsamlı şiir eleştiriler yer almaz.Şavkar Altınel ve Melih Cevdet Anday'ın şiirleri dışında, günlüklerde kuramsal olarak yer verdiği şiir eleştirisi bulunmamaktadır.

Türk Romanında Ölçüt Sorunu adlı eleştiri günlüğü, diğer günlükleriyle karşılaştırıldığında, onun şiir hakkında sayıca en fazla yazıya yer verdiği günlük olduğu görülür. 1984'ten sonra kaleme aldığı eleştirilerinde, roman ve hikâye incelemeleri, şiir yazılarının önüne geçer ve bu tarihten sonra sayıca azalan şiir yazıları eleştiri ya da incelemeden daha çok Fethi Naci'nin deneme türüne yakın yazdığı yazılara dönüşmektedir.

---

[345]**age**. 169.
[346]Naci, G**ücünü Yitiren Edebiyat**, 185
[347]**age,** 449.
[348]**age**, 311.

7. ELEŞTİRİNİN ELEŞTİRİSİ

7.1.Eleştiri Hakkında

Fethi Naci, eleştiri günlüklerinde, kendisiyle aynı dönemde yazan, incelemeler yapan eleştirmenlere ve onların çalışmalarına yer vermiştir. Bu durum, onun çevresinde gelişen eleştiri dünyasına kayıtsız kalmadığını, Türk edebiyatında eksikliği hissedilen eleştirinin gelişmesine bir eleştirmen olarak katkıda bulunmak istediği şeklinde yorumlanabilir. 1980-1990 yıllarında, onun eleştirileriyle otorite bir isim haline geldiği düşünülürse, bu katkının önemi daha da belirginleşecektir. Eleştirilerinde

kimi zaman hissedilen bireysel tavrı ve sert üslûbu dolayısıyla çokça tartışılan bir isim olsa da onun eleştiri anlayışı, hem dönemindeki hem de günümüzdeki eleştirmenleri etkilediği söylenebilir. Böylece Fethi Naci'nin eleştiriye ve eleştirmenlere bakışı, edebi türlerde yazdığı incelemeleri kadar önem taşımaktadır.

Fethi Naci'nin, aktif olarak yazılar kaleme aldığı dönemde Türk Edebiyatı'nın otorite haline gelmiş eleştirmenlerinden biri olarak, eleştirinin tanımı ve nasıl olması gerektiği hakkında görüşlerine incelemelerinde yer verdiğini görürüz. Yazarın eleştirinin teorisini ele almadığını fakat toplumcu gerçekçi kuram çerçevesinden oluşturduğu ölçütlerinin onun eleştirel bakışını belirlediğini söyleyebiliriz. Böylece Fethi Naci günlüklerinde açık bir şekilde ele alınan eleştirel anlayış ya da tanımda bulunmaz amaonun 'eleştiri' anlayışı roman ve hikâye üzerine yazdığı incelemelerinden ortaya çıkarılabilir.

Teorik olarak 'eleştirinin tanımı ya da nasıl olması gerektiği' gibi bilgileri doğrudan eleştiri günlüklerinde yer vermeyen Fethi Naci, eleştirmenler ve onların çalışmalarını incelediği günlükler kaleme almıştır. Onun bu yaklaşım için iki görüş öne sürülebilir. Birincisi, Fethi Naci'nin bu seçiminde, yukarıda bahsettiğimiz gibi, eleştiri dünyasının diğer isimlerine dikkat çekerek, eleştiri ortamını canlı tutma çabası olduğu söylenebilir.
İkinci görüş olarak, Fethi Naci'nin eleştiri alanında teorik bilgiler öne sürmekten daha çok, kuramsal görüşlerini eserler üzerinden pratiğe dökmeyi tercih ettiği günlüklerde açıkça görülmektedir. Teorik bilgileri vermek istediği zaman, kuramsal kitaplardan yaptığı alıntılara günlüklerinde yer verir. Çünkü eleştirmenin yazıları, eleştirinin teorik tarafını tartışmaktan daha çok, günlükler aracılığıyla deneme-eleştiri türüne yakın bir söylem oluşturulmaktadır.Bu sebeple Fethi Naci'nin yazıları teorik kitaplardan ayrılarak günlük bir dille örülen ve herkesin anlayabileceği, okuyacağı eleştiri yazılarını içermektedir.

Eleştirinin tanımı ya da görevi edebiyat tartışmalarında daima yer alan bir konudur. Fakat tüm bu tartışmalarda ortaya çıkan ve genel olarak kabul gören görüş, eleştirinin sabit, değişmeyen kurallara bağlanamayacağıdır. Özellikle edebî eserler için yazılan eleştirilerin birçok koldan ve kuramdan beslendiği göz önüne alınırsa, eleştirinin belli tanımlar ve kurallar içinde olamayacağı daha da netleşmektedir. Denilebilir ki, özellikle kuramsal eleştirilerin, başlangıçta kuralların ortaya konduğu, eleştiri için

ölçütlerin oluşturulduğu fakat zaman içinde kural koyucuların, bu kuralları da yıktıkları alanlar haline dönüşür.

Roland Barthes: " Eleştiri bir çeviri değildir, bir dolaylamadır. Yapıtın "dibini" bulacağını ileri sürmez, çünkü bu dip öznenin kendisidir, yani bir "yokluk"tur. (…) Eleştiri betikbilimden başka şey değildir. (…) Yapıt konusunda ne söylenirse söylensin, her zaman, ilk anda olduğu gibi, dil, özne yokluk kalır."[349]demektedir. Bu sebeple eleştiriyi değişmez bir tanıma bağlamak ya da kurallarını tekleştirmenin de mümkün olmadığı ileri sürülebilir.

Eleştiri günlüklerinde, Fethi Naci'nin öne sürdüğü bir eleştiri tanımı yer almaz fakat *Türk Romanında Ölçüt Sorunu* adlı günlüğünde, Doç. Dr. Olcay Önertoy'un yaptığı bir eleştiri tanımı karşımıza çıkmaktadır. Önertoy: "Eleştirinin, sanatçı ya da yazara iyiyi ve güzeli buldurmada yol gösterici olduğunu belirtmek gerekir. Sanatçının güzeli, edebiyatçının iyiyi bulduğu sanısındaki yanılgısının ortaya konuşu, amacına ulaşabilmesi için tutacağı yolu göstermek yine eleştiricinin ve eleştirinin görevidir."[350]demektedir.

Bu görüşlerin karşısında yer alan Fethi Naci'nin 'eleştirinin ne olduğunu' değil fakat 'ne olmadığını' işaret ettiği söylenebilir. Nitekim Naci, bu tanımın sanatçıyı, edebiyatçıyı, öğrenci yerine koymanın sonucu olduğunu ileri sürer. Ayrıcaonun, karşı çıktığı bu görüşlerden, eleştiride belli tanımlamalara ve eleştirmenin görevinin eğitici, öğretici olmasına karşı çıktığını da söylenebilir.

Semih Gümüş için kaleme aldığı yazısında, eleştirmenin inceleyeceği romanlara yaklaşımının üzerinde durması, onun eleştiriye bakışını netleştirdiği için önemlidir. Gümüş'ün "… kötü roman iyi eleştiriyi pekala kovabilir!" sözüne karşılık Naci,

> " Hep kötü roman yazan, kötü roman yazmayı ilke (!) haline getiren romancılar var; aklı başında bir eleştirmen o romanları ne okur, ne de onlar hakkında eleştiri yazar; ama iyi romanlar da yazmış kimi romancılar var, o iyi romanlar hakkındaki siz de eleştiri yazmışsınızdır; bakarsınız kötü bir roman yazmış o romancı, beklersiniz, ama ardından bir kötü roman daha gelirse- en azından okurlara olan sorumluluğunuzu göz önünde bulundurarak- artık o roman hakkında yazmak zorundasınızdır." der.

Bu sözlerden anlaşılacağı gibi ona göre eleştirinin görevi, yazarı hizaya getirmekten ya da övmekten daha çok, okurlara olan sorumluluğu yerine getirmektir.[351]

---

[349]Roland Barthes, **Yazı ve Yorum**, çev. Tahsin Yücel (İstanbul: Metis Yayınları,1990), 94.
[350]Naci, **Türk Romanında Ölçüt Sorunu**, 109.
[351]Naci, **Roman ve Yaşam,** 103.

Aynı yazıda, Naci'nin eleştiri ve eleştirmen üzerine başka görüşleri de yer almaktadır. Eleştirinin "kolay bir uğraş" olmadığını söyledikten sonra, eleştirmenliği sürdürebilmek için, yalnızca edebiyat kuramları üzerine kitap okumanın yeterli olmadığını, bir eleştirmenin kendini başka eserlerle beslemek zorunluluğu üzerinde durur.[352]

Günlüklerde Fethi Naci'nin eleştirinin tanımı ya da eleştirmenin görevi hakkında doğrudan kaleme aldığı yazılar yer almamaktadır. Fakat onun dönemindeki eleştirmenlerin çalışmalarına günlüklerinde yer verdiğini okuruz. Böylece döneminde otorite bir isim haline gelen Fethi Naci'nin diğer eleştirmenlerin incelemelerine kayıtsız kalmadığı söylenebilir. Hatta genç eleştirmenlere- Semih Gümüş gibi- günlüklerde yer vermesi onun eleştiriye olan katkısı olarak da görülebilir.

7.2. Eleştirmenler Hakkında

Eleştiri Günlüklerinde, Naci'nin roman ve şiir üzerine yazılar kaleme alan eleştirmenlerden Doğan Hızlan, Mehmet Fuat, Semih Gümüş, Yıldız Ecevit, Asım Bezirci adı geçen eleştirmenlerimizdir. Ayrıca F. Naci yazılarında, Doğan Hızlan'ın, Yıldız Ecevit'in ve Asım Bezirci'nin incelemeleri, çalışmaları; Mehmet Fuat'ın eleştiri yazıları ve kitapları hakkında görüşlerini kaleme almıştır. Semih Gümüş'ün eleştirmenlik yıllarının başlangıcında, Naci'nin onun eleştirmenliğinden övgüyle söz ettiğini okuruz.Ayrıca, üslubu ve eleştirmenlik tavrıyla Naci'yi çok etkilemiş olan Nurullah Ataç'a günlüklerde yer verildiğini okuruz.

Doğan Hızlan'ın*Yazılı İlişkiler* adlı incelemesi üzerine yazdığı günlüğünde Naci'nin: "Doğan Hızlan için "şiir eleştirmeni"dir, dedim. Gerçekten de şiir üzerine yazdığı zaman Doğan Hızlanın eleştirileri bir saptama ve değerlendirme zenginliği taşır."[353]görüşleriniokuruz. Fakat aynı yazıda yazar, Hızlan'a bazı eleştiriler de yöneltir. Örneğin, şiir ile içli dışlı olan Hızlanın Orhan Veli, Cemal Süreya, Turgut Uyar, ilhan Berk gibi şairlerden söz etmemesini yerer. Ayrıca Hızlan'ın söz ettiği kimi şairlerin zamanla şiirlerinde değişimler olduğunu ve sonradan yazdığı yazılarda

[352]**age**, 100.
[353]Naci, **Türk Romanında Ölçüt Sorunu,** 126.

bu değişikliği belirtmemesine de dikkat çeker. Naci'nin, Hızlan ile ilgili bir başka ve belki de en ilginç tespiti, onun eleştirilerinde zaman zaman duygularına kapılması ve bunun sonucunda yanlış yargılara sürüklenmesidir.[354]Onun bu tespit ilginçtir çünkü Naci'nin eleştirilerinde "duygularına kapıldığı" çok açık noktalar bulunmaktadır. Eleştirilerini kaleme aldığı zamanlarda ve daha sonraki dönemlerde de bu yüzden tartışılmış bir eleştirmen olarak, bu tespitini bir başka eleştirmene yöneltmesi dikkat edilmesi gereken bir noktadır. Doğan Hızlanın roman üzerine yazılarının olmasına karşı neden sadece "şiir eleştirmeni" olduğunu vurguladığını ise bu yazıdan yıllar sonra *Kıskanmak* adlı günlüğünde okuruz.

Naci, bu durumun sebebini şu şekilde açıklar:

> " Evet, Doğan Hızlan bir şiir uzmanı ; "tür dengesi" ne boş verip şiir üzerine yazdıkça edebiyatımıza katkıları sürecektir. Romana gelince… İyi ki o kocaman kitabında (*Kitaplar Kitabı*) romana yalnızca yüzde 10'u bulacak kadar yer ayırmış! Niçin mi? (…) Belli, sevgili Doğan Hızlan roman eleştirilerini (ya da tanıtma yazılarını) " gazetede kitap yazısı yazmanın" getirdiği sorumlulukla, bir görev duygusuyla yazıyor. Sonuç: "Görev" belleyerek zoraki yazmanın tatsızlığı yazıya bulaşıyor."[355]

Eleştiri yazacağı eserleri, büyük bir titizlikle okuyan Naci, yazarların hatalarını olduğu kadar, eleştirmenlerin de hatalarını görür ve yazılarında buna değinir. Asım Bezirci'nin Orhan Veli'nin *Bütün Çeviri Şiirleri* üzerine hazırladığı çalışmasında yer alan seksen dört şiirden on üçünün ilk kez yayımlandığını belirtmesi üzerine, Naci dikkatli bir okur olarak, bu bilgiyi yeniden gözden geçirir. Orhan Veli'nin "eski yazılı el defterlerinde ya da evrakları" arasından çıktığı söylenen bu şiirlerin Yahya Kemal'e ait olduğunu tespit eden Fethi Naci, Bezirciyi ise bulduğu bu yeni çalışmaları "tahkik" etmeden kitaba almasından dolayı yerer[356]. Ayrıca *Roman ve Yaşam* adlı, 1990 yıllarında yazdığı eleştirilerinin toplandığı günlüğünde, yeniden Asım Bezirci hakkında bir yazı kaleme aldığını okuruz.*1950 Sonrası Hikâyeciliğimiz* adlı çalışmasını yayımlayan Bezirci, Naci'ye göre, çalışmasında "romanımızı çeşitli açılardan değerlendirmek" yerine, değerlendirenlerin değerlendirmeleriyle kitap hazırlamıştır.[357]

Fethi Naci'nin günlüklerde Mehmet Fuat'ın incelemeleri üzerinde önemle durduğu görülür. *Yaşar Kemal'in "Sorunları" Geçmişte mi Kaldı?*adlı yazısı, Mehmet Fuat'ın *"Bilimle Bakmak"* yazısına karşı yazılmış bir cevap şeklindedir. Mehmet Fuat bu yazısında, Yaşar Kemal'in konularının geçmişte kaldığını savunmaktadır. Bunun

[354]**age**, 128.
[355]Naci, **Kıskanmak,** 195.
[356]**age**, 176.
[357]Naci, **Roman ve Yaşam,** 209.

üzerine Naci, Fuat'ın görüşlerini çürütmek ve romancılığını çok beğendiği, her daim övdüğü Yaşar Kemal'i adeta savunmak için art arda iki yazı kaleme alır.[358]

Bu yazısından yedi yıl sonra, Mehmet Fuat'ın edebiyatımızın, sanatımızın durumunu eleştirel bir bakışla enine boyuna incelediğini; ayrıca Fuat'ın yaşanan günlerin getirdiği birçok sorunu irdelediğini söylediği kitabı *Çağdaşımız Makyavel* hakkında da olumlu bir eleştiri yazdığını okuruz.[359]

Yazarın *Kıskanmak* adlı, 1994-1997 yıllarını kapsayan eleştiri yazılarının toplandığı kitabında ise Mehmet Fuat, onun adını en çok andığı eleştirmen olur. *Düşünceye Saygı* kitabı hakkında uzun bir eleştiri yazısı yazar. Bu yazıda, eleştirmenin Mehmet Fuat'ın eleştiri hakkındaki görüşlerini özetlemeye çalıştığı görülür. Çünkü Naci, onun eleştiri uygulamasını iş edinen fakat kitabı olmayan tek eleştirmenimiz olduğunu söyler.[360]

Hoş Geldin Semih Gümüş adlı günlüğünde, genç bir eleştirmenin yazılarına dikkat çeker. Semih Gümüş'ün Adam Sanat'ta yayımlanan yazılarını takip eden Fethi Naci, bu yazıların belirli bir düzeyin üstünde olduğunu fark eder ve onuneleştirmenliği hakkında şu yorumu yaptığını okuruz:"Gelmiş geçmiş eleştirmenlerden hiçbirine benzemeyen bir tutumu var Semih Gümüş'ün: Yalnızca roman üzerine yazıyor."[361]

Fethi Naci, eleştiri alanında yazılarıyla öne çıkmaya başlayan Semih Gümüş'ün çalışmalarını dikkatle okumuş ve takip etmiştir. Eleştirinin kolay bir uğraş olmadığını her fırsatta dile getiren Fethi Naci, öncellikle eleştirmenin kendini edebi türler dışında kitaplarla da beslemek zorunda olduğunu savunur. Semih Gümüş'ün bu bilinçle yazdığını düşünen Fethi Naci, günlüğünde, eleştirilerinden örnek parçalar alıntılar ve Semih Gümüş'ü yazılarını beğendiği açıkça dile getirir.[362]

Roman üzerine yazdığı eleştirilerle otorite bir eleştirmen olan Fethi Naci'nin Semih Gümüş'ten övgüyle söz etmesi, onun hem çağdaş çalışmalara ve isimlere kayıtsız kalmadığını hem de eleştiri alanında yetkin yazılara değer verdiğinin göstergesi olduğunu söyleyebiliriz.

---

[358]Naci, **Gücünü Yitiren Edebiyat,** 315.
[359]Naci, **Eleştiride Kırk Yıl**, 113.
[360]Naci, **Kıskanmak**, 107.
[361]Naci, **Roman ve Yaşam**, 100.
[362]**age**, 99.

Yazar,*İlk Türk Eleştirmeni* başlığını taşıyan günlüğünde, Beşir Fuad hakkın uzun bir yazı kaleme alır. "En genç eleştirmen" olarak gördüğü Semih Gümüş'ten sonra; Beşir Fuad'ın "en yaşlı eleştirmenimiz" olduğunu söyler.

"140 yıl önce doğmuş Beşir Fuad, 105 yıl önce ölmüş. Gerçekten 'en yaşlı eleştirmen.' Ayrıca hep Ataç'ı biliriz eleştiriyi 'tek uğraş' olarak benimsemiş 'ilk' yazarımız olarak; oysa Beşir Fuad'ı tanıyınca, eleştiriyi 'tek uğraş' olarak benimsemiş 'ilk' yazarın Beşir Fuad olduğunu öğreniyoruz."[363]
Bu günlüğünde, M. Orhan Okay'ın, *İlk Türk Pozitivist ve Natüralist Beşir Fuad* adlı kitabından bilgileri aktarmakla yetinir. Yazının son kısımda Beşir Fuad için şu yorumu yaptığını okuruz:

> "Böyle bir Beşir Fuad geçmiş dünyamızdan… Saygı duymamak,hayran olmamak olanaksız. Edebiyat üzerine söylediklerinin çoğu eskimiş olabilir, şiirden anlamadığı söylenebilir, ama edebiyatı bir süreç olduğu anımsanırsa, bugünkü edebiyatımızın onun attığı temeller üzerinde kurulduğu apaçık görülür."[364]

Son olarak *Eleştiriden Eleştirmenden Yana* adlı yazısında, üniversitelerdeki eleştiri üzerine çalışan, çağdaş Türk edebiyatı hocalarının isimlerini ve çalışmalarını anar Fethi Naci. Mehmet Kaplan, Birol Emil ve Olcay Önertoy saydığı isimler arasındadır.

Fethi Naci, eleştiri ve eleştirmenler hakkında: "…bütün eleştirmenler için eleştirinin ikincil bir uğraş olduğunu, eleştirmenlerin ekmek paralarını kazanmak için bütün gün çalıştıktan sonra ancak boş zamanlarını eleştiriye ayırabildiklerini, bunun için de fazla verimli olamadıklarını." görüşündedir.Bunun için eleştiriden yana umudunun, üniversite hocalarından olduğunu da yazısına ekler.[365]

Aynı günlüğünde, Yıldız Ecevit'in *"Dünden Bugüne Türk Edebiyatı Eleştirisi*" adlı yazısından övgüyle söz ettiğini okuruz. Fethi Naci, "Bizde eleştiri yok." diyenlerin, bu yazıyı okuması gerektiğinin altını çizer. Ayrıca, Ecevit'in bu çalışması için: " (…) emek ürünü, derli toplu bir yazı, üniversiteden "dışarıya" nesnel bir bakış."[366]yorumunu yapar.

Başka bir günlüğünde, Türk eleştiri tarihi için yapılmış bir çalışma olmadığını söyleyen Fethi Naci: " Yıldız Ecevit bu tarihi yazacağını söylüyordu, yazar da:

---

[363]**age**, 186.
[364]Naci, **Roman ve Yaşam**, 197.
[365]Naci, **Kıskanmak**, .115.
[366]**age**, 121.

Çünkü Y. Ecevit de, benim gibi zahmetli ve karşılığı olmayan çalışmaları seviyor." der.[367]

Eleştirinin ve eleştirmenliğin zor bir iş olduğunu, yazılarında sıkça dile getirir Fethi Naci. Türk edebiyatında 'eleştiri' türüne önem verilmemesini, edebiyatımızın önemli bir sorunu olarak görür. Eleştirmenin ve eleştirinin olmadığı bir edebi sahada, yetkin olmayan eserlerin çoğalacağını düşünmektedir.

Bu sebeple eleştiri alanında önemli bir isim haline gelen Fethi Naci'nin eleştiriden ve eleştirmenden yana bir tavrı olduğunu söyleyebiliriz. Günlüklerinde, dönemindeki eleştiri ortamını canlı tutmaya çalışarak, eleştirmenlerin, üniversite hocalarının çalışmalarına yazılarında yer vermesi bu görüşün en açık kanıtıdır. Ayrıca onun eleştirmenlere yaklaşımının yazarlara olan tavrından farklı olduğunu görürüz. Fethi Naci'nin eleştirinin eleştirisini yaparken, kullandığı üslubun yapıcı yönde olmasına dikkat ettiğini söyleyebiliriz.

7.3. Bilgi YanlışlarıHakkında

Titiz bir okur olan Fethi Naci, roman eleştirilerinde, yazarları kurguda yaptıkları 'mantık hataları' dolayısıyla yermekteydi. Buna benzer olarak dikkatle incelediği roman dışındaki çalışmalardaki bilgi yanlışları onun eleştirilerinde yer almaktadır. Bu hataları atlamayan Fethi Naci, bazı eleştiri günlüklerini, bu bilgi yanlışlarını göstermek için yazdığını okuruz.

Yapısalcı Yöntem ve Aruz adlı eleştiri günlüğünde, Süheyla Bayrav'ı, Ahmet Haşim'in bir dizesini, aruzu bilmediği için yanlış yazdığını söyleyerek eleştirdiğini okuruz.Yazısında yapısalcı yöntemle Ahmet Haşim'in şiirlerini inceleyen Bayrav için eleştirisini şu şekilde yapar:

"Saussure, Hjlmslev, Peirce, U. Eco… böyledir bizim üniversite hocalarımız: Yapısalcılığı bilirler de aruzu öğrenmek gereğini duymazlar."[368]

Bir başka günlüğünde Ahmet Oktay'ı, kendisinin de bir yazısında kullandığı Plehanov'un bir sözünü yanlış anlaması üzerine, bilgi yanlışlığından dolayı eleştirir ve yazısında şu tespitte bulunur:

---

[367] **age**, 208.

[368] Naci,**Türk Romanında Ölçüt Sorunu**, 59.

"Bir Ahmet Oktay mı böyle? Çoğumuz en basit gerçekleri, en ilkel bilgileri sadece kendimizin bildiğini, başkalarının bu gerçeklerden, bu bilgilerden habersiz olduğunu sanmıyor muyuz?"[369]

Mehmed Kemal'e, Kırk Kuşağı Şairleri ve Garip Akımı hakkındaki açıklamaları dolayısıyla sert eleştiriler yönelten Fethi Naci, onun bilgi yanlışlarını da görüşlerine ekler. Bir yazısında, M. Kemal'in, Muallim Naci ve Üstat Ali Ekrem arasında bir Demdeme-Zemzeme tartışması olduğundan bahsetmesi üzerine, Fethi Naci'nin şu şekilde karşılık verdiğini okuruz:

> "Recaizede Mahmut Ekrem'le Namık Kemal'in oğlu Ali Ekrem'i birbirine karıştırıyordu. Her şeyi birbirine karıştırarak nereye varılabilir? Varılsa varılsa belki Cumhuriyet'te fıkra yazarlığına varılabilir: Böyledir bizim güzel Türkiyemiz: Ali Ekrem'le Recaizade Ekrem'i birbirine karıştırırsanız, sınıfta çakarsınız (…) ama Ali Ekrem'le Recaizade Ekrem'i birbirine karıştırarak büyük ve saygın bir gazetede fıkra yazabilir, edebiyat üzerine ahkam kesebilirsiniz."[370]

Bu alıntıdan anlaşılacağı üzerine, Naci, Mehmed Kemal'e yönelttiği bu eleştiride, duygularına kapılarak, şairi adeta küçük görmektedir. Bu eleştiri günlüğü, Mehmed Kemal ve Naci arasında bir polemiğin doğmasına da neden olur. Naci, Kemal'in bu yazı için verdiği karşılığı da eleştirmek için bir başka günlük kaleme alır. Böylece, Kemal'in sürekli bilgi hataları yaptığını göstermek için, Namık Kemal ve Tevfik Fikret'in şiirlerinin yasakladığını söyleyen şaire yeniden sert bir üslupla karşılık verdiğini görürüz.[371]

Turgut Uyar'ın Tanzimat şairlerinden söz ederken yaptığı bilgi yanlışları üzerinde duran eleştirmen, "Dekandanlar" başlıklı yazıyı Muallim Naci'nin yaptığını söyleyen, şairi uyarır ve bu yakıştırmayı Ahmet Mithat'ın yaptığının altını çizer. Turgut Uyar, ayrıca, Recaizade Ekrem'le Namık Kemal'in yaşlarını da karıştırmaktadır.[372]

Buna benzer bir eleştiriyi Ece Ayhan'ın bir söyleşisinde, Ahmet Hamdi Tanpınar'ın Sahnenin Dışındakiler romanıyla, Huzur'u karıştırması üzerine yapar. *Sıkı Sinema Sıkı Şiir* başlığıyla yayımlanan bu söyleşiye karşılık, Fethi Naci, Ayhan'a eleştirisini şu sözlerle dile getirir:

"*Huzur*'u okuyanlar, Ece Ayhan'ın sözünü ettiği ayrıntının bu romanla ilintisi olmayacağını hemen anlarlar; ama *Huzur*'la birlikte *Sahnenin*

---

[369] **age**, 60
[370] **age**, 75.
[371] **age**, 143.
[372] **age**, 157.

Dışındakiler'iokuyanlar o ayrıntıyı yerli yerine yerleştirebilirler. (…) Ece Ayhan bilgisinden kuşkulanmıyor, "sıkı bilgi" sanıyor bilgisini."[373]

Akademisyenlerin çalışmalarını da romanlar kadar dikkatle takip eden ve inceleyen Fethi Naci, Reşat Nuri Güntekin'in *Gökyüzü* adlı romanının kahramanı hakkında, incelemelerinde bilgi yanlışına yer verdiklerini düşündüğü, Prof. Dr. Olcay Önertoy'u ve Prof. Dr. Birol Emil'i günlüğünde eleştirir. Bu romandaki kahramanın tıbbiyeyi bitirmemesi ve böylece doktor olmaktan vazgeçtiğinin altını çizen Naci, iki akademisyenin bu romanla ilgili çalışmalarında, kahramanı doktor olarak göstermeleri eleştirisinin dayandığı temeldir.[374]

Tüm bu alıntılardan anlaşılacağı gibi Fethi Naci, okuduğu metinlere önemli bir dikkatle yaklaşmaktadır. Metinler üzerinde yeniden okumalar yapması, okuduğu metinleri titizlikle incelemesi, onun eleştiri yazılarına verdiği önemi gösterdiği için ayrıca önem taşımaktadır. Çünkü bir eleştirmen olarak, yeniden okumalar yapmanın bir zorunluluk olduğunun farkındadır. Denilebilir ki, günlüklerinde, dil hatalarına gösterdiği hassasiyetin, bilgi hatalarında da var olduğunu görmekteyiz.

[373]Naci,**Eleştiride Kırk Yıl**, 149.
[374]Naci,**Kıskanmak**, 71.

SONUÇ

Modern Türk Edebiyatının önemli eleştirmenlerinden biri olan Fethi Naci, kırk yılı aşkın eleştirmenlik hayatı boyunca Türk edebiyatı eleştirisi adına, özellikle romancılığımız hakkında birçok inceleme/eleştiri kaleme almıştır. Başta *Yüzyılın Yüz 100 Türk Romanı*adlı çalışması olmak üzere, *Eleştiri Günlükleri*, çeşitli kitap ve çalışmaları, Türk eleştiri tarihi ve romancılığımızın önemli kaynaklar olarak edebiyatımızda yer almaktadırlar.

Edebiyatımızda, Marksist estetik kuramının eleştiri alanındaki en önemli isimlerinden biri olan Fethi Naci, yaşamının sonuna kadar bağlı kaldığı bu ideolojiyi, eleştirilerinin çıkış noktası yapar. Tezde, Fethi Naci'nin *Eleştiri Günlükleri* toplumcu gerçekçi kuram çerçevesinde incelenmiştir. Çalışmanın *Roman ve Hikâye Eleştirilerinde İncelenen Unsurlar* başlıklı bölümünde, Fethi Naci'nin roman ve hikâye eleştirilerinde önemle durduğu ölçütlere yer verilmiş ve eleştirmenin Marksist eleştiri bağlamında oluşturduğu ölçütlerinde, ideolojik ve estetik arasında değişen görüşleri, tespit edilmiştir. Bu bağlamda, eleştirmenin kişisel ve ideolojik görüşlerinin etkisinde yazdığı incelemelerindeki tespitlerinin öznel eleştiriye dayandığını; daha estetik çerçevede ele aldığı eserler hakkında ise nesnel görüşler ve tespitlerde bulunduğu söylenebilir.

Fethi Naci, roman ve hikâyede incelediği biçim, anlatı tekniği ve eserin dil unsurlarında kapsamlı değerlendirmeler yapmazken yazarın eserin karakteri üzerine önemle durdu görülür. Özellikle Marksist kuramcılardan George Lukacs'ın görüşlerini, edebiyatımıza uyarlayan, eleştirmenin karakterleri bu görüşler çerçevesinde incelediği söylenebilir. Romanın fikri yapısı, eleştirmen için büyük önem taşıyan bir başka ölçüttür.

İncelediği günlüklerde eleştirmenin toplumcu gerçekçi görüşlerinin öne çıktığı ve eserleri bu bağlamda inceleyerek, eserler hakkında olumlu/olumsuz yargıya vardığı yer almaktadır. İşlevsellik ölçütü ise Fethi Naci'nin biçim, anlatı tekniği ve dil unsurlarında karşımıza çıktmakta ve eleştirmenin Marksist estetikte önemli yere

sahip olan işlevsel olanın esere katkı sağlaması görüşünü önemle savunduğu görülmektedir. Ayrıntıların işlevselliği ölçütü ise diğer unsurlar başlığı altında incelenmiştir.

Çalışmada *Eleştiri Günlükleri'*nde incelenen roman türlerini tespit edilmiş ve eleştirmenin incelediği başlıca roman türleri hakkındaki görüşlerine yer verilmiştir. Tarihi ve siyasi roman incelemelerinde, eleştirmen toplumcu görüşe yakın tespitlerde bulunduğu 12 Mart ve 12 Eylül romancılığında ise toplumcu/sol görüşlü yazarlara "gerçekleri tahrif" yada "karakterlerini idealize" etmelerinden dolayı olumsuz eleştiriler yaparak tespitlerini nesnel bir çizgiye taşıdığı gözlemlenmiştir.

Ayrıca eleştirmenin 1980-1990 romancılığı hakkında ileri sürdüğü görüşleri bir alt başlık olarak belirlenmiştir. Yazarın bu zaman çizgisinde değişen romancılığımız hakkındaki görüşleri, önce Batılı ölçütlere dayanmaktadır, fakat yazar zamanla Batılı ölçütlerin edebiyatımıza "ithal" olarak alınmasının karşısında bir söylem geliştirmiştir. Böylece eleştirmenin on yıl içinde romancılığımız hakkında değişen görüşlerine yer vererek, bu noktada onun toplumcu görüş bağlamında tespitlerde bulunduğunu söylenebilir. Bu kısımda ayrıca yazarın günlüklerde en çok üzerinde durduğu romancılarımıza ve eleştirmenin bu romancılara yaklaşımını nesnel-öznel anlayış çerçevesinde incelenmiştir.

Çalışmada şiir eleştirilerine ayrılan bölümde Fethi Naci'nin kapsamlı şiir eleştirileri yapmadığı görülür. *Türk Romanında Ölçüt Sorunu* adlı eleştiri günlüğü, yazarın, sayıca en fazla şiir yazısı kaleme aldığı günlüğüdür. Böylece yazarın şiir incelemelerinin zamanla roman ve hikâye eleştirilerinin gerisinde kaldığı görülmektedir. Tezin şiir eleştirilerine ayrılan bölümünde, Fethi Naci'nin günlük yazılarından tespit edilen alt başlıklarla "şiirde biçim, üslup; şiirde gelenekten yararlanma meselesi" üzerinde durulmuş ve son olarak eleştirmenin şairler hakkındaki görüşlerine yer verilmiştir. Fethi Naci'nin roman ve hikâye incelemelerinde kuramsal bir çizgi izlerken, şiir eleştirilerinde deneme türüne yakın eleştirel incelemeler kaleme aldığı tespitlerimiz arasındadır.

Tezin son bölümünde bir eleştirmen olarak Fethi Naci'nin eleştiriye ve eleştirmenlere bakışı ele alınmıştır. Günlüklerde gözlemlediğimiz, Fethi Naci'nin dönemindeki eleştirmenlere ve çalışmalara yer vermiş olduğudur. Bu durumu göz önünde tutarak yazarın Türk Edebiyatı'nda eksikliği hissedilen eleştiri türünün gelişmesine katkıda bulunduğu söylenebilir.

Çalışmanın bütünlüğünü korumak ve Fethi Naci'nin eleştirisine daha iyi odaklanabilmek için tez,*Eleştiri Günlükleri*yle sınırlı tutulmuştur. Ayrıca günlüklerin yazarın eleştirisinin çeşitli boyutlarını içermesi bu sınırlandırmanın gerekçelerindendir. Çalışmada vardığımız sonuçları şu şekilde özetleyebiliriz:

Edebiyatımızda, Marksist edebiyat kuramının eleştiri alanındaki en önemli isimlerinden biri olan Fethi Naci, yaşamının sonuna kadar bağlı kaldığı bu ideolojiyi, eleştirilerinin çıkış noktası yapmıştır. *Eleştiri Günlükleri'*nde Fethi Naci'nin okuduğu kaynaklarının ilk dönem yazılarına göre çok daha kapsamlı olduğu görülür. Fakat bu çeşitlilik onun eleştiri anlayışına yeni yaklaşımlar ve açılımlar olarak yansımaz. Ancak eleştiri anlayışında Marksist estetiğin ilk döneme ait kaynaklardan uzaklaşan yazarın, Lukacs'ın savunduğu toplumcu gerçekçi kuramın yenilikçi görüşlerini benimsediği söylenebilir. Lukacs'ın görüşleri eleştirmenin incelemelerinde kemikleşen bir yapının kaynağını oluşturmuştur. Toplumcu gerçekçi çerçevede oluşturduğu ve eleştirisinin çizgisini oluşturan "ölçütleri" yazarın edebiyatın estetik yönünün öne çıktığı yazılarında değişim gösterdiği düşünülebilir. Fakat bu durum sadece onun çelişkilere düşmesine ve eleştirisinin özünü oluşturan değerlerden uzaklaştığını fark ettiği anda, bu değerlere daha sıkı sarılmasına neden olur. Denilebilir ki Fethi Naci, belli dönemlerde farklı kuramların, estetik yaklaşımların arasında gezinmiş, fakat Marksist edebiyat kuramının Lukacs'a ait görüşleriyle kemikleşmiş eleştiri anlayışından vazgeçmemiştir.

Fethi Naci'nin eleştiri günlüklerindeki roman ve hikâye incelemelerinde kullandığı ana ölçütleri çalışmada örneklerle açıklanmaya çalışılmıştır. Marksist edebiyat kuramının ilkeleriyle örtüşen bu ölçütlerin ana kaynağı Lukacs'ın görüşleridir. Görüldüğü üzere eleştirmenin günlüklerde kullandığı ölçütler, ilk dönem yazılarından farklılık gösterse de toplumcu gerçekçi estetiğin dışına çıkmamış ve Marksist estetiğin radikal görüşlerinden sıyrılan eleştirileri, zaman içinde toplumsalcı görüş ve estetiğin uyumlu bütünlüğünü aradığı ölçütlerle gelişmiştir.
Yazarın ilk dönem yazılarında Plehanov'un görüşlerinin ağır bastığını; 1970-1980 arasında Lukacs'ın yenilikçi yaklaşımını ve estetiği ön plana çıkardığını söyleyebiliriz.

Özellikle *Gücünü Yitiren Edebiyat- Eleştiri Günlüğü II*'de Marksist edebiyat kuramının dışında farklı kaynakları "ders çalışır gibi" okuduğunu söyleyen Fethi Naci, bu kaynaklara olan beğenisini okurdan saklamaz. Onun bu yaklaşımı, yeni

tanıştığı kuramlara ve estetik açılımlara bir nebze yaklaşmak; eleştirisine yeni boyutlar katmak istemiş olabileceğini düşündürmektedir. Fakat bu okumalar,yazarın eleştiri anlayışına ciddi yenilikler getirmez. Hatta 1990 yıllarında kaleme aldığı günlüklerinde gelindiğinde, eleştirmenin incelemelerinde kısıtlı bir söylem içinde kaldığı ve bu tarihten itibaren onun incelemelerinde tekrarlara düşmeye başladığı görülür.

Günlüklerdeki eleştiriler incelendiğinde, Fethi Naci'nin nesnel eleştiri anlayışından daha çok *öznel/izlenimci* eleştiriye yakın bir tutum sergilediği söylenebilir. Bu savın en önemli kanıtı, yazarın çoğu zaman duygularını, şahsi görüşlerini eleştirisine dâhil etmekten çekinmemesidir. Eleştirmenin Marksist estetik dâhilinde oluşturduğu belli başlı ölçütlerle hareket ettiği düşünülse de eleştirilerini dayandırdığı yargılarda bireysel görüşlerinin iz düşümlerini fark edilmektedir. Fethi Naci, eleştirilerinde öznel eleştiride doğrudan öne çıkan sevdim/sevmedim, beğendim/beğenmedim, iyi/kötü gibi kesin yargılar vermekten kaçınır. Genel tavrı, eleştirmen olarak yargılarını belli bir kuramsal çerçeveye oturtmaktır, fakat yazarın tüm incelemelerinin bu kadar incelikli olduğunu söylemek mümkün değildir. Eleştirinin dışına düştüğü, öznel görüşlerinin ağır bastığı günlüklerde, kesin ve sert yargılarda bulunduğu eleştirmen hakkında bir başka tespittir. Nitekim Fethi Naci adil davranmak için eserlere tek tek eğilme çabası içinde olsa da kendi savunduğu toplumsalcı estetikle eserin söylemi çatıştığı anlarda yargılarının inandırıcılığının en aza indiği açıktır. Hatta yazarın kişisel görüşlerinin kimi yerlerde eleştirilerine gölge düşürdüğü ileri sürülebilir.

1980-1990 yıllarında Fethi Naci'nin kaleme aldığı incelemelerini, eleştirilerini "günlük" türünde yazmayı tercih ettiğini bilmekteyiz. Yazılarındaki rahat, kendine özgü üslubuyla eleştiriyi deneme türüyle bütünleştiren yazılarını bu türde yayımlamasını, günlüklerin yazara sağladığı özgür anlatım sayesinde, yazıların belli kurallarla kısıtlanmasını engellediğiyle açıklanabilir. Böylece Fethi Naci'nin "günlük" yazılarıyla eleştirinin kolay ulaşılmasına yada okunmasına katkıda bulunduğu gibi, eleştiriyi okurlarının gündelik yaşamına dâhil etmeyi başarabilmiştir. İncelemelerinde Fethi Naci'nin, bilgili, donanımlı ve titiz bir eleştirmen olması sonucu yazılarını bu alt yapının getirdiği birikimle yazar. Bir eleştirmen için zorunluluk olan yeniden okumalar, onun eleştiri anlayışında önemli bir yere sahiptir. Hatta eleştirmen önemsenmiş çoğu romancımız hakkındaki görüşlerinin yeniden okumalar sayesinde değiştiğini söyler.

Bir eleştirmen olarak daha önce okuduğu eserleri, inceleme kaleme almadan önce tekrar ve eleştirel okuması yazarın özen ve dikkatini göstermektedir. Sadece eleştiri yazacağı eserleri değil; zaman zaman beğendiği eserleri rastgele eline alarak okumalar yapması Fethi Naci'nin bilgilerini tazelediği için ayrı bir önem taşımaktadır.

Fethi Naci'nin eleştiri günlüklerinin yelpazesini geniş tutmaya çalışması, yazarın eleştiri anlayışımıza kattığı bir başka önemli yaklaşımdır. Eleştirmensadece Türk edebiyatının değil, Batı edebiyatının eserlerini de günlüklere taşıyarak okurunun ufkunu genişleten yazılar ortaya koymuştur. Ayrıca eleştirilerinde batılı düşünürlerin, kuramcıların görüşlerine yer vermesi, onun Batı literatüründen beslendiğinin bir başka göstergesidir. Türk romancılığı için ölçütün, sadece yerli eserler olmadığını, Batı edebiyatının eserlerini ele alan bir anlayışla tek bir ölçütün edebiyatımızda ve eleştiri anlayışımızda gerekli olduğunu vurgulayan Fethi Naci, incelemelerinde karşılaştırmalı yorumlara yer verir. Eleştiri anlayışımız için önem taşıyan bu yaklaşım sayesinde, yerli-yabancı eserlerin bazı unsurlarını bir arada ele alan yazıları eleştiri günlüklerinde okuruz. Böylece onun karşılaştırmalı eleştiriye olan katkısından da söz edebiliriz. Hatta kimi zaman onun yerli-yabancı eserler arasındaki eleştirel geçişleri çok iyi saptadığını görürüz.

Fethi Naci, bir eleştirmenin sadece edebi türler okuyarak kendini geliştiremeyeceğini dile getirmiştir. Bu görüşünü kendi yazılarında uygulamaya daima özen göstermiş, yazar bilgisini ve kültürünü durmadan geliştirmiştir. Okumayı ve yazmayı hayatının merkezi haline getiren Fethi Naci, eleştirmenliğin toplumumuzda değer gören ve tıpkı yazarlar gibi maneviyatın yanında eleştirmene maddi katkısı da olan bir çalışma alanı haline gelmesi için çok uğraşmıştır.

Böylece denilebilir ki Fethi Naci'nin yaşamının bir parçası haline gelen eleştirileri, onun kişiliği ve ideolojisiyle bütünleşmektedir. Eleştirmenlik yaşamı boyunca inandığı değerlerden vazgeçmeyen ve Marksist estetik çizgisinde oluşturduğu eleştiri anlayışını bu bilinçle sürdüren Fethi Naci edebiyatımızda önemli biri eleştirmen olarak Türk edebiyatı eleştiri tarihinde yerini almıştır.

KAYNAKÇA

Akın, Cahit "Eleştiride Meşruiyet- Otorite İlişkisi: Ataç ve Naci Örneği", s.106, **Kitap-lık,** 2007

Andaç,Feridun. "1980'li yıllarda Romancılığımızın Görünümü*"*, **Varlık Dergisi**, 1990.

Argunşah, Hülya. "Tarihi Romanın Yükselişi", **Hece Dergisi**, s.77-78-79 , 2003.

Arslankaya, Sadık. "On Romandan Yüz Romana", **Adam Sanat**, s.180 , 2001.

Arslanoğlu, Kaan. "Fethi Naci'nin Roman Eleştirisinde Yöntem ve Ölçütler", **Fethi Naci'ye Armağan**, ed. Semih Gümüş (İstanbul:Oğlak Yayınları, 1997.

Arslanoğlu, Kaan. "Fethi Naci'nin Roman Eleştirisinde Yöntem ve Ölçütler", **Fethi Naci'ye Armağan.** ed. Semih Gümüş. İstanbul: Oğlak Yayınları, 1997.

Aslankara, M. Sadık. "On Romandan Yüz Romana*"*, **Adam Sanat**, s. 180, 2001.

Aytaç, Gürsel. **Genel Edebiyat Bilimi**, İstanbul: Say Yayınları,2003.

Babacan, Mahmut. "Ara Nesil'de Eleştiri", **Hece Aylık Edebiyat Dergisi**, c.7, s.77-78-79, 2003.

Barthes, Roland **.Yazı ve Yorum**, çev. Tahsin Yücel, İstanbul: Metis Yayınları,1990.

Belge, Murat**. Edebiyat Üstüne Yazılar**, 4.bs., İstanbul: İletişim Yayınları,2012.

Ecevit, Yıldız. "Fethi Naci'de Toplumcu Estetiğin Üç Aşaması". **Fethi Naci'ye Armağan.** ed. Semih Gümüş.İstanbul: Oğlak Yayınları. (1997)

Enginün, İnci. **Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Yeni Türk Edebiyatı (1839-1923),** 1.bs., İstanbul:Dergah Yayınları, 2006.

Fisher, Ernest**.Sanatın Gerçekliği**, Çev. Cevat Çapan, İstanbul: Payel Yayınevi, 1995.

Forster, E.M. **Roman Sanatı**, İstanbul: Adam Yayınları,2001.

Gülendam, Ramazan. Marksist (Toplumcu) Edebiyat Eleştirisi, **Hece Dergisi**, s. 77-78-79, 2003

Gümüş, Semih. "Yetmişinci Yaşında Fethi Naci'yle Konuşma". **Fethi Naci'ye Armağan.** ed. Semih Gümüş. İstanbul: Oğlak Yayınları.(1997)

Günel,Burhan. "Fethi Naci'nin Ufak Tefek İşleri", **Yazko Edebiyat**, s. 36, 1983.

İdil, A.Mümtaz ."80 Sonrası Türk Romanına Estetik Bir Bakış*"*, **Varlık Dergisi**, 1990.

Kahraman, Âlim. " XX. Yüzyılın İlk Çeyreği İçinde Türk Edebiyatında Eleştiri". **Hece Dergisi.** c.7.s.77-78-79 (2003)

Kaplan, Ramazan."Köy Romanı", **Hece Dergisi**, s. 65-66-67, 2002.

Kaplan, Ramazan."Köy Romanı", **Hece Dergisi**, s. 65-66-67, 2002.

Karabıyık Barbarosoğlu, Fatma. "Kadının Adı Yok ve Gülün Adı Kitaplarının Esas Alındığı Çok Satan Kitaplar Üzerine Deneme", **Dergah** ,1992.

Kekeç, Ahmet ."Darbeler ve Romanlar", **Hece**, s.77-78-79, 94 , 2003.

Korat, Gürsel. "Romanda Tarih", **Kitap-lık,** s.Temmuz-Ağustos, 2009.

Kutlu, Mustafa ."Söze Zulmeylemek", **Fethi Naci'ye Armağan**, ed. Semih Gümüş ,İstanbul: Oğlak Armağan Kitapları, 1997

Kutlu,Mustafa "Peygamberin Son Beş Günü", **Dergah**, Mart, 1992.

Lekesiz, Ömer. " Eleştiride Bir Uzun Yol Yolcusu: Fethi Naci", **Hece Dergisi**, s. 77-78-79, 2003

Lukacs, George. **Avrupa Gerçekliği,** çev. Mehmet H. Doğan , İstanbul: Payel Yayınevi, 1977.

Lukacs, George. **Çağdaş Gerçekçiliğin Anlamı**, çev. Çevat Çapan, İstanbul: Payel Yayınevi, 2000.

Moran, Berna. **Edebiyat Kuramları ve Eleştiri**, İstanbul: İletişim Yayınları,

Moran, Berna.**Türk Romanına Eleştirel Bakış III**, 9. bs., İletişim Yayınları, İstanbul:2003.

Naci, Fethi. **Türk Romanında Ölçüt Sorunu.** 1.bs. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2002

_____.**Anılar Kitabı**, (İstanbul: Sel Yayıncılık, 2009)

_____.**Eleştiride Kırk Yıl**, (İstanbul: Adam Yayınları, 1994)

_____.**100 Soruda Türkiye'de Roman ve Toplumsal Değişme**, 2.bs., İstanbul: Gerçek Yayınevi, 1981.

_____.**Yüzyılın 100 Türk Romanı,**İstanbul: İş Bankası Yayınları, 2013.

_____. **Gücünü Yitiren Edebiyat.** 1.bs. İstanbul: Destek Yayınevi, 2010.

_____. **Roman ve Yaşam**. 1.bs. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2007.

_____.**Eleştiride Kırk Yıl.**1.bs. İstanbul: Adam Yayıncılık, 1994.

_____. **Kıskanmak.** 1.bs. İstanbul: Oğlak Yayınları, 1998.

Okay, Orhan. **Batılılaşma Devri Türk Edebiyatı**, 1.bs., İstanbul: Dergah Yayınları, 2005.

Önertoy, Olcay. **Edebiyatımızda Eleştiri, Tanzimat ve Servet-i Fünûn Dönemleri**, Ankara: Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Basımevi, 1980.

Orhan Pamuk, "Yaşanmış Ayrıntı, **Fethi Naci'ye Armağan**, Haz. Semih Gümüş, İstanbul: Oğlak Yayınları, 1997.

Ortega Y. Gasset, Jose. **Sanatın İnsansızlaştırılması ve Roman Üstüne Düşünceler**, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2013.

Özçelebi, Betül Mutlu. " Cumhuriyet Döneminde Edebî Eleştiri (1923-1938)". **Hece Dergisi.** c.7s. 77-78-79 ,2003.

Özçelebi, Hüseyin. " Cumhuriyet Döneminde Edebî Eleştiri (1939-1960)". **Hece Dergisi.** c.7 s. 77-78-79 , 2003.

Özgüven, Fatih."Neden Polisiye Roman Okuruz*?",* **Virgül Dergisi**, s. 5,1998.

Özgüven, Fatih."Neden Polisiye Roman Okuruz*?",* **Virgül Dergisi**, s. 5,1998.

Şimşek, Tacettin. "Romadaki Hafiye ya da Polisiye Roman", **Hece Dergisi**, s. 65-66-67, 2002.

Tanpınar, Ahmet Hamdi. **On Dokuzuncu Asır Türk Edebiyatı Tarihi**, 21.bs., İstanbul:Dergah Yayınları, 2013.

Türkeş, Ömer."Yeni Polisiye Diziler, Yine Eski Kalıplar*",* **Virgül Dergisi**, s.5, 1998.

Uçman, Abdullah. "Tanzimat ve Servet-i Fünûn Dönemi Türk Edebiyatında Eleştiri". **Hece Dergisi.** c.7. s.77-78-79, 2003.

ÖZGEÇMİŞ

Ad Soyad: Duygu ALTIN

Doğum Yeri: Bursa

Doğum Tarihi: 09.05.1986

Eğitim

Hacı Sabancı Lisesi, 2002.

Sakarya Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı, 2005-2009.

Yıldız Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Edebiyatı Anabilim Dalı Yüksek Lisans Programı 2011-2014.

Institut National des Langues et Civilisations Orientales, 2012-2013.

İş Deneyimi

Özel Okyanus Ataşehir Anadolu Lisesi'nde Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmeni.